

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sulpici[i] Severi Presbyteri Opera Omnia

Sulpicius <Severus>

Amstelodami, 1665

Libro Secundo.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11490

SULPICI SEVERI
SACRÆ HISTORIÆ
LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Captivitatis tempora ² Prophetarum vaticiniis ¹ atque actibus illustrata sunt. Maxime itaque ² ³ Danielis egregiam ad conservandam legem, perseverantiam, & in absolutionem Susannæ divino consilio, cæteraque ab eo gesta, ordine persequemur. Hic ⁴ sub rege Joachim captus deductusque Babylo- ³ niam, ⁵ parvus admodum puer: postea ⁶ ob elegantiam vultus, inter ministros regios assumptus, unaque cum eo ⁷ Ananias, Misaël, & Azarias. Sed cum eos rex delica- ⁴ tiori-

LIBER SECUNDUS.] Hujus divisionis auctorem esse ipsum Sulpicium, ex præfatione ejus patet, ubi dicit: *quæ per multis voluminibus per scripta continebantur, duobus libellis concluderem.* Horn.

¹ Captivitatis tempora.] Cur Matth. cap. II. de *περὶ ἑξῆς* in numero singulari loquatur, cum tamen plures fuerint, vide seculi nostri miraculum, Fr. Spanh. I. Dub. 9.

² Prophetarum vaticiniis.] Jeremia, Ezechielis, Danielis.

³ Danielis.] Quem tamen Hebræi non accensent Prophetis. Causa est, quod vitam egerit non Propheticam sed Satrapicam, ut David regalem. Quare eos ajunt scripsisse quidem per Spiritum Sanctum, sed Prophetas non fuisse. At tamen & Christus, & Josephus, Danielem vocant Prophetam, & sic eum dici posse generaliiori significato affirmat Maimonides II. More Neb. Fuit ex tribu Juda, & regia stirpe. Patria illi Bethoron superior. Captus est cum Ioa-

kim. Mortuus est anno ætatis cxxxviii. Perer. Vel potius centesimo aut circiter. *A Lapid.* Dicunt eum sub Attalo, cum tribus pueris, capite plexum. Et sic narrat Codex Basilii Porphyrogonneti, qui in Vaticana Bibliotheca asservatur. Sed hoc incertum. Obiit Babylone & ibi in Regum monumentis conditus est. Multa fabulosa de ipso Dorotheus & Pseudo-Epiphanius referunt.

⁴ Sub rege Joachim captus.] Errat ergo Iosephus, qui Danielem demum sub Zedekia abductum putat. Horn.

⁵ Parvus admodum puer.] x. annorum, ut Pererius, xx. ut Maldonatus vult. Quæ sententia verior.

⁶ Ob elegantiam vultus.] *Oi ἢ τοῖς ἀκροῖς ἢ τοῖς σωματικῶν ἢ τοῖς ὀμορφίαις ἢ ὄψεων ἀειβλεπτοῖ.* Joseph.

⁷ Ananias, Misaël & Azarias.] Qui vulgo tres pueri vocantur, etiam adulta & declinante ætate. Quia *אנא* apud Hebræos tam late se extendit. Impoluerunt autem iis Chaldæi alia nomina, ita ut Ana-

tioribus cibus curari præcepisset, idque ¹ Asphanæ eunucho negotiū dedisset, Daniel ² paternarum traditionum memor, ne ex mensa regis ³ gentilium cibus participaret, poposcit ab eunucho, ⁴ ut leguminibus tantum ⁵ uterentur. ⁶ Causante Asphane, ne dissimulatum imperium regis consecutura macies proderet, Daniel Domino fretus, pollicetur *majoris decoris sibi vultus ex leguminibus, quam ex cibus regis fore.* Fidesque dictis affuit, ita ut minime eorum vultus comparabiles haberentur qui Imperialibus impendiis procurabantur. Igitur à rege in honore & gratia adhi-

Ananias Sidrach, Misael Misach, Azarias Abdenago diceretur. Quæ nomina si Idololatrica fuerunt, non existimandum est iis ipsos usos: sed tantum ita appellatos à Chaldæis. Horn. Sidrach est *Dæmon nocens.* Abdenago *Servus Luciferi.* Grot. Alii aliter explicant; & ad munia aulae, quibus hi destinati, applicant. Sic Scholia Syriaca, quæ Romæ extant in Bibliotheca Vaticana & Medicea, exponunt Sidrach missilem, qui huc illuc discurret negotiorum causa. Misach, mensorem agrorum. Abdenago, qui Regi à cubiculo, vel poculis est.

1 *Asphanæ Eunucho.*] Hinc orta opinio, castratos fuisse, Daniele cum tribus sociis. In qua sunt Josephus, Origenes, Homil. iv super Ezech. Zonaras Tom. I. Hieronym. I. contra Jovin. Et hoc comminatum Ezechia putant Esaiam cap. 39. 7. eandemque causam, cur Daniel passim in vetustissimis monumentis, imberbis pingatur. Contra Lyranus, Maldonatus, Dorotheus & Epiphanius, existimant eum non fuisse castratum, sed Eunuchum vocari posse, pro sensu Orientis, quemvis aulicum. Verba Josephi sunt: ποιήσεις ἑναὺς αὐτῶν εὐνοχίας. Igitur cum plures sub disciplina Asphanæ fuerint, nihil à Daniele vel sociis ejus, certi asserit. Horn.

2 *Paternarum traditionum memor.*] Sic loquendo, significat traditiones patrum, id est, majorum: quæ à Græcis dicuntur

πατρῶν ᾠθηδόντων ἐν βλαῖ, & Galat. cap. I. 14. *emulator existens ἢ πατρῶν μὲν ᾠθηδόντων.* Pro paternarum, malim patriarum: sed tamen nihil mutato. Nam & infra sic locutus est, qui *paterna urbis status esset.* Et alibi: *admonita ne paternarum traditionum immemor.* Sic apud interpretem nostrum I Petr. cap. I. 18. *paternæ traditionis.* Drusius.

3 *Gentilium cibus participaret.*] Causa cur Daniel pane vinoque regio abstinerit, non alia est, quam quod moris erat illis gentibus, partem de pane & vino injicere in aram, aut in focum, atque eò modo, diis suis consecrare totum illud, quod erant comesturi. Id vero, sicut stulta eorum opinione erat sanctitas: ita Hebræis melius institutis, & certis talia dedicata esse falsis numinibus, erat pollutio. Sic Jarchiades & Theodoretus. Grot.

4 *Ut leguminibus tantum.*] Τῶν δὲ βασιλικῆς τραπέζης ἐδεσμάτων ἀπέχεσθαι, ἢ καθόλου πίνων ἢ ἐμψύχων, παρέχον δὲ αὐτοῖς ὄσπρια ἢ φοίνικας εἰς ἀγρυφίαν, ἢ εἰπὶ ἢ ἀψύχων ἔτερον βέλους. Joseph.

5 *Causante Asphane.*] Id faciebat per Malafar, quem Danieli præposuerat. Daniel. cap. I. 11. Drus. Theodotion ἢ pro ἢ legit. Ejus enim versio habet Ἀμελσαῖδ, alii codices Μυλσαῖδ.

adhibiti, ¹ prudentia & disciplina, brevi omnibus regis proximis antelati.

II. ²Per idem tempus, ³Susanna quædam ⁴Ioachim nupta, spectatæ fœmina pulchritudinis, ⁵à duobus presbyteris appetita, cum impudicis non acquievisset, falso crimine in-
cessitur,

¹ Prudentia & disciplina.] Facile omnem perdidicerunt doctrinam, tam Hebraicam, quam Chaldaicam, sed præcipue Daniel, peritus talium artium. *καὶ κατὰ συνένοιαν ἐπαρδύθη, καὶ τὸ ἥϊον αὐτῷ φανερὸν ἐγένετο. Joseph.*

² Per idem tempus.] Quidam putarunt Historiam Susannæ contigisse tempore captivitatis Babylonicæ, regnantibus Astyage & Cyro. Quia nimirum illa his verbis concluditur: *Et Rex Astyages appostus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Persa regnum ejus.* Verum Lyra, Hugo, Torriellus & alii, ea verba ad sequentem historiam de Belo & Dracone retulerunt, ut etiam Græca Caraffæ, & versiones Arabicæ, Antiochena atque Alexandrina ostendunt. Itaque ad tempora Joakim, & annum ejus tertium quartumve referunt. Sed cum fabulosa sit, quid mirum tempora discrepare?

³ Susanna quædam.] Mentio hujus historiæ in Johasin per hæc verba: *Seditia regis ævo condita fuit Marfilia, eodemque tempore fuit Susanna filia Helcia uxor Joacim. Cum hac voluerunt duo senes iudices concumbere. Sed cum nollet, accusarunt eam adulterii. Nam testabantur se vidisse concumbentem cum juvene quodam. Daniel autem sapientia sua eam liberavit.* Est autem tota Susannæ historia apocrypha nec in Hebræa extat, sed ex Theodorione ab Hieronymo translata est. In Græcis Codicibus interdum vocatur *Δακρυσις Δανιήλ*, interdum *Susanna*. De Daniele Hieronymus: *Apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis Draconisque fabulas.* Ex allusione vocum *ἄνθρωπος, πρῶτος & πρῶτος* patet Græce scriptam fuisse. Olim ita immixta erant

reliquo textui illa additamenta, ut Susannæ historia initium esset totius libri, Canticum trium puerorum esset in 3. capite, Belis & Draconis fabulæ librum clauderent. Multa continent *αἰσθητικὰ* & falsa. De quibus vide Theologos. Africanus, scriptor antiquus, Origenis coetaneus, eam octo argumentis impugnavit.

⁴ Joachim nupta.] Et hic scribo *Ioachim*. Nam est *Ἰωακείμ*, in textu Græco, & *ד'ק"י* apud Salmanticensem. *Drus.* Dicitur fuisse dives, & splendidam Babylone domum habuisse. Quod inter argumenta est, commentitiam esse Susannæ fabulam. Quis enim credat inter annos tres, eum qui captivus abductus est à patria, subito evasisse in magnas divitias? *Chamierus.*

⁵ A duobus presbyteris appetita.] A duobus senioribus, quos Ebræi *ד'פ'י* appellant, & est nomen dignitatis. Nam sic vocabantur magistratus, quos nunc seniores aut consules dicimus. Habebant enim in Babylonia magistratum ex Judæis. Quod mirum videri nemini debet, cum etiam Alexandria olim habuerint. Diserte Strabo, citante Josepho Antiquit. lib. 14. cap. 12. *Per Ægyptum sane etiam colonie sunt ejus gentis, absque eo quod Alexandria urbis magna pars eis assignata est. Habent enim proprium magistratum, qui suæ gentis res administrat & controversias ex jure dirimat, & contractus atque pacta rata habeat, non aliter quam fit in absoluta republica.* Rei firmandæ est Thalmud Babylonicum, quo continentur leges & jura in Babylonia usurpari solita à Judæis: infirmandæ vero est dictum illud, *ubi non est sacerdos, non est judicium: & Judicia non exercentur extra terram.* Sed vide *Mosem*

cessitur, iisdem presbyteris deferentibus, ¹ in remotis locis adolescentem cum ea deprehensum, sed illum, juvenili alacritate, ² senum manus effugisse. ³ Ita presbyteris fides habita, ³ iudicio ³ populi Susanna damnatur. Quæ cum ⁴ secundum legem ad supplicium duceretur, Daniel tum ⁵ annos natus XII. increpitis Iudæis, quod innocentem ⁶ morti dedissent, reducere eam in iudicium, causamque denuo audiri postulat. Enimvero multitudo Iudæorum, quæ tum aderat, non sine Domino existimans, puerum contemptæ ætatu læ, in hanc constantiam prorupisse, favore accomodato, in consilium ⁴ revertitur. Initur denuo iudicium. Danieli, ⁷ ut inter majores natu resideret, delatum. Igitur separari accusatores ⁵ jubet: ⁸ unumque ex eis interrogat, sub cuius generis arbore adulte-

fem Gerundensem in Numeros. *Drus.* Et hoc loco Africanus Historiam Susannæ impugnavit. Quomodo enim Babylone Iudæi habuissent suos iudices, cum captivi essent, & omnino Babylo-niis subditi? Dici quidem potest, à *ἑθνοπλαίαν* in quibusdam indulgentia regum, Iudæis permissam. Sed quod iudicia capitis spectat, nemo persuaserit. Nam quod postea sub Romanis ea habuerunt, Joh. 18. 31. longe aliud est. Non enim tum captivi erant, sed in suo solo dedititii, suam adhuc rempublicam, quanguam sub præfectis Romanis, habentes. *Horn.* Forte hi senes erant Achab filius Coniæ, & Sedecias filius Maasiæ. *Johann.* Idem ex Hebræis Origines & Hieronymus tradunt, huc referentes cap. 29. Jeremiæ 31. 22. Pererius tamen, Maldonatus & alii, hoc negant.

¹ *In remotis locis.*] Est cur malim, in occultis locis, intelligit autem loca horti sive pomarii. Dan. 13. 37. in editione Theodot. quam Ecclesia prisca recepit, *κὶ ἦλθε πρὸς αὐτὸν νεανίσκος, ὃς ἦν κεκρυμμένος, κὶ ἀνέπεσε μετ' αὐτῆς, venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea.* *Drus.*

² *Ita presbyteris fides adhibita.*] Tanquam testibus. Ideo pro more Iudæo-

rum manus suas capiti Susannæ imposuerunt. Lev. 24. 14. *Horn.*

³ *Judicio populi.*] Textus: *Credidit eis multitudo, quasi iudicibus & senibus populi, & condemnaverunt eam ad mortem.*

⁴ *Secundum legem.*] De adulterio. Deuteron. 22. Ita & secundum leges civiles adulterium morte punitur. *Sacrilegos nuptiarum, tanquam manifestos paricidas, insuere culeo vivos, vel exuret, judicantem oportet.* Constantinus Imp. ad Catullinum, 4. *Quorum appell.* C. Theodos.

⁵ *Annos natus XII.*] Quotum annum egerit historia non prodidit: tantum dicit fuisse *πυρραίων νεώτερον*, id est, puerulum juniorem. Quærendum igitur unde hæc habeat Severus. *Drusus.* Vetus ea opinio fuit, quam & Ignatius Epist. ad Magnesianos, Theodoretus in cap. 1. Ezech. ac Tornielus sequuntur. Contra alii volunt eum fuisse xxv. annorum, ut *A Lapide.* Sed omnia incerta sunt, & fabulosa.

⁶ *Morti dedissent.*] Ad mortem damnassent, morti adjudicassent. *Drus.*

⁷ *Ut inter majores natu resideret.*] Præclare. Dixerunt enim ei senes: *Veni & sede in medio nostrum, quia Deus dedit tibi honorem senectutis.* Sigon.

⁸ *Unumque ex eis.*] *Unum atque alterum*

adulteram deprehendisset. ¹ Ex varietate responsi falsitas deprehensa, Susanna absoluta; presbyteri, qui innocenti periculum creaverant, ² capite damnati.

III. ³ Ea tempestate, Nabuchodonosor somnium vidit, ¹ mysterio futurorum mirabile. Cujus interpretationem, ² quum per se non posset evolvere, adscitis ad interpretandum ⁴ Chaldæis, ⁵ qui magicis artibus, * extisque ho-

stiarum,

ex eis, legendum conjicit Sigonius. Quid si, numquam ex eis & post alterum interrogat? Certe aliquid abesse videtur: nisi legamus, utrumque ex eis. Quod mihi se valde probat. *Drus.*

¹ Ex varietate responsi. Unus respondit ὑπὸ ῥῆνον, sub lentisco: alter ὑπὸ πέλινον, sub ilice. Vide Ælium Antonium Nebrissensem, Annot. cap. 10. apud Salmanticensem, Daniel sapientia sua liberavit eam per scrutinium, quo deprehendit non concordare testimonia ipsorum. *Drus.* Σῶζον & autem lentiscus est Hippocrati. *Ruellius.* Πέλινον non est prunus, ut censuit Augustinus Sermon. ccc. lxx. de Temp. sed genus ilicis. Arabs & Syrus variant. Pro ὑπὸ ῥῆνον ille habet sub arbore terebinthi, hic, sub pistacio. Pro ὑπὸ πέλινον ille sub arbore mali, vel amygdali, hic sub malo granato. Hoc est alterum argumentum Africani contra veritatem hujus historiæ; quia in Hebræo vel Chaldæo tales allusiones fieri non possunt.

² Capite damnati. Poena talionis, juxta legem Deut. 19. 16. legitur lapidatione. Hoc enim adulteræ supplicium. Ezech. 16. vs. 40. Levit. 20. vs. 10. & 27.

³ Ea tempestate. Μεταίτη δὲ πύργου & Αἰγύπτου πορθήσεως. *Joseph.* 10. 11. Dan. 11. Cum regnum in Judæa, Syria, Ammonitide, Moabitide & Ægypti magna parte constituisset. *Hebræi* apud Hieronymum.

⁴ Chaldæis. *Strabo* 16. Αὐτοὶ εἰσὶ ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ καὶ ἑτέροις ἐπισημοῖς φιλοσόφοις, τοῖς Χαλδαίοις ἀστρονομίας, οἱ δὲ Αἰγύπτου

μῖαν εἰσὶ τὸ πᾶν. Πραγμοίῃ δὲ ἄλλοις καὶ ἡθελία λογῆν, ὅς ἐστι Χαλδαίων, καὶ ἡρώετι Βαβυλωνίας ὑπὸ ἐκείνων οἰκισθή. ἐπὶ δὲ ἔστι Χαλδαίων ἑσπερομικῶν ἡθελία. Καὶ γὰρ Ὀρχηνοίῃνες ἀστρονομίας, καὶ πύργου περὶ, ἑτέροις πύργου. Μέμνηται δὲ καὶ ἄλλοι ἀνδρῶν ἐκείνων οἱ Μαθηματικοί, καὶ τῶν Κιθάρων τε καὶ Ναυσοειανῶν, καὶ Σιδόνων. *Cicero* 1. de Divin. Chaldæi non ex artibus, sed ex gentis vocabulo nominati, diuturna observatione siderum putantur effecisse, ut prædici posset, quid enique eveniturum, & quo quisque fato natus esset. *Kimchi*, הכשרים הם תבטי בשרי המורה Hieronym. in 11. Daniel. In Chaldæis ἡθελία λόγος significari puto, quos vulgus Mathematicos vocat. *Gellius* lib. 14. 1. Chaldæi seu geneblici, de motu deque situ stellarum dicere posse quæ futura sunt, profitentur. Quales hodie sunt Ephemeridum fabri, quorum libellos Almanah vocamus. Ea vox Arabica est, quasi donum dicas. Quia illi libelli initio anni offerebantur. Sicut hodieque fieri solet. *Horn.* Vide Fullerum 1 Miscell. 16.

⁵ Qui magicis artibus. Mirum, nisi scripsit, quique magicis artibus, ut magos innuat; quos à Chaldæis distinguit interpret verus Daniel. 4. 5. & 5. 7. Magi, Chaldæi, & arabses. Græca sunt, μάγιστροι, χαλδαίοι, καὶ γαζαρινοί. *Infra*, Magos & Chaldæos advocat. *Drus.* De Magis, eorum etymo & disciplina, vide summum Theologum, Fr. Spanhemium, parte 11. Dub. 18. 19. 20. 21.

stiarum, scire occulta, & futura ¹ præcinere videbantur: mox veritus, ne more hominum, non vera, sed placita regi, ex somnio conjectarent, ² visa supprimit, poposcitque ab eis, ut ³ si vera in his divinatio esset, somnium ipsum sibi dicerent: tum demum interpretationi eorum crediturum, si prius ³ enunciando somnium, artis periculum fecissent. Illi vero, tantam molem abnuentes, non esse id humana opis, confitebantur. ⁴ Rex motus, quod ⁵ falsa divinandi professione homines erroribus illuderent, cum astricti præsentis negotio, nihil scire se confiterentur. Ita edicto regis in eos animadversum, palamque omnes hujus artis ⁶ interficiebantur. Quod ⁷ ubi Danieli compertum,† regis proximum appellat: enun-

ciatio-

22. 23. 24. Autorem Persicæ sive Magicæ superstitionis & Philos. qui Zardust

ذردوست, ipsis Persis vocatus est, id est, amicus ignis, Græci vetustiores Ζαρδουστρου corrupte nominarunt, recentiores propius verum nomen expresserunt Ζαργάδης, Ζαργάδας, atque etiam Ζάργασις. Idem vocatur proprio nomine Persico Mog מוג. Unde Græcis Μάγος. At ex eo Mog, iidem Græci fecerunt Μάγος, quem Sophum volunt fuisse Iliacis temporibus antiquiorem. Salmas.

* Extisque hostiarum.] Qui extis hostiarum futura prædicunt, vocantur à Græc. ἱτυαί καὶ ἡπαίσκοποι, à Latinis haruspices & extispices. Priore vocabulo usus est Theodorio, Dan. 2. posteriore Symmachus, itemque Herodianus. Drusius. In Hebræo est חַפְצֵי מִנְחָה, quod Hieronymus interpretatur τῆς νεκρομάντιδος, ut & Jarchiades. Est & ἱτυαί Theodorioni Ζαζαρηνοί, Symmacho ἱτυαί, Hieronymo ἡπαίσκοποι.

1 Præcinere.] Prædicere aut præcinere, quia vates etiam canunt, dum versus rhythmica ratione compositos cantando pronuntiant. Similiter poëta canere dicuntur eadem de causa: ex quo illud, *Arma virumque cano*. Drus. Unde

& ἐπωοιδῶν δι᾽ ἱτυαίων, incantatores.

2 Visa supprimit.] Non assecutus est mentem vel Danielis, vel Josephi, Sulpicius. Nam uterque tradit, somnium Regi excidisse. Nulla ergo fraus ab eo commissâ, sed quærebat quod amiferat. Horn.

3 Si vera in his divinatio esset.] Somniis videlicet. Videtur hoc velle, si vera ex somniis divinare possent: aut, si vere divini essent. Drus.

4 Rex motus.] Si nihil deest, debet subaudiri fuit: & motus, id est, commotus iracundia. Drus.

5 Falsa divinandi professione.] Rex iracundus videri volebat eos esse impostores, qui cum abditissima quæque sibi nota esse dicerent, id tamen non ostenderent in hoc facto. Grot.

6 Interficiebantur.] Jam interficiendi erant, & interfecti proculdubio fuissent, nisi Daniel intercessisset. Quod colligitur ex participio ἡπαίσκοποι, quo usus est Daniel cap. 2. com. 13. Id enim licet sit præsentis temporis, tamen aliquando significat paulo post futurum tempus, ut Jon. 1. 3. invenit navem euntem Tharsis, id est, mox ituram. Drus. Sed indubie multi eorum jam interfecti erant.

7 Ubi Danieli compertum.] Δανιήλ ὁ δὲ ἀκρίως ὅτι ἀρροσέταξε πάλαι

ciationem somnii, interpretationemque ejus pollicetur. ⁷
Res ad regem defertur: Daniel accersitur. Jam revelato ⁸
sibi per Dominum ¹ mysterio, visio regis refertur, solutio-
que. Sed res postulat, ut regis somnium, & inter- ⁹
pretationem prophetæ, & consequentium fidem expona-
mus.

IV. Viderat rex per soporem, ² imaginem capite aureo, ¹
³ brachiisque argenteis, ventre & femoribus æreis, cruribus fer-
reis, quæ in pedes partim ferreos, partim fictiles, desinebant. Sed ²
ferrum atque ⁴ testum, ⁵ intr confusum, coire non poterat. Ad ³
extremum, imaginem lapis sine manibus abscissus proterebat, redacta-
que omnia in pulverem, vento ablata. Igitur secundum prophetæ ⁴
interpretationem, imago visa, ⁶ figuram mundi gerit. * Caput au- ⁵
reum,

τὸ σφῆς ὁ βασιλεὺς ἀποθανεῖν, ἐν
τῆτοις δὲ ἡ αὐτῶν κτλ. ἡ συζευξὼν κιν-
δωθεῖν. Joseph. Nam & ipsi ad ne-
cem quærebantur iniquissimo decreto,
ut in partem pœnæ venirent, qui in præ-
miorum partem venissent, contempti à
cæteris ob juventutem. Grot.

† Regis proximum.] Maluissimè regis
præfectum. Nam præfectus erat rerum
capitalium, quem Theodotio ὑπομαχῶν
ἄρχον appellat. An proximus regis fue-
rit nescio. Hoc scio in fonte haberi
מַגִּיסְטְרוֹן magistrum mactatorum, id
est, satellitum, aut carnificum. Nomen
ei Arioch, Dan. 11. 14. Forte proximum
vocat, quia semper in aula prope regem
erat. Sic enim certe loquendo aulicos
innuere videtur supra, prudentia & dis-
ciplina brevi omnibus regis proximis ante-
lati. Druf. Causa appellationis hujus
ex Josepho. Quia Ariochi erat præfectus
ἡ σωμασφύλακων ἡ βασιλείας,
cui promptus semper ad Regem acces-
sus. Horn.

† Mysterio.] Arcano, secreto. Sane
quod Propheta Daniel מֵיִסְתֵּרִים appellet,
ejus interpres Theodotio μυστήριον vo-
cat. Innuit autem somnium cum inter-
pretatione. Hoc somnium, quia erat oc-
cultum & absconditum, recte myste-

rium vocatur, cujus origo vocis Ebræa
est, videlicet סִמְיָהּ מֵיִסְתֵּרִים: unde in
tertia conjugatione præteritum יִסְתַּחֵם,
abscondit, & participium generis passivi
יִסְתָּחֵם, quod legunt musthar sive my-
sthar. Hinc mysterium, quia res abscon-
dita, & quæ homines vulgo latet. Dru-
sius. Το ἀρσοῦ μύθρον interpretatur Chry-
sostomus.

2 Imaginem.] Galestinus reposuit, sta-
tuam. Id excuderunt Parisienses, Colo-
nienses, & Drufius. Nam in editione
Plantiniana, imaginem, ut etiam in
Græca Theodotionis εἰκὼν μὲν, id est,
imago una. Quod etiam in editione 1xx.
Nam solus Symmachus edidit statuam.
Testis Hier. Pro statua, id est, εἰδὲ δεικνύει,
quod solus interpretatus est Symmachus, cæ-
teri imaginem transfulerunt, volentes hoc
nomine similitudinem ostendere futurorum.
Druf.

3 Brachiiisque.] Et humeris ac pectore.
Ita Daniel, Josephus.

4 Testum.] Testum dixit, quod alii
testam, rem fictilem. Sigon.

5 Intr confusum.] Aut uniendæ sunt
hæ dictiones, aut inserendum recipro-
cum, se. Gifelin. Hæc autem non sunt
apud Danielem. Sigon.

6 Figuram mundi.] Maximæ & nobil-
lissimæ

reum, Chaldæorum imperium est: siquidem id¹ primum &
 6 opulentissimum fuisse accepimus. Pectus & brachia argentea, ²se-
 7 cundum regnum annunciant. ³Cyrus enim, victis Chaldæis atque
 Medis

lissimæ ejus partis, quam οὐκ ἐμπίστω
 vocant. Nam ab Indis ad Scythas, co-
 lumnas Herculis, Garamantes & Æ-
 thiope, hæc quatuor imperia, omnem
 terram complexa sunt. *Horn.* Porro
 sciendum est omnia magna imperia à
 Semi & Japheti posteris condita, reda-
 cto in servilem fere statum Chamo.
 Quinam enim amplissima & potentis-
 sima Orbis regna & imperia tenuerunt
 diutissime, & adhuc tenent? Nonne As-
 syrii, Chaldæi, Persæ, Macedones, Ro-
 mani, Turcæ, Saraceni, Moscovitæ,
 alique ad unum omnes, aut Semo, aut
 Japheto prognati? Quod autem Nim-
 rodus, Chami nepos ipso statim initio
 Tyrannidem occupavit, nihil sane est.
 Istius enim principatum, nullo modo
 comparandam esse cum illorum Impe-
 riis, vel populorum multitudine, vel
 terrarum amplitudine, vel temporis
 diuturnitate notum est cuilibet. Idem
 quoque censendum de regno Ægyptio-
 rum. Res autem à Tearcone Æthiope
 & Sefostre Ægyptio (quorum meminit
 Strabo) in Asia & Europa gestæ, fabu-
 losæ sunt admodum. Nec imperia aut
 Regna fuerunt, sed tumultuosæ potius
 peregrinationes dicendæ sunt: Quippe
 quum celerrime, inanis fulgetri instar,
 perierint penitus & in auras evanue-
 rint. De Æthiopum vero Abyssenorum
 Imperio, dictum est supra, eos prima
 generis sui origine, Chaldæos & Assy-
 rios esse, non Æthiopus. *Fullerus.* Ex
 hac statua vulgo traducunt quatuor
 Monarchias, quas universalem histo-
 riam constituere putant, sed contra
 mentem Danielis. Non enim latius se
 extendit vaticinium hoc, quam ad suc-
 cessores in Imperio Babylonico. Poëta
 quoque sua quatuor secula inde duxe-
 runt. *Horn.*

* Caput aureum, Chaldæorum imper.]

Ἡ ἔργα χρυσῆ κεφαλὴν ἢ τὴν ἐργαλίαν καὶ τὴν

ἢ ἢ βασιλεῖς Βαβυλωνίους ὄντας.
Joseph. Male. Nec enim de prioribus
 Regibus quærebat, quorum ipsi non
 incognita res, sed successorum cura
 angebatur. Deinde nullus Regum Chal-
 dæorum ad tantam potentiam pervenit
 atque Nebucadnezar. Ergo ipse cum
 successoribus, caput aureum. Unde
 falso huc referunt Ninum, Semiramidem,
 & antiquos longo ordine Reges.
Horn.

1 Primum & opulentissimum.] *Just.* 1.
Primus omnium Ninus Rex Assyriorum,
veterem & quasi avitum gentibus morem,
nova imperii cupiditate mutavit. Auro
 igitur comparatur, tum ob antiquita-
 tem, tum ob opulentiam. Quanquam
 de opulentia, ob immensos Persarum
 thesauros, dubitari possit. De potentia
 non item. Quia Cyrus & successores
 ejus Africam nontenuerunt.

2 Secundum Regnum.] Ex Medis & Per-
 sis coalitum, quæ duo brachia. De trans-
 latione regni ab Assyriis ad Persas, vide
 Dan. 7. 5. c. 8. 3. 20. c. 10. 30. c. 11. 2. Je-
 rem. 51. 20. 30. 31. 32. Et idem prædixit
 Nebucadnezar, de quo Abydenus apud
 Euseb. 11. 497.

3 Cyrus.] De quo Esaias cap. 45. 1.
 diu antequam nasceretur Jerem. 37. 38.
 39. 52. & Eupolemus apud Eusebium
 9. 39. In Tarich Musulmanico dicitur K
 vocatus alio nomine. *Horn.* Fuit autem
 Cyrus ipse Medo-Persa. Medus à ma-
 tre, Persa à patre, unde dicitur ἡμίος.
Grotius. Secundum oraculum Crælo
 datum:

Ἄλλ' ὅταν ἡμεῖς βασιλεὺς Μή-
 δισι γῆν.]

quod Pythia apud Herodotum lib. 1. de
 Cyro Persa-Medo interpretata est. No-
 men Cyri Solem significare scripsit *Cit-
 sias* & eum secutus *Plutarchus* in *Arta-
 xerxe*: quum Chur & Chursid apud Per-
 sicos

Medis, imperium ¹ ad Persas contulit. In ventre areo, ² tertium ³ regnum portendi pronuntiatur: idque impletum videmus. Siqui-
dem Alexander, ereptum Persis imperium, ³ Macedoniae vindi-
cavit. Crura ferrea, ⁴ imperium quartum, idque Romanum ¹⁰
intelligitur, ⁵ omnibus ante regnis validissimum. ⁶ Pedes vero par-
tim

ficos Poëtas, ad hunc usque diem idem denotare dicatur. *Uffer.*

1 *Ad Persas.*] Sive Parthos. Nam Persæ & Parthi eadem gens. Græci, qui distinguere Πάρθους & Πέρσας, more suo fecerunt, dum omnia turbant & confundunt, quæ discriminanda sunt, aut non distinguenda dividunt. Idem nomen Πάρθους & Πέρσας ex proprio Paras unde & Πάρθου. Hinc Παρσαγάδων urbs, transpositis literis, pro Παρσαγάδων vel Παρσαγάδων. Quod significat Περσῶν ἑρπεδῶν, ut interpretatur apud Stephanum Anaximenes. Nec obstat quod Persas & Parthos Græci regionibus distinguunt. Nam Parthos collocant ubi nunc est *Ispahan*, Persas ubi *Istachar*. Sic enim & Ἀσσυρίων & Ἀσσυρίων distinxerunt, cum idem sit vocabulum Atur & Assur. *Salmasius.* Sciendum etiam Arabes non distinguere inter Reges Aderbigiana & Faras, sed una serie utrosque conjungere, ut ex Tarich patet.

2 *Tertium regnum.*] Græcorum, non Carthaginensium, ut Orosius, & ex eo Prosper 11. de prædict. promiss. 33. voluit. De translatione Imperii Babylonici ad Græc. Daniel. 7. ὕψ. 5. c. 13. 5. 6. 7. 8. 21. c. 10. 3. 4.

3 *Macedoniae vindicavit.*] Quod idem regnum Macedonum dicitur, aut Græcorum. Qui autem post ipsum regnarunt in Asia, Syro-Macedones appellati sunt, eorumque ditio Javan dicta, id est, Græcia. Unde lux primo Macabæorum, cap. 1. com. 1. regnavit pro eo primus in Græcia. Siquidem de Alexandro loquitur, qui primus regnavit pro Dario in Græcia, hoc est, in Syro-Macedonia. Id regnum Græcorum idem

historicus appellat. *Drus.* Hæc Monarchia non recte Macedonica vocatur; sed Græca dicenda est. Quia Alexander M. quanquam Macedoniae Rex, totius tamen Græciæ, si Lacedæmonios excipias, Imperator contra Persas constitutus est. Deinde Macedonia nunquam Ἰσραήλ & Ἰσραήλ super cætera regna habuit, nec in ea sedes Imperii. Macedones autem antiqui ex Septentrione, unde & Thracæ & aliæ Græcorum gentes, profecti, diutissime barbaram linguam retinuerunt, & pro talibus à cæteris Græcis habiti sunt. Nomen arguit à Getis, vel ex eorum vicinia, ortos. De quo alias. *Horn.*

4 *Imperium quartum, idque Romanum.*] Sic Hieronymus & plerique interpretum. Estque hæc communis opinio. Cui repugnat, tum quod Romani nunquam Imperio Babylonico integre potiti sunt, cum fatalis Imperii illius terminus fuerit Euphrates: tum quod Parthici Reges, veri haud dubie Nebucadnezaris successores, Orbem quasi ex æquo cum Romanis tenuerunt. Non ergo in Romanos quadrat quod dicitur: *Comminuet & conteret omnia hæc.* Ideo alii, ut Junius, Brughon, Grotius, Seleucidæ & Lagidas, Alexandri successores intelligunt. *Horn.*

5 *Omnibus ante regnis validissimum.*] Melius & Latinius, omnium ante regnorum validissimum. *Martialis:*

*Ferrarum Dea gentiumque Roma,
Cui par est nihil & nihil secundum.*

Claudianus:

*Qua nihil in terris complectitur altius
æther,*

*Armorum legumque parens, qua fundit
in omnes*

Imperium.

6 *Pedes vero partim ferrei.*] *Hier. Pedes*

R 2 ejus

tim ferrei, partim fictiles, dividendum esse Romanum regnum, ita ut nunquam inter se coëat, præfigurant: quod æque impletum
 12 est. Siquidem jam non ab uno imperatore, sed etiam ¹ à pluribus
 13 semperque inter se armis aut studiis dissentientibus res Roma-
 14 na administratur. Denique ² commisceri testum, atque fer-
 rum ³ nunquam inter se coëuntem materiam, ⁴ commistiones hu-
 manigenis, futura à se invicem dissidentes, significantur. Si-
 quidem Romanum solum ⁵ ab exteris gentibus, aut rebellibus occu-
 patum, aut ⁶ dedentibus ⁷ semper pacis specie traditum constat: ⁸ ex-
 ercitusque nostris, urbibus atque provinciis permixtas barbaras
 nationes, & ⁹ præcipue Judæos, inter nos degere, ^{*} nec tamen in
 mores

ejus & digiti ex parte ferrei, ex parte sunt fictiles: quod hoc tempore manifestissime comprobatur. Sicut enim in principio nihil imperio Romano fortius & durius fuit, ita in fine rerum nihil imbecillius: quando & in bellis civilibus & adversum diversas nationes aliarum gentium barbararum indigemus auxilio.

1 A pluribus.] Sulpicius scripsit imperante Honorio. Quare cognovit Imperatores Constantinum & Constantem, Magnentium & Constantium, Maximum & Valentinianum, Eugenium & Theodosium, armis inter se dissidentes. Constantium vero & Constantem, & Valentinianum & Valentem, Gratianum & Valentinianum minorem, studiis religionis, faviente Arrianismo, inter se discordantes. Nam Arcadius & Honorius, neque armis neque studiis inter se decertarunt, sed concitatores odiorum non defuerunt. Sigon.

2 Commisceri testam atque ferrum.] Locus satis obscurus, & qui hac explanatione Danielis eget: Quod autem vidisti ferrum mixtum teste ex luto, commisceruntur quidem humano semine, sed non adhaerent sibi, sicut ferrum misceri non potest teste.

3 Nunquam inter se coëuntem materiam.] Sunt enim ἀσμίλῳσα.

4 Commistiones humani generis.] Id ad conjugia inter Lagidas & Seleucidas referunt illius sententiæ sectatores. An-

tiochus enim Ἰσῶς, Laodicea & Berenice, Philadelphi filias, Ptolomæus Epiphanes Cleopatram Antiochi M. filiam duxit. Græc. Contra Sulpicius noster pro commixtione gentium exterarum cum Romanis accipit.

5 Ab exteris gentibus.] Vandalis, Suis, Francis, Burgundionibus, qui Rhenum transierunt, & Galliam ac Hispaniam tenuerunt. Sigon.

6 Dedentibus.] Gotthis, qui se pacis specie dederunt Valenti Imp. cum Danubio trajecto, arma in eum ceperunt, atque in tugurio combusserunt, exercituque deleto, Illyricum & Pannoniam & Græciam invaserunt, ac demum se in Italiam, Galliam, Hispaniam intulerunt. Sigon. Quem & vide in libris de Occidentali Imperio.

7 Semper pacis specie.] Perperam. Reponendum: dedentibus se per pacis speciem. Sigon.

8 Exercitusque nostris, urbibus atque provinciis.] Theodosius Major, primus Gothos, aliosque barbaros, in urbes, legiones, & partem Reipublicæ Romanæ admisit, teste Synæcio in Oratione ad Arcadium, qui eam rem reprehendit, ut Reipublicæ Romanæ exitabilem. Sigon.

9 Præcipue Judæos.] Qui ex ultima dispersione in omnes provincias divisi sunt. Claudius Imperator tumultuantes Roma expulit. Procopius dicit, Neapoli

mores nostros transire ¹videamus. Atque hæc esse ²postrema tem-
 15 pora, prophetæ annunciant. ³In lapide vero sine manibus abscisso, ⁴16
 qui aurum argentum & ferrum testumque comminuit, ⁴Christi
 figuram esse. Is enim ⁵non conditione humana editus (siquidem non ¹⁷
 ex voluntate viri, sed ex Deo natus est) mundum istum, in quo sunt
 regna terrarum, in nihilum rediget, ⁶regnumque aliud incorru-
 ptum atque perpetuum, id est, ⁷futurum seculum, quod sanctis
 paratum est, confirmabit. De quo uno adhuc quorundam fi-
 des ⁸in ambiguo est: Non credendum de futuris, cum de præ-
 teritis convincantur.

V. Igitur

poli tam multos fuisse Judæos, ut urbis
 defensionem adversus Belisarium sibi
 deposcerint. In exercitu Honorii con-
 tra Gothos, Ducem Judæum fuisse pro-
 ditum est. Sigon. Vide Sueton. in Clau-
 dio xxv. Rutilius r. Itinerar.

Atque utinam nunquam Judæa victa
 fuisset,

Pompeji bellis imperiove Titi.

Latius excisæ gentis contagio serpit,

Victoresque suos natio victa premit.

Quæ de Judæis, non Christianis, acci-
 pienda docet Seldenus.

* Nec tamen in mores nostros transire.]
 Gerebant enim barbari inter Romanos
 habitum patrium, & religionem pa-
 triam colebant, & moribus patriis vi-
 vebant. Quod dolet Synæsius in Oratio-
 ne ad Arcadium.

¹ Videamus.] Gifelin. Videmus. Sic
 & Sigon.

² Postrema.] Hæc Sulpicii sunt ex
 Carminibus aliorum Prophetarum sum-
 ta. Sigon.

³ In lapide vero sine manibus abscisso.]
 Hieronymus in commentario super Dani-
 eilem: Abscissus est lapis, Dominus at-
 que Salvator, sine manibus, id est, absque
 coitu humano, de utero virginali, & con-
 tritis omnibus regnis, factus est mons ma-
 gnus & implevit universam terram: quod
 Judæi & impius Porphyrius male ad popu-
 lum referant Israël, quem in fine seculorum
 volunt esse fortissimum & omnia regna con-
 terere & regnare. Drus. Grotius miro

commento, per lapidem hunc Romanos
 intelligit, sed nulla vel probabili ratio-
 ne. Itaque ea quæ sequuntur, omnia ad
 Imperium Romanum trahit.

⁴ Christi figuram esse.] Ita Interpretes
 tum prisca, Augustin. Hieron. Theodor.
 tum recentiores, Lyra, & alii fere om-
 nes, excepto Grotio.

⁵ Non conditione humana editus.] Quod
 ex Joh. 1. v. 13. probat, sed non bene.
 Ibi enim de regeneratis sermo est. Drus-
 sius. Et ita verba illa; de monte abscissus,
 acceperunt Ambrosius Sermon. lxx. Hieron.
 Epistol. ad Eustachium. Iren. 3. 28.
 Justin. contra Tryph. August. Tract. 9.
 in Joh. & alii.

⁶ Regnumque aliud.] Quod factum
 est, destructo per religionem Christiana-
 nam gentilismo, maxime Constantini
 Magni tempore. Deposuit pharetras Ar-
 menius, Hunni discunt Psalterium, Scy-
 thie frigora fervent calore fidei, Getarum
 rutilus & flavus exercitus Ecclesiarum cir-
 cumfert tentoria. Hieron. ad Lætam.

⁷ Futurum seculum.] Post resurrectio-
 nem. Nam est aliud post hanc vitam.
 Vocatur etiam futurum seculum tem-
 pus Messie, ut dictum est. De his Don
 Isahac Abarbenel in libro qui possessio
 patrum inscribitur. Drus. Et ita quoque
 locum Danielis intellexerunt Theodo-
 ret. Tertull. & alii, ex locis Evangelii
 de die Judicii, Matth. c. 24. Luc. c. 21.
 Marc. 13.

⁸ In ambiguo est.] Sed sine ratione,

1 V. Igitur Daniel, 1 multis à rege muneribus donatur, 2 præfectus Babylonæ, atqui omni imperio, in summis 3 honoribus habebatur. 3 Ejus suffragio Ananias, Azarias, & Mifael, 4 ad summam æque dignitatem & potestatem provecti. Eodem fere tempore præclara Ezechielis propheta extitit, revelato ei futurorum & 6 resurrectionis mysterio. 4 Extat 7 liber magni operis, & cum cura legendus.

1 VI. 8 At in Judæa, cui post excidium Jerosolymæ G-doliam propositum, supra memoravimus, ægre ferentes 9 Judæi, principem sibi ex stirpe non regia, arbitrio victoris datum, 10 Ismaël quodam duce & concitato nefandæ con-

juratio- cum convincantur ex eo quod cætera, quæ prædicta erant, omnia evenerunt. Sigonius.

1 Multis à Rege muneribus donatur.] Qui & ei iussit offerri מנחה, sacrificium, sed non id sivit Daniel, quod Idololatria esset. Iarchiades & alii Hebraei. Lyra.

2 Præfectus Babylonæ atque omni imperio.] In Chaldaeo est: על כל מדינת בבל. Ioseph. ἀπειθήσεως ἐπιτροπὸν τῆ βασιλείας ἐποίησε.

3 Ejus suffragio.] Rogatu potius. Nam suffragium aliud est. Vide Dan. 11. 49. Drusius.

4 Ad summam æque dignitatem.] Babylonæ præfecturam. Hinc illa invidia, & exinde periculum. Ioseph.

5 Ezechielis propheta.] Qui fuit Sacerdos. Valuit eruditione & ingenio, ita ut seposito Prophetiæ dono, quod incomparabile est, non immerito Homero eum compares, ob pulchras ἐνοίας, comparationes illustres, magnam rerum multarum, præsertim architecturæ, cognitionem. Grot. Vide Epiphanius, Isidorus, Doroth. in vita ejus, qui tamen multa fabulosa de eo narrant. Ut quod Judæos per fluvium Chobar, sicco pede duxerit, Chaldæis insequentibus in eo submersis. Occisum à Duce Iudæorum apud Babylonem, ac in sepulchro Sem & Arphaxad conditum tradunt. Nonnulli veterum putarunt eum

fuisse Pythagoram. Sed falso. Clem. 1. Strom. Vixit fere apud fluvium ככר, qui Χαβόρας Ptolemæo, Straboni Α'βόρας, à Cobare præfecto, cujus opere deductus ex Euphrate, Plin. v. 24.

6 Resurrectionis mysterio.] An respexit ad caput trigesimum septimum Ezechielis, quod nonnulli de generali resurrectione intelligunt? cum potius ibi agat de restitutione captivitatis Babylonæ, quæ quasi mors quædam civilis est. Drus. Ezechiel Scripturarum & Oceanus, & mysteriorum Dei labyrinthus, Hieronymus in cap. 47. Ezech.

7 Liber magni operis & cum cura legendus.] Hieronymus apud Hebræos vetitum asserit, ne quis Ezechielis principium & finem, Cantica Canticorum & initium Geneleos legat ante ætatem sacerdotalem, id est, annum trigesimum. Negant idem fas esse Ezechielem scriptis commentariis explicare, nisi summa tantum ejus capita attingendo. Vide & Cunæum 1. de Rep. Ebr. xvii. P. Pradus & Vilalpandus maximis eum Commentariis illustrarunt.

8 At in Indaa.] 1v Reg. xxv. Jerem. 40. 41. Ioseph. 10. 11.

9 Judæi.] Quidam. Conspirationis initium fuit à rege Ammonitarum Baali. Ioseph.

10 Ismaël quodam duce.] Qui de femine regio erat, ac propterea ægre ferebat alium sibi à Chaldæis prælatum. Drus. Hinc,

jurationis, dispositis eum ¹ in convivio insidiis peremerunt. At ² qui extra noxiam fuerant, ultum ire facinus cupientes, propere adversum Ismaël arma capiunt. Sed ille, ³ quia cognovit exitium sibi imminere, relicto exercitu, quem contraxerat, non amplius quam octo comitantibus, ad Ammonitas confugit. Igitur populum universum ³ metus pervaserat, ne paucorum scelus, omnium exitio, rex Babylonicus ultum iret. Nam præter Godoliam, multos ⁵ ex Chaldæis cum eo interfecerant. Itaque consilium ineunt ⁶ fugiendi in Ægyptum. Sed ⁵ prius Hieremiam frequentes ⁷ adeunt, sciscitantes divinum responsum. At ille verbis Dei ⁸ universos hortari, *in solo patrio manerent: si id fecissent, Dei presidio tuendos, nullumque à Babyloniis periculum fore.* ⁶ *Si Ægyptum peterent, omnes ibi ferro ac fame, diversoque mortis genere ⁷ perituros.* Sed plebs assueto malo insolens parendi salubribus consiliis, & divino imperio, profecta est in Ægyptum. Quid de ea postea actum, sacris literis ⁸ filetur: nobis nihil compertum.

VII. Hoc

Hinc, adjutus opera regis Ammonitarum, spem regni concepit, ὅπως αὐτὸς ἀρχὴ τῆς Ἰσραηλιτῶν. Ioseph. Seneca in Thebaide:

Simul ista mundi conditor posuit Deus, Odium atque regnum.

¹ *In convivio.]* Inter hospitales epulas, dum se comiter poculis invitant, βέλτα πλεονέκτηρον εἰς ἀνασθησίαν καὶ ὑπὸν ὑπὸ τῆς μέθης, ἀναπηδήσας μετ' ἀνδρῶν δέμα. ὁ Ἰσραηλιτῶν δὲ ποσφάτις τῆς γοδολίαν, καὶ τὰς σὺν αὐτῷ καὶ ἀκείμους ἐν συμποσίῳ. Ioseph.

² *Qui extra noxiam fuerant.]* Iohannes Caree filius & alii. Ierem. cap. 41. vers. 12.

³ *Metus pervaserat.]* Non carebat ratione ille metus, ne Chaldæi ex suspitione Iudæos omnes in idem crimen traherent, quasi qui principem sibi desiderassent ex stirpe Davidis. Grotius.

⁴ *Fugiendi in Ægyptum.]* Cujus tum Rex ὕψβη. Ieremix cap. 44. vs. 30.

Ὀσαφρὴς lxx. & Clem. Alex. Ἀπελθὼς Herodoto II. Diodor. I. Porro tum temporis metus Babylonicorum Ægyptios & Iudæos conciliarat, de quorum alias odio propter diversa vitæ instituta, Cunæus I. de Republica v. differit.

⁵ *Prius Hieremiam frequentes adeunt.]* Ierem. 42.

⁶ *Si Ægyptum peterent.]* Quod vetitum Deut. 17. 16. ob multas causas, maxime ob idololatriæ studium. Sed expulsi ex Iudæa, tam in Ægypto, quam alibi, habitare poterant. Causa autem eorum jam vetitum fuit, hæc est, quod Deus eos non Ægyptio sed Babylonio Regi parere vellet. Grat.

⁷ *Perituros.]* Ier. 43. Qua occasione & imminens Ægypto à Babyloniis exitium prædicitur.

⁸ *Siletur.]* Non plane filetur. Nam pars in Ægypto periit, pars rediit in terram Iudæa, Ierem. 44. 27. pars Babylonem ducta fuit. Drus. Iosephus:

R 4

Quin.

1 VII. 1 Hoc tractu temporum, Nabuchodonosor 2 elatus rebus secundis, 3 statuam sibi 4 auream, 5 immensæ magnitudinis, 6 posuit: * adorarique eam, † ut sacram effigiem,

Quinto post excidium Hierosolymitanum anno, qui fuit regni Nebucadnezaris xxiii. cum magnis copiis invasit Cælo-Syriam. Qua subacta, bellum gessit contra Ammonitas & Moabitas, & his quoque perdomitis, Ægyptum ingressus, ἔτι μὲν τότε βασιλεὺς κλεῖνός, καὶ ἐσθλῆτος ἔτερον, τὰς ἐν αὐτῇ Ἰσθμῶν ἀρχιμεγαλώπιδες ἤραρον εἰς βαβυλῶνα. Veteres tradunt Ieremiam paulo ante hanc Ægyptiorum eladem Taphnisiæ à Iudæis lapidatum. Ita Hieron. Tertull. & alii. Sepulchrum ejus ibidem, miraculis clarum, & ab Alexandro M. ossa Alexandriam translata, fingunt quidam. R. Salomo ex cap. 44. 28. falso opinatur eum cum Baruch ex Ægyptio in Iudæam reversum.

1 Hoc tractu temporum.] Dan. i. Ioseph. x. ii. Paulo post somnium, anno Nebucadnezaris xxxvi. Quod in ann. xxxvi. vel xxxix. hæc rejici non possint, ex eo patet, quia tum Rex ejectus est. Dan. iv.

2 Elatus rebus secundis.] Victoriis quas obtinuerat de Syria, Iudæa & Ægypto. Drusus. De victoriis ejus Megasthenes apud Eusebium ix. ωθω. Ex quo sic Abydenus: Μεγαδένης δὲ φησὶ, Νόβηκος ἄριστος ἦρα κλεῖνός, ἐπὶ τῷ Διούλῳ καὶ Ἰσθμῶν ἐπὶ τῷ Ἰσθμῶν. Ταύτας δὲ χειρωσίδιον, ἀπόδοσμον αὐτέων εἰς τὰ δεξιὰ ἔπειτα καὶ κίονα. Eadem Iosephus habet x. i. De bello ejus adversus Ægyptios ex sacris literis scimus. Et fortasse tum ulterius in Libyam est progressus. Sed de Hispania tentata ac devicta, figmentum est Megasthenis, qui, Poëtarum more, ex vocabulo ambiguo occasionem arripuit fabulæ. Devicerat vicinos sibi Iberes: Hinc commentus, vicisse eum Iberos, hoc est, Hispanos. Vossius. Babylonem quoque auxit & exornavit: veteri addidit novam urbem: singulis terna circumjecit mœ-

nia, portas magnificas. Vide Berosum. Ac tanta tum Babylonis amplitudo fuit, ut urbe ab hostibus capta, per triduum incolæ alterius partis urbem esse captam non fenserint. Aristot. iii. Polit. 2.

2 Statuam.] Quæ non fuit Beli, sed vel Nabopalassar, ut Grotius, vel ipsius Nabuchodonosoris, ut Vossius vult. Quippe Reges vel defunctos, vel superstites adhuc, adorare, Babyloniorum & Persarum fuit. Pudit mandare ut sibi sacrificarent superstiti: jussit igitur sacra fieri statuæ suæ. Defunctis hæc statui solent. Sed ambitio eo impulit, ut vivo idem fieri vellet, quemadmodum res clamat, & Isidorus Pelusiota ait ii. Epist. cxxxvii. quæ ad Theodotum presbyterum. Vossius. Occasionem arripuit ex statua in somnio visa. Theodoret. Suggestu Chaldæorum, qui Danieli & sociis ejus præfecturas invadebant. Maldonat.

4 Auream.] Cava erat, non solida, alioqui enim immensi fuisset pretii, quippe ix. cubitorum. A Lapide. Plinius xxxi. ii, 4. Aurea statua prima omnium nulla inanitate, & antequam ex ære aliqua illo modo fieret, quam vocant Holoptyton, in templo Anaitidis posita dicitur.

5 Immensæ magnitudinis.] Altitudine cubitorum sexaginta, latitudine sex. Ergo facies hujus statuæ lata erat sex cubitos, nasus duos cubitos, pectus decem cubitos, pedes decem cubitos, manus sex cubitos. Quanquam ministri regii non servarint proportionum symmetriam. Nam altitudo ix. cubitorum, exigebat latitudinis cubitos x. Peverius ex Vitruvio & Cardano.

6 Posuit.] In campo Dura provincia Babylonis. Sic vulgatus interpret Dan. iii. 1. Sed moneo verba Ebraea verti etiam posse, in campo Dura, in urbe Babylonis. Nam Medina tam urbem quam provinciam denotat. Hieron. ad hunc

præcepit. Quod cum certatim ab omnibus, depravatis adu-
latione omnium animis, fieret, ¹ Ananias, Azarias & Mi-
faël prophano officio abstinerunt, non ignorantes hono-
rem hunc soli Deo debitum. Igitur rei ex edicto regis con-
stituuntur, propositaque eis conditio pœnarum, ardens ca-
minis, ut præsentis metu adorare statuam cogerentur. Ve-
rum illi devorari ignibus, quam ² piaculum committere,
maluerunt. Itaque, ³ vincti pedibus, in medias flammis
conjiciuntur. Sed ministros infandi operis dum promptius
damnatos in ignem propellunt, flamma absorbit: Hebræos
(mirum dictu, & incredibile, non visentibus) ⁴ ignis non
attigit,

hunc locum. *Pro Dura, Theodotio Deira. Symmachus Doraum (Dora Ἰσως) lxx. αἰετοδὸν transfulerunt: quod nos viarium vel conclusum locum dicere possumus. Drusus. Est Δύραβα Ptolemæo in Babylonia, non πεδίων Δεήγε Sufianæ. Grot.*

* *Adorarique.] Apollonius apud Philostratum: Ἀσύριοι καὶ μὲνδοὶ τὰς τετρακίδας ἀεσοκωῶσι. Iosephus: Τότε περὶ τὰς ἀεσοκωῶν τὸ ἀδελαντα. Τὸς δὲ μὴ ποιήσασιν, ἠπειλή (εν εἰς τὴν ἑπιπέδον ἐμβληθήσεσθαι ἡμῶν. Ex hoc mandato Nabuchodonosoris ortum videtur, quod scribit Philostratus 1. Vita Apoll. xix. Satrapam portæ Babylonis præsentem, neminem intromisisse, nisi prius adorasset statuam regis.*

† *Ut sacram effigiem.] Hoc adjecit, quoniam adoratio quædam in oriente civilis erat, quæ sine sacrilegio, aut, ut alibi loquitur, nefariæ mentis piaculo fiebat. Hoc modo Abraham patriarcha adoravit olim populum terræ. Drus.*

1 *Ananias, Azarias & Misael.] Nazianz. Orat. xlvii. si tamen ejus illa est: Feruntur tres pueri, in fornacem con-
jeksi Ezechia filii fuisse. Filii, id est, nepotes. Nam fuerunt ex semine regio & Ezechias jam ante cxxx. annos obierat. Codex Vaticanus Basilii Porphyrogeneti Imp. tradit eos tandem martyrium sub-
iisse. Sed nihil tale habent Epiphani. Do*

rotheus, & alii. Corpora eorum apud Babylonem sub quodam specu condita, postea Romam translata dicuntur. Romæ Iudæi sunt qui se à tribus his prognatos jactant; ideoque ab iis nomen *Anania*, cognomen *Sforno*, à furno in quem conjecti, assument. Sed hæc fabulosa sunt. *A Lapide.*

2 *Piaculum committere.] Statuam adorare. Sic alibi cultum idolorum nefariæ mentis piaculum vocat. Alio sensu dixit: non ausi piacula profiteri. Drus.*

3 *Vincti pedibus.] Satis erat vincti simpliciter, id est, ἰνδου. Nam ἰνδου vincio, ligo. Sed expressit participium Græcum πεδημένοι, cujus thema πεδία, compedio. Sic Hieronymus, *jussit ut ligatis pedibus mitterent eos. Ego imbibi non solum pedes vinctos fuisse, sed etiam manus: fuitque aliquando tempus cum legendum putarem, vincti compedi-
bus. Quod Græcum πεπεδημένοι proprie significat. Drus.**

4 *Ignis non attigit.] Tum quia angelus ignem ad latera & extra fornacem amovit: tum quia auram loco ignis induxit, ad refrigerium & respirationem. Ambrosius lib. vi. in Lucam cap. ii. *Cantaverunt Hebræi, cum vestigia eorum tactu flammæ vorantis humescerent, & intus extraque ardentibus omnibus, solos innoxius ignis lamberet, non attingeret. Iosephus: ὃ γὰρ ἠψατο πῦρ αὐτῶν, sed**

7 attigit, quum aspectantibus deambulantes in camino ¹ psalmum Deo dicere cernerentur. Visusque cum his inter ignem quartus, ² specie angeli, quem Nabuchodonosor propius ³ intuitus, ³ *filium Dei se vidisse* confessus est. Tum rex haud dubius, divinam in re presenti fuisse virtutem, missis per omne regnum suum edictis, facti miraculum ⁴ provulgavit; ⁵ confessus, ⁵ *soli Deo honorem deferendum*. ⁶ Nec multo post, ⁹ rex, objecto sibi somnio, mox voce etiam cælo emissa admonitus, ⁷ potestate regia abjecta, atque ⁸ ab omni conversatione humana remotus, herbis tantum vitam susti-

sed quasi sentiens injuste in fornacem coniectos, pepercit, & non exercuit vim suam in juvenes, Deo invicta flammis faciente horum corpora. Huic inter innocentia testimonia candens ferum aut ignis. De quo antiqua Germanorum leges.

1 *Psalmm.*] Quem Azarias dixit. Non extat in Hebræo, sed ex Theodotione eum transtulit Hieronymus.

2 *Specie Angeli.*] Imo viri, qui similis erat filio Dei, quem paulo post angelum vocat, cum ait, *misit angelum suum*. Verba sunt Nabuchodonosoris *xl. 95. Drusius*. Tertullianus, Justinus, Hilarius & alii putant Christum fuisse, qui similitudinem naturæ humanæ induerit. Arabs interpres, *lxx. Hieron.* Angelum fuisse volunt.

3 *Filium Dei.*] Similem filio Dei. Sic enim certe Theodor. *ὁμοίως ἔτε-
ταίρις ὁμοίως ἔστ' ἡεῦ*. Prius erat in *lxx.* *ὁμοίως ἔστ' ἡεῦ*, id est, similis angelo Dei. Notatum hoc in editione Roman. *Drusius*.

4 *Provulgavit.*] *Drusius, Provulgavit.*

5 *Soli Deo honorem deferendum.*] Non præcipit coli Deum Judæorum, sed maledici ei vetat. *Dan. 3. 96.*

6 *Nec multo post.*] *Dan. 4. Joseph. 10. c. 11. Eodem anno regni sui xxxvii. A Lapid. xxxi. Funccius.*

7 *Potestate regia abjecta.*] Non ipse abiecit potestatem regiam, sed, cum ex hominibus depelleretur, simul amisit

dignitatem illam. *Drus.* Theodoretus: *Expulsus primo est propter furorem, ne noceret, deinde propter odium, quod clamgebant in eum homines. Censent Hebræi & Hieronymus, quos auctor noster sequi videtur, Regem admonitu Danielis, pœnitentiam egisse. Ideo dilatas pœnas usque in duodecimum mensem. Deinde, cum ad insolentiam priorem rediret, inflictas.*

8 *Ab omni conversatione humana remotus.*] Epiphanius & Dorotheus censent eum fuisse mutatum in bovem antèrius, leonem posterius. Alii melancholiam fuisse, ut Valesius sacra Philof. *lxxx. Mercurial. vi. Variar. Lætion. xx.* Daniel narrat, *à filiis hominum abjectum, cor ejus cum bestis positum, & cum ovagris habitasse, herbam tanquam bovem comedisse, rore cæli corpus ejus intum, donec corpus illius pilis, sicut aquila plumis, vestiretur; ungues etiam essent, sicut avium.* Sed non tam hæc significant, feram factum; quam ita essetatum, ut in figura humana fera esset similis, temperamento immutato, corrupta imaginativa, sic ut morbo, eoque lycanthropia non absimili, quadrupes sibi videretur, atque, ejus instar, humani fugiens consortii, manibus, & pedibus inter feras diu noctuque sub dio reptaret, gramine etiam vesceretur, pilis & unguibus inhorresceret, non loqueretur, sed potius incondito strideret sono. *Quomodo Rupertus Tuicensis proph.*

fustinens, ¹ egisse pœnitentiam traditur: ² servatum ei nutu Dei imperium, donec impleto tempore, ³ agnito demum Deo, ⁴ post septem annos, & regno & statui pristino restitutus est. Hic post devictum, ut supra diximus, ¹⁰ Sedechiam, quem captivum Babylonem transtulit, ¹¹ regnasse traditur annos VI. & XX. quanquam id non in Sacra historia scriptum invenerim. Sed forte accidit, ut dum multa evolverem, annotationem hanc ⁶ jam interpolato per ætatem

propheten interpretatus in sexto de victoria Verbi Dei cap. postremo. A sententiam hanc etiam admittunt, quæ de eo legas apud Gregorium Magnum in Jobum lib. 5. cap. 6. Ubi prius inquit, *In irrationale animal versus est. Subjicit autem, Quem communem cum hominibus habuit, sensum hominis amisit.* Planeque repudianda est sententia, quam Flavio Josepho, sed perperam, tribuunt Nicolaus Lyranus, & Dionysius Carthusianus. Item, quæ de ipso legere est apud Dorotheum Tyrium sed suppositivum scriptorem, judicio etiam Molani, Bellarmini, Possivini: fortasse Dorotheum, abbatem Romanum, ut visum Baronio. Scio idem legi apud Epiphanium in vita Danielis. Sed nec opusculum illud de Prophetarum vita & interitu, magno illi Salamini's apud Cyprios episcopo satis dignum existimo. Multa adeo ex Thalmudistis hausit incerta, imo falsa. Nec ejus libelli meminit Theologorum veterum quisquam. *Vossius.* Meminit hujus Metamorphoseos Alphaus apud Euseb. 9. *αεστ.* ubi narrat Nabuchodonosorum in furorem raptum, prædixisse eversioem Chaldeorum, moxque evanuisse è consortio hominum.

¹ *Egisse pœnitentiam traditur.*] Dum adhuc mente valeret. Quod etiam Hieron. opinatus videtur. Herbam autem comedit ut bos, cum jam furore cœcatus esset. Ita Theodoritus opinatur. *Drusius.*

² *Servatum ei nutu Dei imperium.*] *Διαβέβησεν ἐπὶ τὴν ἐρημίαν τὴν ἀπειρημίον χεῖρον, εἰδὲν τὸ πολυμήτερον*

ἐπιθέσθαι τοῖς πρῶτοις αὐτοῦ τὴν ἐπ' αἰτίαν, ἡγεθείς ἔτι τὴν βασιλείαν ἀπολαβεῖν, πάλιν εἰς αὐτὴν ἐπανέρχεται. Joseph.

³ *Agnito demum Deo.*] Putatur vere conversus & profelyta factus. Sic Epiph. Dorothe. Theodor. Augustinus, Lyra, alii. Sed dubitari potest: quia non legitur Idola abjecisse, Judæos demisisse, occupata restituisse. *A Lapide.*

⁴ *Post septem annos.*] In Daniele, post finem annorum: & paulo ante, *septem tempora.* Ubi per tempora R. Saadia menses intelligit, Abenezra vero annos: alii dies, alii hebdomadas. Sed tam brevi spatio non possunt pili & ungues adeo increfcere. Vide Dan. 4. *ψλ.* 30. Tempus autem pro anno sumitur & in illo, *tempus & tempora & dimidium temporis.* *Drus.*

⁵ *Regnasse traditur annos VI. & XX.*] Sedecias devictus fuit anno undecimo regni sui, qui fuit Nabuchodonosoris (ita quidam opinantur) decimus nonus. Regnavit ergo Nabuchodonosor ante devictum Sedechiam annos XIX. Quibus si addideris hos viginti sex, simul efficiunt ann. XLV. quos Nabuchodonosoro tribuit Megasthenes Perfa, ut Sigonius observat: in quo male pro Megasthenes Metasthenes legitur. Alii, Nabuchodonosoro tribuunt tantum annos XLIII. in quem numerum veniunt anni tredecim quibus cum patre Nabopalassaro regnavit. Solus enim duntaxat cum imperio fuit ann. xxx. *Drus.*

⁶ *Jam interpolato.*] Puto loqui auctorem de Chronico quodam anonymo, *sive*

ætatem libello, sine authoris nomine reperirem, in quo
 1 regum Babyloniorum tempora continebantur, quam præ-
 2 tereundam non putavi. Siquidem & 2 Chronicis consenti-
 rent, & ita illius nobis ratio quadraret, ut per ordinem re-
 gum, quorum tempora continebat, 3 usque in primum
 Cyri regis annum, LXX. annos, (tot enim per Sacram hi-
 storiam, à captivitate usque ad Cyrum, fuisse referuntur)
 impleret.

1 VIII. Post Nabuchodonosor, filius ejus, regnum est
 adeptus, quem in Chronicis 4 *Evilmarodach* fuisse vocitatum
 2 reperi. Hic 5 duodecimo imperii anno 6 diem functus, 7 fra-
 tri

five id annale fuerit sive seculare, eoque
 per genealogias digesto & temporum
 successu à diversis aucto. Cujusmodi eo
 tempore fuisse plurima ex uno hoc com-
 pendio videre est. Scribi itaque hic for-
 tasse commodius possit, in interpolato per
 ætates libello. Gifelin.

1 *Regum Babyloniorum tempora.*] Quæ
 sic quidam digerunt ex Megasthene &
 Berofo. Nabopollassar ann. xxxix. Na-
 buchodonosorus ann. xxx. post patrem
 Evilmerodochus ann. ii. Nereglissoorus
 affinis Evilmerodochi ann. iv. Balta-
 sar, qui & Laborosoarchodos, Nabu-
 chodonosoris ex filia nepos, mens. ix.
Drusus.

2 *Chronicis.*] Si Eusebii Chronica
 intelligit, non video qui hoc verum esse
 possit. Nam Eusebius longe aliter sup-
 putat annos captivitatis. *Idem.*

3 *Usque in primum Cyri regis annum
 LXX. annos.*] Hos annos alii dinume-
 rant à capto Jechonia. Eusebius qui à
 captivitate Sedecix incipit, eos desinere
 scribit in annum secundum Darii. Func-
 cius hoc modo eos putat: Nabucho-
 donosorus post captum Sedeciam re-
 gnavit annos xxxvi. Evilmerodach xxx.
 Regasar iii. Labosardach vi. Balsasar
 iv. ecce Lxxix. Nam septuagesimo anno
 redierunt in terram patriam, qui fuit pri-
 mus annus Cyri. *Drusus.* Sigonius sic:
 Nabuchodonosor annos xxxvi. Evil-
 merodach xii. Balthasar xiv. Darius

xvii. Sed vide Calvisium, Petavium,
 Tirinum & alios Chronographos. Nam
 controversia hæc tam intricata est ut
 paucis expediri non possit. Illud certissi-
 mum est LXX. annos primo Cyri Mo-
 narchæ anno finitos. Falsissimum con-
 tra, Nabopolassarem esse eundem cum
 Nebucadnesare, Nabonassarem cum Sal-
 manassare. Quam opinionem Funcii
 Scaliger solide expugnavit. *Horn.*

4 *Evilmerodach.*] Imo sic vocatur, Je-
 rem. 52. 31. & iv Reg. 25. 27.
Drusus. Ptolemæo Ilvarodamus voca-
 tur. Daniel Evilmeraduchi & Neriglissar-
 is tempora transfilit, quod per ea nihil
 contigisset ad Judæos pertinens. *Grotius.*

5 *Duodecimo imperii anno.*] Dissentit
 à Josepho, qui scribit eum præfuisse
 ann. xviii. Megasthenes vero & Bero-
 sus Babylonius ac Josephus ei tribuunt
 duntaxat ann. ii. *Drus.*

6 *Diem functus.*] Imo interfectus est
 à marito Sororis suæ Neriglissoro. *Bero-
 sus* iii. Chaldaic. apud Joseph. i. con-
 tra Apion. Ei successit non Balthasar, ut
 Sulpicius vult, sed ipse Neriglissorus.
 Huic post quadriennium Laborosoar-
 chodus, quem excepit demum Naboni-
 dus, Herodoto Labynitus, Danieli Bal-
 thasar.

7 *Fratri minori.*] Sic & Eusebius. Quæ
 sententia omnium optima. Nam Jose-
 phus & alii in serie ac annis horum Re-
 gum gravissime errant. Pererius vult
 cum

tri minori, qui ¹ *Balthasar* dictus est, locum fecit. Is cum ³ ² quarto & decimo anno, ³ publicum epulum principibus ac præfectis suis daret, sacra vasa, quæ per Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ ablata, ac in regales usus usurpata,

eum fuisse filium Evilmerodachi, ex Jerem. cap. 27. *vsq.* 7. Alii nec filium, nec fratrem, sed eundem cum Evilmerodacho. Quia Daniel eum statim Nebucadnezari subjungat. Deinde, quia semper eum vocat filium Nebucadnezaris. Denique quia Jeremias 1.2. eum vocat Merodach, quod idem ac Evilmerodach. Ac juxta hanc sententiam dandi sunt Balthasari anni regni xxxiv. Sed ex omnibus nulla probabilior quam Sulpicii nostri, fratrem Evilmerodachi minorem fuisse. *Hern.* Alii scribunt Balthasarem non fuisse fratrem Evilmerodachi, sed sororis filium. Sane à Beroso & Megasthene vocatur *Λαβοροσοῦρχιδος* *Ναβουδονοσῶρος* *θυγατρίδης*, id est, ex filia nepos. Is est Balthasar. *Drus.*

1 Balthasar dictus est.] Hic Balthasar non potest alius esse quam Laborosarchodus, ut scribit Berosus, sive Laborosarachus, ut scribit Abydenus, qui ambo eum interfectum memorant. Breve oportet regnum habuerit, quia omittit ejus nomen Ptolemæus. *Grot.* Nabonidum, quem postremum in Berosi catalogo recensuimus, Joseph. 10. Art. 12. Baltasarem esse putat, cujus in Danielis libro mentio est. Hic vero Josephi mira est oscitantia; qui illos ipsos, unde hanc historiam descripsit, auctores, incuriose legit. Testis est enim Megasthenes Nabonidum nullo propinquitatis jure cum Laborosarchodo fuisse conjunctum. At Balthasar ille Danielis non alienis utique successit: sed paternum & avitum sortitus est regnum. Verba Berosi, *ἀπλοῦργα δὲ τῶν σπιλθόντες οἱ ἐπιβλασάντες αὐτῷ κενὴ τὴν βασιλείαν παρέβηκεν* *Ναβονίδα πνὶ εἰς Βαβυλῶνα* *ὅλη ἐν τῇ αὐτῆς ἐπιστάσεως.* Non possunt hæc de legitimo ejus, qui

mortuus erat, hærede, ac successore dicta videri: sed de peregrino, & adscititio; cujusmodi Baltasar non fuit. Non est igitur idem cum Nabonedo Baltasar, sed potius cum Laborosarchodo Nabuchodonosori nepote, ex ejus filia, quæ Neriglissaro nupsit, ut scribit Berosus. Neriglissarus vero, quasi tutorio nomine, pro filio Laborosarchodo seu Baltasare regnum administravit. Hinc est, quod Baltasari tertius annus tribuitur à Daniele. Quod autem Hieremias prædixerit, Deum Nabuchodonosoro, ejusque filio, ac filii filio regnum esse daturum; *filii* nomen pro genero sumi potest. Ita Davidem filium appellat Saul. Hieronymus quoque, ubi Nabuchodonosor pater Baltasaris vocatur, proavum significari asserit; ut mirum non sit, si, ut *patris* appellatio, ita *filii*, à propria notione ad minus propriam aliquando transferatur. Nam & 11 Paral. cap. 22. *vsq.* 2. Athalia Amri filia dicitur, quæ neptis esset. *Petavius.*

2 Quarto & decimo anno.] Josephus autor hæc accidisse anno regni ejus decimo septimo: à quo dissentiant non parum, qui ei tantum annos quinque assignant. Qui Laborosarchodum eundem faciunt cum Baltasare, tribuunt imperio ejus menses 1x. duntaxat: quod Josephus prodidit de Labosardacho (sic eum appellat) quem diversum facit à Baltasare, *qui Babylonis*, inquit, *Nabonidel nominatur.* Alibi est Nabonidus sive Labonidus pro eodem. *Drusius.*

3 Publicum epulum.] Daniel. 5. Joseph. x. 11. Solebant id interdum facere Orientis Reges, ut ex Herodoto 1. & Xenophonte 7. apparet. Multi putant Balthasarum obsessum à Persis & Medis, ut ostenderet se hostes suos despiciere, hoc convivio suos excepisse. Id quod in simili

pata, sed ¹recondita in thesauris habebantur, ²proferr
⁴imperavit. Cum his per luxum ac licentiam regalis convivii
 promiscue ³omnis virilis ac muliebris sexus, uxores con-
 cubinæque ejus uterentur, subito rex in pariete conspicit
⁴digitos scribentes, cernebanturque ⁵in versum ductæ li-
⁵teræ. Sed ⁶qui posset scripta legere, non reperiebatur.
⁶Igitur rex perterritus, ⁷magos & Chaldæos advocat. Qui-
⁷bus mussitantibus nec quicquam respondentibus, ⁸regina re-
 gem

simili casu Epaminondas egit. *Diod.* 12. & Viriatus. *Florus.* Sed obsidio illa à Josepho oscitanter vel Judæos suos secuto, vel authores profanos legente, conficta est, & ab eruditis explosa. Nondum enim eo tempore Cyrus arma sua in Babylonios verterat, occupatus adhuc bello Lydio.

1 *Recondita in thesauris.*] Imo in Beli templo, ut notat Hieronymus.

2 *Proferrijussit.*] Quamdiu vasa fuerunt in Idolio Babylonis non est iratus dominus (videbantur enim rem Dei secundum pravam quidem opinionem, tamen divino cultui consecraste) postquam autem humanis usibus divina contaminant, statim pœna sequitur post sacrilegium. Hieronym. ad 6. Daniel.

3 *Omnia virilis & muliebris sexus.*] Sigonius mavult, *Omnes virilis ac muliebris sexus uxores.* Quod ut non improbo, ita scio veteres scripsisse *omnis & omnes* pro omnes. Sic quis & queis pro quibus scribebant. *Drus.*

4 *Digitos scribentes.*] Movente eos angelo Gabriele. *R. Salomo.* Lyra putat manum hanc tantum extitisse in phantasia Regis. Sed ex textu refutatur. Alii non totam manum, sed digitos tantum apparuisse dicunt. Quia dicitur *וַיֵּרָא אֵלָיו אֵת מַנְדְּרָא*, palma manus. Unde Syrus & Arabs Alexandrinus vertunt: *egressi sunt digiti manus hominis.* Sed verius est totam manum conspectam. *A. Lapide.*

5 *In versum ducta litera.*] Suspicio legendum apud Sulpicium: *in candelabrum versum*, ut dixit Cicero, *in forum versus.* Sigon. Quod & Drusus approbat. Non

bene. Sensus enim plenus & elegans est, literas illas non confusim fuisse pictas in pariete, sed *in versum*, id est, voces ac lineam ductas. *Horn.*

6 *Qui posset scripta legere non reperiebatur.*] Quia literæ erant Hebraicæ. *Rabini* quidam. Quia transpositæ vel mutata. *R. Saadias.* Quia insolentes & extraordinariæ. *Pineda.* Quia sine punctis vocalibus scriptæ non intelligebantur. *Alii.* Quia impediti fuerunt Chaldæi ne legerent. *Alii.*

7 *Magos & Chaldæos advocat.*] Κατὰ πᾶσαν ἐκλήρυξεν τῶν χύρην τῶν πᾶν γογγύζοντων καὶ τῶν τῶν αὐτῶν ἀλλοτρίων ἀγνοίαν σαφῆ ποιήσασθαι, daturum se ei torquem aureum & purpureæ vestis usum, quali Chaldæorum Reges utuntur, atque insuper tertiam regni sui partem. Post hoc præconium major etiam fit Magorum concursus, certatim sensum literarum scrutantibus, nihil tamen perficientibus. *Joseph.* Quæ solitam oscitantiam ejus redolent. Quis credat una nocte per universum regnum præcones missos? Porro, ne quis accessisse dies aliquot existimet, eadem nocte & scripta, & lecta, & impleta illa sunt. Nec dicitur: *Tertiam regni mei partem dabo: sed tertius erit in regno meo.* Utinam diligentior fuisset Josephus & religiosior in sacra Historia scribenda! *Horn.*

8 *Regina.*] Η' ἡγεμένη αὐτῆς. *Joseph.* Nitocris scilicet, prudens fœmina. *Herodot.* 1. Vide Grotium ad 111. de *Vetit.* Relig. *Christ.* Alii matrem fuisse volunt,

gem admonet, ¹ esse quendam Hebræum, Daniel nomine, qui olim Nabuchodonosor occulti mysterii somnium revelasset, jam tum, ob illustrem sapientiam, summis honoribus donatum. Itaque acci-⁸ tus Daniel, ² perlegit, ³ interpretatusque, ob delictum re-⁸ gis, ⁴ qui sacra Deo vasa temerasset, ipsi exitium imminere, re-⁸ gnumque ejus ⁵ Medis ac ⁶ Persis datum.

IX. Quod mox consecutum est. Nam ⁷ eadem nocte ¹ Balthasar ⁸ interiit, regnumque ejus * ² Darius, † natione Me-² dus,

volunt, ut Origenes, Theodor. Alii uxorem. Porphyrius cavillator, uxorem. Hieronymus: *Novit præterita quæ Rex ignorat. Erubescat ergo Porphyrius, qui eam Balsaris somniat uxorem, & illudit, eam plus scire quam maritum.*

1 *Esse quendam Hebræum Daniel.* An ergo incognitus Regi, tantis sub Nabuchodonosore honoribus affectus? Notum fuisse & inter amicos Balsaris, ex cap. 14. 1. patet. Sed paulatim evilescibat sub novo Rege, & rarior in aula erat.

2 *Perlegit.* ופסוקי חקת מנא מלך. 3 *Interpretatusque est.* MENE, numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud. THECEL appensus es in scatera, & inventus es minus habens. PHARES, divisum est regnum tuum, & Medis ac Persis datum. Dan. 5. Josephus: *Mane, hoc est, numerus, significat dinumeratum esse jam dierum vitæ ac regni numerum, & perbreve tempus superesse. Thecel, quod est pondus, appensum à Deo regni tui tempus, jam ad finem vergere. Phares, quod est fragmen, fracturum Deum regnum tuum, & partes ejus in Medos ac Persas distribuendas.*

4 *Qui sacra Deo vasa temerasset.* Unde cavet sibi Justinianus, qui vasa templi secundi à Vespasiano Romam portata, à Gensericò Carthaginem, cum per victoriam nactus esset, non in suos usus vertit, sed in Sacram Basilicam vertit, quæ erat Hierosolymis. *Procopius.*

5 *Medis.* A Madai. Descriptionem regionis hujus vide apud Strabonem lib. 11. Hodie nomen ejus periiit, & to-

ta gens in Persarum ditionem concessit. Nec olim diversi fuerunt à Persis, nisi solo nomine, & fortasse Dialecto. Cætera omnia communia habuerunt. Η γδ νδν λεγαμένη περσική σέλη, η̄ ο̄ τ̄ τοξικῆς η̄ ιππικῆς ζήλη, η̄ η̄ δὲ τῆς βασιλείας θεραπεία η̄ ῡσμός η̄ σέβασμός θεοπροπῆς πρὸς τ̄ δόχομῶν, εἰς τῆς πέρας πρὸς τ̄ μηδὼν ἀφικῆ. Καὶ ὅπ̄ τῆς ἀληθῆς, εἰ τ̄ ἐδῆτ̄ μάλιστα δῆλον. Τιάρα γάρ τις ἐκιδάει, ἐ πιλ̄ ἐ χείρωτοι γιτώνες, η̄ ἀναξυεῖδες, &c. Strabo. De sermone Medico, parum tradunt veteres. Justinus 41. de Parthis: *Sermo his inter Scythicum Medicumque medius, & utrisque mixtus.* Unde colligimus haud multum ab homi-⁸ dierno Persico, nisi quantum longa ætas mutavit, discrepasse. *Horn.*

6 *Persis.* Qui & Parthi, id est, Schytharum lingua exules. Justin. 41. Vel à Faras Equus. Sunt enim ιππικῆς studiosissimi. *Horn.* Adeo autem hæc duæ gentes coaluerunt in unam, ut passim apud Græcos reperias Medos pro Persis poni, & μηδίζοντας eos qui Persis studebant. *Grot.*

7 *Eadem nocte.* Sequentis anni. *Alcasar* in Apoc. 16. Quod falsum, ut ex textu patet. Nam illa ipsa nocte, qua Scriptura apparuit, cætera quoque contigerunt. *Interp.*

8 *Interiit.* Ὑπὸ τ̄ Φίλων ἀπετυμπαρίσθη. *Bevosus.* Τῆς ἰ ἀπεθανόντ̄ βίβλια μύρω. *Abydenus.* Mixta fabulae sunt

dus, ¹ occupavit. ² Danielelem illustri opinione compertum,
³ universo imperio præposuit, secutus superiorum regum
³ iudicium. Nam & Nabuchodonosor eum regno præfece-

rat,

sunt quæ de capta per Cyrum hac nocte, Babylone tradunt, secuti ut putant, Xenoph. 7. & Herodot. 1. Nam non alia clade, quam domestica, Balsasar periit, ut ex Beroso clarissimum est. Nec tam turpiter impegiisset Josephus nisi Balsasarum pro Nabonido accepisset. Nam Laborofardochus erat. *Horn.*

* *Darius.*] Nabonnedus. *Beros.* Nabonadius. *Ptolem.* Nabannidachus. *Abyden.* Labynitus. *Herodot.* Hunc vulgo putant ipsum Astyagem fuisse, ut Eusebius, vel ejus filium Cyaxarem, qui apud LXX. Artaxerxes, ut Hieron. Josephus, Torniel. Perer. & alii. Quorum opinionem Scaliger expugnavit, quem fere omnes eruditi hodie sequuntur. *Δαρείου* Persice idem quod *Ερξείν*, id est, *Exercitor.* Herodot. 6.

† *Natione Medus.*] Incertum an natione Medus fuerit. Vocatur quidem Darius Medus, sed ex eo non sequitur gente Medum fuisse. Forte Medus dicitur quia patre Medo erat oriundus, aut quia vixerat apud Medos. Sic Urias Hethæus vocatur, & Doëg Idumæus. Darius iste filius fuit A sueri de semine Medorum. Dan. 9. 1. *Drus.* Habitabat igitur quidem Babylone, sed Medus fuit origine, & Darii nomen, qui Rex apud Medos fuit clarus ac felix, boni ominis ergo sibi imposuit. *Grot.* Quia Darius appellatus fuit Medus, ideo plurimi ipsum regem Medorum fuisse suspicantur, atque hæc sententia non parum videtur confirmari, quod principes regni, secundum legem Medorum & Persarum perunt edictum de nemine, nisi rege, adorando, confirmari. Sed responsio facilis. Non statim reges Medorum sunt, qui vel Medi appellantur, vel quorum parentes ex Media fuerunt, infiniti alias reges Medorum essent. Quod ad leges Medorum & Persarum attinet, si attendatur ad locum, ubi gestum est totum negocium de adorando rege, non

evincitur quod Darius Medorum rex proprie fuerit. Nam acta hæc sunt, eo loco ubi Daniel præfecturam gessit, Suis videlicet, ubi subditi legibus Persarum & Medorum regebantur. Administrevat autem Daniel eandem provinciam, iisdem Medorum legibus, cum Nebucadnezar, Evilmerodach, & Belzazer rerum potirentur, Danielis cap. 8. *vs. 2.* qui tamen nequaquam propterea, quod partem Mediæ tenebant, reges Medorum erant. Accidit hoc in amplissimis regnis, ut subditi unis eisdemque legibus gubernari non possint: sed qualibet natio & gens suas leges, consuetudines & statuta retinet, id quod hodie etiam in Romano imperio accidit. Non igitur firmiter concludi potest, Darium regem Medorum & Persarum fuisse, quod leges Medorum in quibusdam suis provinciis, in finibus Medorum & Persarum sitis, observaverit. Orta est hæc opinio ex commentis Anianis, in quibus regnum Darii cum regno Cyri confunditur, cum tamen ipse Daniel ea regna discernat, & diversa esse ostendat. *Cal.*

1 *Occupavit.*] Non mirum est Sulpicium in hoc errore versatum, cum etiam Josephus crediderit communi fabulæ, obsessam à Dario Babylonem fuisse. Sed id falsum, ut suo loco dictum. Non enim per vim, obsessam & expugnata urbe, invasit regnum, sed electus fuit communibus procerum suffragiis, ut Danielelem cap. v. & ix. secutus Berosus, tradit.

2 *Danielem.*] Danielis cap. vi. Josephus x. 12.

3 *Universo imperio præposuit.*] Imo cogitavit tantum, non fecit tum quidem temporis. Dan. 6. *vs. 4.* Ut esset Regi *rex mædæ*, eique omnes alii subessent. Quales multos esse & nostra & superiora secula viderunt, apud Reges aut parum fidentes ingenio suo, aut fugientes negotiorum. *Grot.*

1 *vs. 12*

rat, & Balthasar ¹ veste purpurea & torque aureo donatum, ² tertium regni principem constituerat. Igitur hi qui una ⁴ cum eo rerum potentes erant, ⁴ exagitati in Judæo, quod eis alienigena captivæ gentis fuisset æquatus, regem depravatam adulatione compellunt, ut sibi diebus proximis triginta ⁵ divini honores darentur, neque cuiquam liceret ⁶ Dominum, nisi regem, precari. ⁷ Facile id Dario persuasum, ⁵ stulti.

¹ *Veste purpurea & torque aureo.*] Tertullianus: *Purpura & aurum, cervicis ornamentum apud Ægyptios & Babylonios, insignia sunt dignitatis.* Drusius. *Veste illa purpurea donati, Δορὺ Ποπὸς vocabantur.* Curt. I. I. Alian. I. Hist. Var. 22. Erat autem stola Medica, qua donari summus apud Persas honor. Idque in hodiernum diem apud Turcas, Tartaros, Persasque in usu est. Nemo ad Regem admittitur, nisi ejusmodi honoraria veste donatus. Hoc vocant **خارج عليه الخلع** Præterea apud veteres Persas ii qui bene de regno meriti, honoraria appellatione, *cognati regis* dicebantur. I. I. Esdræ 3. & 4. Josephus XI. 4. Arrianus VI. Hi non purpuræ tantam adorandæ jus habuerunt, verum & ad oris osculum admissi sunt. Peculiaris etiam his cœna data.

² *Tertium regni principem.*] Dan. v. 29. Quales posteriore Romano Imperio præfecti prætorio, in Græco ἑξαστοι, Chaldæis ܘܫܘܪܝܢ. Grotius. Erat unus ex principibus, quos Sarchin appellabant, & alii præfides interpretantur, qui præerant centum viginti satrapis, Dan. VI. Hinc eniacuandus Josephus, in quo, erat unus ex tribus summis satrapis, qui sub se habebant alios CCC. X. satrapas: tot enim à Dario primum instituti sunt. Drusius.

³ *Cum eo rerum potentes.*] Præfides. De quibus supra, & satrapæ, Dan. VI. 3. Mox, principes appellat. Drus.

⁴ *Exagitati in Judæo.*] Gifelinus emendavit: *exagitati invidia.* Sic quoque Sigonius & Drusius. Sed nihil vehemen-

ter obstat, quo minus retineamus vulgatam lectionem. Hoc enim invidiam Danieli augebat, quod Judæus esset, quæ gens toto Oriente imprimis exosa. Horn. Josephus: *Itaque cum tam carus & honoratus esset apud regem, qui ei tanquam divino de quovis negotio consulenti pareret, non effugit cæterorum invidiam, quem admodum fieri solet inter eos, qui aliquem sibi à rege præferri non patiuntur æquo animo.* Drus.

⁵ *Divi honores darentur.*] Primo quærebant crimen majestatis, quo Danieli subverterent. Hoc non reperto, crimen religionis obtentui sumtum. Hieronymus ad hunc locum: *Felix conversatio in qua inimici nullam reperiunt occasionem nisi forte in legitimis Dei.*

⁶ *Dominum, nisi Regem precari.*] Petere quicquam à Deo quocunque, aut ab ullo homine, nisi à rege solo. Hoc faciebat Daniel, quum quotidie ter genua flecteret, Deumque præcicaretur in cænaculo suo. Cæterum qui aliquid petit ab alio, non propterea ei exhibet divinum honorem. Quo circa miror cur scripserit hoc loco, *ut sibi divini honores darentur: & stultitia regum omnium qui sibi divina vendicant: & rursum, igitur Daniel non rudis neque inscius, Deo preces non homini deferendas.* Imo etiam preces hominibus deferuntur. Sed aliter Deo, aliter hominibus. Drus.

⁷ *Facile id Dario persuasum.*] Speciem habebat hoc consilium quasi per id majestas Regi conciliaretur amplior, si vivus jam Diis æquaretur. De Augusto Horatius:

Præsenti tibi maturos largimur honores,

¶ Juxta

6¹ stultitia regum omnium, qui sibi divina vindicant. Igitur Daniel non rudis, neque inscius, Deo preces, non homini, de-
 7 ferendas, reus constituitur, ² edicto regis non paruisse. Mul-
 tumque abnuente Dario, cui charus acceptusque semper
 fuerat, principes pervicere, ³ ut in lacum demitteretur.
 8 Sed ⁴ objecto bestiis, nullum periculum fuit. Quod quum
 9 Rex comperisset, accusatores ⁵ deputari leonibus præcepit,
 10 qui non simili exemplo perfuncti sunt. Nam continuo ⁶ de-
 vorati, ferarum famem expleverunt. Daniel clarus ante,
 11 clarior haberi cœpit. Rex antiquato edicto suo, novum
 proposuit: relictis erroribus ac superstitionibus, ⁷ Deum
 Danielis

Ferandasque tuum per nomen ponimus aras.

1 *Stultitia Regum omnium.]* Vere dictum. Omnis Idololatria hinc orta. Et in Nebucadnezare, Alexandro Magno, Romanisque Imperatoribus, tristitia hujus stultitiæ experimenta habemus. *Horn.*

2 *Edicto Regis non paruisse.]* Quod erat secundum morem Medorum & Persarum, ne à Rege quidem mutabile. Nam Babylonii morem talem faciendi leges, etiam Regi immutabiles, non habebant, sed antiquus admodum apud Medos ac Persas fuit. Estheræ 1. 19. Vide & Procopium *περὶ λήθης φρεσίν.* Videtur autem forma quæ leges faciebat immutabiles hæc fuisse, ut non Regis tantum, sed & Principum signis munitentur. *Grot.*

3 *Ut in lacum demitteretur.]* Græci vocant τὸ λάκκον τῶν λέοντων, quod in eo leones asservantur. *Drus.*

4 *Objecto bestiis nullum periculum fuit.]* Quod miraculo factum. Nam Angelus conclusit orationem, & rictum, ait Hieron. & unguet. Feris homines objicere verus mos. Ostendunt id fabulis mixta historia de Andromeda & Diomede Thraciæ. *Grot.* Josephus refert eos causam contulisse in saturitatem leonum. At Rex offensus eorum malitia, jussit multum carniū objici leonibus, & illis jam

saturatis inimicos Danielis in foveam conjici. Tum demum apparuit vatem ope divina esse servatum. Nam nemini ex iis pepererunt, sed non secus ac si fuissent famelici, & alimentis caruissent, eos sine mora dilacerarunt. Verum nihil tale habet Scriptura. Unde videtur Josephus more suo, suæ gentis historiam, narratione, si non vera, verisimili saltem, exornare voluisse. *Maldon.*

5 *Deputari.]* Delegari, assignari: unde deputati. Verbum minus usitatum hoc sensu Latinis autoribus, eo tamen usus fuit & supra: *Quæ turba in illis servitio, exercendis colendisque agris, ne incultum esset solum, deputata.* *Drus.*

6 *Devorati ferarum famem expleverunt.]* Cum uxoribus & liberis, qui participes sævi consilii. *Grot.*

7 *Deum Danielis colendum.]* Hinc videtur Darius vere ad Deum fuisse conversus; plus enim præcepit quam Nebucadnezar. Ille enim tantum vetuit ne quis Deum Judæorum blasphemaret. *Maldon.* Non bene Grotius: *Tremiscant & pavescant Deum Danielis,* id est, maledicant. Plus enim verba illa, venerationem nimirum & cultum, important. *Horn.* Ο βασιλεὺς Δαρῖος καὶ ἄλλοι ἐπέμψεν τὴν χάριον ἑπαίνων τῷ θεῷ, ὃν Δανιήλ ἐπέστειλε καὶ μόνον αὐτὸν λέγων εἶναι ἀληθὲς καὶ τὸ πᾶν κατὰ ἐξουσίαν. *Joseph.*

1 Extant

Danielis colendum. ¹ Extant etiam visiones ejus quibus ¹² ² consequentium sæculorum ordinem revelavit, ³ annorum etiam numerum complexus, ⁴ intra quem Christum, sicut factum est, descensurum ad terras pronuntiavit, ⁵ venturumque Antichristum, manifeste exposuit. Quod si quis ¹³ studiosior erit, rectius ibi quæsitum reperiet: nobis propositum est, rerum tantum ordinem contexere.

X. Darius ⁶ duodeviginti annos regnasse traditur. Qua ¹ tempe-

¹ Extant etiam visiones ejus.] Dan. 7. v. 8. 9. 10. Quæ quia variis temporibus contingere, cogitur retrorsum ire & repetere tempora quæ in historia jam erat prætervectus. Grotius. Notat autem Josephus, Danielelem, cum apud Darium florentissima gratia esset, turrim miri operis apud Ecbatana Mediæ struxisse, *Ἰερόσολομοι δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῆς τε Μηδῶν βασιλείᾳ, καὶ παρθῶν ἀρχῆς ἔδου-
ρον, ἔτι πρὸς πεντήκοντα ἔτη ἰεροῦς, καὶ τὸ ἔτος γίνετο* μέ-
χρη τὸ σημεῖον ἡμέρας.

² Consequentium seculorum ordinem.] Regnorum sive monarchiarum seriem. Sunt autem visiones ejus in universum decem. Drus. Aperuit autem ei Deus futura, per somnium, afflatum atque visa divina. Grot.

³ Annorum etiam numerum complexus.] Daniel. cap. 9. vs. 26. post hebdomadas sexaginta duas excidetur Messias *וְיָמֵי מָלְכוֹ*, & non propter se, id est, *וְיָמֵי מָלְכוֹ* culpa sua, aut ob peccata sua. Sunt qui maliint, & non erit, ut *וְיָמֵי מָלְכוֹ* redundet in Latio. Sed tum potius dixisset, meo iudicio, *וְיָמֵי מָלְכוֹ* & non ipse, ut Gen. v. Ambulavit Henoch cum Deo, & non fuit. Alii aliter. Drus. lxx. annorum hebdomades annos faciunt cccc xc. Initium earum ab anno primo Cyri. Theodor. Aut sexto Darii cum templum struetum, aut vicesimo Artaxerxis Longimani, cum urbs instaurata. Finis vero aut in baptismo Christi, aut in cruce, aut in templi eversione. Vide Augustin. xviii. Civitat. Dei xxxiv. & Chronolog.

⁴ Intra quem Christum.] Judæi illa Danielis loca non de Christo, sed templo accipiunt. R. Salomo. & alii, citante Galatino xi. de arcanis fidei xiv. Contra alii: in fine harum hebdomadum lxx. venturum Messiam: ut R. Moses Gerundensis & alii, citati ibidem Galatino. Caterum controversia hæc de lxx. septimanis & adventu Messie intricatissima est apud Chronologos. De qua vide inter alios Tirinum, & Calvin.

⁵ Venturumque Antichristum.] Dan. cap. vii. vs. 24. & 25. ad quem locum Hieron. Antichristus in tantam erigetur superbiam ut leges Dei & ceremonias mutare conetur, & elevetur supra omne quod dicitur Deus, religionem cunctam suæ subiectam potestati. Theodoretus sive Theodoritus, decem reges circa finem exurgent, & postremus Antichristus exorietur, regnumque obtinere contendet, ac tres illos evertet. Nec contentus victoria, quam de hominibus retulerit, etiam maledicta contra Deum altissimum conjiciet & sanctos supplicio afficiet & putabit se posse pietatem, quæ tunc vigilat, evertere & rempub. commutare. Drus.

⁶ Duodeviginti.] Id est, octodecim. Alii enim duntaxat annum regnasse tradunt, alii septemdecim, in quibus Josephus Scaliger. Vide quæ scripsit heros ille, in De temporum emendatione, pag. 280. Patrem habuit Assuerum, qui ab aliis Xerxes Medus & Axares vocatur, & pleniore vocabulo Cyaxares, addita videlicet syllaba Cu, quæ in ea lingua dynastiam aut principem denotat. Drus.

2 tempestate ¹ *Astyages* Medis imperabat. ² Hunc *Cyrus*, ex fi-
 3 lia nepos ejus, ³ regno expulit, Persarum usus armis: unde
 4 ⁴ summa imperii ad Persas translata est. ⁵ Babylonii quoque
 5 in potestatem ditionemque ejus concessere. Igitur ⁶ initio
 regni, propositis publice edictis, dat potestatem Ju-
 dæis, in solum patrium redeundi: sacra etiam vasa, quæ
 Nabuchodonosor de templo Hierosolymæ abstulerat, red-
 didit.

¹ *Astyages*.] Filius Cyaxaris. Diodoro
A'πιδνδας. In libro Tobit. cap. 14. 17.
Assuerus. Status regni Medorum hic
 fuit: Deioeces sive Arsæus, oppressis Me-
 dorum Ducibus, titulo à Medis, qui in
 tanta distractione interciderat, iterum
 uti cœpit. *Herod. Euseb.* Ei successerunt
 Artynes qui & Phraortes, Artabanus,
 Astybera sive Cyaxares, Apanda sive
 Astyages. Nominum diversitas ex Cre-
 sia Cnidio, Herodoto & Eusebio petita
 est. *Horn.* Ab hoc Historiam suam He-
 rodotus auspicatur. Quis non miretur
 Providentiam divinam? Ubi Propheta
 desinunt, ibi incipiunt Græci scriptores,
 tum Historici, tum Chronologi. Nam
 & Ptolemæus à primo anno Nabonaf-
 saris per Idccc lxxxvii. annos tempora
 consignavit. *Bucholz.*

² Hunc *Cyrus* ex filia nepos.] Man-
 dana, quæ Cambyssi Persæ nupserrat. Sic
 Herodot. Justin. Dicitur est *Cyrus* à flu-
 mine Cyro. *Strabo xv.* Α κύων Canis.
Vilalpand. A *Cyrus*, quod Persis Sol.
Plutarch. Ctesias. Brissin. Priora indu-
 bie falsa sunt. Posterius displicet Sea-
 ligero vi. de Emendat. Temp. Quia
 Sol Persis Coresed, Cores vero cibus &
 fatietas. Proculdubio nomen illud re-
 gium fuit, vel à Sole, vel ab imperio
 deductum. Vide quæ supra ad caput iv.
 dicta sunt. *Horn.*

³ Regno expulit.] Ita vulgo tradunt.
 Sed longe aliter Xenophon in *παιδεία*,
 ubi Astyagi defuncto successisse vult
 Cyaxarem, matris Cyri fratrem, qui
 Danieli Darius Medus. *Vsser.*

⁴ Summa imperii ad Persas translata
 est.] Quia *Cyrus* Persa, & Persarum

armis in constituenda Monarchia usus
 est. Facile hinc apparet, quæ de quatuor
 Monarchiis vulgo tradunt, *ἀστυαγία*
 esse & inconcinna. Nam si Persarum se-
 cunda Monarchia, quia ad ipsos à Medis
 & Babyloniiis summa rerum translata
 est, præcesserint, oportet complures
 Monarchiæ, cum per vices, nunc Assy-
 rii, nunc Babylonii, nunc Medi, iterum
 potirentur. *Horn.*

⁵ Babylonii quoque.] Anno Nabonnidi
 xvii. egressus *Cyrus* ex Perside cum ma-
 gno exercitu, universa Asia subacta,
 impetum fecit in Babyloniam urbem.
 Sentiens autem Nabonnidus invasio-
 nem ejus, prælio victus & cum paucis
 fugatus inclusus est in Borsippensium
 civitate. *Cyrus* autem Babyloniam ob-
 sidens & deliberans exteriores muros
 deponere civitatis, eo quod nimis vi-
 deretur munita & expugnata difficilis,
 reversus est ad Borsippum, Nabonni-
 dum expugnaturus. Qui oppugnatione
 non expectata, supplex *Cyro* factus,
 ab eoque accepto in Carmania habitacu-
 lo, Babylonia expulsus est. Ibi reliquum
 vitæ Nabonnidus exegit. *Berosus* apud
 Joseph. i. contra Apionem.

⁶ Initio regni.] Anno primo Monar-
 chiæ, cum Persiam, Mediam, Assyriam,
 Asiam & Babyloniam simul teneret.
 Ita vulgo Interpretes. *Josephus*: Τῷ δὲ
 πρώτῳ ἔτη τῆς Κύρου βασιλείας, τὸν
 δὲ ἰὼ ἐξοδομηγοσέν ἀφ' ἧς ἡμέρας μετὰ
 νασηναὶ τὸ λαὸν ἡμῶν ἐκ τῆς οἰκίας εἰς
 Βαβυλωνίαν. Contra sunt alii. *Calvisius*:
 Nequaquam primus annus *Cyri*, intel-
 ligi potest primus annus Monarchiæ
Cyri, cujus terminus certus ex nulla
 histo-

didit. Itaque ¹ pauci tum in Judæam regressi : cæteris re-
deundi animus, an facultas defuerit, parum comperimus.

XI. Erat ea tempestate apud Babylonios ² Beli anti-
quissimi regis, ³ cujus etiam Virgilius meminit, ⁴ ex ære

historia dari potest. Sed fuit consensus populi Judaici, qui gratam memoriam liberationis hujus ad posteros propagaturi, Epocham hanc instituerunt. Postea cum edictum hoc irritum fieret, epocham hanc etiam repudiarunt.

¹ Pauci tum in Judæam regressi.] Quadraginta duo millia trecenti sexaginta, exceptis servis eorum & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem. Ezra II. vs. 64. & 65. Drusius.

² Beli antiquissimi regis.] Hieron. in comment. Hof. 12. vs. 16. Primum omnium Asia regnasse Ninum Beli filium omnes & Græcæ & Barbaræ narrant historia. Lactantius lib. 1. cap. 23. Theophylus in libro de temporibus ad Autolyceum scripto, ait in historia sua Thalium dicere, quod Belus, quem Babylonii & Assyrii colunt, antiquior Trojano bello fuisse invenitur CCCXXI. annis. Drusius. Eo autem Belum arbitror Nimrodum, quia huic regni principium in terra Senaar Babylon fuit: ut est Genes. 10. vs. 10. At conditorem Babylonis Belum vocant gentiles: inque his Dorotheus Sidonius, poeta vetustus:

Ἀρχαία Βαβυλῶν Τυρίε Βήλοιο
πόλις ἴση.

Antiqua urbs Babylon, Tyrio quæ con-
dita Belo.

Artabanus apud Eusebium libro IX. Præparationis Evangelicæ cap. XII. ubi retulisset, ut primitus omnia aquis fuerint obruta, addit, Belum siccaße loca, καὶ Βαβυλῶνα τεῖχος ἀβυσσάλειν, ac Babylonem manibus cinxisse. Servio propterea dicitur Belus primus rex Assyriorum. Ejus sepultura fuit Babylone: sed eam destruxit Xerxes: ut refert Strabo initio sexti decimi. De Beli hujus cultu insignis est locus Claudiani in primo de laudibus Stiliconis: sed corruptus, cum juxta certissimam Scaligeri

emendationem in VI. de Emendatione temporum, pro belli debeat legi Beli. Locus est iste:

Thuris odorati cumulis, & messe Sa-
bæa,

Pacem conciliant aræ. Penetrabilibus i-
gnem

Sacratum vapere adytis, rituque ju-
vencos

Chaldeo straverere Magi. Rex ipse micantem

Inclinat dextra pateram, secretaque
Beli,

Et vaga testatur volventem sidera Mi-
thram.

Ubi de Mithra sive Sole conjungit, quia Belus cum Sole cultus; ut postea dicitur. Vossius.

³ Cujus etiam Virgilius meminit.] Aut glossema est in margine, ut vult Sigonius: aut, quod magis puto, confundit Belum Babylonium cum Tyrio. Sic etiam Hieronymus in loco citato, Belum Sidonii & Phœnicæ, appellant Baal: unde & Dido Sidonia regii generis: cum Æneam suscepisset hospitio, hac patera Jovi vinum delibat.

Qua Belus & omnes à Belo soliti.
Drusius.

⁴ Ex ære simulacrum.] De Templo & Idolo hoc mira scribunt Herodot. 1. Diod. III. Strabo XVI. ubi inter alia docent, statuam Jovis Beli auream fuisse. At Sulpicius ex ære, quod propius vero; sed indubie inaurata fuit. Longitudo XI. pedum, pondus mille Talentorum Babylonicorum; eique dicitur fuit crater, ex auro, talentorum c. 1000. Fuit à Nino in patris Beli cultum posita. Hieronymus in Ezech. c. 23. Idolum Baal sive Bel, & ut apertius dicam, Beli, Assyriorum religio est, consecrata à Nino, Beli filio, in honorem patris. Idem in Osee cap. 11. Ninus in

simulachrum, quod superstitione hominum consecratum, Cyrus quoque adorare erat solitus, antistitum ejus dolo illusus, qui vesci effigiem illam atque potare affirmabant: cum diurnam¹ pensitationem, quæ idolo inferebatur, clam ipsi absumerent. Igitur² Cyrus cum Daniele familiariter uteretur, quærit ab eo, *cur simulachrum non adoraret, cum manifestum viventis Dei esset indicium absumentis ea qua inferebantur?* Daniel ridens hominis errorem, negare id posse fieri, *ut es illud, id est, bruta materies, cibo uteretur, aut potu.* Accersi ergo rex sacerdotes jubet: nam³ fere ad septuaginta erant; adhibitoque eos terrore increpitat, *quis impensa consumeret?* cum Daniel, vir prudentia insignis, minime id⁵ ab insensibili simulachro posse fieri contenderet. Tum illi confisi parato dolo, inferre & obsignari à rege templum deposcunt, *uti nisi omnia postero die absumpta deprehenderentur, morte pœnas persolverent: dum eadem conditio Danieli maneret.* Itaque⁶ signo regis templum obsignatur, cum prius Daniel, sacerdotibus insciis, pavementum cinere aspersisset, ut

tantam pervenit gloriam, ut patrem suum Belum referret in Deum, qui Hebraice dicitur בל, Bel, & in multis Prophetis, maximeque in Daniele, & juxta Theodotionem sub Idolo Babylonis hoc appellatur nomine. Hunc Sylloni, & Phœnices appellant בל, babal. De statua hac, quam Belo posuerit Ninus, etiam legas apud Ambrosium, sive potius Hilarium Romanum in epist. ad Rom. cap. i. & Cyrillum extremo prope lib. i. contra Julianum. Postius. Hæc historia Apocrypha, & indubie fabulosa, extat in vulgata versione Danielis cap. i. 4.

¹ Pensitationem.] A pensito, id est, solvo. Ita vocat id quod quotidie in Belum impendebatur. Erant autem similæ artaba duodecim, oves quadraginta, & vini metretæ sex: aut, ut est apud Gorionis P. compositorem historiae Ebraicæ, juveneus unus, decem arietes & centum columbi, totidemque agni, cum septuaginta placentis panis, totidemque cadis vini. Drus.

intro-
² Cyrus cum Daniele.] Cyrum fuisse sub quo hæc gesta, putavit etiam Theodoretus & Irenæus iv. ii. Aftagem. Albanus Sermon. iv. contra Arianos. Evlmerodachum sive Balsafarem Tornellus, Pererius, alii. Sed nullus omnino fuit, quia res fabulosa. Horn.

³ Fere ad septuaginta erant.] Redundat fere. Nam in Daniele, erant autem sacerdotes Bel septuaginta. Sic supra: Ad triginta duo millia. In Historia Ebraica: misit qui comprehenderent septem sacerdotes Belo ministrantes. פרושטו pro פרושטו Forte mendum est. Nam ne septuaginta quidem potuissent eam pensitationem absumere, nisi uxores & parvulos in societatem ascivissent. Drus.

⁴ Inferre.] Cibum & potum.

⁵ Signo regis.] Sigillo regis & Danielis. Gorionides.

⁶ Pavimentum cinere aspersisset.] Insistitque Daniel, ut clauderent fores templi Bel, & portas ejus, excepta porta per quam ingressus fuerat rex. Tunc dixit Daniel, Adferte

introeuntium occultos aditus vestigia proderent. Igitur po-
 stero die rex templum ingressus, animadvertit absumpta,
 quæ idolo apponi iusserat. Tum Daniel occultam fraudem
 vestigiis proidentibus referat, sacerdotes cum uxoribus &
 filiis, subfosso foramine ingressos, ea quæ idolo apposita
 fuerant, devorasse. Ita ¹ omnes, jussu regis interfecti,
 templum ac simulachrum ² Danieli in potestatem datum,
 atque arbitrio ejus dirutum.

XII. Interea ³ Judæi quos ex permisso Cyri in patriam
 regressos supra memoravimus, urbem ac templum restitue-
 re aggressi, ut pauci atque inopes, ⁴ parum proficiebant.
 Donec ⁵ centesimo fere anno, ⁶ Artaxerxe rege Persis im-

*Adferre mihi cinerem, sparseruntque cine-
 rem illum super pavimentum templi Bel,
 insciis sacerdotibus. Post egressi sunt rex
 & Daniel per portam, quam intraverant,
 ipsi & pueri eorum: quam clauserunt jussu
 Danielis, obsignavitque eam rex annulo
 suo, & annulo Danielis, &c. Gorio-
 nides.*

¹ Omnes jussu regis interfecti.] Hæc paulo aliter Historia Ebraica: *Misit qui comprehenderent septem Sacerdotes ministrantes Belo, quos rex adjuravit, dicendo, nisi verum indicaveritis mihi, scitote vos morituros. Igitur ostenderunt ei ingressus obscuros, per quos illi nocte ingrediebantur in templum, comedentes instruclam mensam ejus. Ibi rex cognita versutia eorum, jussit dirui templum Bel funditus, ita ut nihil fere quicquam manserit.*

² Danieli in potestatem datum.] Dan. 14. 21. *Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum & templum ejus.*

³ Judæi.] Ab hoc tempore dicti sunt Judæi, regio Judæa, quod tribus Judæ prima omnium rediisset. Joseph. 11. 5. *Ἰσραῖλοι παρὰ τὸ ἔργον παρεσκευάζοντο. ἐκλήθησαν δὲ τὸ ὄνομα ἐξ ἧς ἡμέρας ἀνέβησαν ἐν Βαβυλῶνι, ἀπὸ τῆς Ἰσραὴλ φυλῆς, ἧς παροῦτος ἐλθούσης εἰς ἐκεῖνας τὰς τόπας, αὐτοὶ τε καὶ ἡ γῆ ἐξ ἧς παρὰ τῆς ἡρακλίας αὐτῆς μετέλαβον.*

Ab eo etiam tempore orta est distinctio Judæorum in Palæstinos & Babylo-
 nios. Palæstini vocati, qui in Judæam redierunt, quod duæ tribus fecerunt, Juda & Benjamin Babylo-
 nii qui in Babylonia manserunt, nimirum undecim reliquæ tribus. Judæi vero in Palæstina tanto numero succreverunt, ut colonias in omnes orbis partes emittere coacti fuerint, ut ex Josepho & Philone patet. Metropolis eorum Hierosolyma, tam ἡρησείας quam πολιτείας. Salmasius. Vide & Cunæum 1. de Republ. Hebr. 10. 11.

⁴ Parum proficiebant.] Aliquoties impediti, invidia maxime Samaritanorum. Idque factum Cyro adhuc superstitite, cum occupatus bello Massagerico aliisque rebus, alibi esset. Deinde Cambyfes omnino prohibuit. Vide Joseph. 11. Ant. 2. 3.

⁵ Centesimo fere anno.] Recte. Nam ab anno primo Cyri usque ad Artaxerxem cognomento Longimanum, qui μακρόχρονος Græcis, anni sunt nonaginta septem, totidemque menses. Quippe Cyrus rerum potitus est annos xxxi. Cambyfes ejus filius 1x. Magi duo mensibus. vi 1. Darius Hytaspis F. xxxvi. Artaxerxes sive Xerxes ann. xxi. Summa anni xcvi. mens. vii. *Drus.*

⁶ Artaxerxe Rege.] Et Sulpicius & Scalig.

peritante, per eos ¹ qui locis præerant, ab ædificando sunt
³ deterriti. Etenim tum Syria, atque omnis Judæa, sub
 Persarum imperio, per magistratus ac præfides regebatur.
⁴ Igitur his consilium fuit, regi Artaxerxi scribere: *Non oportere
 Judæis restituenda urbis suæ copiam dari, ne pro contumaci
 ingenio, resumptis viribus, aliis gentibus imperare soliti, non pate-
 rentur sub alieno imperio degere.* Ita comprobato à rege præ-
⁵ sidum consilio, prohibita urbis ædificatio, usque in secundum
 Darii regis annum delata est.

I XIII. Sed hoc tractu temporum, ² qui reges Persis im-
 pera-

Scaliger & Drusius dormitarunt, imo gravissime hoc loco errarunt. Nam quæ sub Cambyse, paucis post primum edictum Cyri annis contigerunt, ea ipsi ad Artaxerxem Longimanum referunt. At vero is nullo edicto structuram templi inhibuit, sed omnibus modis adjutum ivit. Unde igitur ea supinitas, *Centesimo fere anno?* Ex. I. Esdr. iv. ubi Cambyles Artaxerxes vocatur. In Hebræo est אהשורוש & ארתתש שת. Quæ nomina unius Cambylis, LXX. Αρταξέρξης transtulerunt. Haud adeo mirum, Sulpicium errasse, sed Drusium & Scaligerum errantem non correxisse, sed confirmasse, magis mirum. Ergo quæcunque hic referuntur de Artaxerxe, non Longimani, sed Cambylis facinora sunt. Horn. Videtur post Cyrum nomen gentilitium fuisse Persarum Regibus Εἰρξῆς & Αρταξέρξης, præter nomen quod habebant ante Imperium. Omnes Reges, post illum memoriosum, dictos Artaxerxes, ait Diodorus Siculus xv. Etiam Darius ab Alexandro videtur, dicitur Artaxerxes Jarchiadæ ad Daniel. 12. v. 5. Ex אהשורוש autem, missis gutturalibus, & ש quod fieri solet, in ξ verso fit Xvverx. Et quia v. du-rior est in media voce, etiam hæc à Græcis ommissa, factum est Xerx, & cum Græca terminatione Xerxes. Art est additamentum quoddam honorificum, ut Sha apud Persas posteriores. Significat

magnum, interprete Hesychio. Scal. Græc. I Qui locis præerant.] Vicinis, Syriæ, Phœnicia, Ammanitis, Moabitibus ac Samaritanis. Nam hæc gentis, ob vetera odia, infensissimæ Judæis semper fuerunt. Horn.

2 Qui reges Persis imperaverint.] Præter Severum nostrum, etiam Hieronymus, qui Persis imperaverint, quatuordecim recenset Dan. vii. cuius verba non pigror abscribere, Post Cyrum qui regnavit annis triginta, scimus apud Persas regnasse Cambysem filium ejus: & fratres Magos, & deinceps Darium: cujus secundo anno coeptum est ædificari templum in Jerusalem: quintum, Xerxen, filium Darii: sextum, Artabanum: septimum, Artaxerxen, qui Μαρσαβουδης, id est, Longimanus cognominatus est: octavum, Xerxen: nonum, Sogdianum: decimum, Darium cognomento Nothum: undecimum Artaxerxen, qui appellatus est περιμνηστων, id est, Recordans: duodecimum alium Artaxerxen, qui & ipse cognominatus est Ουχβουδης: tertium decimum, Arsen Ochii filium: quartum decimum, Darium Arsamis filium, qui ab Alexandro Macedonum rege superatus est. Drusius. Monarchia Persica duravit annis cc. Euseb. Diodor. Sicul. Herodot. Justinus. Dion. Halicarn. Inchoavit eam Cyrus expugnata Babylone, anno Nabonassaris ccxvi. Conditæ Romæ ccxxiv Olympiadis lxxii. anno III. Chron.

peraverint, inferemus, quo facilius annorum series in ordinem contexta prodatur. ¹ Post *Darium Medum*, quem ² duodeviginti annos regnasse significavimus, *Cyrus* uno & triginta annis rerum potitus est. ³ *Scythis* ³ bellum inferens ³ in

¹ *Post Darium Medum.*] Hic est *Cyaxares* *Astyagis* filius, de quo supra ad cap. 10. Hujus filiam unicam & heredem *Cyrus* duxit ac universam *Mediam* dotis nomine accepit.

² *Cyrus uno & triginta annis.*] Huic ab *Eusebio*, *Hieronymo* & *Justino* triginta anni, ab aliis novem tantum tribuuntur. Magis autem *Josephus* tribuit annum unum integrum. *Drusus*. Plerique xxx. annos ei adscribunt: sed prioribus xxvii. non nisi *Perfarum* Rex fuit, ut iidem tradunt. Itaque *Monarchiam* vix triennio tenuit. *Xenophon* tamen vii. annos supputat.

² *Scythis.*] Gentibus supra mare *Caspium*, *Massagetis*. Antiquissimi orbem in tres partes distinxerunt, quarum media ipsis nota, *Græciam*, *Italiam*, *Asiam*, complectebatur. Septentrionalis *Scythia*, Australis *Æthiopia* dicebatur. *Strabo* i. Illa *Scythia* est quam hodie uno nomine *Tatariam* dicimus, plena pugnacissimarum gentium. Unde nomen illud fluxerit, incertum. Probabilis magni *Salmasti* sententia, à *Getis*: unde prapósito Σ more *Æolum* fecerunt *Ξυθίας*. *Getæ*, *Gotthi*, *Gita*, *Kitæ*, *Schythæ*, unius nominis gens, in multos populos divisa. *Arabes* (الخط) vocant, qui sunt *Chatai* veterum, *Ptolemæo* *Χαται*, nobis hodie *Catai*, vel *Kitaini*, sed cum olim *Scytharum* nomen proprium populis *Tauricæ* *Chersonesi* esset, paulatim expeditionibus suis in reliquam *Sarmatiam* & *Asiam* Septentrionalem, omnibus id gentibus in septentrione tributum, ut *Ammianus Marcellinus* docet. Quod etiam ante cccc. annos, in *Tataris* factum videmus. Quorum nomen unde fluxerit, ex *Planocarpo* & aliis docere promptum,

nisi obstaret opusculi hujus brevitatis. Denique illi quibus bellum *Cyrus* intulit, *Scythæ* fuerunt inter *Tanaim* & *Iaxartem*, supra mare *Caspium*, quæ *Scythia* ante ccc. annos, *Timuri* avo dicta fuit

الرشق و قجاق و دركة
desertum *Kafthak* & *Barca*, hodieque *Tataria* deserta dicitur. Qualis illa gens fuerit, & quam egregia armis moribusque, historia *Timuri Arabica* ostendit. Ita igitur illa: *Termini ejus*, ad austrum mare *Hyrcanum* & *Pontus Euxinus*, interjacentesque *Circassiorum* montes. Ad Orientem *Chorasmos*, *Atrar* & *Schognak* habent. Donec per multas gentes in *Turquestanam* usque & *Cataiam* protensi cum *Sinis*, *Mogolibus*, *Catainis*, terminos jungant. In Septentrione *Siberia* est, & vastæ incultæque regiones. Hinc in occidentem *Russia*, *Bulgaria*, *Græcum Othmannicumque Imperium* jacet. Gens ipsa moribus, forma, armisque egregia est. Paucæ illis urbes sunt. In plaustris per aperta camporum, vagis sedibus, degunt. Tribus eorum plurimæ, lingua, ut *Arabum* gentes, divisa. Summa omnibus simplicitas & integritas. Fraudes, & aliæ fallendi artes, ibi exulant. Plura sunt quæ incomparabilis ille author in *Scytharum* illorum, quos & *Cyrus* noster bello petiit, laudem congerit. Quæ omnia viro, ut de cæteris ejus laudibus nihil dicam, ob rarissimam humanitatem summo, *Iac. Golio*, orbis debet, cujus cura & liberalitate, authorem illum & habemus, & quod præcipuum, intelligimus. Cæterum illa *Scythia* semper inaccessa & fatalis *Regibus Persiæ* fuit, adeo ut nunquam ultra *Jaxartem* vel *Tanain* fines imperii sui protulerint. *Horn.*

³ *Bellum inferens.*] Quod describit *Herodot.* i. *Justin.* i. *Strabo* i. i. *Causa hu-*

¹ in praelio cecidit, ² secundo anno postquam Tarquinius Superbus Romæ regnare cœperit. Cyro ³ Cambyfes filias ejus successit, ⁴ regnavitque annos novem. Hic cum ⁵ Ægyptum atque Æthiopiam bello premeret & subegisset, victorque in Persas reverteretur, ⁶ casu seipsum vulneravit, ⁶ ex eoque ictu periit. Post hujus mortem, ^{*} Magi [†] duo fratres,

jus belli non alia fuit quam insatiabilis ambitio. Nam ut Arabs, qui Timuri res scripsit, testatur, illa Scytharum regio. *ارض اكابر الزمان غايبة.* Quam quisquis subegisset, summum se militaris gloriæ verticem attigisse putabat. Horn.

¹ In praelio cecidit.] Sic & Herodotus ac Justinus. Sed Herodot. testatur, alios de Cyri morte sermones fuisse. Diodor. crucifixum scribit. Xenophon & Ctesias vulneratum in praelio & paulo post ex vulnere decessisse, & in Pasargadis sepultum. Strabo 15. Deinde Alexander in Pasargadas venit, ubi erat antiqua regum sedes. Ibi Cyri sepulturam vidit, *εν ωδραδίσω, πύργον, & μέγαν τῷ δάσϊ δένδρον ἐναποκεκρυμμένον.* cum hac inscriptione: Ω ΑΝΘΡΩΠΕ ΕΓΩ ΚΥΡΟΣ ΕΙΜΙ Ο ΤΗΝ ΑΡΧΗΝ ΤΟΙΣ ΠΕΡΣΑΙΣ ΚΤΗΣΑΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ. ΜΗ ΟΥΝ ΦΘΟΝΗΣΗΣ ΜΟΙ ΤΟΥ ΜΝΗΜΑΤΟΣ. Alii inscriptionem hanc fuisse referunt:

Εἴθε αὖ ἐγὼ κείμαι κδρ βασιλῶς βασιλῶν.

² Secundo anno postquam Tarquinius Superbus.] Aliter sensisse videtur Hieronymus prologo in Haggæum prophetam, quando secundum annum Darii Hystaspis incidere ait in annum vigesimum septimum hujus Tarquini. Verba sunt, Quo tempore apud Romanos septimus à Romulo regnabat Tarquinius Superbus, habens annum imperii vigesimum septimum: qui post octo annos expulsus est à Bruto, ac deinde repub. per annos quadringentos sexaginta quatuor usque ad Julium Cæsarem consules administrarunt.

Drusus. Apud Eusebium secundus annus Tarquini Superbi incidit in xv. Cyri. Quicquid sit, Cyri mors regnante Superbo accidit. Sigon.

³ Cambyfes filius ejus.] De quo Herodot. 2. & 3.

⁴ Regnavitque annos novem.] E^z 17. Jos. xi. 3. 7. Funccius 8. alii. Hæc diverstas inde oritur, quia biennium regnavit una cum Cyro, cum is expeditionem in Massagetas susciperet. A morte Cyri non nisi sexennio superfuit. De quo vide Chronologos.

⁵ Ægyptum atque Æthiopiam.] Ægypti Rex fuit Psammetichus, quo victo & occiso, totum illud regnum Monarchiæ Persicæ adjectum fuit. Æthiopiam *ιχθυοφάγον*, quæ ad mare rubrum, inops regio, Cambyfes quoque subegit. Sed *Μακροχθίς*, qui supra Meroën, ubi hodie Abaseni, frustra tentavit. Vide Herodotum. Sed cave à fabulis ejus, quarum in illa narratione fecundus est. Tradunt Pythagoram Philosoph. quoque à Cambyse in Ægypto captum & Babylonem abductum, ubi Nazarato Assyrio præceptore usus fuit, quem nonnulli Prophetam Ezechielem fuisse volunt. Uffer.

⁶ Casu seipsum vulneravit.] Audita Magorum rebellionem, festinatis itineribus in Persiam contendit: & dum equum conscendit, gladio sua sponte evaginato, in femore graviter vulneratur. Ita Justinus.

⁷ Ex eoque ictu periit.] Apud Ecbatanas Syriæ. Ctesias apud Photium. Herod. 11. Joseph. xi. 3. *ὑποπέψους ἐτελεύτησεν ἐν Δαμασκῶν.* An ergo Ecbatana Syriæ eadem cum Damasco? Obstat Plinius lib. 5. 19. qui Ecbatanam in ora Syriæ oppi-

fratres, natione Medi, ¹ menses septem ² Persarum regnum obtinuerunt. Ad hos interficiendos ³ septem nobilissimi 7 Per-

oppidum fuisse refert, postea Carmelum appellatum. *Horn.*

* *Magi.*] Suidas: Μάγιοι ὠνόμαζον Πέρσης οἱ φιλόσοφοι. Docebant in aula Regum Persiæ τῶ βασιλεῖ, ut ex Alcibiade Platonis notum. Unde magna ipsorum autoritas, adeo ut Cambyses ad bellum Ægyptium profecturus, reliquerit Magorum unum μελεδωνόν οἰκίαν. *Spanhemius.* Quæ ipsis occasio fuit regnum per ejus absentiam invadendi.

† *Duo fratres.*] Duos tantum fuisse Magos qui Persicum imperium occuparunt, præter nostrum tradunt Herodotus III. Orosius II. Cedrenus, Constantinus Manasses & alii. At Ammianus Marcellinus XXI. septem commemorat, & idem de Val. Maximo IX. II. visum, cujus locum feliciter emendavit Rutgerius I. Variar. VIII. Ergo probabilius, duos tantum hujus fraudis architectos fuisse. Nomina horum variant. Justinus Cometem & Oropasten habet. Herodotus Smerdin & Prexaspem, Ctesias *Spendadaten*, Æschylus *Mardum*. Sed nihil certi de barbaricis hisce nominibus statui potest. *Tarich* Musulmanicum, unum ex his vocat

جا سماه *Ghamasb* Sapiensem. Sunt qui cum Artostastam esse putent, de quo *Esdra* 4. Sed ille idem cum *Asuero*, id est, *Cambyse* est.

1 *Menses septem.*] *Joseph.* ὀνείωντόν. Plerique tamen Chronologi à *Sulpicio* stant.

2 *Persarum regnum obtinuerunt.*] Cum enim *Cambyses* somnio territus per *Prexaspem* clam fratrem *Smerdin* è medio tulisset, & facinus illud Persas lateret, *Magus* *Patizithes* fratrem, quem habebat *Smerdin*, occiso cognomine, pro *Smerdi* *Cyri* filio, *Cambyse* absente vendidit, quod is esset οἰκὸς μεγίστου τοῦ εἰδένου Σμερδὴ τῶ Κῦρου, & il-

li persuadet, ut solium regium invaderet. Paret *Smerdes* fratri. *Caduceatores* & *pracones* novi Regis imperium ubique divulgant. *Cambyses* nuntio hoc percullitur, & dolo à *Prexaspes* se circumventum arbitratur. *Prexaspes* de nece fratris eum certum esse jubet, & scenam per conjecturam detegit, à *Patizithe* fratrem *Smerdin* substitutum. *Cambyses* *Smerdin* ὑποβολιμαῖον castigaturus, domum redire satagit, sed proprio gladio, in femore perstrictus, in *Ecbatanis* *Syriæ* moritur. Ante mortem *Persarum* τὸς λογιματῆρας accersit, necem fratris prodit, & causam, & *Magorum* dolum. Ab ejus obitu *Prexaspes* negat facinus à se in *Smerdin* *Cyri* filium admissum, quod non amplius tutum erat fateri, *Cambyse* extincto. Hinc *Cambysis* oratio ficta videtur, & *Smerdis* *hypobolimus* regnat septem mensibus, & beneficiis sibi devincit *Persas* & nationes vicinas, publicans ἀπεληλυθῶν στρατῆρος ἐν φόρῳ. *Spanhemius.*

3 *Septem nobilissimi Persæ.*] Quorum nomina extant apud *Herodotum* lib. 3. Sunt autem *Otanes*, *Intaphernes*, *Gobrias*, *Megabyzus*, *Aspathines*, *Hydarnes*, *Darius* *Hystaspis*, cujus pater *Persis* præerat. *Drusius.* Octavo mense *schema* *Magorum* detegitur ab *Otane* *Persæ* per *Phadimam* filiam *Smerdis* concubinam. Deprehendit illa *Smerdin* auribus carere, quibus *Cyrus* ipsum truncaverat. *Otanes* ea de re edoctus cum fidissimis conspirat contra *Magos*. *Darius* *Hystaspis* filius se illis sociat. *Prexaspes* fabulam aperit. *Conjurati* in regiam irruunt, *Magos* fratres trucidant. *Magorum* dolo toti ordini funestus redditur. *Persæ* in *Magos* obvios sæviunt. Inde hic dies festus *Persis*, & μαρτυρῶντος dictus, quo die nulli *Magorum* in publicum prodire licet. Hæc *Herodotus* prolixè refert in *Thalia*. *Ctesias* variat in nominibus

Perfæ conjuraverunt, quorum princeps fuit ¹ Darius Hystaspis filius, ² natus ex fratre patruale Cyri, ³ omniumque consensu ⁸ ⁴ regnum ei delatum: regnavit ⁵ annos sex & triginta. Hic ante quadriennium quam decederet, ⁶ apud Marathonam pugnavit, celeberrimo Græcis Romanisque historiis præfio. Id gestum, post Romam conditam, anno fere ducentesimo & sexagesimo, ⁷ Macherino & Augurino consulti-
 10 bus. Abhinc annos, si tamen investigatio Romanorum consulum non fefellit, ⁸ I O C C C L X X X . & V I I I .

Omne

minibus & circumstantiis. *Spanhemius.* Pauci autem conjuraverant, quo tutiores essent. Thucyd. vi.

1 Darius Hystaspis filius.] Δαρειός, Φαργύμος. Hesyeh. ἐρξέτης Herodot. libro vi. Hystaspes in Tarich dicitur

كيسحاسب Kischtasb, estque ipsius Darii nomen. Videtur nomen fuisse Medicum, apud quos Hydaspes & fluvii & Regis nomen fuit. Hunc fuisse illum sub quo templum restitutum est, multis argumentis ostendi potest. Principium hoc est. Testatur Haggæus 11.4. illos qui primitus è Jerusalem abducti fuerant, structuram templi secundi vidisse. A combusto autem priore templo ad Darium Nothum fluxere anni c1xxvi. Quis illo awo tam longævus ut c1xxvi. annos viveret? Deinde, si Eldras missus à Artaxerxe Mnemone, vixit fere cc. annos. Genitus enim est à Saraia Pontifice, quem Chaldaei occiderunt. Denique Zorobabel & Jesus filius Josedec, qui sub Cyro præfuerunt templi structuræ, ac postmodum Dario, fuissent cxxx. aut cxl. ann. Accedit consensus Interpretum. Joseph. 11.4. Euseb. Hieron. Tornell. Salianus. & alii. Eratque nomen regium. Justin. 10. *Darii nomine, ne quid regie majestati deesset, honoratus.*

2 Natus ex fratre patruale Cyri.] Pater Cyri erat Cambyfes, Hystaspis Arsamenes. Ergo Cambyfes & Arsamenes fratres erant, & horum filii fratres patruales. Nam maximus filiorum Hystaspis

Darius, occiso Pseudosmerdi, Persarum regnum è Magorum manibus vindicavit. Quod Cyro in Scythiam expeditionem facienti longe ante revelatum fuerat in somnis. Vide Herodotum l. 1. *Drus.*

3 Omnium consensu.] Quem præcessit equi hinnitus, fatale imperii omen. *Justin. 1.* Unde postea Darium in sigillo habuisse sculptum equum, à Scholiaste Thucydidis est notatum.

4 Regnum ei delatum.] Sic tamen ut reliqui in societatem ejus admitterentur per vices. Unde Æschylus, qui adversus Darii copias in pugna Marathonica dimicavit, inter Magi cædem & Darii Imperium duos ordine Reges nominat, Maraphim & Artaphrenem, id est, Maradonium & Artaphernem. *Uffer.*

5 Annos sex & triginta.] Quibus communiter annumerant vii. menses, quibus Magi regnum tenuerunt. Et tum xxxvi. sunt. *Chronol.*

6 Apud Marathonam pugnavit.] Quo bello nihil notius. Marathon Attica urbs, magnarum & multarum virtutum testis. Mela 11. Vide Herodotum vi. Paus. 1. Probum in Themistocle & Miltiade. Justinum 11.

7 Macherino & Augurino consulibus.] T. Geganius Macerinus, & P. Minucius Augurinus consules fuerunt anno Urbis cc lxx. teste Livio, quem hic noster secutus est. *Sigon.*

8 Iccc. lxxx. & viii.] Scaliger addit biennium solidum. Nam à consulatu, inquit, Macerini & Augurini ad consu-

1 Omne enim tempus in Stiliconem consulem direxi. Post 12
 Darium 2 Xerxes fuit, isque 3 unum & viginti annos regnasse 12
 traditur: 4 quanquam in plerisque exemplaribus viginti &
 quinque annos imperii ejus fuisse reperi. Huic successit 5 Ar- 13
 taxerxes, cujus supra mentionem fecimus. Hic 6 cum inhi- 14
 bi ædificationem urbis Judææ, templique jussisset, suspen-
 sum opus usque in secundum Darii regis annum pependit.
 Sed ut usque ad eum temporum ordo connexus sit, Arta- 15
 xerxes regnavit 7 annos unum & quadraginta, 8 Xerxes duo-
 bus

consulatum Stiliconis, anno Christi Dionysiano cccc. indictione XIII. anni sunt præcisè Ia cccxc.

1 Omne tempus in Stiliconem consulem direxi.] Fl. Stilico consul fuit anno Christi cccc. Mundi vero, ut quidem è Sulpicio noster Giselinus computat, 5869. vel potius 5819. imperante Honorio. Drusf.

2 Xerxes.] In Tarich **اسفندييار** Isphandiar. In S. annalibus **שושלת**, ut ex nomine probat Scaliger. Sed notandum, commune illud nomen Regum Persarum fuisse. Igitur & Cambyssi tributum, Esdr. 4. 6. ut supra diximus.

3 Unum & viginti annos.] Perperam in Sigonio, uno & triginta. Chronicon Eusebii, Persarum quintus Xerxes filius Darii am. xx. Exemplaria quæ vidi, nihil variant. Videntur tamen olim variasse. Drusf.

4 Quanquam in plerisque exemplaribus.] De Eusebianis vulgo interpretantur. Quanquam fieri potest ut alia Chronica in mente habuerit. Ut ut sit, sunt qui Xerxi viginti octo annos imperii tribuunt. Cæterum omisit successorem Xerxis Artabanum, quia menses tantum septem regnavit, qui menses in ordine annorum reputantur, ait Eusebius. Drusf.

5 Artaxerxes.] Qui & Artoxerxes. Ebraice autem Arthalastha. Duo autem fuerunt hujus nominis, quorum prior, de quo hic sermo, **מחזקחש**, id est, Longimanus cognominabatur: posterior, qui Dario notho successit,

μνήμων dictus est, id est, Memor, sive ut Hieron. interpretatur, Recordans,

Drusius. In Tarich dicitur **ك**

كاهمان, Kai Bahman, cognomento Daras Daft, id est, Longimanus. R. David Kimchi intempestive subtilis, Longimanum à magna potentia dictum vult. De quo etiam Judæi disputant, an fuerit maritus Esther? In **תנ"ך**.

6 Cum inhiberi ædificationem.] Pergit in errore suo. Artaxerxes non inhibuit, sed promovit opus quam maxime. Subvertenda igitur opinio illa, quæ monstrosam in Chronologia & Historia confusionem parit. Mirandum est Scaligerum non id deprehendisse. Horn.

7 Annos unum & quadraginta.] In Eusebio xl. tantum. Præter illos, xvi. annis cum patre Xerxe imperavit. Igitur in universum lvi. Sed xvi. anni non supputantur à Chronologis. Hujus tempore cessavit ordinaria Prophetarum successio. Unde Josephus i. contra Apionem, cum dixisset à Mose ad Artaxerxem scripsisse Prophetas, addit: **ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξε μέχρι τῆς ἡμετέρας ἡμετέρας γέγραπται, ἢ ἐκείνου πίστεως ὅτι ἔχει ὁμοίαν ἡλικίαν τοῖς ἀπὸ ἐαυτῶν, ἀπὸ τοῦ μὴ γινώσκειν τὴν ἰσχυροφῆτῶν ἀνελευθέρου ἀναδοχῆν.** Horn.

8 Xerxes duobus mensibus. Postque eum Suedianus.] Hos duos reges plerique omittunt. Sane Thucydides statim à morte Artaxerxis Darium regnasse scribit. Drusius. Unde etiam anni ipsorum partim

bus mensibus. Postque eum *Sucdianus* ¹ septem mensibus fuit.

¹ XIV. ² *Darius* deinde, ³ sub quo templum est restitutum, regnum adeptus est, ⁴ cui *Ochus* tum nomen erat. Hic cum ⁵ ex Hebræis tres adolescentes spectatæ fidei, ⁶ corporis custodes haberet, ⁷ unusque ex his ⁸ prudentiæ documento admirationem regis in se convertisset, delata sibi optione petendi, si quid animo concepisset, ingemiscens patriæ

partim Darii Nothi, partim Artaxerxis Mnemonis adscribuntur. *Sucdianus*, aliis *Sogdianus*.

¹ *Septem mensibus.*] Sic etiam *Eusebius*. Quanquam in exemplari quod *Henricus Stephanus* excudit, *Sogdianus mensis* 8. Sequitur in eodem, sic per menses diversos his superioribus annis accrescit. *Drus.*

² *Darius.*] Cognomento *Nothus*. *Eusebius*.

³ *Sub quo templum est restitutum.*] Id quod supra refutatum est. Argumentum, quo *Scaliger* imprimis motus est, fuit, quod putaret *Sanballetum*, de quo *Neh. xiiii.* fuisse cœvum *Jaddo Pontifici* & *Alexandro Magno*. Id quod falsum vel incertum saltem est. Nam quid obstat quo minus duplex *Sanballat*, pater, filius vel nepos fuerit? De quo postea. *Horn.*

⁴ *Cui Ochus tum nomen erat.*] *Darius Ochus*, ut *Artaxerxes Ochus*. Vox hæc in lingua *Perfarum* magnum significat. Quod notatum *Ebræis* in *Achas* veros. Nam *Ochos* & *Achas* idem valent. *Darius* ergo *Ochus*, id est, magnus. Sic *Alexander magnus*, *Pompejus magnus*, *Carolus magnus*. Omne enim magnificentum magnum dicebant, ut mater magna, dii magni, rex magnus. *Drus.*

⁵ *Ex Hebræis tres adolescentes.*] *Zorobabel* ex *Ebræis* erat. Etiamne ceteri? mihi nusquam id lectum, quod meminim. *Historia* refertur, *III Ezrae* *II.* & apud *Josephum* lib. *II. c. 4.* itemque in *historia Ebraica* fol. *II. col. 2.* *Idem.*

⁶ *Corporis custodes.*] *Σωμαρχοὶ* *αὐτοῦ* *αὐτοῦ*, *οἱ φυλακασοῦντες τὸ σῶμα*. *β. σιλέως*: corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, *III Ezrae* *c. 3. 3.* *יְרֵמְיָהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל* capitis regii custodes, sive qui custodiebant caput regis. *Historia Ebraica.*

⁷ *Unusque ex his.*] *Zorobabel*, qui eo loco erat apud hunc regem, quo *Daniel* fuerat apud alios: cujus elogium habetur in *historia Ebraica*, *An vidistis in universa terra* (verba sunt *Darii* ad principes suos) similem huic *Zorobabelo*, virum intelligentem & sapientem, spiritum *Danielis* præditum, &c.? Ad hunc locum *Sigonius* annotat, *Videndum est autem Sulpicio*, num recte *Zorobabel* dici adolescens, regnante *Dario* secundo, possit, qui centum amplius annos ipso supputante haberet. Scire licet duos *Zorobabes* fuisse. Quod observatum *Galatino* de arcanis catholice veritatis lib. *7. cap. 12.* Vide si placet. Ut sit, *Zorobabel* hic egit cum *Dario* secundo, & non cum primo. Liqueat ex eo quod *Darius*, sub quo vixit, inter duos *Artaxerxes* ponatur. Quis autem ille nisi *Darius* secundus? *Drus.* Quæ de duobus *Artaxerxibus* dicit & *Dario* secundo, supra confutata sunt.

⁸ *Prudentiæ documento.*] Nam cum quæstio mota esset, Quanam res majores vires haberet, & unus dixisset vinum, alter regem: *Zorobabel* tertius intulit mulierem, & supra omnia veritatem: cujus prudentiam rex admiratus, dedit optionem petendi quod vellet. *Drusius.*

I Copiam

patriæ ruinis, ¹ copiam restituendæ urbis poposcit, ² meruitque à rege, ut sub regulis ac præsidibus imperaret, ut ædificationem sacræ ædis, præbitis impendiis maturarent. Ita ³ templum quadriennio consummatum, sexto post anno, quam Darius regnare cœperat, idque Judæis fatis visum: & quia magnæ molis erat urbem restituere, diffisi viribus, opus multi laboris incipere non ausi, templo continebantur.

XV. Per idem tempus, ⁴ Esdras, ⁵ scriba legis, ⁶ post viginti fere annos quam templum fuerat consummatum, defun-

¹ Copiam restituendæ urbis.] Id est, licentiam, facultatem. Inferius, daret sibi eundi & restituendæ ejus potestatem. Et ædificandi templi. Nam utrumque rex voverat, III Ezræ IV. v. 43. & 44. *Drusius.*

² Meruitque à Rege.] Dario Hystaspis. Joseph. II, 4. Οὗτ' ἰδιώτης ἀνηύξατο τῷ θεῷ ἐν ἡρώεσσι βασιλεύς, πάντα τὰ σκόλον & θεῶν ὅσα ἐπὶ ἐν βαβυλωνί, πίμψεν εἰς τὴν ἀντὶ τὸ ἐργασλόμενος. I Esdr. 5.

³ Templum quadriennio consummatum.] Nam anno secundo Darii cœptum, sexto demum consummatum fuit. Ezræ 6. v. 2 & c. 7. 5. *Drusius.* Vide Joseph. 9. 4.

⁴ Esdras.] Qui Ebrais Ezra. Ezra Ezras, ut Juda Judas. Hoc primum: deinde z in sd mutavit, more Dorico: Dores enim certe σεείσδω dicunt pro σεείζω. *Drus.* Apparet autem tum ex libro ejus, tum ex fama apud Hebræos, Esdræ fuisse virum & valde eruditum, & mire φιλοπεπείδητα, cui comparari forte possit Sempronius ille dictus σοφός. *Grotius.* Fuit filius Saraïæ Pontificis, quem Nebucadnezar anno xvj. Sedecia, occidit. IV Reg. 25. 18. & 21. Esdræ 7. 1. frater Josedeci. Imo Hebræi apud Hieron. in Traditione putant Esdræ eundem esse cum Josedec & binominem fuisse. Sed hoc falsum est. *Rupertus* & alii opinantur Esdræ fuisse

se Malachiam. Augustinus XXI. Civ. Dei 36. putat eum quoque scripsisse librum Esther.

⁵ Scriba legis.] סופר primario sunt γραμματικοί, literatores sive scribæ. Sapius autem nomen hoc excellentiore significatione usurpatur de literatis, non quibusvis, sed qui sacras literas in Synagogis interpretarentur. *Vossius.* Non fuerunt iidem cum νομογῶν. Communis patrum opinio est, Scripturam ab Esdra instauratam, cum ejus libri à Chaldæis aboliti fuissent. Quod fabulosum: id quidem probabile est, Sacros libros ab eo in Canonem digestos, & pristino nitore restitutos. De novis literis & punctis vocalibus ab eo repertis, Hieronymus & alii. In quo falluntur. Nam literas ex Assyria secum attulerunt, cum antehac Samaritanis usi fuissent: apices autem isti demum inventi à Tiberiensibus. *Vossius.*

⁶ Post viginti fere annos.] Redundat fere, ut sæpe in hoc libro. Nam anno sexto Darii consummatum fuit templum. Ab eo tempore Darius vixit ann. xlii. Septimo anno Artaxerxis Mnemonis Ezras Babylonia profectus est. Ecce viginti anni solidi. Nam xlii. & vii. faciunt xx. Esdras iste à Judæis perhibetur fuisse admodum sanctus & mansuetus: unde ob morum similitudinem Hillel vocatur discipulus ipsius Ezræ. *Drus.* Quæ de Artaxerxe Mnemo-

¹ defuncto jam Dario, ² qui unum de viginti annis rerum fuerat potitus, permissu ³ Artaxerxis secundi, non illius qui inter duos Xerxes fuit, sed hujus qui Dario Ocho successerat, Babylonia profectus, ⁴ multisque eum sequentibus, Hierosolymam pervenere. Vasa quoque diversi operis, & dona, quæ rex templo Dei miserat, cum duodecim Levitis. Vix enim hic numerus ex illa tribu repertus traditur. Is ⁵ cum deprehendisset Judæos ⁶ gentilium connubiis permixtos, multis increpitos, renunciare istiusmodi matrimoniis, ac filios ex his susceptos extrudi jubet: omnesque dicto parere. Purgatus populus, ⁷ veteris legis ritum agebat. Cæterum ⁸ Esdram nihil super reficienda urbe egisse comperio: credo potiolem curam ratus, plebem corruptis moribus reformare.

XVI. Erat

ne dicit, nullius sunt momenti, ut sapius monitum. *Horn.*

¹ *Defuncto jam Dario.*] De Ocho loquitur, qui ab Eunuchio Bagoa veneno necatus. *Diodor. xviii. 5.* Cadaver ipsius Bagoas felibus objecit, & ossa quædam illius, exprobranda crudelitatis causa, converti in manubria gladio-jussit. *Ælian. vi. Variar. Histor. 8.*

² *Qui unum de viginti annis.*] Sic Eusebius & alii.

³ *Artaxerxis secundi.*] Qui *μνήμων*, sive memor est cognominatus. *Drusius.* Fuit Longimanus, qui anno regni sui *vii.* Esdram, Nehemiam *xx.* misit in Judæam.

⁴ *Multisque eum sequentibus.*] Esdra *viii.* *Drusius* corrigit; *multique eum sequenti.* Nam si prior lectio recipitur, scribendum cum Galestinio, *Hierosolymam pervenit.* *Drus.*

⁵ *Gentilium.*] Gentium terræ Chanaan: item Ammonitarum, Moabitarum & Ægyptiorum. *Ezra 9. 1.* *Drus.* Deus *Exodi 34.* & *Deuteron. 7. 1.* præceperat Judæis ne uxores ducerent Chananæas, quæ incolebant terram sanctam à Judæis occupandam, idque ob periculum perversionis, ne scilicet ab

idololatriæ uxoribus pellicerentur ad colendum idola, ut insinuat Nehemias *c. ult. 24. & 26.* Idem judicium erat de Ammonitis, Moabitis, Ægyptiis, &c. intellige, nisi uxores prius abjectis idolis ad Deum verum, & Judaïsmum se converterent; tunc enim licebat eas ducere uti Salomon duxit Rahab, & Booz duxit Ruth. Causam peccati Lyranus, & Glossa assignant hanc, quod Judæi venientes in Jerusalem, videntesque uxores suas ex labore & arumtis itineris macilentas, rugosas & deformes, eas contempserint, ideoque duxerint à vicinis gentibus juvenculas, vegetas & speciosas.

⁶ *Veteris legis ritum agebat.*] *Drusius* authorem respexisse putat ad solam de non ducendis alienigenis legem, quæ habetur *Exod. 34. 16.* In quo ipsum ratio fugit. Nam loquitur de universali veteris legis observatione; ac Scenopegiæ festum respicit, quod tum celebrarunt. Vide *Josephum xi. 5.*

⁷ *Esdram nihil super reficienda urbe egisse.*] Nam ea cura Nehemiæ fuit. Unde dicitur, Zorobabel templum extruxit: Ezras disciplinam reformavit: Nehemias urbem restituit. *Drus.*

1 Erat

3 reputans, misericordiamque divinam efflagitans. Igitur, quum eum rex, inter epulas, mœstum¹ extra solitum animadvertisset, poposcit ab eo, causam dolorum ut exponeret. 4 Tum ille, adversa gentis suæ, & ruinam civitatis deslere, quæ jam per annos fere² ducentos & quinquaginta solo strata, malorum testimonium, spectaculum inimicis præberet: daret sibi eundi⁵ & restituendæ ejus potestatem. Paruit rex piis precibus: statimque eum cum præsidio equitum, quo tutius iter ageret, dimisit: datis⁴ ad prætores epistolis, ut necessaria præberent. 6 Is quum Hierosolymam pervenisset, viritim populo opus urbis distribuit, & certatim jussa omnes curabant: jamque ad medium machinæ processerant, quum flagrante invidia, gentium⁶ vicinæ urbes conspirant, opera inter- 7 rumpere, Judæos ab ædificando deterrere. Sed Nehemias, 7 dispositis adversum incurstantes præsiidiis, nihil territus,

ccepta

1 *Extra solitum.*] Neh. II. Præter solitum. Sic Terent. *extra unam ancillulam.* Drusius. *μη ἀπολασσοῦν.* Joseph. Pulvere lachrymisque scedatus.

2 *Ducentos & quinquaginta.*] Sigon. emendat, & *sexaginta.* Nam anni erant, inquit, præcise, *ducenti & quinquaginta octo.* Ideo adjectum *fere.* Mendum, ut credibile est, è notis numerorum. Drus.

3 *Quo tutius iter ageret.*] Agere iter phrasi est minus usitata, tamen Sulpicius utitur etiam dialog. I. I. segm. 4. *iter eum eo, dum diaceses visitat, agebamus.* Nec Ovidius de arte lib. II. eam abhorruit. *Idem.*

4 *Ad prætores.*] Subreguli & præfides vocantur, paulo ante. Drus. Ex his fuit Afaph, præfectus monti Libano, quæ regio *Παργίδεισ* vocabatur.

5 *Gentium vicinæ urbes.*] Arabum, Ammonitarum, Samaritanorum, & Azotiorum. Drus. Addit Josephus: *καὶ πάντες ἐν τῇ ἐγγύῃ Συρία νεμόμενοι.* Principes conspirationis fuerunt Sanballat Horonites, Tobias Ammonites, Gosem Arabs. Porro sciendum duplicem fuisse Sanballat. Quorum unus so- cer Manassis, primi Samaritanorum in

monte Garizim Pontificis, qui tempore Alexandri M. vixit. Joseph. II. 7. 8. Alter coactaneus Nehemiæ, socer Jojada, regulus Moabitidis, qui alterum illum annis cix. antecessit. Sallianus. Hoc si considerasset Scaliger, non tam operose Artaxerxem Mnemonem, & Darium Ochum, nobis obtrusisset. Cæterum memoria & genus hujus Sanballati adhuc in Oriente superest. Apud Halebum civitas Achilles est, cujus Princeps vocatur Ibn Sumbolat, id est, filius Sanballati, & se ortum dicit ab hoc Sanballato. Familia ejus vocant se invicem *Ammiogli*, id est, frater Ammonita. Nam dicunt se ortos ab Ammonitis. Purch.

6 *Vicinæ urbes conspirant opera interrumpere.*] Sic lib. I. *In bellum conspirant Hebræos armis depellere.* & alibi: *conspirant subvertere.* Gifelinus.

7 *Dispositis adversum incurstantes præsiidiis.*] Josephus: *καὶ ὁ μὲν οὐκ ἐπιβουλεύων εἶχε, καὶ ὁ τῶν ἄλλων παρομοιωζών.* Id est, quisque ædificantium armatus erat. Sic olim Hispani assidue cum Saracenis confingentes, perpetuo armati incedebant: isque adhuc mos viget. Nam rustici ne arant quidem sine

1 cœpta explicuit: 2 consummatoque, & valvis portarum
 perfectis, per familias, construendis interioribus domibus, ur-
 bem 3 dimissus est. Censuitque populum minime urbi pa-⁸
 rem. Neque enim amplius quam 4 ad quinquaginta millia⁹
 promiscui sexus atque ordinis reperta. Tantum ex illo,¹⁰
 quondam 5 immani numero, frequentibus bellis, absum-
 ptum, aut captivitate detentum. Nam olim 6 hæ duæ tri-¹¹
 bus, quarum hoc residuum fuit, quum ab his decem tri-
 bus separatæ sunt, 7 ccc. & xx. millia virorum armave-
 rant. Adeo ob peccatum internecioni & captivitati datæ,¹²
 ad hanc usque paucitatem devenerant. Sed hæc, ut dixi,¹³
 plebs duarum tribuum fuit: 8 decem vero prius ductæ, 9 per
 Parthos,

sine gladio. Sic & Hungari Turcarum
 incursionibus expositi ab aratro ad arma
 prosiliunt.

1 *[cœpta explicuit.]* Ut lib. I. opus vi-
 gesimo anno explicuit, id est, absolvit.
Drus.

2 *[Consummatoque.]* Sic fere absolute
 loquitur Tacitus atque alii authores.
Giselinus. Crediderim desiderari muro.
 Ut sit, consummatoque muro. Sic enim
 Nehemias: postquam edificatus est murus
 & posuit valvas. Sigon. Excidit vox
 quam Sigonius supplet, consummatoque
 muro, historia id mirabiliter compro-
 bante. *Drus.*

3 *[Dimissus est.]* Galestinus & Giseli-
 nus, dimensus est.

4 *[Ad quinquaginta millia.]* Numerus
 civium erat 42360. Servorum & ancilla-
 rum 7337. Cantatorum & cantatricum
 245. Summa 49937. Eorum autem qui
 Nehemias septimo expresse numerati
 sunt, summa est 31389. *Drus.*

5 *[Immani numero.]* Id est, magno, in-
 genti. Sic Varro in III. de Re Rustica:
immanis numerus annorum. *Drus.*

6 *[Hæ duæ tribus.]* Juda & Benjamin.
 Adde sis tribum Levi, quæ hoc residuo
 etiam continetur. Nam una cum duabus
 abducta, cum iisdem postliminio rediit
 in terram patriam. *Drus.*

7 *[ccc & xx. millia.]* Lege c. lxxx. millia.

Sic enim supra scriptum est ex libro Re-
 gum. Error ex notis natus cccxx. &
 clxxx. *Sigon.* Dubitat Drusius an hoc
 verum sit. Certe dubitandi exiguus lo-
 cus, cum Asa Io millia recensuerit, &
 alii plures quam cxx. *Horn.*

8 *[Decem vero prius ductæ.]* Contra cen-
 set Theodoretus in Ezechielem, in-
 quiens: Nemo dicat, edificationem Hieru-
 salem ad Israël non pertinuisse, cum jam-
 pridem à tribu Juda divisus esset: namque
 post reditum haud mansit illa divisio, verum
 concordēs, & unanimes omnes, qui reditum
 consequuti fuerunt, debebant. Hierusalema
 metropolim incolentes. Huic vero, nescio,
 an sit assensus præbendus. *Sigon.*

9 *[Per Parthos, Medos, Indos, atque
 Æthiops.]* Omisit Assyrios. Indorum
 atque Æthiopum nulla mentio in sacris
 litteris. Vide IV Reg. 17. 6. & 18. 10.
 item I Paralip. 5. 26. In his mentio
 Colchorum & Iberiæ, fluviique Gozan,
 & urbium Mediæ. Parthos autem vide-
 tur Persas dicere. Joseph. Orig. lib. 9.
 cap. 14. *Salmanasser populum traduxit in
 Mediam & Persidem.* Drusius. Vide &
 Benjaminum in Itinerario. Arabes Hind
 & Sind faciunt duos Chami pronepo-
 tes, à quibus dictæ regiones illæ sint.
Goliis. A Scythis, ut & Persæ, orti sunt.
 Nam Indi sive Indo-Scythæ eadem dia-
 lecto utebantur qua hodierni Persæ. O-
 mania

Parthos, Medos, Indos, atque Æthiopas dispersæ, ¹ nunquam in solum patrium sunt regressæ, ² hodieque barbararum gentium imperiis continentur. Sed consummatio restitutæ urbis ³ xxx. & ii, imperii Artaxerxis anno refer-
¹⁴ tur. A quo tempore, ⁴ usque ad Christi crucem, id est, Fusium Geminum & Rubellium Consules, anni cccxc. &

VIII,

omnia quippe vocabula, quæ Indica esse scribit Ctesias in Indicis, Persica sunt, & à Persica Dialecto, quæ hodie est, deduci possunt. Ergo lingua Persarum hodierna ab illis Indo-Scythis manavit, vel ab iisdem Scythis, qui in Indiam descenderunt, cum in Parthiam quoque migrassent. Sic Persica vetus alia fuerit, & Medicæ fortassis magis affinis. *Salmasius*. India autem præcis regiones infra & supra sinum Arabicum notabat. Hinc Indiam Joseph. ii. ἐλάτ. ait ab Ægypto contingi. *Petitus*.

¹ Nunquam in solum patrium sunt regressæ.] Ο δὲ πᾶς λαὸς τῆς Ἰσραηλιτῶν καὶ χεῖρον ἔμεινε. διὸ καὶ δύο φυλαὶς εἶναι συμβέβηκεν ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ Εὐρώπης Ῥωμαίοις Ἰσακκυσίας καὶ δὲ δέκα φυλαὶς πέραν εἰσὶν Εὐφράτης ἕως δευρὸν μυριάδες ἀπέχει, καὶ ὄριον γινώσκου μὴ διαίδηται. *Josephus*. Enimvero durioribus usi fatis sunt, quos Salmanasser abduxit captos, quam ii hercle, quos avexit postea Nabuchodonosor. Nam Israëlitas quidem fluvius Euphrates, quem semel transierant, semper coercuit. At Judæi, qui eundem transiecti erant, tandem reversi aliquando in Palaestinam sunt: & cum aut angusta nimis, aut parum grata ipsa illa esset Palaestina, per Europam tandem Asiamque, late sedes suas posuere. Hæc causa est, cur Josephus duas modo Hebræorum tribus ad obsequium actas à Romanis dixerit. Illa enim tempestate populus Romanus, etsi omnia pene armis subegerat, & solem utrumque currere in imperio suo cernebat, nondum tamen moverat terminos trans Euphratem. Itaque decem II-

raëlitas tribus, quas fluvius ille æterno carcere claudit, hæc paruisse tunc Romanis, recto proditum ab accuratissimo scriptore est. *Cunæus*.

² Hodieque barbararum gentium imperiis continentur.] Persarum, Turcarum, Tatarorum, Indorum, Sinenisium. Communis opinio est, ab his decem tribus Tataros ortos. Et proferuntur in eam rem nomina Hordarum quarundam, Dan, Nephtali. Ac miror Doctissimo Scickardo commentum hoc, in Tarich, placuisse. Quod Fullerus prolixè & solide confutat ii Miscell. 5. quem vide. Sunt qui eos in Americam venisse velint. Contra quos in opere, *de Gentium Americanarum origine*, multis argumentis, agimus. *Horn*.

³ xxx. & ii.] Legendum xxxi. deleta copulante. Hic numerus extat *Nehem. 5. 14.* qui est in libris nostris secundus *Ezræ*. Unde medicinam facies *Eusebio*, in quo: *Nehemiam, qui muros Jerusalem construxerat, consummasse opus tricesimo anno Artaxerxis regis Esdras memorat.* Nam & in alia editione *trigesimo primo*, & tollit omnem omnino dubitationem ipse *Eusebius* in eodem loco, cum ait, *Nehemias Hebræus, minister vinarius Artaxerxis regis Persarum, vicesimo ejus anno de Babylone venit in Judæam, & trigesimo secundo anno muros urbemque restituit.* *Drus*.

⁴ Usque ad Christi crucem, id est, Fusium Geminum & Rubellium consules.] *C. Fusius Geminus, & C. Rubellius Geminus* consulatum gesserunt anno urbis conditæ *Idccclxxxii*. At vero *tricesimus secundus Artaxerxis secundi* incidit in annum urbis ferme *cccclxxvii*. itaque tot ferme anni intermedii sunt, nisi si quid

VIII. Cæterum, ¹ à restitutione templi, usque in everfio-
nem, quæ sub Vespasiano, ² Consule Augusto, per Titum
Cæsarem consummata est, anni CCCCLXXX. & III. Præ-
dictum id olim est à Daniele, qui ab instauratione templi,
usque in everfionem, ³ LX. & IX. hebdomadas futuras pro-
nunciaverat. ⁴ A die autem captivitatis Judæorum, usque
in tempus restitutæ civitatis, fuerunt anni CCLX.

XVII. ⁵ Hoc temporum tractu, *Hester* atque *Judith*
fuisse, arbitramur. Quarum quidem ⁶ actus, quibus potif-
simum regibus connectam, non facile perspexerim. Nam
cum

quid propter diversas supputationes va-
riet. *Sigon.*

¹ *A restitutione templi.*] Quæ fuit sub
Longimano, ut diximus. Quamvis Jo-
sephus eam factam scribat anno Xerxis
vigesimo octavo, mense nono. *Origin.*
Judæic. lib. II. cap. 5.

² *Consule Augusto.*] Fl. Vespasiano
Augusto. Hic erat annus imperii ejus se-
cundus. *Idem.*

³ *LX. & IX. hebdomadas.*] Quæ faciunt
annos prædictos: quibus si septem ad-
dideris, erunt hebdomadæ LXX. Euse-
bius in Nehemia, *Si quis autem ab hoc
tempore* (quo videlicet Jerusalem con-
structa fuit) LXX. hebdomadas à Daniele
scriptas numeret, quæ faciunt annos CCCXC.
reperiet eas in regno Herodis expletas, sub
quo obsideri Jerusalem cepta, secundo post-
ea Vespasiani anno capitur. Et in Herode,
Ab instauratione templi sub Dario, usque
ad Hyrcanum & centesimam octogesimam
sextam Olympiadem, annis CCCCLXXXIII.
in medio transactis, quos Daniel quoque
significat, dicens: & scies & intelliges
ab initio sermonis restaurandi & adifi-
candi Jerusalem, usque ad Christi princi-
patum hebdomades septem & hebdomades
sexaginta duæ, quæ hebdomades LXX. fa-
ciunt annos CCCCLXXXIII. Vide sequentia.
Drus.

⁴ *A die autem captivitatis.*] Ab an-
no undecimo Sedeciæ regis Juda usque
ad annum XXXII. Artaxerxis Memoris.
Scire licet Sulpicium ab anno illo unde-

cimo Sedeciæ numerare annos LXX. qui-
bus Judæi fuerunt in captivitate Babylo-
nica, usque ad annum primum Cyri re-
gis Persarum. Alii aliter numerant an-
nos illos. *Drusus.*

⁵ *Hoc temporum tractu Esther atque
Judith fuisse arbitramur.*] Falleris. Nam
Esther fuit sub A suero. Quis autem A su-
rus nisi Xerxes? cujus uxor Amestris
vocatur in Historia Herodoti. Utraque
vox Persica est. Nam Ebraicum nomen
erat Hadassa, quo vocabatur antequam
in aulam regis assumpta esset. Amestris
quasi אֶסְתֵּר אֲחֵיהָ. De Judith major du-
bitatio est. Sunt qui eam vixisse putant
sub principatu Manassæ: quod mihi non
fit verisimile. Nam tempore hujus regis
Judæi Babylonii satis noti erant: tem-
pore Judith non item. Colligo ex iis
verbis quæ habentur Jud. 5. 20. Ad hæc
sub Judith templum destructum fuisse
doceo ex 5. 20. Secundum editionem
Complutensem. Ait enim ibi Achior,
ὁ ναὸς ὃν θεὸς ἀντὶ τῶν ἐσθλῶν ἐστὶν ἔδρα φος.
Judithæ honorificam mentionem facit
Clemens Stromat. lib. 4. ejus historiam
confictam esse arbitratr Beroaldus
Chronologiæ suæ lib. III. cap. 4. Du-
bitatum de ea olim fuisse patet ex verbis
Hieronym. Hag. 1. sicut & in Judith (si
quis tamen vult librum recipere mulie-
ris) & parvuli sui perierunt. Vide sis
Augustinum de Civitate Dei. x VII. 26.
Drusus.

⁶ *Actus.*] Supra lib. I. Apostolorumque

cum Hester¹ sub Artaxerxe rege referatur, porro² duos hujus nominis Persarum reges fuisse reperi, multa cunctatio est, cujus hæc temporibus applicetur. Mihi tamen visum est, ³ huic Artaxerxi, sub quo Hierosolyina est restituta, Hester historiam connectere: ⁴ quæ ante fuit verisimilis, ut si sub priore Artaxerxe fuisset, ⁵ cujus tempora complexus est, nullam tam illustris sceminae mentionem retulisset, maxime cum ab illo Artaxerxe inhibitam templi ædificationem, sicut supra memoravimus, constet: neque ⁶ Hester passura fuerit tum, si in illius matrimonio tum fuisset. Nunc gesta edisseram.

¹ XVIII. Erat ea tempestate regi in matrimonio ⁷ *Vastis*
² quædam, miræ scemina pulchritudinis. Cujus cum formam omnibus

actus. Nunc acta potius dicimus, id est, *περὶ τῆς*. Idem.

¹ *Sub Artaxerxe.*] Sic Græci *Asuerum* appellant. Nec aliter Josephus. Alii melius, *Asuerum Xerxem* esse, conjiciunt. Idem.

² *Duos hujus nominis Persarum reges.*] Prior *Μαροχξ* dictus est, quod manu dexteram haberet altera longior: posterior *Μνήμων*, id est, Memor, ut antea monuimus. Hic prius *Articas* nominabatur, cujus vitam descripsit Plutarchus. Præter hos, *Ochus* etiam appellatus fuit Artaxerxes. Vide *sis* *Ælianum*, itemque *Diodorum* in extremo libri decimi quinti. Idem.

³ *Huic Artaxerxi.*] Multa, præter *Sulpicianam*, opiniones de *Assuero* illo sunt, *Estheræ* marito. *Hebræi* in *Seder Olam*, censent fuisse *Cambysen*, adduntque *Estheram* fuisse matrem *Darii Hytaspis*. Item *Vatabl. Genebr. Joseph. Cajet. Bellarm. Salius, Artaxerxem Longimanum, Severius & Gordonus, Artaxersem Ochum. Scaliger Xerxem. Megasthenes, Lyra, R. Salomo, Aben Esra, Darium Hytaspis*. Omnes hæc opiniones suis laborant incommodis. *A-mestris* crudelissima scemina fuit. *Herodot. VII. & IX.* Ergo non *Esther*, nec *Assuerus Xerxes*. *Alia* in *Mardochei*

& *Estheræ* ætatem nimium impingunt. *Darius Hytaspis* præferendus videtur. Quia uxor ejus *Atossa*. *Herod. At Esther Hadasa* vocatur *Esth. II. 6.* Quod eam *Herod. Cyri filiam* vocat, facile, ut in peregrino excusari potest. *Horn.*

⁴ *Quæ ante fuit verisimilis.*] Hunc locum perspicue corruptum, ita restituit doctissimus *Sigonius*, quia haud fuit verisimile, si sub priore Artaxerxe fuisset, qui ejus tempora complexus est, nullam tam illustris sceminae mentionem retulisset. *Giselinus* accedit propius ad vulgatam lectionem, quia haud fuit verisimile, si sub priore Artaxerxe fuisset, qui hujus tempora complexus est, nullam tam illustris sceminae mentionem retulisset. *Drusus.*

⁵ *Cujus tempora complexus est.*] *Drus.* legit: qui ejus tempora. *Esdræ* intelligit.

⁶ *Hester.*] Scribendum leniter *Esther*. Nam est *Aleph* in scriptura *Ebraica*, qua litera vim exprimit spiritus lenis apud *Græcos*. Similiter peccatum ab antiquis in *Habraam, Helias & similibus. Drus.* Eam comparo *Herfilia*, quæ *Sabinis* popularibus suis pacem & civitatem Romanam obtinuit. *xxx.* huic historiae somnium quoddam *Mardochei* præmittunt, quod non est in *Hebræo. Grotius.*

⁷ *Vastis quædam.*] Quæ apud *Josephum*

omnibus prædicaret, ¹ die quodam, cum ² publicum convivium dabat, adesse reginam, ³ demonstrandæ pulchritudinis gratia, jubet. Illa vero, ⁴ stulto rege consultior, pudens virorum oculis ⁵ spectaculum corporis præbere, ⁶ jussa abnuit. Qua contumelia ⁷ barbarus animus permotus, uxorem ⁸ matrimonio ac regia depellit. Igitur ⁹ quum in locum ⁵ ejus puella regis conjugio quæreretur, reperta est Hester cæteras specie vincere. ¹⁰ Hæc Judæa, ex tribu Benjamin ⁶ utroque parente orba, à ¹¹ Mardocheo ¹² patruale fratre educta

phum *ἑσθη*. Fuit filia Hystaspis. *Seravius*. Vel Cyri, quam Herodotus III. vocat Artystonam. Quod nomen alludit ad Vasthi.

¹ *Die quodam.*] Anno tertio Imperii. Fabulatur Chaldaus Darium ad instar Salomonis, thronum sibi curasse fieri. Eo perfecto, convivium hoc, velut inaugurale, celebratum. Alii, ob diem natalem.

² *Publicum convivium.*] Eoque proceres suos excipit, cum appararet expeditionem in Græciam. Esther I. *Drusius*. Etiam Romani Imperatores sæpe epulis exceperere cum senatu plebem. *Statius* in epulo Domitiani:

Hic cum Romuleos proceres, trabeataque
Cæsar

Agmina mille, simul jussit decumbere
mensis.

³ *Demonstrandæ pulchritudinis gratia.*] Quod nec scemina decorum, nec Regitutum erat. *Grot.* Nota Candaulis Historia. *Herodot.* I. Rabini fabulantur eam nudam à Rege prodire jussam. Cuius causa fuerit, tum quod impii Baltaris filia esset, tum quod servas Hebræas Sabbatho nudas operari cogeret. Fœminæ autem Persicæ insigni forma. *In Perside fœminarum pulchritudo excellit.* *Ammianus.* Et Alexander dixit: *Persicæ fœminas esse oculorum dolores.* *Curtius.*

⁴ *Stulto Rege.*] Ob temulentiam, quæ semel anno Regibus Persarum permiffa festo Solis. *A Lapide.*

⁵ *Spectaculum corporis.*] Mirum ni in

Rabbinorum opinione Sulpicius fuerit, nudam introire jussam.

⁶ *Jussa abnuit.*] Forte superioribus verbis quam oportebat. Alioqui erat contra mores, quod Rex jussisset. Josephus hoc loco: *Φυλακὴ τῆς ὤψης πέρσαις νόμων, οἱ τοῖς ἀλλοθίοις βλέπειν τὰς γυναῖκας ἀπηγορεύεται.* Vide & Plutarchum in Themistocle. Non ergo, nisi forte verbulo, peccavit Vasthi. Noluit videri concubina. Nam tales apud Parthos in convivia introducebat. *Macrobius* 7. 1. *Ambrosius* 1. de Elia capite 15.

⁷ *Barbarus animus.*] Persæ sunt barbari, maxime zelotypi, & in uxores ferri. *Plutarch.* in Artaxerxe.

⁸ *Matrimonio ac regia depellit.*] Gravis pœna pro culpa levi, si tamen culpa. *Grotius.*

⁹ *Quum in locum ejus.*] Esther. II.

¹⁰ *Hæc Judæa, ex tribu Benjamin.*] Sic & Joseph. Et ipsa & Mardocheus fuerunt ex genere Saulis, & stirpe regia. Ergo Esther fuit filia Cis, pro quo Herodotus III. habet, filia Cyri. Nam non noverat ipse Cis, neque Arossam filiam fuisse Judæam. *Seravius.*

¹¹ *Mardocheo.*] Hunc fuisse putant Mardonium, qui sub Xerxæ in Græcia cæsus. Nomen non admodum abludit, sed ætas atque aliæ circumstantiæ apud Herodotum. *Horn.*

¹² *Patruale fratre.*] Errat Sigonius, existimans Mardocheum fuisse patrum Estheræ, cum fuerit filia patris ejus, id est, *Ἰουδαίης ἀδελφῆς πατρὸς αὐτῆς.*

7 ducta. Quum ad ¹ regales nuptias duceretur, mandante
educatore, genus ac patriam occultavit: admonita ne pa-
ternarum traditionum immemor, & si in matrimonium alienige-
8 na captiva succederet, ² gentilium cibis participaret. Igitur jun-
cta regi, brevi (ut fit) vi pulchritudinis, totum ejus animum
facile cœpit: adeo ut eam æquatam imperio, ³ insigni re-
9 gio, ⁴ veste purpurea, donaret. Qua tempestate Mardo-
chaus ⁵ inter proximos regis erat, pro virili portione ⁶ ne-
gociorum

Unde suspicio mihi legendum in editio-
ne nostra Latina, *filiam fratris patris
sui*: ubi vulgo: *filiam fratris sui*. Esth.
II. 7. Cæterum patruelem fratrem dicit
imitatione Ciceronis, qui sic locutus
est in quinto de finibus, *frater noster co-
gnatione patruelis, amore germanus*. Dru-
sius. Editio vulgata etiam adoptionis
meminit. Esther. II. 7. *Vocabatur Esther
& utrumque parentem amiserat; pulchra
nimis & decora facie. Mortuisque patre
ejus ac matre, Mardocheus sibi eam ad-
optavit in filiam*. Ita etiam commate 15.
Sed adoptare heic non aliter versionis
autor sumpsit, ac in Exodi II. 7. Ubi
Pharaonis filia dicitur Mosen adultum
adoptasse in locum filii. Neque adoptio-
nis Romanæ vestigium aliquod heic
inesse putandum, sed curam seu amo-
rem, sive paternum sive maternum,
quo nutritus sive hic, sive illa orba fue-
rit, tantum innui. Quin in loco illo
Estheris, Magistri non modo nullam
agnoscunt adoptionis quidem umbram,
sed etiam plane negant, dum verba illa
לקחה לו לבת, *accepit eam sibi in fi-
liam* (ut habet veritas Ebraica) de ma-
trimonio cum ea inito intelligunt. R.
Jarchius ibidem: רבתינו פרשו לבית
לאשר *Rabbini nostri explicant illud
לבית (in filiam) per לבית (in domum) ut
scilicet sibi uxor esset, quod diserte asse-
runt etiam Hellenistæ, quibus pro ver-
bis illis substituitur, ἐπαυδασεν αὐ-
τὴν ἐκωτὴ εἰς γυναικα, educavit eam
sibi in uxorem*. Seldenus.

¹ Regales nuptias.] Sic alibi: regales
usus & regale convivium, id est, rege

dignum. Prætulerm tamen, *regias nu-
ptias*. Drus.

² Gentilium cibis participaret.] Quæ
unde habeat. Gentiles autem dicit gen-
tes, ut antea notatum. Sic in vita Mar-
tini, segm. x. *gentiliura turba*. & segm.
xvi. *Profani ac gentilis domura adire posse*.
& alibi: *parentibus secundum seculi digni-
tatem non infimis, gentilibus tamen*. Hinc
gentilitas gentium religio. Ibid. seg. 3.
Matrem gentilitatis absolvi errore. & pau-
lo ante, *parentesque, quos adhuc gentilitas
detinebat*. & segm. 16. *Nam Tetradius
eodem tempore adhuc gentilitatis errore im-
plicitus tenebatur*. Alius paganismum
diceret. Drus.

³ Insigni regio.] Diademate. Esther.
II. 7, ubi τὸ Διάδημα τὸ γυναικῆον
appellatur. Josephus quoque Διάδημα
vocat Antiquitatum libro xi. capite 6.
& Esther in sua ad Deum precatio-
σημείον τῆ ὑπερηφανείας μου, ὃ ἐστὶν
ἐπὶ τῆ κεφαλῆς μου. Drus. Sultanam
fecit. Grot. Quod in Oriente, ut pluri-
mum captivis & plebeis contingit. Ta-
les plerumque Imperatoris Turcarum,
Persarum, Tatarorum, & Arabum Prin-
cipum uxores. Horn.

⁴ Veste purpurea donaret.] Et aliis Re-
ginarum donis. Dedit igitur ei δαμά-
λυπτῆρα. Anthyllam urbem Regis
Persarum uxoribus in calceamentum
datam, ait Herodotus II.

⁵ Inter proximos Regis erat.] Inter
amicos regis necessarios. Josephus.
Neutrum habetur in historia Ebraica.
Quarendum ergo unde hauserint. Drus.

⁶ Negotiorum familiarium curator.]
Expressit

gociorum familiarium curator. Is compositas à duobus spadonibus regi insidias prodiderat: atque ex eo charior, summisque honoribus donatus.

XIX. Erat ea tempestate regi, ³ *Haman* quidam familiaris, quem æquatam sibi, ⁴ adorari, more regum, præceperat. ⁵ Id Mardocheus, unus ex omnibus, facere fastidians,

Expresit verbum Græcum ἐθεροπιδουσε. Esther II. 21. quod inter alia curare significat. Interpres Latinus edition. Romanæ vertit, *serviebat*. Ufurpatur de liberali obsequio, quo quis alium demeretur. Sed eo loco veritas Ebraica habet, *sedebat in porta regis*, id est, morabatur, manebat. Nam Persarum optimates & proceres regum limina terebant, & quotidie in porta versabantur, quam nunc aulam vocant. Unde aulici omnes generali ἑπιθυραῖς βασιλέως nomine nuncupantur. Quod à Cyro constitutum olim fuisse annotat Barnabas Briffonius de regno Persarum lib. 1. *Drus.* Compositas à duobus spadonibus regi insidias prodidit. Nomina eorum Bagathan & Thares erant ὑπερωμεπεφύλακες. lxx. Interpret. Causa conspirationis, quod Rex ipsis prætulisset Mardocheum. Alii, quod repudiata Vasthi, Estherem duxisset. Alii, quod regnum conarentur ad Amanem transferre. Josphus Ben Gorionis dicit, eos caput Darii ad Regem Macedoniæ, qui jam bellum Persis indixerat, deferre voluisse. Sed hoc fabulosum.

1 *Prodiderat.*] Josephus: Βαρνάβαζος ἑθέρων οἰκέτης ἔπειτα, τὸ ἄλλο ἂν ἰσθῆαι, σιωεῖς τῶ ἐπιβαλλῶ, τῶ ἡεῖω κατεμῶν (εἰ τὸ γυναικὸς βασιλέως. Μαρδοχαῖος ὁ δὲ ἄλλος τὸ Ἐθέρων, φανερὸς ἐπέησε τῶ βασιλεῖ τῶ ἐπιβαλλόντων.

2 *Summisque honoribus donatus.*] Falsum. Nam Esth. 6. 3. *Quid factum est honoris Mardocheos?* & dixerunt pueri ejus ministri ejus, non est factum cum eo quicquam. *Drusius.* Consentit Josephus xi. 6. qui nihil præmii Mardocheo datum asserit,

præterquam quod nomen ejus Annalibus insertum, & ipse inter amicos regis necessarios reciperetur.

3 *Haman quidam.*] Esth. III. Qui ex regia Amalecitarum stirpe. Fuit enim Agagæus 1 Sam. 15. In Apocryphis additamenti ad Estheram cap. 16. 10. 14. dicitur Macedo. Respondent, stirpe Amalecitam, patria Macedonem fuisse. Sed hoc gratis dicitur. Multa argumenta ostendunt, illa additamenta laciniæ esse, ut Sixtus Senensis vocat. Chaldeus eum fuisse vult mancipium Mardochei & eundem cum illo qui c. 1. 14. vocatur Mamuchan. Quod posterius etiam alii Rabbini asserunt, & multa insuper comminiscuntur de hoc ipsorum hoste, quæ referre longum esset.

4 *Adorari more regum præceperat.*] Persarum. Justinus 6. *Conon à regis conspectu & colloquio prohibitus, quod eum more Persarum adorare nollet.* Lampridius in Alexandro Severo: *Adorari se vetuit regum more Persarum.* *Drusius.* Nam mos adorandi talis erat. Genu flexo, proni procumbentes in terram, fronte humum feriebant, ac terram osculabantur. *Curt. v. & VIII. Valer. Maxim. VIII. 3. Joseph. xx. 3. Martial. x. ep. 72.* Ac Reges quidem, ut Deos venerabantur, & pro talibus eos habebant. *Xenoph. Strabo x. & alii.* De quibus vide Briffonium 1. de regno Persarum. Sed Haman, quamquam regio honore, non tamen ut Deus cultus, sed civili solum honore, eoque eximio. *Horn.*

5 *Id Mardocheus unus ex omnibus facere fastidians.*] Quia Haman olim mancipium ejus. *Chaldeus manuscriptus.* Quia pictas idolorum imagines in vestibus gerebat. *Rabbini.* Quia Amalecita æ-

3 diens, 1 odia Persæ in se graviter accenderat. Igitur Haman, ad perniciem 2 Hebræi, 3 animum intendens, regem adit, affirmatque: *esse in regno ejus hominum genus, pravis superstitionibus, Deo hominibusque invisum, 4 externis legibus vivens, dignum exitio. Rectum esse, omnes hujus gentis internecioni dare;* 5 exque eorum bonis immensas opes pollicetur. Facile id 6 barbaro persuasum. 5 Edictum emittitur: *Judæos necandos.* 6 Missique continuo, qui per omne regnum, 7 ab India usque 7 Æthiopiā, edictum promulgarent. 8 Id ubi Mardocheo compertum, 9 conscissis vestibus sacco obvolvitur, consper-

susque

terni Judæorum hostes. *Cajetanus.* Ac proinde nefas dixit ullum honorem exhibere homini nato ex stirpe divinitus devota. Nam alioqui Judæis non illicitum erat reges & principes eo modo venerari, quem mos Oriens receperat. Sic David Saulem *ωρεσεκωήσε πτωχὸν ἐπὶ ὤρωπον, ὡς ἔθθ.* *Josephus.*

1 *Odia Persæ.]* Amalecita erat, sed in Persia vel natus, vel educatus. Proculdubio ipse vel majores ejus à Nebucadnezare, cum illas inter Ægyptum & Chaldaeam regiones subigeret, in Persiam abductus fuit. *Horn.*

2 *Hebræi.]* Mardochei, atque adeo Ebræorum omnium. Nam parum esse ratus uni manum adferre, conatus est omnes Ebræos, quotquot erant, in toto Asiæ regno, perdere. Id evincunt consequentia verba. *Dyus.*

3 *Animum intendit.]* Per sortem die explorata qua Judæi deleterentur. Sors illa Persice *פּוּר* dicebatur. Unde postea dies *פּוּר*. Vide Josephum, in quo pro *פרעאים* legendum *פּוּראים*.

4 *Externis legibus vivens.]* Josephus: *ἔθθ ἀμικθ, ἀσύμφυλον, ἔτε θρησκείαν πλὴν αὐτῶν τοῖς ἄλλοις ἔχον, ἔτε νόμοις χρωμένον ὁμοίοις, ἐχθροὺν δὲ καὶ τοῖς ἔθεσι, καὶ τοῖς ἐπιτηδείοις τῶν ἁπλῶν, καὶ ἀπίστον ἀνθρώποις.* Et in ipso edicto, quod sequitur: *δυσμῆρες ἔθθ καὶ τοῖς ἄλλοις*

ἀλλόθθ. Tacitus de Judæis: *Separati epulis, discreti cubilibus.* Cicero pro Flacco: *Stantibus Hierosolymis, pacatisque Judæis, tamen istorum religio sacrorum, à splendore hujus imperii, gravitate nominis nostri, majorum institutis abhorrebat.* Juvenalis:

Romanas autem soliti contemnere leges,
Judaicum ediscunt, & servant, & metuunt jus.

5 *Edictum emittitur, Judæos necandos.]* Sic Mithridates una epistola *lxxx* mille Romanos, in Asiaticis urbibus, negotiorum causa dispersos, interemit. *Valerius Maximus* lib. ix. c. 3. *Appianus, Florus.*

6 *Missique continuo.]* *Ἀγχαροί, βιβλιοφόροι.* *Lxx.*

7 *Ab India usque Æthiopiā.]* Indus fatalis ad Orientem Regum Persiæ terminus: sicut ad septentrionem Iaxartes. Æthiopiā intellige, quæ supra Ægyptum est. Universum hoc imperium in Satrapias *cxxvi* divisum fuit. *Horn.*

8 *Id ubi Mardocheo compertum.]* *Esther.* iv.

9 *Conscissis vestibus sacco obvolvitur conspersusque cinere.]* Nullum luctus sui signum omisit. Neque enim, in gravissimis etiam doloribus, ultra hæc Oriens procedebat, ut supra aliquoties dictum.

1 *Ibique*

susque cinere, pergit ad reginam, ¹ ibique ejulatu multo, cuncta questibus replet: *Facinus indignum, ² immeritam gentem perire, neque ullam pereundi causam dari.* Hester lamentantis voce excita, rem, ut erat, cognoscit. Tum vero ⁹ anceps consilii; quia adeundi regem potestas non erat (et enim ³ more Persarum, reginæ introire ad regem, nisi accessitæ, non licet: nec tamen, quum fuerit regi libitum, sed statuto tempore admittitur) & forte tum ita evenerat, ut diebus triginta proximis, ⁴ separata à conspectu regis Hester haberetur. Igitur audendum aliquid pro civibus ¹⁰ rata, etsi certa pestis adesset, pulchro in negotio ⁵ occumbere parat. Invocato prius Domino, ⁶ aulam regis ingre- ¹¹ ditur. At ⁷ barbarus, re insolita perculsus, paulatim ⁸ blan- ¹² dimento muliebri delinitus, postremo ad cœnam reginæ perducitur: ⁹ unaque cum illo Haman ille regi charus, & ^{*} Judææ gentis infestus.

XX. Igi-

¹ *Ibique ejulatu multo.]* Non ibi tantum, sed & in foro & plateis. Erat hic clamandi mos in magnis calamitatibus apud Persas in usu & frequens. *Curt. iv. & v. Herodot. III. & VIII. ἐφέρετο ἄλγος τὸ πολέως. Joseph.*

² *Immeritam gentem perire.]* Hoc ex Græcis depromsit, qui Mardocheum clamasse dicunt: *αἰσπὴ ἐθνη μὴ δὲν ἠδικηκός.* Sic & Josephus: *ὅτι μὴ δὲν αἰδικησάν ἐθνη ἀναίρηται.*

³ *More Persarum, Reginæ introire ad regem.]* Imo ulli viro aut sceminæ. Puellæ autem virgines admittebantur per vi- ces. Quod autem in Sulpicio, *nec tamen cum fuerit regi libitum, sed statuto tempore admittitur,* additum videtur ex ingenio ejus. Dubito etiam an cum fide historia conveniat. *Drus.* Imo non convenit, si Josepho credimus. Nam Regem dixisse refert: *legem illam in subditos esse latam: ipsi vero, ut regni sociæ, licere omnia.* Regis solum circumstabant lictores cum securibus & hastis, ut si quis non vocatus ingrederetur, eum occiderent, teste Herodoto I II. Ammiano XIV. & aliis.

⁴ *Separata à conspectu Regis haberetur.]* Non vocata à rege esset. *Esther. iv. I I. Drusius.*

⁵ *Occumbere parat.]* In Hebræo: *Si moriar, moriar.* Magnanima vox sceminæ. Græci *ἐάν τι δπολέω με δὲν.* Josephus: *ἴπικηρείρ, καὲν δποθανεῖν δὲν τὲρ ἱπομύρειν.*

⁶ *Aulam regis.]* *Esth. v.* Atrium interius, quod in aula, quæ in hac historia non semel porta vocatur. Sic Imperatores Turcarum hodieque suam aulam appellant. *Drus.*

⁷ *Barbarus re insolita perculsus.]* Quamquam nihil horum in textu Ebræo, tamen ex Græca editione colligimus, ipsam reginam perculsam fuisse, quod rex eam irato vultu primum intueretur. *Drus.* Josephus: *Et forte torvis ac subirato vultu eam adspexerat.*

⁸ *Blandimento muliebri delinitus.]* Pro- tendit ei sceptrum aureum, quod qui tangebatur, *ἀκινδυνωσώ,* ut est apud Josephum. *Drus.*

⁹ *Unaque cum illo Haman.]* Ut eum in cæterorum procerum invidiam ac odium adduceret. *Lyra.*

* *Judææ*

1. XX. Igitur, quum jam post epulas, ¹ multis poculis, convivium calere cœpisset, Hester ² genibus regis advol-
 2 vitur, gentis suæ perniciem deprecatur. Rex vero ³ nihil se
 3 petenti, si quid ultra peteret, negaturum pollicetur. Tum He-
 4 ster arrepto tempore, ⁴ Hamanis mortem flagitat, in ul-
 4 tionem gentis, quam perditam cupierat. Sed rex, amici
 5 memor, paulisper cunctatur: deliberandique gratia ⁵ mo-
 5 dicum secessit. Deinde regressus, ⁶ vidit Haman reginæ
 6 genua complexum. Succensus ira, & ⁷ appetitam reginam
 7 clamitans, ⁸ morte eum affici jubet. Et tum ⁹ regi comper-
 7 tum erat, ¹⁰ pœnam crucis per Haman Mardocheo paratam.
 8 Ita Haman ¹¹ eidem cruci affigitur, ¹² omniaque bona ejus

Mar-

* *Judææ gentis infestus.*] Plus est quam inimicus. Sed Galestinus legendum suspicatur potius, *Judææ genti infestus.* Drusus.

1 *Multis poculis convivium calere cœpisset.*] Circuitione usus est, ut significaret id quod Ebræi dicunt, in convivio vini. Drusus. Darius ille vinosus fuit. Unde sepulchro ejus inscriptum: *Possim multum vini bibere, illudque recte ferre.* Athenæus x.

2 *Genibus regis advolvitur.*] Hoc est Sulpicii. Sigon.

3 *Nihil se petenti, si quid ultra peteret.*] Etiam si dimidiam partem Regni petieris tibi dabitur. *Esther.* v. Mos loquendi regibus frequens. Sic & Marci vi. 23.

4 *Hamanis mortem flagitat.*] Totum hoc à Sulpicio confictum videtur. Vide *Esth.* vii, 6. Drus.

5 *Modicum secessit.*] In hortum arboribus confictum. Drus.

6 *Vidit.*] Legendum: *Ut vidit.* Sigonius.

7 *Appetitam reginam clamitans.*] Ad stuprum. Drus. Vide quam sit lubricus in aula viventium status, ut suspiciones, sæpe etiam non veræ, ad eorum perniciem valeant. Grot.

8 *Morte affici eum jubet.*] Obvelato capite. Quod fieri solitum quibus Rex ira-

scabatur. *Aben Esra.* Hinc illa Romanorum formula: *Lictor, colliga manus, caput obnubito, verberato, arbori infelici suspendito.*

9 *Regi comperatum erat.*] Ex indicio Harbonæ, qui unus erat ex eunuchis coram rege, id est, regis. *Esth.* vii. 2. 9. Drusus. Is enim ex domesticis Hamani intellexerat, patibulum illud Mardocheo erectum. *Josèph.*

10 *Pœnam crucis.*] Crucem appellat, quam Ebræi *ץץ*, id est, lignum five arborem, Græci *ξύλον & ξύλον διδύμων*, Latini arborem infelicem. Drus.

11 *Eidem cruci affigitur.*] Græce *σταυρωται*; vel, si mavis, *ἐσταυρώθη*: quod verbum usurpant hoc loco interpretes Græci *σταυρωθήτω ἐπ' αὐτῆς*, crucifigatur in eo. Sic editio Latina, quam Roma dedit. Nam in Latina Hieronymi, *appendice eum in eo.* Sic etiam Ebræi. Drusus. Non in domo sua, sed in porta urbis, ut additamenta volunt. Eo enim patibulum, quo conspectior mors esset, translatum. *A Lapide.* Fuit clavis cruci affixus. *Gretser.* i. de cruce xi. Laqueo suffocatus, ut jam sit. *Alii.* *Ταύτ' ἐστὶ τὴ ἐπίχειρα τῆς Τυρρανικῆς φιλίας*, dicebat Aratus Sicyonius.

12 *Omniaque bona ejus Mardocheo data.*] Non Mardocheo, sed Esteræ reginæ, quæ postea Mardocheum eis præfecit. *Esth.*

Mardochæo data, ¹ Judæique sunt absoluti.

XXI. Artaxerxes regnavit ² annos duos & sexaginta, ¹ eidemque ³ Ochus successit. Huic rerum ordini recte ⁴ *Judith* actus ⁵ conferam. ⁶ Traditur enim, post captivitatem ² fuisse: sed ⁷ quis eo tempore Persis regnaverit, historia divina non edidit. Regem tamen, sub quo illa gesta sint, Nabuchodonosor nuncupat, non utique eum qui Hierosolyman cœperit. Sed nullum hoc nomine, post captivitatem, ⁴ apud Persas regnasse reperio, ⁸ nisi si ob impatientiam ⁹ &

pariles

Esth. VIII, 1. & 2. *Drusius.* Jus erat regum Persarum, ut & Hebræorum, largiri confiscata. *Grot.*

¹ *Judæique sunt absoluti.*] In cujus beneficii memoriam institutum est festum Purim. Quocirca etiamnum Judæi eo die in Synagogis suis quotannis legunt historiam Esther: & quoties fit mentio Amani, pugnis & malleis pulsant scamna, perinde ac si caput Amani ferirent, uti testatur *Antonius* *Margaritha* lib. de *Ritib.* Judæorum.

² *Annos duos & sexaginta.*] In hunc numerum consentit *Plutarchus* *Artaxerxe.* *Eusebius* ei tribuit annos XL. tantum, unde suspicatur *Sigonius* *Sulpicium* edidisse duos & quadraginta, errore, ut fit, ex numeris *OTO XLII.* & *LXII.* sed fallitur. *Drus.*

³ *Ochus.*] Qui & *Artaxerxes.* *Eusebius* in *Chronicis:* *Ælianus* de varia historia lib. VI. cap. 8. Hic plurimos Judæorum in Hyrcaniam ad mare Caspium deportavit, ubi etiamnum habitare creduntur: atque inde aliquando erupturos opinio est. *Orosius* lib. III. cap. 7. *Drusius.*

⁴ *Judith actus.*] Liber *Judith* non extat in Canone Hebræo. *Hieronymus* eum ex Chaldæo transtulit.

⁵ *Conferam.*] Legendum, *conferam.* Infra, ut temporum ordo confertus sit. Idem *Epistola* secunda, ut est confertus apostolis & prophetis: & *Dial.* I. segm. I. Neque gravabor quamlibet conferte vobiscum, ut pascitis, fabulari. *Drus.* Sic & *Giselinus.*

⁶ *Traditur enim post captivitatem fuisse.*] *Judith* v. 23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione, qua dispersi fuerant, adunati sunt, &c. *Paulo* ante in editione Græca fit mentio templi destructi, his verbis, καὶ ὁ ναὸς ἔρειψεν αὐτῶν ἐρητύθη εἰς ἔδαφος. Unde convinci erroris possunt, qui sentiunt hanc historiam accidisse sub *Manasse* rege Juda, cum *Deioces*, qui *Ecbatana* ædificavit, *Medis* imperaret. *Drus.*

⁷ *Quis eo tempore regnaverit.*] De quo magna controversia est. *Bellarminus*, *Serarius*, *Salianus*, *Pererius* & alii censent, sub *Manasse* contigisse, cum cognatus vel filius *Afarhadonis* *Assyrii*, *Merodach* *Baladan* *Babyloniis* imperaret, vel ipsis etiam *Assyriis.* Sed hæc opinio nequitquam subsistere potest. Quia *Pontifex* *Joachim* demum post reditum ex captivitate fuit. *A Lapid.*

⁸ *Nisi si ob impatientiam.*] Post captivitatem Judæorum neminem prodidere historiæ Persarum regem nomine *Nabuchodonosor*, nisi fortasse, inquit, Judæi aliquem ex regibus Persarum, ut *Ochum*, ob similitudinem morum, & actionum, eo nomine appellarint. Quemadmodum si quem conjuratorem exempli gratia *Catilinam* vocaremus. Legendum autem puto: *Nisi si ob impotentiam.* Item, quicumque ille, ut sit; *Nisi si ob impotentiam animi,* & pares in crudelitate conatus, quicumque ille rex fuerit, *Judæis* *Nabuchodonosor* appellatus sit. *Sigon.*

⁹ *Et pariles conatus.*] Id est, similes.

Ufus

pariles conatus, ¹ quicum ille rex, Nabuchodonosor à Ju-
 5 dæis vocitatus est. Plerique tamen ² Cambyfen, Cyri re-
 gis filium, putant esse: quod victor Ægyptum atque Æthio-
 6 piam penetraverit. Sed huic opinioni eadem Sacra hi-
 7 storia repugnat. Nam duodecimo regis illius anno, Ju-
 8 dith fuisse signatur. Porro, Cambyfes, non ultra novem
 9 annos, rerum potitus est. Unde si in historia opinari licet,
³ sub Ocho rege, qui post Artaxerxem secundum fuit, hæc
 gesta crediderim: idque vel ex hoc conjicio, quod idem
 Ochus (ut ⁴ in secularibus quibusdam scriptis legi) ⁵ natu-
 10 ra immitis, cupidusque bellorum traditur. Nam & arma
 finitimis intulit, & ⁶ Ægyptum, quæ ante multos descive-

rat,

Usus est hac voce Dialogo textu, segm.
 14. *Visam, certum est, parilem quodam-
 modo columnam rueri cælo.* Frustra igitur
 Sigonius reponit *pares*: licet hoc magis
 usitatum sit. *Drus.*

1 *Quicum.*] Sigon. *quicumque.*

2 *Cambyfen, Cyri regis filium.*] Recitat
 aliorum opinionem, à qua est recessu-
 rus. Inter eos est Eusebius in Chroni-
 cis, & S. Augustinus lib. xviii. cap.
 xvi. de Civit. Dei. Nam loquens de
 Cyro ait: *Per idem tempus etiam illa sunt
 gesta, quæ conscripta sunt in libro Judith,
 quem sane in canone scripturarum Judæi
 non recepisse dicuntur.* Atque hæc est caus-
 sa, cur Josephus Judith non memine-
 rit. *Sigon.* Venerabilis Beda de tempori-
 bus ita scribit, *Cambyfes Cyri majoris
 F. ab Ebræis secundus Nabuchodonosor vo-
 catur, & sub eo contigerunt quæ de Judith
 narrantur.* *Drus.* Addit Annianus Be-
 rosus, propterea à Cambyse structuram
 templi impeditam, quod Judæi Holo-
 fernem occidissent.

3 *Sub Ocho rege.*] Hanc opinionem re-
 fellit Bellarminus de verbo Dei, lib. i.
 cap. 12. *Drus.*

4 *In secularibus quibusdam scriptis.*] Id est, profanis, non sacris. Sic litteræ
 seculares & sacræ opponuntur. Mox
 ait, *Quod scriptores secularium litterarum
 nihil ex his, quæ sacris voluminibus scripta*

*sunt, attigerunt, id est, profanarum. Se-
 cularis gloria, prologo in vitam S. Mar-
 tini, est gloria hujus seculi.* *Drus.* Scri-
 pta vero secularia intelligere potest Ju-
 stinum, Ælianum & Plutarchum in
 Artaxerxe.

5 *Natura immitis.*] *Infra, fuit autem
 (Ochus) ultra omnes cruentus & plus-
 quam barbaro animo.* Nam ut alia o-
 mittam, sororem Ocham, eandemque
 & socrum, vivam capite defodit: pa-
 truum cum centum liberis ac nepoti-
 bus, telis imperavit transfigi, quod in
 his maximam apud Persas probitatis
 laudem consistere vident. Ælianus de
 varia historia l. ii. c. 17. *Οὐκ ἔστι Πέρσης
 μᾶλλον ἀπειθῆτον τῷ ἔθῳ ὡς ἡ
 τῆς Ἰωνίου ἀγρονομία καὶ τὸ φοι-
 τῆν αὐτῆς.* *Drus.* Justinus: *Hæreditas
 regni Ocho tradita, qui timens patrem con-
 jurationem, regiam cognatorum cade &
 strage principum replet, nulla non sangui-
 nis, non sexus, non ætatis, misericordia
 permotus.*

6 *Ægyptum, quæ ante multos annos de-
 sciverat.*] Hoc ab Eusebio sumptum,
 qui ita scribit: *Ochus anno quatuordecimo
 Ægyptum tenuit, Nectanebo in Æ-
 thiopiam pulso, in quo Ægyptiorum re-
 gnum destructum est, & anno septimo de-
 cimo Sidonem subvertit, atque Ægyptum
 suo junxit imperio.* Recuperasse autem
 dicit

rat, bello recuperavit. Quo tempore etiam sacra eorum, 11
& 1 Apim 2 in Deum receptum, 3 irrifisse traditur: quod
postea

dicit Sulpicius, quia à Nabucdonofore subacta Ægyptus ad Cyrum pervenerat, inde defectione inita, regem proprium asciverat. *Sigonius.* Mansit autem Ægyptus sub Persarum imperio usque ad Artaxerxem Longimanum: cuius tempore Ægyptii Inarum, Psammethici filium, regulum ante Lybiæ, regem crearunt Ægypti. Atque, adiutibus eum Atheniensibus, primo feliciter satis res Ægyptiis processerunt. Ubi vero Artaxerxes, magna, quam in Cilicia extruxerat, classe; pedestribus simul copiis, quas per Phœniciam deduxerat, victor evasit: Athenienses quidem dimisit, Inarum autem suspendit. Exinde Ægyptii iterum esse sub Persis, usque ad tempora Darii secundi, sive Nothi: quando regem crearunt Amyrtæum Sebennitam: qui annis sex imperium tenuit. Post hunc quatuor regere dynastæ Mendesi, Nephertis, Achoris, Psammites, & alter Nephertis. Hinc tres Sebennitæ, Nectanebos, Teos, Nectanebos. Posterior vero Nectanebos, imperio est spoliatus ab Artaxerxe Ocho. *Vossius.*

1 *Apim.*] Cum Ægyptiacam linguam, & Hebræam, discrepasse quidem in non paucis; attamen in plurimis etiam convenisse constat: facile adducor, ut credam, *Apis* nomen fuisse illud, quo Josephus in sacris nuncupatus. Nempe ut exprimat Hebræum אב, *ab, pater.* Jam vero quæ appellatio Josepho accommodatior, quam *ab,* sive patris? Quippe qui nutricius totius fuerit Ægypti; quales *ματρὸς πατρὸς* patres dicti: ut *nutrix* Plauto *altera mater;* quemadmodum superius vidimus. Ipse etiam Josephus Genes. 45. vers. 8. ait fratribus suis, ad patrem Jacob, quo eum adducerent, reditum parantibus, se constitutum esse לאב לאב, *in patrem Pharaonis.* Imo fortasse eodem pertinet, quod Pharaonis jussu acclamatum ante eum אבך

abrech: quod Onkelus componit ex אב, *ab, pater,* & רך, *rech, rex.* Hoc enim רך *rech* significare, auctor quoque est Rabbi Salomon Jarchi. *Vossius.* Quem de Apide Ægypti differentem vide 1. de Idol. XXI.

2 *In Deum receptum.*] Bos erat corpore niger, candida fronte, in tergore alba nota insignis, duplicibus pilis in cauda, & lingua cantharo noratus. De hoc Deo videndi sunt Herodorus & alii. *Drusius.* Eum putabant non coitu pecoris, sed cœlesti igne, seu radii lunariibus conceptum esse. *Plut. Mel.* Duos tauros colebant, alter Apis, alter Mnevis dicebatur, illum Memphi, hunc Heliopoli. *Eusib. 1. ἱεροσ. VII. & II. 1.* Et hinc fluxerunt aurei Judæorum vituli ut supra dictum. *Seldenus.*

3 *Irrifisse traditur.*] Ubi Cambyfes Ægypto potitus, non eo deinceps loco Dii fuere Ægyptii: quippe dominis tum Ægypti Persis qui nec Deos agnoscerent animales, nec animantia muta pro symbolis Deorum. Itaque Cambyfes Memphitas proceres, festum Apidos agitantibus interemit: postea Apide à sacerdotibus adducto, hos quidem flagris cædi iussit; Apidem vero, cum ventrem ferire vellet, in femore vulneravit; unde is postea extabuit; deinde vero, clam Cambyse, à sacerdotibus est tumultatus: uti Herodotus pluribus narrat in Thalia. Artaxerxes autem Ochus, quo loco habuerit religionem Ægyptiam, argumento erit, quod Apim mactavit, & inde eum, epulans cum amicis, absumpit. Unde Ægyptii Ochum appellabant *gladium,* ad asperos ejus mores significandos: quemadmodum testis est Plutarchus lib. de Isid. & Osiride. Qui & postea narrat occasionem istorum. Ochum enim ab Ægyptiis asinum vocatum. Tum illum dixisse: At asinus iste vestrum comedit bovem: hinc apim mactasse. Quorum auctorem laudat

1 postea ¹ Baguas, spado ejus, natione Ægyptius, indigna-
 12 tus, contumeliam gentis, ² morte regis ultus est. Meminit
 13 autem hujus Baguæ ³ historia divina. Nam cum ⁴ Holofer-
 nes, jussu regis, adversus Judæos, duxerat exercitum, Ba-
 14 guam in iisdem castris fuisse memoravit. Unde non imme-
 rito in argumentum nostræ opinionis adduxerim, ut rex ille
 Nabuchodonosor nuncupatus, Ochus fuerit, sub quo ⁵ Ba-
 15 guam fuisse, ⁶ mundiales historici prodiderunt. Cæterum
 illud ⁷ nemini mirum esse oportebit, quod scriptores secularium
 literarum, nihil ex his, quæ sacris voluminibus scripta sunt, at-
 tigerunt: Dei Spiritu prævalente, ut intaminata ab ore corrupto,
 & falsis vera miscente, intra sua tantum mysteria contineretur hi-
 storia, quæ separata à mundi negociis, & sacris tantum vocibus
 proferenda, permisceri cum aliis, velut aequali sorte, non debuit.
 Etenim erat indignissimum, ut alia agentibus, ut alia quarenti-

bus,

landat Dinonem. Atque idem apud Ælianum legas lib. iv. Historiæ Var. cap. 8. Vossius.

¹ Baguas, spado ejus, natione Ægyptius.] Βαγῳας ὁ Αἰγύτιος αὐτῆς, ὅς ἐστι Αἰγύτιος. Ælianus de varia historia, lib. 4. cap. 8. Drus.

² Morte regis.] Quem veneno necavit. Diod. 17. Sic infra Sulpicius: Hunc Bagua egrotantem veneno sustulit. Et hanc necis ejus causam etiam Ælianus capite sexto Var. Histor. lib. 8. refert.

³ Historia divina.] Sic vocat historiam Iudith apocrypham; sive quod libri apocryphi etiam divini nuncupantur. Sic enim eos à libris profanis distinguunt. Nam sacrum, sive quod idem, divinum, & profanum, opponuntur. Drusius.

⁴ Holofernes.] Alibi Olofernes. Sic edit. Rom. Legitur & Orofernes, ut κλοῖσαν & κελῖσαν. Nam λ & ρ alternant. Idem.

⁵ Baguam in iisdem castris.] Plures fuerunt hoc nomine. Nam & Alexander quendam Bagoam turpiter adamavit. Sunt qui scribant, in lingua Persica, spadonem Bagoa dici. Idem.

⁶ Mundiales histori.] Justinus, Ælianus, Plutarchus in Artaxerxe. Cæterum vocabulo mundialis, ab ecclesiasticis scriptoribus mutuato, usus est præter alios Prudentius. Latini dicerent profani historici. Nam (seculares) vocabulum etiam ecclesiasticum est, hoc quidem sensu. Mundiales ergo historici, qui tractant mundi negotia, & non ecclesiæ. Idem.

⁷ Nemini mirum esse oportebit.] Prolemæus Philadelphus de Demetrio Phalereo quærens, cur nemo historicus aut poëta sacræ legis mentionem fecisset respondit: neminem ausum eam attingere quam constaret divinam esse & omni veneratione dignissimam, & punitos esse quosdam à coelesti numine, qui eam temere atrectare non essent veriti. Theopompum enim volentem inde quædam suis scriptis inferere, mente motum fuisse diebus triginta, & per intervalla infantiæ, precibus Deum placasse, facile conjicientem quæ morbi causa fuerit, atque etiam in somnis admonitum, hæc ideo ipsum pati, quod fuisset circa res divinas curiosior, eaque voluisset proferre profanis hominibus. Quare

bus, hæc quoque cum reliquis miscerentur. Sed pergam ad cætera, ac ¹ per Judith gesta, ut potero, paucis absolvam.

XXII. Igitur reversis, ut supra memoravimus, in solum ¹ patriam Judæis, necdum composito rerum aut urbis statu, ² rex Persarum Medis bellum infert, atque adversus regem eorum, ³ Arfaxad nomine, acie confligit, secundo eventu, ⁴ perempto rege, gentem imperio adjungit. Idem reliquis ² nationibus facit, ⁵ præmissis Holoferne, quem principem mili-

Quare cum à cœpto destitisset, sanam mentem ei fuisse redditam. Theodectæ etiam poëtæ, cum in quadam tragœdia vellet aliquid è sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos, calligasse, & cum erratum agnovisset, exorato Deo redditam aciem. Habentur hæc apud Iosephum Anriquit. Judaic. l. 12. cap. 2.

¹ Per Judith gesta.] Sigonius corrigit, *Ac Judith gesta*: vel certe, *Atque Judith gesta*. Fateor hoc Latinius & elegantius dici: sed tamen Sulpicii auctor ita loquebantur. Orosius lib. 1. cap. 8. *Hæc idem Moyses plenius veriusque, tanquam per se suosque gesta, conscripsit.* Idem cap. 12. *quæ per Moysen strenue acta sunt: & mox, sicut quæ per eum gesta.* Drus. Imo de ejus gestis figmenta. Nam Canonice liber esse non potest, qui nec Hebraice scriptus, nec à Judæis unquam agnitus, & insuper impia commendat. Judith inducitur non solum multa mentiens, sed etiam, quod horrendum, Deum in hæc verba precans, *πύταιζον δδλον εν χειλεων ἀπίτης μκ.* Ibidem laudat eadem Sichemitarum à Simeone patratam, ut opus divinum, quam Scriptura condeninat ut impium. Gen. xxxiv. & xliv. Denique, ut jam dictam, nulli tempore res convenit, nec ullum ei assignari potest, ex quo non plurima emergant *ἀτοπία*. Vide Chamierum, Spanhemium, Gerhardum & alios Theologos.

² Rex Persarum Medis bellum infert.] Quia sub Ocho hæc gesta putavit, ideo cum appellat regem Persarum, qui Iu-

dith. 1. v. 5. rex Assyriorum vocatur. Quam multa hic quæ debilitant opinionem Sulpicii! Primum enim Ochi tempore nullum regnum Assyrium, nullus erat rex Assyriorum. Deinde ut demus Persarum regem ibi regem Assyriorum dici, tamen is non regnabat Ninivis, quæ regia tum esse diu ante desierat. Postremo bellum eo tempore nullum Medis illatum, cum Persæ & Medi unum regem haberent. Unde Arphaxad rex Medorum esse non potuit, nisi fortasse regem appellat, qui satrapa duntaxat erat, quem Latini auctores regulum vocant. Quod si conceditur, tunc illud mirum, belli hujus Medicum nullam mentionem fieri apud auctores. Drusius.

³ Arfaxat nomine.] Nomen hoc Ebraicum est scribique debet Arphaxad, cum *d* in fine. Sic enim certe scribitur Gen. x. v. 22. Nec variat editio nostra vulgata Judith. 1. 1. Græca quoque habet *Αρφαξάδ*, ut dubitare de vera scriptura nemo jam debeat. Drus. Opiniones de illo Arphaxad, variæ sunt. Est Arbaces. Serar. Diocles sive Desjoes. Bellarmin. & Salian. Cyaxares. Genb. Præfectus Medorum. Alii. Quæ omnia *ἀσώτα* sunt, & opiniones meræ. Horn.

⁴ Perempto rege.] Quem cepit & jaculis confixit. Græci.

⁵ Præmissis Holoferne.] Qui Persa fuit. Cedrenus. Quod nomen ostendit, sicut Tissaphernes, Artaphernes, Intaphernes. Quamquam & apud Assyrios, Armenios, Cappadoces reperti, qui nominarentur Holofernes. Serar. Fuit Archisq.

militiæ delegerat, cum millibus peditum centum & viginti,
 3¹ equitum duodecim. Is Cilicia & ² Arabia bello vastatis, mul-
 4^{tas} urbes aut vi capit, aut metu in deditioem compellit.

Jamque ³ Damascum admotus exercitus, magno Judæos ter-
 5^{rore} perculerat. Sed impares ad resistendum, neque ad dedi-
 tionem acquiescentibus animis, expertis quippe usque ante
 6^{captivitat}is mala ⁴ ad templum frequentes concurrunt. Ibi
 communi gemitu, permixtoque ululatu, divinum auxilium
 implorant: *satis se Domino, ob peccata vel crimina dedisse poe-*
narum, reliquiis saltem, ⁵ servitio nuper exemptis, parceret.

1^{XXIII.} Interea Holofernes ⁶ Moabitis in deditioem
 acceptis, atque adversum Judæos in societatem belli as-
 sumptis, quum ab eorum principibus inquireret, *quibusnam*
viribus freti Hebrai, deditioem animos non dedissent; ⁷ Accitor
 quidam comperta edisserit: *Judæos ⁸ Dei cultores, pio à patri-*

chisatraps. Zonaras. Rex. Tertull. 1. contra Marc. Filius Affueri & Estheris. Maironis. Quæ omnia vel falsa & inepta, vel incerta sunt.

1^{Equitum duodecim.}] Græca habent cxx. millia.

2^{Arabia.}] Vide num sic legendum, & Mesopotamia: quam bello vastatam narrat historia Judith. 11. 14. Quamvis in eodem capite, καὶ ἦλθεν εἰς ὄριον Ἰαφιδ, τὰ πρὸς νότον, καὶ πρὸς ὄρειον Ἄραβίας, καὶ ἐκύκλωσε πάντας τὰς γῆς Μαδιαν, &c. Drus. Arabia complectitur quasdam Mesopotamiæ partes, quæ hodie Iraca Arabum dicuntur. De quo supra. Horn.

3^{Damascum.}] Hæc Syria caput, Arabice Sciam & Demasc, Syris Darmsuc, sita in amplo campo ad radices Libani. Sionita. Judith. 11. 17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus mæsis, & succendit omnia sata omnesque arbores & vineas fecit incendi: & cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram. Verba sunt ex editione Hieron. Græce habetur, καὶ κατέδη εἰς πεδῖον Δαμασκὸν Drus.

4^{Ad templum frequentes concurrunt.}]

Judith. 11. 2. Πρὸς Ἱερουσαλὴμ καὶ πρὸς Κυβίς ἦν αὐτῶν ἐπιπροχθήσων. & vers. 9. infantes prostraverunt contra faciem templi Domini. Quæ perspicue convellunt sententiam eorum qui hæc accidisse scribunt sub Cambyse. Nam templum consummatum fuit primum anno sexto Darii Nothi, ut supra demonstratum est. Drusius. Et rejectum quoque. Nam factum id sub Artaxerxe Longimano.

5^{Servitio nuper exemptis.}] Captivitatem Babylonicam intelligit, è qua non ita pridem reversi erant. Paulo ante, expertis quippe usque ante captivitat

6^{Moabitis.}] Desideratur, & Ammonitis; vel si mavis, filiiisque Ammon. Nam Achior, de quo mox, dux erat filiorum Ammon. Drus.

7^{Accitor.}] Judith. 5. Mirum, quoniam modo, qui etiam Græcis est Ἀχὼρ, hic voce adeo detorta, Accitor nominetur. Nisi aliorum scriptorum, qui hodie non extant, fide nitatur, Geselimus. An mendum est librariorum? Drusius.

8^{Dei cultores.}] Dei non Deorum: & Dei

bus ritu institutos, olim in Ægypto ¹ pependisse servitium: inde divino munere eductos, ac ² siccatum mare pedibus emensos: postremo, ³ omnibus gentibus devictis, habitatas ⁴ majoribus terras recepisse. Exin, ⁵ variorum statu floruisse, aut concidisse, atque ² iterum malis emerfisse: ⁶ secundum merita, iratum aut placatum Deum vicissitudine expertos, dum peccantes incursionibus hostium aut captivitatibus coërentur, propitio numine semper invicti. Cæ- ³ terum, si præsentis tempore absque peccato sint, nullo modo eos posse superari: sin aliter se habeant, facile vincendos. Ad hæc ⁴ Holofernes, ferox multis victoriis, nihil sibi invictum ratus, ira accensus, cur ex peccato potissimum Judæorum pendere illius victoria putaretur, propelli Accitor ⁷ in castra Hebræorum jubet, ut cum his periret, quos vinci non posse affirmaverat. Ac tum Judæi montes petiverant. Ita ⁵ quibus id negotii datum, imā montium successere, ibique ⁶ vincitum Accitor reliquerunt. Quod ubi Judæi animadvertunt, exemptum vinculis, ⁹ in collem perducunt. Causas rei ⁷ quærentibus, gesta exponit, receptusque, parem exitum opperiebatur. Is post victoriam circumcisis, ¹⁰ Judæus factus est.

XXIV. Igi-

Dei veri, quem Deum patrum suorum vocabant, qui sunt Abraham, Isahac, Jacob. Alio autem sensu Achior dicit, deserentes itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine Deorum erant: qui se ipsum explicat cum ait, *populus iste ex progenie Chaldeorum est. Hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi Deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldeorum.* Idem.

¹ Pependisse servitium.] Supra captivitatem pependit: & de Jeroboamo sermo Salomonis, aliquandiu Salomoni servitutem pependit. Idem.

² Siccatum mare.] Rubrum. vide supra lib. 1.

³ Omnibus gentibus devictis.] Terræ Chanaan, quæ septem erant: unde terra septem gentium. In his præcipui erant Chanaanæ & Amorrhæi. *Drus.*

⁴ Majoribus.] Abrahamo, Isahaco & Ja-

cobo; quos supra patres appellavit. *Idem.*

⁵ Variorum statu.] Sub judicibus.

⁶ Secundum merita.] Id est, facta eorum bona vel mala.

⁷ In castra Hebræorum.] Si castra erant, ea erant Bethulæ in ipsa urbe. Bethuliam autem putarim esse quæ in libris Canonicis Bethel dicitur. Quod tamen dubitans, pono, non adfirmo. *Drus.* Alii in Galilæa, tribu Zabulon, ponunt, & cerni etiamnum vestigia castrorum Holofernis. *Brocard. & Adrich.* Quæ fabulosa. Nam liber est, *αἰνισμοῦ τῶνδ᾽.* *Grot.*

⁸ Vincitum.] Ad arborem. *Judith. 6.*

⁹ In collem perducunt.] Bethuliam, quæ in colle, vel potius in monte sita. Nam collis humilior & depressior est quam mons. *Drus.*

¹⁰ Judæus factus est.] Proselytus factus est. Tales etiam Judæos vocabant:

1 XXIV. Igitur Holofernes, difficultate locorum com-
 perta, quia adiri præcella non poterant, ¹ montes mili-
 tibus circumdat, & summa cura Hebræos ² aquationibus
 2 prohibet: eoque maturius obsidionem sensere. Itaque vi-
 cti penuria aquæ, ad ³ Oziam principem concurrunt, proni
 3 omnes ad deditioem. Ille vero, opperendum paulisper,
 & divinum auxilium expectandum respondens, ⁴ quinto-
 4 decimo die deditioem tempus constituit. Quod ubi ⁵ Ju-
 dith compertum, quæ ⁶ viro vidua, prædives opibus, in-
 signis specie, sed moribus quam vultu illustrior, ⁷ tum in
 castris erat, arctis suorum rebus, etiam certo sibi exitio,
 audendum aliquid & tentandum rata, caput comit, vultu
 5 expolitur, ⁸ comite ancilla castra hostium ingreditur. Sta-
 timque ad Holofernem deducta, *perditas res suorum* memo-
 6 rat, *se transfugio vitæ consuluisse*. Deinde à duce poscit libe-
 rum, extra castra, nocturno tempore, egressum, orandi
 gratia. Mandatum id vigilibus, portarumque custodibus.
 7 Sed ubi per triduum, egrediendi ac redeundi consuetudi-
 nem

unde verbum □ מתייהור Judaizabant, id est, sacra Iudæorum suscipiebant. Interdum qui profelytus evaserat, dicebatur profelytus iustitiæ. Nam profelyti nomen in lingua Græca quemlibet advenam denotat. Sic etiam גל in lingua Mosis. *Idem.*

1 *Montes militibus circumdat.*] Quibus cinctæ erat Bethulia. Sic de Ierosolyma legimus, *montes circum eam*. Nam pars Iudææ montosa erat: quæ ideo montana sive montes Iudææ vocatur. In hac Bethulia erat. *Idem.*

2 *Aquationibus prohibet.*] Nam incidi curavit aquæductum eorum: tum etiam custodes posuit fontium, ne haurirent aquam ex eis. *Idem.*

3 *Ad Oziam Principem concurrunt.*] Judith. vi. Erat Michæ filius, ex tribu Simeon.

4 *Quintodecimo die.*] Quærendum unde hoc habeat. Nam Judith. 7. 23. quinto die. Etiam in Græco *πεντε* legitur.

Forte Severus initio scripserat, *quinto de-
 mum die*. Druf.

5 *Judith.*] Nonnulli censent nomen hoc commune esse, sicut est Abra. תייהור enim Iudæam denotat. Verius, esse nomen proprium. *A Lapide.*

6 *Viro vidua.*] Virum habuerat nomine Manassem, qui genus suum referebat ad Simeonem patriarcham. Vidua vero manserat domi suæ tres annos & quatuor menses, vel, sequendo Hieronymum, sex menses. Vide Judith. vi. vers. 3.

7 *Tum in castris erat.*] Bethulia, ubi erant castra Ebræorum. Supra dixerat, *propelli Accitor in castra Hebræorum jubet.*

8 *Comite ancilla.*] Judith. x. 2. vocavit *abram suam*, id est, ancillam, famulam. Proprie ita vocantur ancillæ honestiores. Legitur hæc vox *ἀβρα* sive *ἀβρα* (nam anceps scriptura) Genesis 24. in editione ἡ ἀβρα: item Exod. 11. *αἱ ἀβρα*

nem sibi, ¹ barbaris fidem fecit, Holofernem cupido in-
cessit, dediticiæ corpore ² abuti. Etenim forma excellen-
ti, ³ Persam facile permoverat. Ita ad Ducis tentorium,
⁴ per Baguam Eunuchum, ⁵ deducunt, initioque convivii,
barbarus ⁶ multo se vino obruit. Tum remotis ministris,
priusquam vim mulieri inferret, somno captus est. Judith,
tempore arrepto, ⁷ caput hostis defecat, secumque aufert.
Et cum secundum consuetudinem, castris egredi credere-
tur, incolumis ad suos regressa est. Postero die Hebræi,
⁸ caput Holofernus de superioribus ostentantes, eruptione
facta, ad castra hostium pergunt. Tum vero barbari, si-
gnum pugnae poscentes, ⁹ tabernaculum ducis frequentes
assistunt. Ubi truncum corpus repertum, fœda formidine
in fugam versi, terga hostibus præbuerunt. Judæi fugien-
tes persecuti, cæsisque multis millibus, castris ac præda po-
titi.

אֵת אֲבִיבָהּ אֲבִיבָהּ, id est, ancillæ ipsius.
Drusius.

¹ Barbaris fidem.] Galefin. Barbari.
Quod non capio quid sibi velit. Mu-
tandum enim potius erat, Barbaro.
Vulgata lectio perarguta est, & facilis.
Gifelin.

² Abuti.] Malim abutendi. Drus. Sed
absque causâ. Horn.

³ Persam.] Id est, Holofernem, quem
Persam appellat eo modo, quo supra
Nabuchodonosorum Persarum regem
esse dixit. Drus.

⁴ Per Baguam Eunuchum.] Baguam in-
terpres noster vulgatus Bagoa nominat.
Hujus meminit vir doctus per hæc ver-
ba, Fuit litteris proditum, reges Persarum,
qui spadones in regnum asciti fuerunt, Bagoas
nuncupari. Drus. Bagoa non tam est no-
men proprium, ut vult Serarius, quam
commune, Persis significans Eunuchum.
Id docet Plinius lib. 13. 4. Ovidius II.
Amor. II.

Quem penes est Dominam servandi cura
Bagoi.

Sic Alexandri M. Eunuchus fuit Bagoas.
Curtius 10. & Herodis quoque. Jo-
sephus xvii. 3. Porro errat Sulpicius,

qui Judithæ Historiam refert ad tem-
pora Artaxerxis Ochi, eo quod ipse ha-
buerit Eunuchum nomine Bagoa. A
Lapide.

⁵ Deducunt.] Est cur malim, deducitur.
Drus.

⁶ Multo se vino obruit.] Tantum vini
hausit quantum nunquam per totam vi-
tam uno die hauserat. Idem.

⁷ Caput hostis defecat.] Pugione sive
acinace ipsius Holofernus, qui ad colu-
mellam lecti pendebat. Drusius. Sic A.
Ch. cccc. l. iv. Aëtio adhuc vivente, At-
tila, Aëtii hortatu, noctu, mulieris ma-
nu, cultro confoditur. Baronius.

⁸ Caput Holofernus de superioribus osten-
tantes.] Sic Machabæus suspenso capite
Nicanoris, II Mach. xv. 35. M. Livius
& Cl. Nero Coss. cæso Asdrubale, caput
inopinato in castra Annibalis projece-
runt. Livius 26.

⁹ Tabernaculum ducis frequentes assi-
stunt.] Nemo audebat cubiculum pul-
sare, aut introeundi excitandive causâ
fores aperire. Tandem accedens Bagoas,
tabernaculi atrium pulsat, suspicatus
eum cum Juditha dormire. Sed cum
nullum jacentis motum auribus perci-
peret,

titi. Judith summis laudibus celebrata, ¹ centum & quin-
 16 que annos vixisse traditur. Hæc, ² Ocho rege, ut opina-
 17 mur, gesta sunt, anno imperii ejus ³ duodecimo. A tem-
 pore Hierosolymæ restitutæ, usque in id bellum, fuerunt
 18 ⁴ anni duo & viginti. Cæterum Ocho ⁵ viginti tres annos
 regnavit. Fuit autem ⁶ ultra omnes cruentus, & plusquam
 19 barbaro animo. Hunc Bagua spado ægrotantem ⁷ venenis
 20 sustulit. Post eum ⁸ Arxes, filius ejus, ⁹ triennio imperium
 tenuit. ¹⁰ Darius annos quatuor.

XXV. Ad-

peret, ingressus cubiculum, propius ad lectum accedit, subductaque cortina deprehendit eum in lecto jacentem truncum sine capite. *Drus.*

1 Centum & quinque annos.] Jud. 16. *yl.* 28. Minus recte aliqui censent, Judith postquam facta est vidua, vixisse annos cv. Sic enim moriens fuisset cxl. annorum. *A Lapide.* Et tamen Græci ac Latini Codices hoc volunt, ut etiam Sixtus Senensis observat. *Chamier.*

2 Ocho Rege.] Turpis anachronismus. Nam bellum hoc, si vera historia est, in longe antiquiora tempora incidit, nimirum Saosduchini Regis Assyriorum, cui cognomen Nabuchodonosor. Nam Arphaxad Rex Medorum est Dejoces Herodoti, conditor Ecbatanæ. Ergo Historia Judith ad tempora Manassis pertinet; Betulia autem est Bethhogla. Certum tamen est Ochum, debellata Ægypto, magnam Judæorum multitudinem in Mediam abduxisse, & ad Caspium mare collocasse, ut ex Julio Africano Georgius Syncellus ac P. Orosius referunt. Et hi sunt illi Judæi quos ab Alexandro Magno arctiori custodia intra montes conclusos nugantur Rabini atque ex Christianis multi: unde erupturos sub Antichristi adventum metuunt. *Horn.*

3 Duodecimo.] Decimo tertio. Judith. II. I.

4 Anni duo & viginti.] Imo duo & quadraginta. Nam Hierosolyma restituta anno Artaxerxis xxxii. qui regnavit annos Lxii. Adde duodecim Ochi, faciunt

xlii. Sciendum alibi, ubi vulgo lxi. Sigonium legere xlii. Si recte, tum nihil hic mutandum. Nam x. Artaxerxis & xli. Ochi simul efficiunt xlii. *Drusius.*

5 Viginti & tres.] Et sex. *Euseb. Functus. Justinus* 10.

6 Ultra omnes cruentus.] Plutarchus Artaxerxe. De quo supra dictum.

7 Venenis sustulit.] Causa & factum paulo ante expositum.

8 Arxes.] Arses Ochi F. Eusebio: aliis Artames.

9 Triennio.] Quadriennio. *Eusebius*, & alii.

10 Darius.] Ultimus, Arsames F. qui Codomannus. Quidam Arsames scribunt, per N. Cæterum *Arsames* F. obvium in Eusebio, ut *Codomannus*, vel magis *Codomanus* in Justino historico. Sic nominabatur antequam regnum adeptus esset. Vide Iustinum, lib. 10. Ex privata enim fortuna (fuerat enim *ἀπαρδης* sive *ἀσπιδης*, id est, *ἀπασπιδης*), ut interpretatur Hefychius) ad regnum pervenit, Darii nomine, ne quid regis majestati deesset, honoratus. Siquidem in more positum erat olim, ut ad imperium accedentes reges nomina mutarent. Regnum autem consecutus fuit beneficio Bagoæ eunuchi. Quod significat Alexander apud Curtium: *Ne Darius quidem Persarum accepit imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis admissus.* Quibus addo aliud testimonium Alexandri Macedonis ex Arriani lib. 111. ubi Dario pet episto-

XXV. Adversum hunc ¹ Alexander Macedo ² acie con-
 flixit. ³ Eo victo, ⁴ Persis imperium ademptum: quod ab ¹
 initio Cyri steterat ⁵ annos ducentos & quinquaginta. Ale- ³
 xander victor fere omnium gentium, ⁶ adiisse Hierosolymæ
 tem-

epistolam exprobrat, quod occiso Ar-
 se, Bagox opera, imperium occupasset,
 & διηλώως, ἐδὲ κατὰ τὴν Περσῶν νόμον.
 Similiter Strabo libro xv. ejus spadonis
 opera Darium σὺν ὄνῳ τῷ Ἰνῶς τῷ βα-
 σιλέων, regem factum scribit. Sed &
 Diodorus Siculus libro xxvii. ait
 post Ochi & Artis ejus filii cædem ἐρῆ-
 μος ὄνῳ τῷ βασιλέως οἶκος, καὶ με-
 δειὸς ὄνῳ τῷ κατὰ Ἰνῶ τῷ Διγδὲξο-
 μῆος πλὴν δὲ γλῶ, Darium regnum Ba-
 gox eunuchi beneficio adeptum esse.
Drusius.

¹ Alexander Macedo.] Fuit spurius,
 ex adulterio, ut creditur, Pausaniæ cum
 Olympiade, genitus. Quod ex Plutar-
 cho & Iustino satis clare apparet; &
 constanter Persæ ac Arabes affirmant.
Schickardus. Vossius. Arabes eum
 Dhulkarnayn Bicornem vocant, non
 tam ob partum Orientis & Occiden-
 tis Imperium, quam à cornuta A-
 lexandri effigie, nummis exhibita, ut
 Jovis Ammonis filius agnosceretur.
Julius.

² Acie conflixit.] Bis cum eo conflixit.
 Semel ad Issum in Cilicia: iterum de-
 inde in Arbells apud Gaugamela. *Drusius.*
 Locus ergo ultimæ pugnæ, Gau-
 gamela, vicus exiguus & obscurus fuit,
 sexcentis ab Arbela stadiis. *Arrianus.*
Plutarch. Habuit tum Alexander etiam
 Judæos in exercitu. Qualis Mysonia-
 nus fuit, cujus apud Euseb. ix. αβπ. 2.
 memoria extat. Vide Cuneum II Reg.
 Hebr. 18.

³ Eo victo.] Et occiso. Quod scelus
 Bessus & Nabarzanes admiserunt. *Cur-
 tius.*

⁴ Persis imperium ademptum.] Et ad
 Græcos translatum. Unde Asia & Syria
 Græciæ nomen acceperunt, ut supra
 monitum.

⁵ Annos ducentos & quinquaginta.]
 Debent Artaxerxi Mnemoni tribui 1211
 anni. Alioqui tantum essent anni ccxxx.
 Quod ex subjecta tabula clare perspicies.
 Cyrus regnavit ann. xxxi. Cambyses
 ann. ix. Magi fratres menses vii. Da-
 rius Hystaspis ann. xxxvi. Xerxes annos
 xxi. Artaxerxes *μακρότερος* ann. xli.
 Xerxes alter mens. ii. Sogdianus mens.
 vii. Darius Ochus ann. xix. Artaxer-
 xes Mnemon ann. 1211. Ochus ann.
 xxi. Arxes five Arses ann. 111. Darius
 ultimus ann. iv. Summa ann. cccc.
 mens. 4. Ita Sulpicius: alii aliter. Nam
 sunt qui tantum cc. annos hoc imperium
 steterisse volunt. Sunt etiam qui ccxxx. &
 alii ccxxv. annos ei assignant. Vide Bris.
 de regno Persarum. *Drus.*

⁶ Adiisse Hierosolymæ templum.] Pon-
 tifice Jaddua, qui Ebræis Simeon Ju-
 stus, si modo iidem sunt, & non alius
 hic ab illo Jaddua Pontifex. In historia
 Ebraica Hananel nominatur. Salman-
 ticensis, *Simeon Justus pontifex fecit duas
 vaccas, & ipse fuit è viris magna syna-
 goga, vocaturque Jaddua.* (Iddo est in
 Ebræo) è semine Josua filii Josedece sum-
 mi sacerdotis. Et mox, eum honoravit A-
 lexander Macedo adoravitque. *Drusius.*
*E'λιασβ' Nicephori est E'λιασβ' in
 Ms. Jaddua seu Jaddus, is erat qui Ale-
 xandrum Magnum excepit; ut Josephus,
 cujus sequaces sunt Paulus Dia-
 conus, Freculphus, plerique alii. Id
 vero alii Simeoni r. seu Justo tribuunt.
 Vide Abraham Ben David in Cabala, &
 Sepher Juchasin pag. 195. 2. Alii Chana-
 niab (pro Onia qui sequitur ut videtur)
 eum nuncupant, ut Joseph. Gorionides
 lib. i. cap. 5. Certe Simeonem illum
 etiam Iddo & Jaddum interdum apud
 Ebræos dici legimus. Vide sis Abraham
 Ben David in Cabala Historica, inter-
 prete Genebrardo, Sepher Juchasin fol. 66*

templum dicitur, ac dona intulisse: edixitque per omne imperium, quod sui juris effecerat, ut *Judæis ibidem degentibus, liberum esset in patriam reverti*. Exacto ² duodecimo imperii anno, septimo posteaquam Darium devicerat, ³ apud ⁵ Babyloniam ⁴ defunctus est. ⁵ Regnum amici ejus, qui simul

a. & *Shalsheleth R. Gedalia Ben Iechia* fol. 22. *Seldenus*.

1 *Liberum esset.*] Hoc Persarum reges liberum fecerant. Quid igitur? *Judæis petentibus ut patriis legibus vivere sibi liceret, utque septimo quoque anno concederetur tributorum immunitas, concessit omnia*. Iosephus Originum lib. 11. cap. 8.

2 *Duodecimo imperii anno.*] Machab. 1. 8. regnavit Alexander annos 11. & mortuus est. Eusebius in Chronicis addit menses sex. Alii scribunt anno decimo tertio vita functum esse. Rursum Eusebius, Alexander regnum Asiæ anno regni sui septimo occupat & tenet omnia annis duodecim. At Sulpicius, septimo, posteaquam Darium devicerat, apud Babyloniam defunctus est. Quomodo hoc verum esse potest, si tenuit omnia annis duodecim? *Drus.* Nulla difficultas. Alexander omnia tenuit annis duodecim, id est, & Macedoniam & Asiam.

3 *Apud Babyloniam.*] Quo concessit, *Cossais subactis, ad audiendas omnium fere gentium legationes*. *Diod.* 17. *Arrian.* 7. Et quanquam Magi urbem hanc ei fatalem fore prædicerent, tamen ab Anaxarcho Philosopho persuasus, hæc contempsit, ac urbem ingressus est. *Iustin.* 111. *Plut.* *Alex.*

4 *Defunctus est.*] Cassandri fraude, & ingenito vitio, periit, veneno scilicet & crapula. Igitur Dæsi quinto apud Eumæum, septimo & xv. apud Perdiccam epulatus, sequentes dies somno dedit, ut *Ælianus* ex diariis Alexandri refert. Addit *ἡ Βαβυλῶνα ἡ ἐδέσπῃσεν τῆ τετραγῶν μετ' ἐπιγῶνα, τῆ ἡ τετῆ ἐπιγῶνα*, legendum *πέμπη*, vel epulatus est apud Bagoam *τετῆσεν φθίνον* & τῆ τετῆ ἐπιγῶνα, Dæsi xxvii. sequenti

obdormiit simul & obiit. *Arianus* ex iisdem diariis ait in morbum incidisse Dæsi 111x. Sequenti die nihilominus apud Thessalum Medium (*Iustinus Medicum perperam vocat*) Dæsi xx. apud Nearchum potasse, ac tandem Dæsi xxviii. periisse. Addit: *Mortuus est Olympiade cxiv. Prætoris Hegesii. Vixit annos duo & triginta & tertii menses octo. Regnavit annos duodecim, & hos octo menses, hoc est, mortuus est exeunte primo Olympiad. cxiv. anno. Capellus.* Vide *Iustinum* 111. *Currium*, *Arrianum*, *Plutarchum* & alios. Non absurde statuas in visione Danielis cap. 7. imperium Græcorum comparari pardo, quia Alexander M. fuerit vinosus, usque adeo ut si eos minus sequi visum fuerit, qui veneno interiisse arbitrantur, satis tamen causæ sola in vinolentia fuerit, cur periret Babylone. *Vossius.* Ab ejus obitu æra Græcorum ducitur, de qua *Muhammed Alferganus* ex versione *Golii: Romani & Syri æram deducunt ab initio annorum Alexandri dicti bicornis, qui quidem dies fuit feria secunda.*

5 *Regnum amici ejus.*] Alibi est, *servi ejus*, id est, aulici: & alibi, *stipatores ejus*. Significat autem principes & duces exercitus Macedonici, qui ejus venerationis ac virtutis erant, ut singulos reges esse putares, ait *Iustinus* lib. 13. *Fumus in oculis meis quod i Machab. cap. 1. 7. Et vocavit pueros suos illustres, qui una secum enerviti fuerant à juventute, & divisi illis regnum suum, dum adhuc viveret. Quid aut quem secutus est autor ille, alioqui non malus, cum hæc scriberet? An in mente habuit locum Danielis? Dum ipse adhuc staret, confectum fuit regnum ejus, & divisum fuit in quatuor*

mul cum illo maxima illa bella gesserant, ¹ partiti sunt. Inde ⁶ aliquanto tempore, ² sine usurpatione regali susceptas partes procuraverunt, ³ *Arridæo*, quodam *Philippo* Alexandri fratre regnante, ⁴ cui perimbecillo, verbo datum imperium videbatur, res autem penes eos erat, qui sibi exercitum & provincias distribuerant.

XXVI. Nec vero hic rerum status diu mansit, ⁵ omnesque se reges appellari maluerunt. ⁶ Primus in Syria post ² Alexan-

quatuor ventos cæli? Nam de Alexandro loquitur, & *staret* interpretantur viveret. *Drus.*

¹ Partiti sunt.] Appianus in Syriacis, *Amici Alexandri gentes subactas diviserrunt in satrapias, Perdicca divisore, ex autoritate Philippi: nec multo post mortuis regibus regnarunt ipsi satrapæ.* Oros. lib. 3. cap. 21. *Alexander per duodecim annos tementem sub se orbem ferro pressit. Principes vero ejus XIV. annis dilaniaverunt, & veluti opimam prædam à magnæ leone prostratam avidi dispersere catuli, seque ipsos in rixam invicem irribatos prædæ amulatione fegerunt.* Idem.

² Sine usurpatione regali.] Nemo enim se regem appellabat, aut regis nomen usurpabat, quandiu aliquis ex stirpe Philippi Alexandrivi in vivis erat. *Idem.*

³ *Arridæo* quodam *Philippo.*] Proprium ei nomen *Arridæus* sive *Aridæus*: id post mutatum in *Philippus*, amore, ut creditur, *Philippi*; cujus stirpem *Macedones* unice amabant. *Iustinus*, cum equites quoque idem fecissent, *pedites indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas, Aridæum Alexandri fratrem regem appellant, satellitesque illi ex tribu sua legunt, & nomine Philippi patris vocari jubent.* Malim *Arridæo.* *Iustinus* hoc nomen scribit *Ariddæo*, cum duplici *D. Drus.* Vide *Diodorum* 18. *Curtium* x. *Seneca* de beneficiis iv. *Quid sibi voluit providentia, que Aridæum regno imposuit? Illi putas hoc datum? Patri ejus datum est & fratri.*

⁴ Cui perimbecillo verbo.] Nomen re-

gium penes illum erat, autoritas penes alios. Vide *Iustinum* libro 13. Sic dico, nihil præter nomen habebat, quod *Sulpicius* appellat *imbecille* verbum, cum mentis non satis compos esse crederetur. *Appianus*, *Arridæus* amore stirpis *Philippi* electus fuit, *quævis* mentis, ut putabatur, non satis compos esset, cum adhuc *Alexandri* filii essent sub *educatoribus.* Nam & mater prægnans observabatur. *Drusius.* Male hunc locum *Drusius* accepit. Nam dispungenda hæc sunt; cui *perimbecillo*, verbo datum imperium. Et sic omnia clara. Cæterum *Philippo* *Aridæo* successerunt tres liberi *Alexandri*, *Alexander*, qui in *Canone* *Ptolemæico* appellatur *Ægus*, *Hercules* & *Cleopatra*, quibus interfectis *Duces*, nullo jam regni hærede superstite, reges se appellant. *Horn.*

⁵ Omnesque se reges appellari maluerunt.] *I Machab.* 1. 9. *Alexandro* mortuo *servi* ejus *occupato* suo quisque loco, omnes sibi *diadema* imposuerunt, necnon eorum *posteri* per multos annos. *Primus* in *Asia* *Antigonus*, victo *Ptolemæo*, ab exercitu rex appellatus fuit, extinctis tum regibus *Aridæo* *Philippi* atque *Alexandri* filiis. Mox etiam *Ptolemæum* regem suum appellavit exercitus, ne ob eadem videretur victori cedere. *Drusius.* *Quinque* initio regna fuerunt, *Asiæ*, *Thraciæ*, *Macedoniæ*, *Syriæ*, *Ægypti.* Postea quicquid *Lysimachi* fuerat *Macedonico* regno adjectum, partim ab aliis occupatum est. Vide *Diodor.* *Iustin.*

⁶ *Primus* in *Syria* post *Alexandrum* *Rex* fuit.] Hoc verum non videtur. Nam ini-

Alexandrum ¹ *Seleucus* rex fuit, subjecta eidem ² *Perfide* ac
³ *Babylone*. Qua tempestate Judæi annum stipendium,
⁴ trecenta argenti talenta ⁴ regi dabant: nec tamen per ex-

ter-

tio Syria paruit Ptolemæis regibus Ægypti. Respondeo Asiæ & Syria satrapam primum fuisse Antigonum. Eum bello vicerunt Seleucus & Ptolemæus: unde contentio inter hos duos de regno Syria. Qua de re videndus lib. 5. Polybius, ubi inter alia Antiochus queritur de injuria quam sibi fecerat Ptolemæus in occupandis Syria locis. Antigonum enim & Seleucum, qui primi ea loca occupaverant, verissimos ac justissimos dominos fuisse ajebat. Ideoque ad se, non ad Ptolemæum, Syria regnum, quasi hereditario jure pertinere. Quippe Ptolemæum adversus Antigonum pugnasse non sibi, sed Seleucorum locorum imperium quærentem. Præterea communem omnium regum concessionem in medium afferebat. Nam quo tempore, superato Antigono, dividere inter se regna Cassander & Lysimachus & Seleucus voluerunt, Seleuci esse omnem Syriam judicaverunt. Hæc ibi: quæ fortasse moverunt Eusebium (nam hunc Sulpicius sequitur) ut scripserit Seleucum primum in Syria regnasse annos xxxii. *Drusius.*

¹ *Seleucus.*] Cognomento Nicanor, *Eusebius.* Nicator, alii. Quæ putatur esse vera Macedonica dialectus. Appellatio à victoriis quas habuit. Alii dictum ita putant à Nicator quodam casu. *Drusius.* A victoriis dictum Νικητορα, tradit Appianus Syriaco. Ammianus 23. *Nicatori Seleuco victoriarum crebritas hoc indiderat cognomenti.*

² *Perfide ac Babylone.*] Primum fuit satrapa Babyloniorum: postea factus est rex *Babyloniae Mediaeque*, Appianus: *Babyloniae & superiorum locorum*, Eusebius. Idem aliter. Nam superiora loca vocantur Media ac Persia, ut 1 Machab. VI, 1. *Rex Antiochus perambulans superiores regiones, audivit esse civitatem Elymaidam in Perfide nobilissimam.* *Drus.*

³ *Trecenta argenti talenta.*] Annum vectigal sive tributum, quod Judæi Seleuco dabant, erant trecenta talenta non auri, sed argenti, aut eo plus. *Intra: Nam deficientibus Judæis ab eo, qui ci ultra trecenta argenti talenta annua pensaverant.* *Drusius.* Videtur significare, Judæam post Alexandrum tributum pendisse regi Syria Seleuco, cui Babylon, & Persis paruerit. Quod si credidit, vehementer erravit. Nam Judæam primum paruit Ptolemæo Lagi filio Ægypti regi, qui illam armis occupavit, teste Iosepho, & Eusebio: inde Ptolemæo Philadelpho, qui biblia convertenda per septuaginta Judæos interpretes procuravit; de quorum interpretatione mirabili, ac divina Iustinus, Tertullianus, Epiphanius, & Augustinus de civitate Dei, lib. xviii. cap. xlii. Tum Ptolemæo Euergeti, ad extremum Ptolemæo Eupatori filio ejus, quo tempore unus post alterum regnarunt in Syria, Seleucus Nicanor, Antiochus Soter, Antiochus Theus, Seleucus Callinicus, Seleucus Callinici filius, & Antiochus frater ejus, cognomento Magnus. Hic vero demum Ptolemæo Eupatori Syriam eripuit. Quod Ptolemæus Epiphanes successor Eupatoris ferre non potuit. Itaque misso Scopas duce, Antiocho illam extorsit. Sed Antiochus superato Scopas rursus recepit. Inde collocata Ptolemæo Epiphani in matrimonium filia Cleopatra, partem tributorum Judææ, nomine dotis illi attribuit, ac partem sibi retinuit. Judæa tamen in potestate regum Syria mansit, Iosepho teste. *Sigon.*

⁴ *Regi dabant.*] Non Seleuco sed Ptolemæo Lagi, qui & Σωτήρ dicitur. Is Hierosolyma Sabbatho occupavit; ut ex Agatharclide Cnidio Iosephus xi, 1. ostendit. ὁ δὲ Πτολεμαῖος πρὸς ἀρχιμεγάλωτες λαβῶν, ex montano Judææ

ternos magistratus, sed¹ per sacerdotes suos regebantur,
² patrioque ritu vivebant, donec plerique eorum, ³ longa

rur-

da tractu, Samaria, & Garisin, καὶ Ἰερουσαλὴμ ἐν ἅπασιν εἰς Αἴγυπτον ἀναγών. Ac propter fidem, per præsidia eos distribuit τοῖς Μακεδόσιν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αὐτὸς ποιήσας ἰσοπολίτας. Multi etiam sponte in Ægyptum migrarunt illecti ubertate terræ, & Ptolemæi benevolentia. Sic Iosephus.

1 Per sacerdotes suos.] Id est, pontifices. Iustinus lib. xxvi. Semper exinde hic mos apud Iudæos fuit, ut eosdem reges & sacerdotes haberent: quorum iustitia religione permixta incredibile quantum coaluerit. Non tantum apud Iudæos hic mos obtinuit, sed etiam, si Servio credendum apud alias gentes. Qua de re sic ille ad hunc Virgilii locum,

Rex Anius, rex idem hominum Phœbique sacerdos.

Majorum, inquit, hæc erat consuetudo ut rex esset etiam sacerdos vel pontifex: unde hodieque imperatores, pontifices dicimus. Cæterum quando primum cœperit hic mos in Iudæa, incertum. Darii quidem Nothi avo suos adhuc duces habebant: sed post, ratio regiminis immutata fuit, cum Alexandri tempore sacerdotis Iadux imperio subessent. Nullius certe ducis aut principis tum mentio usurpatur apud autores. Post Macchabæi sacerdotes dicti sunt ethnarchæ. Primus Aristobulus diadema sumpsit. Quamvis in historia Ebraica Judas & fratres ejus reges nominentur. Druisius. Ex Levitica gente, post templi urbisque restorationem, primum pontifices rebus gerendis præfuerunt, nullo principis aut regis nomine assumpto. Apud hos omnis gratia, potentia, divitiæ erant, aut ubi illi volebant, cæteri vulgus erant, sine honore, sine auctoritate. Itaque tanti muneris decus non mediocribus consiliis appetiverunt, qui Levitæ modo essent: quidam per vim, plures fraudibus, fallaciisque, at pauci vera via illic nitebantur. Cuneus. Monendum est interea, ut pontificis nomen, modo

quem diximus, ei interdum tribuebatur qui nondum pontificatum gessisset, ita etiam sæpenumero tum in sacris literis, tum apud optimos scriptores, vicissim Sacerdos & Sacerdotii vocabulum, adeoque genus Sacerdotale, pro eo quod Pontificem, Pontificatum & Pontificale denorat, usurpari. Unde etiam Pontificia dignitas ἱερατική πρῆξὶς honor Sacerdotalis & Stola Pontificia ἱεραπικὴ Sacerdotalis Iosepho vocatur, & ἱερωσιὴν Sacerdotium aliquoties ipse Pontificatus. Et frequens est hujusmodi usus Sacerdotis & Sacerdotii apud Sulpitium Severum, Hieronymum, alios. Seldenus.

2 Patrioqueritu vivebant.] Habentes αὐτονομίαν. Et tum insignis illa Ptolemæi in eos benignitas, ac lxx. Interpretum historia contigit. Vide Joseph. xi, 2. De qua tamen ingens controversia. Nam Josephus Scaliger aperte tradit, fabulas Judaicas esse, quæ de Ptolemæo Philad. & lxx. tradantur. Verisionem autem, suadente Judæorum utilitate conscriptam, qui tum Græce fere loquebantur. Numerus Interpretum, interpretandi ratio, & quæ de separatione ac consensu tanto ambitu dicuntur, ex xxiv. cap. Exodi petita sunt. Heinsius. Sædus vero Batricides, Patriarcha Alexandrinus in Chronico suo, neque Philadelpho, neque Lagidæ interpretationis curam assignat, sed alium Ægypti Regem nomine Oalab Aor ejus authorem facit. De quo vide Seld. num. 1. de success. in Pontif. vii. Certe in Canone Ptolemæi, quem Calvinus & Peravius ex Mss. produxere, Ἀλεξάνδρου Αἰγίου, inter Philippum Aridæum & Ptolemæum Lagi occurrit, de quo nemo novit quid statuendum sit. Horn.

3 Longa rursus pace.] Quam agitarunt sub Alex. M. & quatuor Ptolemæis, pex annos amplius centum. Sigon.

1 Sub

rursum pace corrupti, miscere omnia seditionibus, & turbare cœperunt, affectantes summum sacerdotium libidine, avaritia, & dominandi cupidine. Namque primum ¹ sub rege Seleuco, ² Antiochi magni filio, ³ Oniam sacerdotem, ⁴ virum sanctum atque integrum, ⁵ Simon quidam falsis apud regem criminibus insimulatum, ⁶ exquirere nequiverat. Interjecto deinde tempore, ⁷ Jason frater Oniæ, ⁸ Antiochum regem, qui Seleuco fratri successerat, adiit, ⁹ augmentum stipendii polli-

1 *Sub Rege Seleuco.*] Seleucus iste fuit septimus rex Syriæ, cognomento Philopator sive Philopater: cui Epiphanes successit anno cccxxv. regni Græcorum, quod à Seleuco Nicanore initium ducit. *Drus.*

2 *Antiochi magni filio.*] Antiochus rex Syriæ victo Pt. Philopatore Judæam sibi sociat. Eusebius ex Josepho scripserat τὴν Ἰουδαίαν προστάξασαι, id est, sibi adjungit, subicit. Quippe inter Seleucidas & Ptolemæos proprie certamen erat, utri cavam Syriam occuparent. Judæa vero erat προσκατεβλήμενη, accessionis instar, & ceu navis modo à borea, modo à noto huc & illuc conculsa. *Capellus.*

3 *Oniam sacerdotem.*] Oniam tertium, Simonis secundi F. ad quem Arcus sive Arius rex Lacedæmoniorum legatos misit. Ita Eusebius & Josephus. A quibus dissentit doctissimus Scaliger, qui ab Ario legatos missos ait ad Oniam Iaddux F. sub Seleuco Nicanore, quo tempore Arius quoque ille erat in vivis, post quem nullus alius Arius in familia regia fuit. *Drusius.*

4 *Virum sanctum & integrum.*] ὁ ἅγιος καὶ ἀμωμος ἢ τέλειος. Ἀμωμος, id est, immaculatum, sine macula. Hujus meminit Brevariarius Jasonis c. III. τὸ ἀγίας τοίνυν πόλεως καὶ τῶ νόμον ἐπι κολάσσει σωτηρίας διὰ τὴν ὄντιαν ἀρχιερείας θεσθεϊάν τε καὶ μισοπονηλείαν, σωθεῖσθαι καὶ αὐτὰς τὰς βασιλεῖς πρὸς τὸ τόπον. Vide sequentia.

5 *Simon quidam.*] Idem liber, Σίμων δὲ τις ἐκ τῶν Βενιαμὴν φυλῆς προστάξας τὴν Ἰερὴν κηθεσθαι μὲν. Hinc discimus primum Benjamitam fuisse: deinde propositum templi. Vide II Machab. IV. I. *Idem.*

6 *Exquirere nequiverat.*] Gifelin. excutere. Sigon. extinguere. An hoc egerit Simon, nescio: hoc scio II Machab. III. 7. 6. haberi, καὶ νικήσας τὸ ὄντιαν μὴ δυναίμενος, Proinde legendum putarim hoc loco, vincere nequiverat. *Drusius.*

7 *Jason frater Oniæ.*] II Macchab. IV. Qui sic vocari maluit quam Jesus: quod est nomen Ebraicum, ut illud Græcum sive Hellenisticum, unde scripserim libentius Jaso. Ἰάσων, Jaso; ut Πλάτων, Plato. Sic Zeno. Similiter scribi possit Simo, nemo ex Græco Σίμων. Nam Ebraicum Simon non abjicit N. Moris erat illo tempore ut nomina Ebraica cum Græcis permutarent. Sic ex Jesus factum Ἰάσων. Similiter frater Onias dictus est Menelaus. Nihil dico, si non Tarphon ex ea consuetudine mutavit in Τρύφων, qui Latine Trypho diceretur. Sic hodieque quidam Janus dicunt pro Johannes. *Drus.* Vide Joseph. XI. I. cap. 6.

8 *Antiochum Regem.*] Cognomento Ἐπιφανῆς, id est, Illustrem, qui post Ἐπιφανῆς dictus est, id est, Insanus. Hæc acciderunt post excessum Seleuci, anno regni Græcorum, id est, Syro-Macedonum, cxxxv. *Drus.*

9 *Augmentum stipendii pollicitus.*] Talenta tria millia sexcenta sexaginta. *Joseph.*

pollicens, si sibi summum sacerdotium traderetur. Et quamquam insolitum, neque ante permissum cuiquam erat ¹ perpetuo sacerdotio perfungi: sollicitus tamen regis animus, atque æger avaritia, facile superatus est. ² Ita depulso Onia, ³ Jafoni sacerdotium est mandatum. Is fœde admodum ⁴ cives patriamque laceravit. Dein quum per Menelaum, ⁵ Simonis illius fratrem, promissam regi pecuniam

seph. *ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἀποκαταστάσας*. trecenta quinquaginta, & ex redditibus aliis talenta LXXX. Epitoma Iasonis. Hic denuo stipendium dixit pro tributo aut vestigali. *Drus.*

¹ Perpetuo sacerdotio perfungi.] Lege, perpetuo sacerdotio non fungi: aut cum Sigonio, non perpetuo sacerdotio perfungi. Nam usque ad hæc tempora pontificatus fuerat perpetuus. Sequentia quoque corrupta esse judicat Sigonius, atque ita corrigit, tamen rex avaritia prevalente Oniam depulit, & Jafoni pontificatum concessit. *Drusius.* Violatam vult contra Iosephum legem, primo in Iasonis initiis, non in ejus abdicatione. Corrigendus autem proculdubio est, ut Sigonius & *Drusius* monuerit; nec sine negatione legenda verba illa, perpetuo sacerdotio fungi. Non perpetuo sacerdotio, aut perpetuo sacerdotio non fungi, ipsum quidem scripsisse dubitari nequit. Ita res ipsa nemini non manifesta postulat. Et *Sulpitius* sane alia habet Iosepho nimis adversa. *Seldenus.*

² Ita depulso Onia.] Demortuum scribit Iosephus Oniam tertium. Alii autem eum Pontificatu ab Antiocho depulsum ajunt, ut *Sulpitius Severus* lib. II. Et vide Iasonis Cyrenæi breviarium capite IV. Quin & ipse Iosephus libro de Rationis imperio cap. IV. diserte de Antiocho, *καταλύσας*, inquit, τὸ Ὀνίαν τὸ δρχιερωσύνης, ἰάσωνα τὸ ἀδελφὸν αὐτῆ κατέστησεν δρχιερέα, Oniam Pontificem exautoravit, atque Iasonem fratrem ejus in Pontificatum evexit. Quin paulo post iisdem artibus & duplo fere quam dederat Iason, Menelaus,

qui & Onias nominatus, (nam præ Ebraicis jam Græca nomina, uti etiam & mores, malle caperunt) licetur, & cauponante Pontificatum Antiocho, in dignitatem, fratre abdicato, evectus est. Et tunc primum, pro dominantium libidine, & petentium ambitione, Pontificatus in tempus dari atque auferri coeptus, qui antea perpetuus neque pro libitu exuendus erat. *Iosephus* lib. XV. cap. 3. *ἔ γδ ἄλλο γέ τις ἀφῆρθη τὸ πῦλὸν ἀπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν. ἀλλὰ ἀργῶν ἢ Ἀντίοχου ὁ Ἐπιφανῆς ἔλυσε τὸ νόμον, ἀφελόμενον ἢ Ἰησοῦν, κατέστησας τὸ ἀδελφὸν Ὀνίαν.* Neque solebat honor hic semel assumtus abrogari. Sed primus Antiochus Epiphanes eam legem violavit, abdicato Jeseu & substituto Onia fratre ejus. Vide sis eundem lib. XII. cap. 6. & lib. XIII. cap. 15. *Eusebium* numero MDCCLXV. & II Maccab. 4. *Seldenus.*

³ Sacerdotium est mandatum.] Et una principatus. Nam ea ætate penes pontificem etiam principatus erat. Id colligo ex II Machab. IV, 10. ubi summum sacerdotium diserte principatus appellatur. Porro sacerdotium hic est *ιερωσύνη*, & idem valet atque *δρχιερωσύνη*. Sic *ιερός* usurpatur pro *δρχιερός*, ut *Astor.* 5. 24. Sed & I Machab. 15. 1. *Σίμωνι ἱερέι*, mox se explicat cum ait, *ιερεὶ μετρίῳ.* *Drus.*

⁴ Cives patriamque laceravit.] Initio ritus Græcicos introduxit & gymnasium Ierosolymæ instituit: post, cum Menelaus ei esset suffectus, urbem cadibus implevit. Vid. II Mach. 7, 6. *Drus.*

⁵ Simonis illius fratrem.] II Mach. IV, 24.

Si

niam misisset, patefacta semel ambitioni via ¹ iisdem artibus quibus Jason prius, *Menelaus* quoque sacerdotium ² obtinuerat. Nec multo post, quum is promissum argenti modum non reddidisset, loco pellitur, ³ *Lyfimachus* substituitur. Inde ⁴ inter Jasonem & Menelaum fœda fuere certamina, donec Jason profugus ⁵ patria excessit.

¹ XXVII. His initiis corruptis moribus, eo usque processum, ut ⁶ plerique popularium ab Antiocho poscerent, ² permitti sibi ⁷ more gentiliū vivere. Quod quum rex petentibus annuisset, certatim pessimus quisque delubra extruere, idolis supplicare, ⁸ legem profanare occœperat.

Inter-

Si Maccabæorum historiam sequimur, Jason ille ultimus Pontifex erit ex posteris Eleazari. *Sigonius*. Sic Iaso Cyrenæus. Aliter Iosephus Origin. lib. xi. r. cap. 6. & Eusebius in Chronico. Scribunt enim hunc fuisse fratrem Iasonis, alio nomine Iesus dictum. *Drus.*

¹ *Iisdem artibus.*] Emit pontificatum, ut antea Iaso fecerat, trecentis argenti talentis eum supergressus. II Macch. iv, 24. *Drus.*

² *Obtinuerat.*] *Sigon.* obtinuit. Probo vehementer. *Drus.*

³ *Lyfimachus substituitur.*] Frater Menelai, II Machab. cap. iv, 29. *Drus.* Jason Cyrenæus quarti filii Simonis, scilicet Lyfimachi, successionem memorat. Ο μὲν, inquit, Μενέλαος ἀπέλιπε τὸ ἀρχιερωσύνης διάδοχον Λυσίμαχον τὸ ἰσὺν ἀδελφόν, Et Menelaus reliquit pontificatus successorem Lyfimachum fratrem suum. Reliquit scilicet, ut qui ab Antiocho Eupatore necatus non relinquere nequiret. Nam apud Iosephum & Eusebium, Menelaus Pontifex ita sublatus est. At illi, uti & Nicephorus, non Lyfimachum, sed Alcimum proximum faciunt successorem, de quo inferius. Certe & Iosephus verbis expressis Oniam seu Menelaum νεώτερον ἀδελφόν, natu minimum fratrem Iasonis fuisse ait. Neque alibi tribuit plures Simoni secundo filios. Vulgata autem de Lyfi-

macho, *Menelaus amotus est à Sacerdotio, succedente Lyfimacho fratre suo.* Si abdicationem ante obitum intelligendam velis, refragatur Iosephus, qui secundum abdicationis perpetuæ huius ex sui natura dignitatis exemplum, in Hyrcano Aristobuli fratre ponit. Sed & Sulpicius heic: *Nec multo post, quam Menelaus promissum argenti modum non reddidisset, loco pellitur, Lyfimachus substituitur.* Seldenus.

⁴ *Inter Jasonem & Menelaum.*] II Macc. 5.

⁵ *Patria excessit.*] Fugit ad Ammanitas sive Ammonitas, II Macch. iv, 26. profugus in Ammanitidem expulsus est regionem. Ubi notabis Ammanitidem dici, quæ vulgo Ammonitis. Sic Ammanita qui & Ammonita. Crebrum hoc in editione τὸ ἐβδόμησθε. *Drus.*

⁶ *Plerique popularium.*] In quibus Tobia filii, qui à Menelai partibus stabant. Iosephus Antiquitat. lib. xii. c. 6.

⁷ *More gentiliū.*] Ritu Græcanico. Iosephus: *Major populi pars factionem Iasonis sequebatur, quorum vim non sustinentes Menelaus & Tobia filii secesserunt ad Antiochum, dicentes se velle reliquiis patriis institutis ac legibus, religionem ritibus & Græcanicos ritus assumere.* Vide sequentia lib. xii. cap. 6. *Drus.*

⁸ *Legem profanare.*] Καὶ τὸν τῶν αἰδίων ἐπιπέμω ἐπεκάλυψαν, αἷς αἰετῶν

Interea ¹ Antiochus, rediens ab Alexandria (namque ³ tum bellum ² regi Ægyptio intulerat, quod ³ jussu Senatus & Populi Romani deposuit, ⁴ Paulo & Crasso consulibus) ⁵ Hierosolymam adiit, cum ⁶ discordantem superstitionibus susceptis populum reperisset, legem Dei destruens, & his favens, qui impia sequebantur, ⁷ omnia templi ornamenta detraxit, ac ⁸ multa cæde vastavit. Id gestum, ab ⁴ excessu Alexandri, anno centesimo uno & quinquagesimo,

Paulo

εἰν ἡ τὰ θεῖ τῶ ἀπίδου Εἰλωες.
Joseph.

¹ Antiochus rediens ab Alexandria.] Ioseph. XII. 6, 7. II Maccab. v. Nam capta Memphi ipsam Alexandriam, regni tum Ægyptii metropolin, obsidere conabatur. Quanta illa urbs fuerit, vide apud Strabonem & alios Geographos; ut & Tyrium XIX. Belli Sacri XXVII.

² Regi Ægyptio.] Ptolemæo Philometori, II Macc. v.

³ Jussu Senatus & populi Romani.] Απειροδνη εἰ εἰ Αλεξανδρείας μόνον, ἀλλὰ ἡ εἰ Ἰλυσ Αἰγύπτου, ἡ Ρωμαίων ἀπὸ τῶ βασιλευσάντων ἀπὸ πύλας εἰ χύρας. Joseph. Cum Ptolemæi fratres à Senatu auxilia petiissent, missus est legatus Popilius ad Antiochum, qui abstinere illum Ægypto, aut si jam ingressus esset, excedere juberet. Quum in Ægypto eum invenisset, osculumque ei rex obtulisset (nam coluerat inter ceteros Popilium Antiochum, cum Romæ obses esset) tunc Popilius faceffere interim privatam amicitiam jubet, cum mandata patriæ intercedant: prolatoque senatus decreto & tradito, cum cunctari eum videret, consultationemque ad amicos referre, ibi Popilius virga, quam in manu gerebat, amplo circulo inclusum ut & amicos caperet, consulere jubet, nec prius inde exire quam responsum senatui daret, aut pacem aut bellum cum Romanis habiturum. Ad eoque hæc austeritas animum regis fregit, ut pariturum se senatui responderit. Hæc Justinus lib. XXXIX. Videatur etiam

Livius XI. v. Valerius Maximus lib. VI. c. 4. Appianus Syriac. & alii.

⁴ Paulo & Crasso.] L. Æmilio Paulo, & C. Licinio Crasso. Drusus. Anno U. C. DCLXXXV. Sigon.

⁵ Hierosolymam adiit.] Iosephus XII. 7. I Macc. I. II Macc. v. Factum id anno CXLIII. Seleucidarum.

⁶ Discordantem.] Duas populi factiones Antiochus reperit, unam in veteri disciplina, & religione manentem; alteram superstitionibus gentilium depravatam: atque ita favens ei, quam ipse colebat, & Dei legem evertens templum expilavit. Sigon.

⁷ Omnia templi ornamenta detraxit.] Templum spoliavit, ablatis inde vasis sacri ministerii, & inter cetera candelabris aureis, altari aureo, mensaque propositionis, quam vocant, ac ne aulais quidem relictis, quæ è cocco & bysso constabant. Josephus. Nec thesauris etiam pepercit: nam abstulit è templo mille octingenta talenta. Breviarium Iasonis. Drus.

⁸ Multa cæde vastavit. Historia poscit, ut legamus, multa cæde eam vastavit. Tanta enim virorum mulierumque occisio, tanta virginum ac puerorum facta cædes est, ut tribus non amplius diebus, octoginta hominum millia perierint. Iaso Cyrenæus: Diruptaque tota urbe, habitatores partim necavit, partim captivos cum liberis & uxoribus abduxit, usque ad decem millium numerum. Iosephus lib. XII. cap. 7. Drusus. Hanc miseriam & vastationem prædixit Daniel VIIII.

I Post

Paulo (ut diximus) Crassoque consulibus, ¹ post quinquennium fere quam ² Antiochus regnare cœperat.

- ¹ XXVIII. Sed ut temporum ordo confertus sit, ac liqueat evidentius, quis hic fuerit Antiochus, regum qui post Alexandrum in Syria fuerunt, & nomina & tempora enumerabimus. ³ Defuncto, ut supra retulimus, rege Alexandro, ab amicis ejus regnum omne divisum, ac regio nomine aliquandiu administratum est. ⁴ *Seleucus*, post novem annos, in Syria rex est appellatus, regnavitque annos duos & triginta. Post eum ⁵ *Antiochus* filius ejus, annos unum de viginti. Inde *Antiochus*, Antiochi filius, ⁶ qui & *Theus* cognominatus est, annos quindecim. Post hunc *Seleucus* filius, cognomine ⁷ *Callinicus*, annos unum & viginti. ⁷ Item ⁸ *Seleucus* filius Callinici, annos tres. Hoc defuncto,

Antio-

¹ *Post quinquennium fere.*] Superfluit dictio *fere*, ut sæpe alias. Nam Antiochus regnare cœpit anno Græcorum cxxxvii. à quo quintus est annus cxxlii. Consule priorem Machabæorum. *Drus.*

² *Antiochus.*] Multi, quos inter Fr. Iunius, putant hunc Antiochum nomine Gogi describi à Prophetis. Certum est Asiam minorem nomine Gygis, famosi Lydorum Regis, aliquando dictam. Unde Poëta Gygeum Caystrum & lacum vocat. Ubi Lipsius male *Cygnem*.

³ *Defuncto Rege Alexandro.*] Autor prioris Machabæorum scribit vivo adhuc Alexandro id factum esse. Qua de re diximus antea. Nam videtur Danielem secutus. Cæteri tamen cum Sulpicio consentiunt, etiam Iosephus. *Drus.*

⁴ *Seleucus post novem annos.*] Eusebius xii. annos habet. Seleuci regis exordium novam aram in Oriente peperit, qua Iudæi plurimum usi sunt, postquam sub Græcorum dominatu esse cœperunt. Hanc aram *Terik dikharnain* Arabes vocant, id est, epocham Ἐξέρας , *cornigeri*. Is est Alexander M. qui se Ammonis, sive Jovis cornigeri filium existimari volebat. Ita passim Albatenius eam appellat. Judæi שפירון בני א-
ram contractuum, quod illam ad obli-

gnandos contractus adhiberent: est de appellationis origine minus constat. Illud extra dubitationem est, hujus initium epochæ ab illo anno procedere, qui ante Christianam aram putatur ³¹². & est Per. Jul. 4402. quo 117. Olympias iniiit. *Petavius*. De regibus Syriæ, vide Appianum in Syriacis, Justinum, Livium, & alios.

⁵ *Antiochus.*] Σάσις , qui novercam adamavit, & postea Gallos in Asiam irumpentes repulit. *Drus.*

⁶ *Qui & Theus cognominatus est.*] Id est, Deus. Hunc pater ex noverca genuit, quem post uxor ejus veneno sustulit. Theum autem primi cognominaverunt Milesii, quia Timarchum eorum Tyrannum occiderat. *Appianus*.

⁷ *Callinicus.*] Gallinicus est apud Eusebium & Funceium. Hunc pater Antiochus à Laodice genuit. *Drusus*. Hoc cognomentum & Herculi tribuit cum Luciano Plutarchus, & Martyribus Zonaras. *Bernec.*

⁸ *Seleucus filius Callinici.*] Qui Κεραυνός dictus, & πύρων . Imperio præfuit annos tres, nec à valetudine firmus, nec ab opibus. Quocirca exercitum continere in officio non potuit. Appianus autor eum sublatum fuisse veneno, purgato-

² *Antiochus* frater *Callinici*, ² *Asiam* & *Syriam* tenuit, annos septem & triginta. Hic est *Antiochus*, adversus quem ³ *Scipio*, *Africani* frater, bellavit: quo bello victus, & ⁴ imperii parte multatus est. Hic duos filios habuit, *Seleucum* & ⁹ *Antiochum*, quem obsidem Romanis dederat. Ita *Antiocho* ¹⁰ *Magno* mortuo, ⁵ *Seleucus* ejus filius, natu minor, regnum adeptus est: sub quo ⁶ *Oniam* sacerdotem ⁷ à *Simone* infimulatum

puratorum perfidia, post exactum annum regni alterum. *Drus.*

1 *Antiochus frater Callinici.*] Qui primo ἰσχυρὸς dictus, ob rapacem naturam. Vide *Strabonem* 16. *Justinum* 27. Postea ob victorias & imperii amplitudinem, Magni cognomentum accepit.

2 *Asiam & Syriam tenuit.*] *Asiam*, victo *Achæo*, *Mediam* quoque, *Perisiam*, *Hircaniam*, *Bactrianam*, & omnes excepta *Parthia* superioris *Asiæ* provincias, recepit. *Polyb.* 7. 8. 10. 11. *Justin.* 41. *Appian.* in *Syriac.* *Judæam* quoque *Ægyptio* Regi eripuit. *Ioseph.* 12. 3.

3 *Scipio Africanus frater.*] *L. Scipio* *Consul*, *P. Scipionem Africanum* fratrem legarum habens. *Justinus* 31. *Livius* 34. *Appian.* *Syriac.*

4 *Imperii parte multatus est.*] *Pacis* leges *Antiocho* ita datæ fuerunt, ut *Europa* omni abstineret, *Asiæ* quoque omni, quæ cis *Taurum* montem est, decederet: pro impensis autem in bellum factis xvclo. talentorum *Euboicorum* daret, mille talenta per xlii. annos penderet. In *Chronico Eusebii*, *Post prælium* quo in *Thermopylis* est victus *Antiochus*, hoc inter Romanos & eum convenit, ut mille talenta per annos singulos vestigialis nomine eis solveret. *Drus.* Unde *Tacito* *Histor.* 2. *Antiochus* dicitur *inservientium Regum* ditissimus. Vide *Grotium* 3. *De Jure Pacis & Belli* 15.

5 *Seleucus ejus filius.*] *Philopator*. De quo *Dan.* 11. 20. *Ioseph.* 12. 4. Hic *Danieli* dicitur prævaricator & turpi *manigonio* regnum infamans, ac tributis lacerans. Hunc *Iosephus* *Soterem*

vocat. Sed *Seleucus* hic non magis *Soter* fuit, quam *Philopator*. Siquidem hæc elogia ab adulatoribus tam putida assentatione imponebantur, ut in contrariam partem pleraque sint accipienda. *Capellus.*

6 *Oniam sacerdotem.*] Qui 111. hujus nominis. Ab ejus filio *Onia* conditum templum in agro *Heliopolitanæ* præfecturæ prope *Memphim*. Quod aliud est ab illo quod *Onias* *Simonis* *Justi* filius extruxit. Quæ duo templa multi imperite confundunt. Nam hoc in *Alexandriæ* præfectura. Tempus, locus, persona utriusque invicem discrepat. Et *Judæis* extra patriam degentibus, non solum in *Ægypto*, sed alibi eriam fuisse templa complura (quæ tamen ex jure *Ebraico* semper damnanda) manifesto liquet ex *Oniæ*, *Oniæ* tertii filii, libello supplice *Philometori*, apud *Iosephum*, de templo *Leontopolitano*, porrecto. Et vix dubitare queo, *Strabonem* de *Ebræorum* aliquo, in *Ægypto*, templo locutum esse, ubi verba faciens de *Ægyptiaca* Templorum extruendorum ratione, ἐστὶ δὲ ἕως, inquit, καὶ πολὺς ἐν οἴκῳ, καὶ ταῖς ἐν *Μέμφιδ* *Βαρβαρῶν* ἐχόντων τὴν καὶ ἰσχυρῶν. Πλὴν γὰρ ἔμεγαλεις εἶναι καὶ πολλὰς, καὶ πολυσίχας τὰς εὐλάς, ἔθεν ἐχθροὺς, ἔθεν γροφικὸν, ἀλλὰ ματαίωπιαν ἐμφαίνε μεθ' αὐτῶν. *Seldenus.* Vide eundem 1. de *Succell.* in *Pontificatum* viii.

7 *A Simone infimulatum.*] De quo paulo ante egit.

11 infimulatum, diximus. Tum ¹ Antiochus à Romanis dimissus, datusque in locum ejus obses Demetrius Seleuci regis, qui eo tempore regnabat, filius. Seleuco mortuo, anno imperii duodecimo, regnum frater *Antiochus*, qui Romæ obses fuerat, occupavit.

¹ XXIX. Is ² post quinquennium, quam regnare cœperat, ut supra docuimus, Hierosolymam depopulatus est. ² Etenim grave Romanis ³ stipendium pensitans, ipse, immensis sumptibus, pene necessario cogebatur pecunias rapto quærere, neque ullam prædandi occasionem omittere. ³ Post biennium deinde, pari rursus clade affectis Judæis, ne forte frequentibus malis compulsi, bellum fumerent, ⁴ præsidium arci imposuit. Inde ⁶ sacram legem evertere aggressus, mittit edictum: *ut omnes, relictis majorum suorum tradi-*

1 *Antiochus à Romanis dimissus.*] Si obses dabatur à rege ad fidem fœderis confirmandam, ergo à Seleuco rege obses erat repetendus. Quare Romani dimisso Antiocho, qui post Epiphanes dictus est, Demetrium regis Seleuci filium obsidem receperunt. *Sigon.*

Antiochus.] Hic est, *Ἐπιφάνης*, de quo supra, Danieli cap. 11. vs. 21. *ἔπιφάνης*, אַנְתִּיּוֹךְ. Spurcitiem vel hinc agnoscas, quod Timarcho Babyloniam, Heraclidæ ærarium commisit. Erant hi fratres, & ambo Antiochi exoleti, *ἠντιόχῳ*, inquit Appianus Syriacis. *Capellus.* Hic videtur esse Gog Prophetarum. Quod tum ex historia ostendi potest, & ex nomine apparet. Nam ex *ΑΝΤΙΟΧΟΣ*, si initium & finem tollas, fit *ΙΟΧ*, quod Prophetæ alludentes ad Magog, quæ Syria, Gog efferunt. *Horn.*

2 *Post quinquennium.*] Cum ex Ægypto, quam subito invaserat, Senatus mandato recessisset. Id gestum est anno regni Græcorum *cxliiii.* ut habetur 1 Machab. 1. 21. unde videtur potius legendum *post sexennium*. Ita *Funccius.* *Drus.*

3 *Stipendium pensitans.*] Gravi tributo

pacis à Romanis victus oneratusque. *Justinus.*

4 *Post biennium deinde.*] Anno *cxiv.* regni Græcorum, 1 Machab. 1. 57. & 11 Machab. 5. 11.

5 *Præsidium arci imposuit.*] Quam extruxerat in superiore urbe, quæ à Davide nominata. Vocatur enim *civitas David*, 1 Mach. 1. 35. *Demolitus mœnia in inferiore urbe arcem condidit*: erat enim editiore loco sita, ipsi templo imminens. Quapropter bene prius firmata mœnibus ac turribus, Macedonicum præsidium imposuit. *Admixti tamen erant ex impiis Judæis scelestissimi, à quibus plurimum vexata fuit civitas.* Josephus Antiq. lib. 12. cap. 7. *Arx hæc ἀκρόγ* dicitur, id est, *ἡ ἄκρη*, & *ἀκρόπολις.* *Drus.*

6 *Sacram legem evertere conatus.*] 1 Machab. 1. *Et scripsit Rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus unus, & relinqueret unusquisque legem suam, & consenserunt omnes secundum verbum Regis Antiochi, & multi ex Israël consenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt sabbatum, & misit rex libros per manus nunciorum in Hierusalem, ut sequerentur leges gentium terræ, & prohiberent sacrificia & celebrari sabbatum.* *Sigon.*

1 *Diis*

2 cerdos erat. Hic quum ¹ à regis cogereur edicto parere, egregia constantia profana contemnens, Hebræum publice
 3 ² profanantem, in ore omnium jugulavit. Tum demum,
 4 reperto duce, facta secessio est. Mathathias ³ oppido egressus, multis ad eum confluentibus, speciem justî exercitus effecerat: queis omnibus destinatum erat, adversus profanum imperium se armis tueri, in bello potius occumbere, quam
 5 impias ceremonias exercere. Interea Antiochus, ⁴ per Græcas quoque urbes, quæ in illius imperio erant, repertos Ju-

dæos

conjiciendum est, postquam avitum succedendi jus violari cœptum est, atque ambitione & libidine dignitas predominantium arbitrato & acquiri & auferri solebat, tam populum Hierosolymitanum, utpote patrii juris & sacrorum sibi rituum tenacissimum, quam principes, quorum in potestatem sunt redacti Judæi, Pontificem sibi singularem quandoque selegisse. Ita scilicet Matathias & Joannes pater ejus forsan, in turbido illo rerum statu, Pontifices fuere populo; dum Alcimus, Lyfimachus, alii, pretio aut favore tantum, jure neutiquam adstipulante, dignitatem, velut Antipapæ, invadentes, simili ejusdem titulo superbiebant. Negant autem & I. Scaliger & Dionysius Petavius, Matathiam fuisse Pontificem. Hic lib. x. de doctrina cap. 111. ille lib. v. de Emendatione Temporum, capite de initio Simonis Ethnarchæ, fol. 410. Vide I Macch. 11. 27. Ubi principatum eum obtinuisse in populo manifestum est. De Pontificatu ibi non satis liquet. *Selden.* Atque ab hoc tempore orta est opinio, eosdem Judæis Reges ac Pontifices fuisse. Vide *Seldenum* 1. De Successione in Pontificatum XII.

1 *A regis cogereur.*] Quorum dux erat Philippus quidam. Historia Ebraica, Chronicon templi secundi. *Appelles*, quem una cum Judæo profanante Matathias occidit. *Jeseph.*

2 *Profanantem.*] Profana sacra facientem. Historia Ebraica refert eum porcum immolasse. Quod si verum, dupli-

citer peccabat. Primum quod diis gentium sacrificabat; deinde quod suum immolabat, animal luto amicum immundumque. *Drus.*

3 *Oppido egressus.*] Oppidum vocat quod *Jeseph.* κώμην, id est, vicum, appellat historia Machabæorum πῶλον, & Ebraica montem. Quomodo & interpretes noster I Macchab. 11. 1. *conscendit in monte Modin.* Hoc nomen alii *Modeim* scribunt, id est, μωδείν, alii *Modeim*, μωδείμ. In Chronico templi secundi & in historia Ebraica reperio מדין, id est, μωδείθ. In comment. super Aboth, cap. 3. R. *Eliczer*, *Hammadai*, id est, ex monte *Hammadai*, qui est prope *Jerusalem*, quemadmodum dixerunt doctores nostri, felicitis memoria. *Eusebius* de locis, *Modin*, vicus juxta *Diospolim*, unde fuerunt *Machabæi*, quorum hodieque ibidem sepulchra monstrantur. *Modim*, id est, μωδείμ, quomodo scriptum hoc nomen in *Jeseph* 12. 8. Quamquam in *Rufino* *Modin*, id est, μωδείν. Sed rectum puto μωδείν, ut *Nun* addita sit à librariis, sicut in σάβιν, λδίν, & similibus. Caterum egressus est oppido in montes vicinos, ad quem confluebant quicunque pietatis ac recti studio ducebantur tanto numero, ut justî exercitus speciem efficerent. *Drus.*

4 *Per Græcas urbes.*] Finitimas. Id faciebat suggerentibus *Ptolemæis*. Vide I Machabæorum cap. vi. § 8. & sequentibus.

I Intra

dæos facrificare cogebat, ¹ inauditisque cruciatibus reluctantes afficiebat. Qua tempestate illustris illa passio ² septem fratrum, ³ matrisque fuit: qui omnes, cum legem Dei, & instituta majorum, violare suppliciiis cogentur, mori maluerunt. Ad extremum, pœnas mortesque eorum ⁷ comitata mater est.

XXXI. Interea Mathathias moritur: vicarium exercitui, ¹ quem paraverat ducem, ⁴ Judam filium substituit. Hujus ² ductu,

¹ *Inauditisque cruciatibus.*] Ac tandem etiam occidebat. Sint pro exemplo dux mulieres, quæ infantes suos circumciderant, quas suspensis de mammis infantibus, publice per urbem circumductas inaudito exemplo, de muro precipitarunt. Historia refertur II Machab. cap. VI. §. 10.

² *Septem fratrum.*] Horum historiam Josephus peculiari libello complexus est, cui titulus, *Ἐπι τῶν ἀποστόλων λόγους*, quod animus sit qui in nobis imperium habet. Vocatur etiam τὸ μαχητικόν, teste Eusebio Eccles. hist. lib. 3. cap. 10. Nam hi fratres peculiariter Machabæi nuncupantur, ut & omnes alii, qui ea tempestate propter ritus patrios, savitiam Antiochi & ducum ejus experti sunt. *Drus.*

³ *Matrisque.*] Hannam vocat compositor historiæ Ebraicæ, quæ post filios ultima interiit: quam historiam invenies & II Macch. 7. 1. usque ad finem capituli.

⁴ *Judam filium.*] Qui Machabæus cognominabatur. Quod epitheton Christiani commune fecerunt cum Juda reliquis Hasmonæis: sed quam recte, viderint. Nam Ebræi soli Judæ id tribuunt. *Drus.* Ben Gorion, Historiarum Judaicarum libro 3. cap. 9. asserit, Judam Mathathææ filium cognomen Machabæi invenisse, על גבירתו, id est, propter fortitudinem suam. Quod quidem Munstero nimis durum videtur atque difficile, & tantum non indissolubilis nodus: ut ex Annotationibus ipsius in eundem locum liquet. *Unde* (inquit)

vox ipsi (Machabæus) derivetur non constat. Neque enim in Hebraismo, neque in Chaldaismo מַכַּב, aut מַכְכּ, aut מַכְכֵּי, invenitur significare fortitudinem. Atqui illud solum viro, alioqui peritissimo, imposuit, quod putavit vocabulum (Machabæus) ab uno eodemque simplici Themate deducendum. Quum tamen Hebraica nominis istius prolatio (sicuti legitur in contextu Hebræo Historiæ ab eodem Munstero editæ) originis compositæ id esse declaret. Nam מַכְכֵּי, quis non videt facillime resolvi posse, in duas hæc dictiones, quarum prior est מַכָּה, id est, *plaga*, altera כִּי, id est, *per me*. Quasi dicat, *Plaga à me instigetur à Deo*, Judæis nempe apostatis, & Gentilibus fidelium persecutoribus. Hanc vero fatidicam nominis interpretationem, multiplex eventus, quem Historia passim commemorat, re comprobavit. Atque huc haud dubie respexisse putandus est Ben Gorion, ubi Judam ex fortitudine nomen adeptum esse ait. *Fullerus.* Alii, Judam in vexillis usum literis מַכְכֵּי, quæ per Rasche Theboth significarint מִי כְמוֹן בְּאֵלֵי יְהוָה, quis tibi similis inter Deos Jehova. Exod. 15. 2. *Inius.* Sed vide Fuller. 11. Miscell. 1111. ubi est de Origine nominis Hasmonæorum. Utrum vero classis loaribi, è qua Hasmonæi, fuerit ex Eleazaridis an Ithamaridis, non satis liquet. Argumento tamen est Hasmonæos ex Eleazaridarum stirpe fuisse, tum quod adeo pronus eis Pontificatum deferebat populus, tum quod in oratione à Matathia ad filios habita legitur,

ductu, adversus regios, frequentibus praeliis, prospere pugnatum. Nam primum¹ Apollonium, ducem hostium, qui magnis copiis in conflictum descenderat, cum omni² exercitu delevit. Quod cum Seron quidam, qui tum³ Syriae praerat, comperisset, multiplicatis⁴ legionibus Judam aggressus, ferox, quia numero praestabat, ubi in certamen descensum, fusus ac fugatus, octingentis ferme amissis,⁵ in Syriam regressus est. Id ubi compertum est Antiocho, ira & dolore succensus (quippeangebatur, duces suos, cum magnis exercitibus, devictos) auxilium per omne regnum contrahit, donativum militibus,⁶ exhaustis penitus thesauris, largitur. Etenim tum praecipue graviter pecuniae⁷ inopia affectus erat. Nam deficientibus ab eo Judaeis, qui ei ultra trecenta argenti talenta annua pensitaverant, praeterea Graecis urbibus, multisque regionibus, persecutionis malo turbatis, ne gentilibus quidem pepercerat: quos de-

ferere

Phinees pater noster, zelando zelum, accepit fidus Sacerdotii aeterni. Nam Eleazaridum domus, etiam Phineesi dici solebat. Vide librum Hasonarum c. 11. v. 54. Quin & primae Sacerdotum classis, quae Ioaribi erat, singularem dignitatem agnitam esse, comperimus apud Iosephum, qui sub initium vitae suae genus suum jactans, ἐμοὶ δὲ, inquit, εἰ μόνον ἐξ ἱερέων ἐστὶ τὸ γένος, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἀρχιερέως ἐφημερίδῳ τῷ κατὰ. πολλὴ δὲ καὶ τῶν Ἀγαθοῦ.
Seldenus.

¹ Apollonium.] Κοίλης Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγὸν Ιασὸ Κυρεναῦς: praefectum Samariae. Iosephus: τῷ Συρίας καὶ Φοινίκης στρατηγὸν. Idem in Maccabaico. Huic Iudas ensen ademit, quo semper in bello usus est. Drus.

² Syriae praerat.] Ὁ ἄρχων τῷ δουλεύουτος Συρίας, dux exercitus Syriae. I Machab III. 13. Caele-Syriae praefectus. Iosephus 12. 10. Dux exercitus Macedonici. Compesitor historiae Ebraicae. Haec fuit secunda expeditio Iudae. Drus. Et ab hoc missus Heliodorus, ut tem-

plum spoliaret. I I Macc. III. 1. Vide Capellum ad A. M. 3816.

³ Legionibus.] Hoc vocabulum mutuo sumpsit à militia Romana. Siquidem nullae erant legiones in exercitu Syro-Macedonum. Quid igitur? Phalanges erant, quas appellat legiones. Sic interpretes noster, quem vulgatum dicimus, legionem posuit pro phalange, I Machab. IX. v. 12. Nam in Graeco ἡ Φαλαγγὶς. Drus.

⁴ Octingentis ferme amissis.] Εἰς ἀπόρα ὀκτακοσίαις, I Machab. III. 24. ceteri fugerunt in terram Philistaeorum. Drus.

⁵ Exhaustis penitus thesauris.] Conditae deficiente pecunia, I Machab. III. 39. Vide quoque I Machab. I. 43. & Iosephum Ant. hist. libro 12. cap. 11.

⁶ Trecenta argenti talenta.] Supra, Quae tempestate Iudaei, annum stipendium, trecenta argenti talenta, regi dabant.

⁷ Ne gentilibus quidem.] Haec ipsa adeo obscura erant, ut non intelligerentur. nunc reposita parenthesi, quae sensum omnem verborum non expressa turbabat,

ferere ¹ inveteratas superstitiones, & ad unum ritum deducere tentaverat: illis quidem, ubi nihil sancti erat, facile relinquentibus: sed tamen omnibus metu ac clade affectis, vectigalia cessaverant. Quibus rebus æstuans (etenim, ipse ⁸ olim ² omnibus regibus opulentior, suomet scelere inopiam persenserat) ³ copias cum Lysia partitur, ⁴ eique Syriam & bellum adversus Judæos committit, ⁵ ipse in Persas ad cogenda vectigalia profectus. Igitur Lysias duces belli delegit, Ptolemæum, Gorgiam, ⁶ Doronem, & Nicanorem: his XL. millia peditum, septem equitum data. Ac primo ¹⁰ impetu,

bat, plane elucescunt. Gravi tum, *inquit*, rex pecuniæ inopia laborabat. Nam vectigalia cessaverant Judæis ab eo deficientibus, qui ei ultra trecenta argenti talenta pensitaverant, & Græcis persecutionis malo turbatis. Judæis quidem facile eum relinquentibus, apud quem nihil sancti erat; gentilibus vero omnibus metu, ac clade affectis. nam Antiochus rex ne gentilibus quidem pepercerat, cum cogeret eos, veteribus relictis superstitionibus, ad unum ritum adducere. Expressit autem, aut potius adumbravit illa, quæ etiam propter orationis angustias apud Maccabæorum historiam sunt obscura. *Et tributa regionis modica propter diffisionem, & plagam, quam fecit in terra, ut tolleret, & timuit, ne non haberet ut semel, & bis in sumptus, & donaria, quæ dederat ante larga manu.* Sigonius. Hæc includenda parenthesi usquead, *illis quidem*, ut recte monuit Sigonius. Quare autem Christiani veteres maluerint dicere gentiles quam gentes, & ethnicos quam *ἔθνη*, viderint quorum ea interest scire. Ego scio gentes dici antiquissimis Ebræis, quos posterior ætas *ἔθνη*, id est, Græcos appellavit: Christiani etiam paganos vocarunt. *Drus.*

¹ *Inveteratas superstitiones.*] Supra, *Cum discordantem superstitionibus susceptis populum reperisset.* Innuit autem religiones gentilium, quas superstitiones appellat, quia religio proprie veri Dei

est. Qui religiosus est Deum veretur, qui superstitiosus, timer. Quod tamen discrimen interpretes Bibliorum non observant. *Drus.*

² *Omnibus regibus opulentior.*] *Ἐπιπλαύσων ὑπὲρ τὰς βασιλείς τὰς ἑμῶν.* 1. Machab. 111. 30. Quæ verba sic interpretatur Sebastianus Castalio, *reges omnes superiores largitione superaverat.* Sed aliter interpres vulgatus. *Idem.*

³ *Copias cum Lysia partitur.*] Homine nobili & regio genere orto. 1. Machab. 111. 32. Ex historia Ebraica colligimus fuisse filium fratris Antiochi. Nam compositor illius historię Gotionides appellat eum filium patris sive patruelem Eupatoris. Erant ergo Lysias & Eupator duorum fratrum filii, hoc est, *ἀδελφίδι.* Quod Appianus scribit de Demetrio & Eupatore. *Drus.*

⁴ *Eique Syriam.*] Constituit eum super negocia regia à flumine Euphrate usque ad flumen Ægypti: tum etiam filium nutriendum ei reliquit. *Drus.*

⁵ *Ipsè in Persas profectus.*] Anno Græcorum centesimo quadragesimo septimo.

⁶ *Doronem.*] Delendum videtur, nisi Sulpitius edidit, *Ptolemæum Dorymenis, Gorgiam & Nicanorem.* Quæ conjectura Sigonii, robur accipit à Josepho, Antiquitat. libro 111. capite 11. sed magis ex 1. Macch. cap. 111. 36. *Drus.*

11 impetu, magnum Judæis terrorem intulerunt. Tum Judas
 12 cunctis desperantibus, suos adhortatus, *forti animo descen-*
 13 *derent in prælium: Deo fretis nihil invictum fore.* Sæpe antea à
 14 paucioribus, adversum plures, bene pugnatum. Jejunio
 indicto, celebratoque sacrificio, in aciem descensum, ¹fu-
 sæ hostium copiar: Judas castris potitus, multumque ibi
 2 auri & ²Tyriarum opum repertum. ³Namque ex Syria nego-
 ciatores nihil de victoria dubitantes, regium exercitum se-
 quuti, spe captivos mercandi, prædæ fuere.

XXXII. Hæc ubi Lysia ⁴ex nunciis comperta, majore
 cura copias parat: annoque post, ⁵immani exercitu, Ju-
 dæos aggreditur: victus, denuo ⁶Antiochiam se recepit.
 2 Judas, pulsus hostibus, ⁷Hierosolymam regressus, purgare
 templum, & restituere, animum intendit: quod ⁸ever-
 sum ab Antiocho, profanatumque à gentibus, foedam sui
 speciem

1 *Fusæ hostium copia.*] Occisa sunt ad
 tria millia. Hæc in Maspha acciderunt.
 Vide I. Machabæorum, cap. IV. §. 23.
 Joseph.

2 *Tyriarum opum.*] Purpuræ marina.
 Drusus. Tyrus prisca orbis unicum fere
 emporium fuit, de cujus divitiis & clas-
 sibus, incredibilia fere sunt, quæ antiqui
 tradunt. Sed nemo exactius propheta
 Ezechiele, cap. xxviii. Ex quo patet,
 cur Tyriæ opes in proverbium abierint.
 Horn.

3 *Namque ex Syria.*] I. Maec. III. Jo-
 seph. XII. II.

4 *Ex nunciis.*] Qui evaserant.

5 *Immani exercitu.*] In quo erant LX.
 millia peditum, & V. M. equitum. Hæc
 est quarta expeditio Judæ. Horn.

6 *Antiochiam.*] Η' ἡ Ἀντιόχεια ἡ
 αὐτὴ τεργόπολις. ἐν τετάρων συνε-
 σῶσαι μεράν. τείχεσσι δὲ καὶ κρηναῖ
 τείχεσσι καὶ ἰδίω κρηναῖ ἐκαστον τὸ κλισμα.
 τὸ μὲν ἐν πρώτῳ αὐτῶν ὁ Νικηταρ
 συνώκισε, μετὰ γὰρ ἐκ τῆς Ἀντιόχειας
 πρὸς οὐκίτορας, ἡνὲν πωλοσίον ἐτείχεσεν
 Ἀντιόχου ὁ Φιλίππος μικρῶν πρὸς τε-

ργῶν τὸ ἡ δούπεργον. Ἐπὶ πλάθους τῶν οὐκί-
 τῶν ἐστὶ κλισμα. τὸ δὲ τρίτον Σελεύ-
 καὶ ἡ Καλλιπία τὸ δὲ τέταρτον Ἀντιό-
 χου ἡ Ἐπιφανῆς. Καὶ δὲ καὶ μετὰ
 πόλις ἐστὶν αὐτῆς τῆς Συρίας, καὶ τὸ βα-
 σιλειον ἐν αὐτῇ ἰδρυτο ὑπὸ ἀρχῆς τῆς
 χροῆς ἔστω πολὺ πλείον) καὶ δωμά-
 καὶ μετὰ Σελεύκειας τῆς ἐπὶ τῆς Τύρῃς
 καὶ Ἀλεξανδρείας τῆς πρὸς Αἰγύπτου.
 Συνώκισε δὲ ὁ Νικηταρ ἐν αὐτῇ καὶ
 τὰς ἀπὸ γῆς Τεργόπολις, πρὸς ἡ
 μικρῶν πρὸς ἐν ἐμνήσθημεν διότι
 Ἀντιόχεις αἰς ἡρώα ἡμῶσι, καὶ ἀγῆ-
 ἑορτῶν ἐν τῇ Καισάρειᾳ πρὸς τῇ Σε-
 λυκειῶν. Strabo XVI.

7 *Hierosolymam regressus.*] Joseph. XII.
 II. I. Maec. 4. Anno regni Syriæ sive
 Graecorum cXLVIII.

8 *Eversum ab Antiocho.*] Triennio an-
 te. Eversum autem templum dicit pro-
 pter abolitam ibi deletamque religio-
 nem. Eam Judas restituere animum in-
 tendit, purgareque templum, quod pro-
 phanatum fuerat superstitione genti-
 lium. Hoc prædictum à Daniele volunt.
 Dan. VIII. 14. & XII. 12. Druf.

speciem præbebat. Sed Syris arcem tenentibus, ¹ quæ con-
 tinua templo, ² & loci natura superior, atque inexpugna-
 bilis erat, adiri subjecta non poterant, crebris eruptionibus
 prohibentibus. Adversum hos Judas, validissimam suorum ⁴
 aciem objecit. Ita ³ opus sacræ ædis curatum, templum-
 que muro circumdatum, constitutique, ⁴ qui perpetuum
 præsidium, armati agitent. At ⁵ Lysias, multiplicato ⁶
 exercitu, in Judæam regressus, rursus vincitur, magna
 clade exercitus & auxiliorum, quæ ei à civitatibus missa, in
 bellum conspiraverant.

XXXIII. In-

1 *Quæ continua templo.*] Quæ templo
 superfabat. Joseph. xii. 14. Sed vide
 num potius legendum sit, *quæ contigua*
templo. Arcem autem dicit quam supe-
 rius acram & acropolim vocari dixi-
 mus. Unde in libro jejunii filii *Acræ*
 vocantur, qui illic in præsidio sedebant.
Drus.

2 *Et loci natura superior.*] Non ergo in
 urbe inferiore sita erat, sed in superiore,
 hoc est, in civitate David. Nam tem-
 plum subiectum habebat, quod in clivo
 montis Sion, *Moria dicto.* *Idem.*

3 *Opus sacræ ædis curatum.*] Atque en-
 cenia celebrata. Josephus lib. xii. 11.
 Πέμψη δὲ καὶ εἰρηδὶ τῆς Χερσαίας μη-
 νός, ὅνοι Μακεδόνες Ἀπελλαίου καλεῖ-
 σι, ἠΨαν τι φῶται ἐπὶ τῆς λυχνίας, καὶ
 ἐθυμιασαν ἐπὶ τῆς βωμῆς, καὶ ἄρτους πλῆ-
 τείσαν ἐπέθηκον, καὶ ἄλοκαύτων
 ἐπὶ τῆς καινῆς ἱουδαίας. ἔτυχε δὲ τῶ-
 ντι καὶ πλῆθὺς ἡμέραν ἐκείνου γίνεσθαι,
 καὶ ὡς καὶ μετέπειτα αὐτῶν ἡ ἀγία
 ἱερουσαλία εἰς βέβηλον καὶ κοινὴν σιμὴν
 θῆσαν ἐπὶ τῆς τριά. τὸ γὰρ ναὸν ἐρημα-
 θῆναι ὑπὸ Ἀντίοχου Ἀμφικλεῖτος ἱερεὺς
 ἔπειτα σωθῆναι τῆσιν ἐπὶ τῶν πέμψων καὶ
 πτωχαραχθῶν, καὶ ἐκείθεν τῶντι ὡς
 τὸ ναὸν ἐξήγειρε, πέμψη καὶ εἰρηδὶ τῆς
 Ἀπελλαίας μελῶς, ἡ καὶ ἀρ(α)ίς ἐ-
 γρήγειρε ἡ καὶ ῥ' καὶ ῥ' ἐπὶ τῆς Ὀλυμπιάδος
 ῥ' καὶ ῥ' ἐπὶ τῆς. Annum primum verten-
 tem Olympiadis centesimæ quinquage-
 simæ quartæ, componit Josephus cum

anno Græcorum centesimo quadragesi-
 mo octavo, unde colligere est Encenia
 Judæ Maccabæi incidisse, ex Josephi
 sententia, in annum affectum ter mille-
 simum septingentesimum octogesimalum
 sextum. *Petitus.*

4 *Qui perpetuum præsidium.*] Ex præ-
 fectis militaribus quidam fuere, qui
 Græce *προσώται* & *πράσιτοι* τῆς ἱερῆς
 dicti sunt, id est, præfides templi, &
 præfecti exercitus templi. Hi vero præ-
 sidio templi præfuerunt, quod olim Ju-
 das Maccabæus imposuit, itemque tur-
 ris Antonia, quam cum templo jun-
 ctam illius posterii condiderunt. Habiisse
 autem Judæos ejusmodi custodia cau-
 sa milites, indicat S. Matthæus xxvii.
 Cum enim petissent Judæi à Pilato, ut
 juberet cudodiri sepulchrum Christi us-
 que in tertium diem; respondit Pilatus;
*Habetis custodiam, ite, custodite. sicut scī-
 tis.* Huic vero præsidio præerat tribunus
 militum unus, aut fortasse etiam plures
 cum cohortibus suis, ut mox apparebit.
Sigon.

5 *Lysias multiplicato exercitu.*] Quinta
 expeditio, de qua nihil mihi adhuc le-
 ctum, nec apud Josephum, nec apud
 alios. Quarendum ergo unde habeat?
 Sigonius ad hunc locum annotat: *Lysias,*
postquam semel victus recessit Antiochiam,
elegit quidem milites, ut multiplicatis eis
rursus veniret in Judæam: verum venisse
non dicitur, neque ab auctore libri Macha-
bæorum, neque à Josepho, sed multa prælia
secunda

1 XXXIII. Interea Antiochus, quem in Persidem profectum supra memoravimus, ¹ oppidum Elymum, regionis illius opulentissimum, ² fanumque ibi situm, multo auro refertum, diripere conatus, confluyente undique ad defensionem loci multitudine, fugatus: insuper nuncium accepit, ² res ³ vel à Lyfia, vel à Lyfimacho, improspere gestas. Ita ex ³ mœrore animi, corporis morbo incubuit. Sed cum internis doloribus angeretur, reminiscens malorum, quibus populum Dei vexaverat, merito sibi illa accidisse confitebatur. ⁴ Deinde ⁴ post paucos dies moritur, cum regnasset annos ⁵ undecim. *Antiocho* filio regnum reliquit, ⁵ cui *Eupator* nomen fuit.

XXXIV. Ea

secunda cum finitimis gentibus fecisse, quæ deinceps quinto capite explicantur.

1 *Oppidum Elymum.*] Elymaidem, 1. Machab. vi. 1. Elymada. Josephus xi. 1. 23. Persepolim, 1. Machab. ix. 2. Cæterum Elymus esse videtur, quæ in libris Canonicis Elam vocatur. *Idem.*

2 *Fanumque ibi situm.*] Fanum Veneris, Appianus. Diana, Joseph. xi. 13. Verba Appiani sunt, τὸ τῆς Ἐλυμίας Ἀφροδίτης ἱερὸν ἐστὶν ἄλυσον, καὶ φθίνων ἐπελάττει, παιδίον ἀναετὲς ἀσπλιπὼν Ἀντιόχου. Εὐπίτορα. Hieronym. commentario in Danielem ex Polybio & Diodoro refert, Antiochum, cum templum Dianæ in Elymaide spoliare conaretur, oppressum à custodibus templi & vicinis gentibus, quibusdam phantasis in amentiam versum, morbo interuisse in Tabes oppido Persidis. Justinus lib. 32. *Interea in Syria rex Antiochus, cum gravi tributo pacis à Romanis victus oneratusque esset, seu inopia pecuniæ compulsus, seu avaritia sollicitatus, qua sperabat se, sub specie tributariæ necessitatis, excusatus sacrilegia commissurum, adhibito exercitu, nocte templum Didymæi Fovis aggrederetur. Quæ re prodita, concursu incolarum, cum omni militia, interficitur. Quæ conciliabis, si hos loqui dixeris de Antiocho magno aut Sidete, & illos de Antiocho Epiphane: Magnus enim &*

Sidetes perierunt in Perside: Epiphanes fugatus, ex mœrore animi, corporis morbo incubuit. *Drus.*

3 *Vel à Lyfimacho.*] Qui iste Lyfimachus? An qui Menelao successit in pontificatu. Sigonius legit, *res à Lyfia improspere gestas*. Reliqua superare arbitrat à glossemate. *Idem.*

4 *Post paucos dies moritur.*] Tabes, relicto novenni filio Antiocho Eupatore. Appian. Syriac. Alia de morte ejus opinioniones paulo ante ex Hieronymo relatæ sunt. Quod locum spectat, dissentiant itidem authores. Appianus in Elymaicis. Hieronymus in *Tabes oppido Persidis*. Author 11. Macc. ix. 3. in montibus Media & Persidis juxta Ecbatanam. Hinc aliqui colligunt errorem ab eo commissum. Quod tamen ita excusari potest, si Tabes urbem eam dicamus quæ hodie Tabs Kileki appellatur, sita in Kilan, id est, Media, qua montibus Tauri jungitur.

5 *Cui Eupator nomen erat.*] Sic appellatus fuit à Syris, propter patris virtutem. Appianus. A Lyfia educatore 1 Mach. vi. 17. Eupator autem potius erat cognomen, quam nomen proprium. Aut mutatum ei fuit nomen in regno, more apud veteres tralatitio. Hunc juniorem Antiochum appellat Eusebius. *Drus.* Sic *Ὀψαλεία* vocatur generosa filia.

XXXIV. ¹ Ea tempestate ² Judas, Syros in arce positos ¹ obsidebat. Qui cum ³ fame atque inopia afficerentur, missis ad regem nunciis, præsidium implorant. Ita Eupator, ⁴ cum ² centum millibus, & equitum viginti millibus, suis subsidio venit: præeuntibus aciem, cum ingenti terrore, ⁵ elephantis. Tum Judas, laxata obsidione, regi obviam tendit, ³ primoque ⁶ prælio Syros fundit. ⁷ Rex petit pacem: ⁸ quia ⁴ infido ingenio male usus, perfidiam consecuta ultio. Nam ⁹ Deme- ⁵ trius

filia. Et *Ὀπάειδαι* dicti à Theseo nobiles Atheniensium. *Plut.* in Theseo, atque patricios idem sic vocat in *Publicola*.

¹ *Ea tempestate.*] Anno post obitum Antiochi Epiphaniis, qui Græcorum erat et.

² *Judas Syros in arce positos obsidebat.*] Causa obsidionis excursiones eorum perpetuat. Vide *Joseph.* XII, 14.

³ *Fame atque inopia*] *Καί τινος δάσους μηχανήματα καὶ χρώματα ἐγείρας φιλοπίας ἀεθσεύει τῆ δ' ἀκρας αἰρέσει. Joseph.*

⁴ *Cum centum millibus.*] Videtur legendum, cum peditum centum millibus. *Drus.*

⁵ *Elephantis.*] Triginta duobus *Machabæorum* c. VI. v. 30. *Josephus* lib. XI I. cap. 4. Octoginta. *Historia Ebraica.* Fuerunt Indici, qui Libyco longè superant, teste *Livio* xxxv I. Præliandi cum elephantis mos, accurate *I Macc.* c. VI. describitur. Summa est: pro xxx I. elephantis depugnasse xxx I. millia peditum, xvi. millia equitum. *Vegetius* III, 24. *Elephanti in præliis magnitudine corporum, barritus horrore, formæ ipsius novitate, homines equisque conturbant. Hoc contra Romanum exercitum primus in Lucania Pyrrhus Rex eduxit. Postea Hannibal in Africa, Rex Antiochus in Oriente, Jugurtha in Numidia, copiosos habuerunt: adversus quos diversa excogitata sunt armorum genera. Fuisse Indicos etiam hinc patet, quia singuli in ligneis turribus xxx I. propugnatores habuerunt: cum Africani vix sex vel septem portent.*

Gesnerus & Aldrovandus, ex Livio, Plinio, Solino.

⁶ *Prælio Syros fundit.*] Contra sentitis, qui lemmata in *Josephum* composuit. Nam victum ab Antiocho Judam tradit, & in templo obsessum. Verba sunt: *Ὡς Ἀντίοχος ὁ δ' Ὀπάειδος ἰεραδαίως νικήσας ἐπολιόρησεν Ἰούδα, εἰς τὸ ἱερόν ἐκκλείσας.* Ex textu & *Machabæorum* & *Josephi* certum est, capta à Syris Bethsura, exercitum Hierosolyma venisse, & Judam ibi obsessum. Igitur male *Sulpicius* victoriam Judæ attribuit, quæ nulla fuit. *Horn.*

⁷ *Rex petit pacem.*] *Καὶ πέμψας ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς Ἰούδα, καὶ τὰς αὐτῶν πολιορκήσας, εἰρήνην τε ἐπιπέλασεν καὶ συσχερεῖν τοῖς πατρώοις νόμοις χρωμάσας ἑαυτῶν. Joseph.* Causa fuit adventus *Demetrii*, ut in sequentibus refertur.

⁸ *Quia infido ingenio male usus.*] Legendum opinor, quia pro quia, ut pax subintelligatur. *Qua pace,* inquit, *infido ingenio male usus est perfidiam consecuta ultio.* Constat enim verbum substantivum (est) in hac historia desiderari. *Drus.*

⁹ *Demetrius.*] *Appianus* in *Syriacis* hunc *Demetrium* ait fuisse *Σελδουκῆ μὲν ἦν, Ἀντόχου δ' Ἐπιφανῆς ἀδελφεὸν. ἠγωνὸν δ' ἔμελλε Ἀντόχου, ἀνέμιον ὄντα τὰ δὲ τῶν παιδῶν.* Non ergo patruus erat Antiochi Eupatoris, ut *Justinus* lib. xxxiv. scriptum reliquit: sed patruelis, ut recte *Appianus* eum appellat. Erant enim duorum fratrum filii. Adito sis ad locum illum *Appiani* & ad

trius ¹ Seleuci filius, quem Romanis obsidem datum supra memoravimus, ² ut audivit Antiochum decessisse, ³ petivit, ⁴ ut se in regnum remitterent. Quod ⁵ cum ei negatum fuisset, ⁶ clam Roma profugit, ⁷ in Syriam venit, regnumque occupavit: ⁸ Antiocho filio, qui annum unum & menses sex regnaverat, interfecto. Hoc regnante, primum ⁹ Judæi ¹⁰ à populo Romano amicitiam fedusque petiere: benigneque excepta legatio, Decreto Senatus, socii atque amici appellati. ¹⁰ Interim Demetrius, adversus Judam, per duces suos, bellum

& ad Epitomen Livii. *Drus.* Præter hunc etiam Philippus, qui cum Lyfia gubernator regni & pueri Eupatoris constitutus erat, tum Antiochiæ rebelavit. Atque hæc princeps pacis cum Juda inira causa. *I Machab. xlii. xl. 22. Joseph. xlii. 14, 15.*

¹ *Seleuci.*] Non Antiochi magni, ut existimasse videtur Justinus. Nam Antiochum Epiphanem appellat fratrem Demetrii, cum fuerit fratris filius. Seleucus enim & Antiochus ille germani fratres erant. Horum filii Eupator & Demetrius. Nihil certius. *Drusius.* Vide Justinum xxxiv.

² *Ut audivit Antiochum decessisse.*] Audita morte Antiochi, cujus loco Romæ obses fuerat, petivit primo ut se in regnum reducerent, secundo, ut saltem obses esse desineret, quandoquidem permutatus esset patrueli, qui tum defunctus erat. Quum ne hoc quidem impetraret, aufugit navigio. *Appianus.*

³ *Petivit ut se in regnum remitterent.*] Postulatum non iniquum. Vide Grot. de Jure P. ac Belli l. 1. c. 20. Justinus: *Dimitti igitur se ad regnum petendum aequum esse, quod sicut jure gentium majori fratri cesserit, ita nunc sibi, qui pupillum aetate antecedit, deberi.*

⁴ *Cum ei negatum esset.*] Justinus: *Cum se non dimitti animadverteret à Senatu, tacito judicio, tutius apud pupillum, quam apud eum, regnum futurum arbitrante.* Eo enim tempore annum xlii. ingressus erat.

⁵ *Clam Roma profugit.*] Specie venan-

di ab urbe profectus, Hostiæ tacitus cum fugæ comitibus, navem conscendit. *Justinus.*

⁶ *In Syriam venit.*] Aripolin: ubi exceptus fuit à Syris magna gratulatione, regnumque adeptus est, Lyfia primum occiso, deinde puero & Timarcho, qui Babylonis præfecturam male administraverat. Quamobrem Soter appellatus est, orto à Babylonis initio. *Appianus. Drus.* Vide Josephum xl. 17. *I Mach. vii.*

⁷ *Antiocho filio, qui annum unum & menses sex.*] Puero malim, nisi scripsit, *Antiocho Antiochi F.* Similis defectus supra. Igitur *Demetrii filius.* Nam legendum, *Demetrius Demetrii filius.* Puer autem erat, cum interficeretur, decennis, postquam novennis, id est, *ovrasθης*, ut est in Appiano, ad regnum pervenisset. Unum ergo dantaxat annum regnavit. Quibus noster adjicit sex menses. Quanquam in Eusebio ann. 2. *Drus.*

⁸ *Judæi à populo Romano amicitiam fedusque petiere.*] *I Machab. vi. 11. Joseph. Ant. hist. lib. xli. cap. 17. Gorionides lib. iv. cap. 33.*

⁹ *À populo Romano.*] Cujus tum ingens potentia, Syriæ ac Ægypti Regibus formidabilis. Nam eo tempore jam in Asiam arma eorum penetraverant, & Hispaniam. *I Mach. viii. & Josephus xlii, 17.*

¹⁰ *Interim Demetrius.*] Jussus quidem à Romanis abstinere Judæa, sed jam missis cum exercitu Bacchide. *I Mach. viii.*

bellum gerebat. Ac primum, ¹ per Bacchidem quendam ⁹
² & Alchimum Judæum, ductus exercitus: ³ post Nicanor
 bello præpositus, in prælio occubuit. Tum Bacchides & ¹⁰
 Alchimus, resumtis viribus, auctisque copiis, adversum
 Judam conflagunt. In ea pugna, ⁴ victores Syri, cruento
 admodum victoria sunt usi.

XXXV. Hebræi, in locum Judæ, ⁵ Jonathan, fratrem ¹
 ejus, deligunt. Interea Alchimus, ⁶ cum fœde Hierosoly-
 mam

¹ Per Bacchidem.] Ioseph. xii. 18.
 I Machab. ix.

² Et Alchimum Judæum.] Scribo
 Alchimum. Nam Græce Α'λκίμω, &
 in historia Ebraica אֶלְחִימֹו. Alio no-
 mine Jacimus dicebatur, teste Iosepho.
 Utrumque nomen extat in sacris. Nam
 Alcimus est Eliacim, & Jacimus, Ioa-
 cim, qui Ebræis Iehojacim sive Iojacim.
 Alcimus iste, ut est in historia Ebraica,
 tempore Antiochi, mutata lege, car-
 nes suillas comederat. Sunt qui scri-
 bunt ipsum ex familia Aharonis fuisse,
 sunt rursus qui negent. Ut ut sit, con-
 stitutus fuit sacerdos à Demetrio. I Ma-
 chab. vii. 7. Videatur Ioseph. l. xii.
 c. 15. cui dissidium cum priore Macha-
 bæorum, in eo quod scribit post exces-
 sum Alcimi populum, communibus
 suffragiis, pontificatum Iudæ tradidisse,
 qui eum per triennium administravit.
 Nam Alcimus diu post Iudam vixit.
 Successit enim Lysimacho. an Mene-
 lao? quem Menelaum rex suasu Lysia
 missum in Beroeam occidi curaverat.
 Quare offensus Onias Menelai filius in
 Ægyptum concessit, ibique impetrato
 à Ptolemæo rege loco, in præfectura
 Heliopolitana, templum simile Ieroso-
 lymitano extruxit. *Drusus.* Eorum qui
 Lysimachum, postremum in superiore
 serie Pontificem prætermittunt, alii scri-
 bunt Antiochum Eupatorem, Epipha-
 nem alii, alii Demetrium Sotorem, Ia-
 cimum, id est, Joachim (ut Ruffino
 interdum etiam nominatur in Iosephi
 versione) item dictum post Menelaum
 substituisse. Iosephus τὸν ἀρχιερω-

σὺβλω, inquit, Α'λκίμω δέδωκεν, ὅτι
 ὄντι τῶ ἀρχιερέων ἑρασίας. Minime ne-
 gat Iosephus Alcimum fuisse ex genere
 Sacerdotali, sed ex Pontificali, id est,
 ex nepotibus illis, qui jure à majoribus
 recepto, & satis constanter per pluri-
 mos annos observato aut in Pontificis
 dignitatem, sanguinis proximitate, suc-
 cedere deberent, aut vicinius succe-
 dendi jus obtendere possent. Quin &
 ipse alibi hunc Iacini nomine memo-
 ratum, ex Aharonico genere, expressum
 ait, ὅτι ὄντι τῶ οἰκίας ταύτης. *Selde-
 nus.* Vide eundem I. de Success. in Pon-
 tific. ix.

³ Post Nicanor bello præpositus, in præ-
 lio occubuit.] Historia habetur apud Io-
 sephum lib. xii. cap. 17. Gorionidem
 lib. iv. cap. 24. Vide quoque I Machab.
 vii. 16. & I Machab. xiv.

⁴ Victores Syri.] Hæc gesta sunt anno
 Græcorum c. l. i. & in hac pugna Iu-
 das occubuit, I Machab. ix. Iosephus
 xii. 18. *Idem.*

⁵ Jonathan fratrem ejus deligunt.] Non
 statim à cæde Iudæ, sed aliquammulto
 tempore post, cum se tota fere regio
 Bacchidi tradidisset. I Mach. ix. 24. 25.
 Vide & Ioseph. xii. Delectus fuit in
 Principatum, non Pontificatum, quod
 postea demum factum est, ut paulo post
 diceretur.

⁶ Cum fœde Hierosolyam vastasset.]
 Destrui muros domus sanctæ interioris
 jussit. I Mach. ix. 54. De hoc muro
 Tacitus, emendante Grotio: *Illic im-
 mensa opulentia templum, & primis ma-
 nimentis urbi adjuge, intimis clausum.*
 Voluit

² mam vastasset, ¹ Moritur. Bacchides socio destitutus, ad
³ regem redit. Dein, post biennium rursus, Bacchides bel-
⁴ lum Judæis intulit: ² victus pacem petit. Quæ propositis
 conditionibus data, si ³ profugas captivosque, ⁴ & omnia bello ra-
⁵ pta, redderet. ⁵ Dum hæc intra Judæam geruntur, adolef-
 cens quidam Rhodi educatus, nomine ⁶ Alexander, ⁷ Antio-
 chi se esse filium dictitans, (⁸quod falsum erat) adjutus opi-
 bus

Voluit ergo Alcimus omne discrimen
 in templo inter Iudæos & Græcos tol-
 lere, in Græcorum, quibus turpiter ser-
 viebat, gratiam. *Grotius.*

¹ *Moritur.*] Anno Græcorum CLIII.
 qui fuit annus secundus Ionathæ. Er-
 rat igitur Iosephus, dum Alcimo mori-
 entem successisse dicit Iudam Macha-
 bæum. Nam is anno præcedenti CLII.
 occubuerat. Ergo nonnisi biennio Pon-
 tificatum scelestus Alcimus tenuit. *Horn.*

² *Victus pacem petit.*] Gorionides ad-
 dit Bacchidem à Ionatha captum, juras-
 se omnia se, quæ ceperat in Judæa, red-
 diturum. Sed hoc falsum. Nam Iona-
 thas prior pacem petiit, & parum æquis
 conditionibus acceptavit. I Mach. IX.
 Ioseph. XI. 2. 2.

³ *Profugas captivosque.*] Captivi
 utrimque redditi fuerunt. De transfugis
 reddendis nulla mentio nec apud Iose-
 phum, nec in libris Machabæorum.
Drus.

⁴ *Et omnia bello capta.*] Falsum &
 hoc. Nam nec Ierosolymam, nec alias
 Judææ urbes petere ausus est. Hinc Io-
 nathas sedem suam in oppido Machmas
 posuit. *Ioseph.*

⁵ *Dum hæc intra Judæam geruntur.*] Anno Seleucidarum CLX. I Machabæo-
 rum cap. X. Iosephus lib. XII. cap. 3.

⁶ *Alexander.*] Alexander Balas, si-
 ve Bales. Iosepho dicitur Balles: aliis
 ὁ Βαλαῖ, id est, filius Balæ, quibusdam
 Veles. De hoc Appianus in Syriacis:
*Adversus Demetrium exortus est quidam
 Alexander, falso in Seleucidarum gentem
 sese inserens: quem Ptolemæus Ægypti rex
 forebat odio Demetrii, atque ita conve-
 nientibus Ægyptiis, Alexander Demetrium*

regno expulit. Qui postquam in exilio de-
 functus est, filius paterno nomine Deme-
 trius regnum recepit, & quia vicit alienum
 à sua familia, Nicatorem Syriæ cognominave-
 runt, ut secundum post Seleucum, à quo de-
 scenderunt reges Syriæ. Et Justinus lib. 35.
*Antiochenfes adjuvantibus Ptolemæo rege
 Ægypti, & Attalo rege Asia, & Ariar-
 rathe Cappadociæ, bello à Demetrio læssi-
 ti, subornant propalam quendam, fortis ex-
 tremæ juvenem, qui Syriæ regnum, velut
 paternum, armis repeteret, & ne quid con-
 tumeliæ deesset, nomen ei Alexandro indi-
 tur, genitusque ab Antiocho rege dicitur.
 Tantum odium Demetrii apud omnes erat,
 ut æmulo ejus non vires regie tantum, ve-
 rum etiam generis nobilitas, consensu om-
 nium, tribueretur. Vide & Livii Epit. 111.
 Lipsium Monit. & Exemp. Polit. II.
 Alexander hic Βαλαῖς, vel ὁ Βαλαῖς,
 Latinis Propala vel Prompalus dictus
 videtur. I. Capellus. Vide Iustinum 35.
 & ibi Commentatores.*

⁷ *Antiochi.*] Epiphanis. I Mach. 10.
 Ioseph. 13. 4. ex Bala Concubina. *Sa-
 lian.* Eupatoris. *Iyra. Carth. Adrichom.*
 Quod falsum: quia Eupator anno ata-
 tis XII. occisus.

⁸ *Quod falsum erat.*] Sic habes Pseu-
 do-Drusum. Tacit. 5. Aunal. Pseudo-
 Neronem. Suet. Pseudo-Ariarathen. *Val.
 Max.* 9. 16. Pseudo-Johannem. *Pachy-
 mer.* 111. 12. 13. & alios. Iosephus ta-
 men, & historia Machabæorum, nihil
 dubitant quin Antiochi Epiphanis fi-
 lius fuerit, XII. 4. Et scæpe, qui veri
 successores sunt, ab æmulis, præsertim
 victi, crimine tali onerantur, ac cum
 tempore mendacium gliscit. *Horn.*

bus Ptolemæi regis Alexandrini, in Syriam cum exercitu venit: ¹ Demetrium bello superatum occidit, cum regnasset ² annos XII. Hic Alexander, priusquam adversus Demetrium confingeret, ³ fedus cum Jonatha fecerat, eumque ⁴ veste purpurea & ⁵ insignibus regiis donaverat; ob quod eum Jonathas auxiliis juverat, victoque Demetrio, primus omnium congratulatum occurrerat. Neque postea Alexander datam fidem violavit. Ita ⁶ quinquennio, quo rerum ⁸ potitus est, ⁷ res Judæorum tranquillæ fuerunt. Igitur ⁸ Demetrii

1 Demetrium bello superatum occidit.] Iustinus: Totius ferme Orientis viribus succinctus, bellum Demetrio infert, viclumque, vita pariter ac regno spoliatur.

2 Annos XII.] Ἐτη βασιλεύσαντος αὐτοῦ. Ioseph. XIII. 5.

3 Fedus cum Jonatha fecerat.] Primo Demetrius Ionathan in partes suas traxit. Deinde Alexander τῶν εὐβαλῶν τοῦ ἐπι Δημητρίου, καὶ ἀποδείξας ἱωνάθαν ἀρχιερέα, συμμαχεῖν ἐπέσειν αὐτῷ. Ioseph. XI. 5. Δεξάμενος δὲ τὴν ἐπιστολὴν ὁ ἱωνάθης, εὐδύνει μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπιστολήν, καὶ σκηνοπηγίας ἐνστάσης, καὶ ἔτι τέσσαρα ἢ τὸ ἀδελφὸν αὐτῶν ἱὸν ἀποθάνειν. Vide I Macch. cap. 10. 18. & deinceps. Drus. Iuda mortuo quadriennium aut circiter transit sine Pontifice. Quo exacto, Ionathan qui in Principatum antea successerat, ab Alexandro postmodum Syriæ rege Pontifex etiam renuntiatus, more solenni sacris vestibus in Scenopegiæ festo est indutus; annuente etiam Demetrio Sotere, Syriæ tunc rege, & populo. Verba epistolæ seu diplomatis Alexandri ad Ionathanem, quo eum in partes suas pellexit, sunt: Ἐπεὶ ἔτι σε σήμερον ἀρχιερέα τῆς Ἰουδαίας. Accepta epistola Ionathan, εὐδύνει μὲν τὴν ἀρχιερατικὴν ἐπιστολήν, καὶ σκηνοπηγίας ἐνστάσης, καὶ ἔτι τέσσαρα ἢ τὸ ἀδελφὸν αὐτῶν ἱὸν ἀποθάνειν καὶ γὰρ εὐδύνει μὲν τὸν τῶν ἀρχιερέων ἵνα ἐκείνους.

Vide sis Iosephum lib. XI. cap. 5. Li-

brum Hasmonæorum cap. 10. 21. & Eusebium num. MDCCC LXII. Non extat in Historia Sacra (sic observat ad Ionathanis initia magnus Scaliger in Canonibus lib. 3.) aliud exemplum tanti intervalli sine pontifice maximo. Nam summo sacerdote mortuo statim filius aut nepos aut frater jure successione, ad Pontificatum, nullo impediante aut controversiam movente veniebat. Selden.

4 Veste purpurea.] Qui amicis regum dari solebat, unde purpuratorum nomen. Ita Iosepho est ἐπιτολή πορφύρεα. Drus. Mos ille Orientis, ut supra ostensum. Sic postea, cum nuptiæ apud Ptolemaidem inter Alexandrum & Cleopatram Ptolemæi filiam celebrarentur, Ionathan purpurea veste regibus assedit. Iosephus lib. XIII. cap. 7. Qui addit: Ἐστὴν δὲ ἀρχὴ πρὸς ἱωνάθαν ὁ βασιλεὺς Ἀλέξανδρος ἐπέσειν, ὡς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν ἀναστρέψαι τὸν φίλον.

5 Insignibus regiis.] In eodem, καὶ στέφανον χρύσειον, & coronam auream. Ioseph. Frustra ergo Sigonius Sulpicium erroris accusat.

6 Quinquennium.] Alexander videlicet. Mox ait, cum regnasset annos quinque. Drus.

7 Res Judæorum tranquilla.] I Macch. cap. 9. 73. Ἐcessavit gladius ab Israël. Quod pro eo habendum ac si dixisset, res eorum tranquillæ fuerunt, sive quies eis fuit à bello. Idem.

8 Demetrii filius.] Historia postulat ut legamus,

metrii filius, qui post mortem patris ¹ Cretam confugerat, hortante ² Lathene Cretensium duce, regnum patrum bello repetens, impar viribus: *Ptolemaum Philometorem* regem Ægypti, Alexandri focerum, ³ jam tum genero infestum, ¹⁰ ut sibi sit auxilio, implorat. Ille vero, non tam supplicis precibus, quam ⁴ spe Syriæ occupandæ illectus, copias cum eo jungit: ac ⁵ filiam Alexandro nuptam, dat Demetrio. ¹¹ Adversus hos, Alexander, acie confligit. Eo prælio ⁶ vincitur Ptolemæus, cadit Alexander. Vincitur Ptolemæus, & paulo

legamus, *Demetrius Demetrii filius*. Hic à Syris Nicanor sive Nicator cognominabatur. Causam supra ex Appiano produximus. *Drus.* Iustin. xxxv. *Initio belli Demetrius duos filios apud Gnidium hospitem, cum magno auri pondere commendaverat, ut belli periculis extimerentur, & si ita fors tulisset, paternæ ultioni servarentur.*

¹ *Cretam confugerat.*] PRO in Cretam. Frequens locutio apud Tacitum & alios bonæ notæ.

² *Lathene Cretensium duce.*] Sumsit ex Iosepho. Vide illum Orig. Iud. l. 13. cap. 8. Sed & Iustinum, libro 35. Hujus Lathenis meminit prior Macchabæorum capite 11. versu 31. Ο' τ' βασιλείας αἰσθηκῶς dicitur in fragmentis Diodori.

³ *Jam tum genero infestum.*] Propter insidias quas ei struxerat per Ammonium quendam. *Iosephus.* Discordia authori 1 Macc. xi. cum Iosepho. Nam prior ille Ptolemæum insidias struxisse Alexandro refert. Contra hic Alexandrum incusat. Uterque, ut mos regum, alterius fortunam eversum cupiebat. Nunquam fida Ptolemæis & Seleucidis amicitia. *Horn.*

⁴ *Spe Syriæ occupandæ.*] 1 Macc. xi. Ioseph. xiii. 8. Cujus prætextum quaesierat, insidias Ammonii, & preces Demetrii. Nec spes successus deerat, hinc premente in Cilicia Demetrio, inde ambiguus Syris, & animo in Alexandrum infesto, quem *insperata opes, & aliena felicitatis ornamenta, velut captum,*

inter scortorum greges, desiderem in regia tenebant. Iustinus. Ita cum nec Demetrio, ob veterem offensam, nec Alexandro ob recentem, faverent, proximus erat Ptolemæus, utroque potentior, ad quem se reciperent. Iosephus tamen constans Ptolemæi patronus est. *Horn.*

⁵ *Filiam Alexandro nuptam dat Demetrio.*] Cleopatram. Quod nomen frequens Ægypti reginis, postquam Cleopatram Antiochi M. filiam, Ptolemæus Epiphanes duxerat. Laudat Iosephus Ptolemæi justitiam & moderationem. Verba ejus sunt: ἐλθὼν αἰσῶς τῆς Ἀντοχείας Πτολεμαίου βασιλέως τῶν αὐτῶν καὶ τῆς στρατομαχῶν ἀναδείκνυ), καὶ ἀναστρεφῶς εἰς δύο αἰσθηκῶς) ἀγαθήματα, Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου. γενεῆς δὲ αὐτῶν φύσιν καὶ δίκην, καὶ τῆς λαμάρων σὺν ἐφιέρω, adhæc prudens, & qui nollet Romanis invidiosus fieri, advocata Antiochenis concione, persuasit eis ut Demetrium reciperent, quod & factum est.

⁶ *Vincitur Ptolemæus, cadit Alexander.*] Locus fæde corruptus, & cui nemo hætenus veram medicinam attulit. Sigonius ita: *Vincitur Alexander, cadit Ptolemæus. Vincitur Alexander, & paullo post interficitur.* Cui firmando consequentia verba, cum regnasset annos quinque. Quæ de Ptolemæo accipi nullo modo possunt. *Drus.* Sed quis credat Sulpicium, cui Sallustiana brevitas placuit, iterasse illa,

& paulo post interficitur, cum regnasset annos v. vel; ut in plerisque authoribus reperi, novem. Demetrius regnum indeptus, Jonathan benigne habuit, fœdus cum eo fecit, Judæos legibus suis reddidit.

XXXVI. Interea Tryphon, qui partium Alexandri fuerat, præfectus Syriæ regno, eum bello prohibiturus, contra

illa, Vincitur Alexander? Ergo sic scribendum: *Es prælio vincitur, Ptolemæus cadit, Alexander paulo post interficitur.* Sic omnia recte cum historia, & secum, consentiunt. Nam alia ratione tam distortus locus sanari nequit, quem Gifselino præteritum miror, satis cætera feliciter merenti de authore nostro. *Horn.* Ptolemæus autem non in prælio cecidit: sed aliquot diebus post, ex vulneribus in caput jacentis inflicto, cum equus, quo vehebatur, barritu elephantum consternatus eum excussisset, extinctus est. *Livius lib. 52. Ptolemæus in caput graviter vulneratus, inter curationem, dum cœssa Medici terere contendunt, expiravit.* *Drus.* Sic & *Strabo* & *Iosephus*, nisi quod hic, post diem quintum à terebratione, dicit mortuum. *Auctor 1 Macch. xi. 18.* post diem tertium. *Polybius* hoc tantum ait, in prælio vulneratum decessisse. *Fragmento ultimo eorum quæ Valesius edidit.*

1 *Paulo post interficitur.* A Zabelo Arabum Dynasta. Sic *Iosephus*. Sed cœminno legendum Ζάβηλος, ἡδὲ Ζαβη. Fuit unus ex duodecim φυλάρχων Arabia, parvi animi cum Ægyptiis illis postremi Ptolemæi ministris, qui Pompeji capite abscisso, Cæsaris amicitiam redimendam putavere. *Grotius.* Τὸ δὲ Ἀλεξάνδρου τὴν κενώσαντα ἀπὸ τῶν Ζάβηλος, ἀπέστρεψε Πτολεμαίου ὅς μετ' ἔργον πολὺ, πλεονεξίας τὸν Ἀλεξάνδρου περὶ τὴν ἡγεσίαν, καὶ αὐτὸς κενώσας τὸν βίον. *Iosephus.*

2 *Annos quinque.* Consentit *Iosephus*, non item *Eusebius*, qui annos decem ei tribuit cum septem mensibus. *Drusius.*

3 *Regnum indeptus.* Sic etiam est in *Lutetia* impressis: cæteri habent adeptus. *Drusius.*

4 *Judæos legibus suis reddidit.* Non legibus, sed immunitate donavit. Nam prius cum religione leges recuperaverant: tributa & vectigalia regibus Syriæ adhuc persolvebant. Ea remisit in gratiam *Ionathæ* *Demetrius*. *Iosephus lib. 13. cap. 8. & 1 Macch. 11. 28.* Vide sequentia.

5 *Tryphon.* *Diodotus* cognomine. *Trypho* genere *Apamenus*. *Iosephus lib. xi. cap. 9.* *Diodotum* etiam vocat *Appianus*, lib. xvi. & *Strabo* lib. 14. *Livius* epit. 14. Verba *Appiani* sunt, *Nicator in expeditione Parthica captus vixit in Phraata regia, regis sorore Rhodogina ducta in matrimonium. Cæterum Syriæ regiam tum vacuam occupavit servus regum Diodotus, inducto Alexandro puero, Alexandri Nothi ex Ptolemæi nata filio: quo mox sublato ipse regnare ausus est, ascito sibi novo Tryphonis nomine.* In *Orosio* lib. v. cap. 2. perperam *Diodorus* legitur pro *Diodotus*. *Alexandrum* filium autem dicit, quem *Appianus* *Alexandrum* puerum appellabat. Nam duo erant, pater & filius. Quocirca nihil mutandum in his verbis, *Demetrio capto Diodotus quidam cum Alexandro filio regnum ejus & regium nomen usurpavit: qui postea ipsum Alexandrum filium, quem participans periculi in pervadendo habuerat, ne in obtinendo consortem haberet occidit. Idem.*

6 *Præfectus Syriæ regno.* Post hæc verba punctum esse ponendum admonuit nos *Carolus Sigonius*. Subintelligitur autem erat, aut aliquid tale. *Drusius.* Locus hic insigni vel authoris vel libra-

¹ contra Jonathan in praelium descendit, ² terribilis XL. millium exercitu. Tryphon, ubi se imparem cernit, pacem simulat: receptumque in amicitiam, invitatumque ³ Ptolemaidam, ⁴ interfecit. Post Jonathan, ⁵ summa rerum ad ⁶ Simonem fratrem defertur. Is ⁶ funus fratris magnifice curavit:

riorum vitio laborat. Nihil enim cohaeret, omnia confusa sunt, ut ex Appiano & Iustino patet. Sulpicii mens est, Tryphonem contra Demetrium arma cepisse. Hoc enim sibi illa volunt: *cum bello prohibiturus*. Atqui, omnium consensu, jam captus à Parthis Demetrius erat, antequam Trypho regnum affectaret. Et tamen Livii Epit. l. l. errore eundem errat, ut vel propterea Sulpicius excusationem mereatur. Demetrius, inquit, ob crudelitatem, quam per tormenta in suos exercebat, à Diodoro quodam, uno ex subiectis, qui Alexandri filio bimulo admodum, regnum asseribat, bello superatus, Seleuciam fugit. Variant scriptores in illo cujus nomine regnum Syriae Trypho invasit. Appianus & Livius Alexandrum, Alexandri nothi filium vocant. Iustinus Antiochum Demetrii privignum. Et sic etiam I Macch. cap. xi. 54. nominatur. Si privignus Demetrii fuit, ex Cleopatra utique, Alexandri filius, sive Alexander, sive Antiochus nomine. Haud mirum, in illa Syriaci regni confusione, toties impigisse scriptores. Horn. Etiam si Alexander à Zabelo Arabarcha interfectus sit, tamen in ipsa Arabia Alexandri filius Antiochus Theos dictus, sed secundus & tum quidem admodum bimulus, tutum per fugium invenit apud Malcoëlem Arabem. Hujus infantis tutor Diodotus Tryphon, milites à Demetrio exautoratos, eoque indignantes, ad se pellicit, atque his copiis armatus adversus Demetrium insurgit, eumque in fugam agit, Antiocho diadema imponit, Antiochiam & elephantos occupat. Capell.

* *Prohibiturus*.] Ibi punctum ponendum & subintelligi debet, erat. Id quod Sigonius monuit. Aliter locus hic emendari nequit.

1 *Contra*.] Vicissim: adverbium est non praepositio. Drusius. Jonathan videns se bello à Tryphone peti, copias quoque suas educit.

2 *Terribilis XL. millium exercitu*.] I Macch. 12. 41. Et exivit Jonathan obviam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in praelium.

3 *Ptolemaidam*.] Πολεμαίς ἐστὶ μεταλή πόλις, ἢ Ἀκὼ ἀνόμαζον ὡς πρὸν, ἢ ἐξ ὧν ὁ ῥητήριος ὡς τὴν Αἰγυπτὸν οἱ Πέρσαι. Strabo 16. Vide Fullerum iv. Miscell. 15.

4 *Interfecit*.] Bascamæ, una cum duobus filiis. I Macch. 3. 23. Quatuordecim circa annos Pontificatum gessit Jonathan. Nam, quod xi. aut xviii. anni ei interdum tribuantur, id ad Principatum, qui quadriennio Pontificatum antevertit, pertinet. Consulas præter latina Eusebii, græca ejus fragmenta pag. 55. & Scaligeri animadversiones ad numerum MDCCC LXXVIII. Ubi etiam corrigitur Josephi locus de quatuor tantum annis ducatus ejus. Atque ea de re vide etiam Historiam Sacram Jacobi Capelli, in anno mundi 3857. Seldenus.

5 *Summa rerum ad Simonem*.] Qui Thasi cognominatus. Succesit in utraque dignitatem Simon frater: ita tamen ut cum à Tryphone dolo caperetur Jonathan, imperium seu ethnarchia Simonis à populo Hierosolymitano deferretur. Paulo post autem, eo interfecto, etiam adjicitur Pontificatus. Iosepho dilerte dicitur Simon καὶ αὐτοῦ ἐξουσίας ἀποδοῦναι ὡς πρὸς τὴν πόλιν. Sic ille l. xii. cap. xi. & vide I Macchab. xii. 42. Seldenus.

6 *Funus fratris magnifice curavit*.] Collegit ossa ejus & sepelivit ea in Modin, urbe

vit: septemque illas pyramidas nobilissimi operis extruxit, in quibus & fratrum & patris ossa condidit. Tum Demetrius, refecto cum Judæis federe, contemplatione cladis à Tryphone illatæ (nam post Jonathæ necem, urbes eorum, atque agros, bello vastaverat) annua ejus vectigalia in perpetuum remittit. Etenim usque ad id tempus, regibus Syria, nisi cum armis resisterent, stipendium pensitaverant. Id gestum, Demetrii regis anno secundo, quod ideo signavimus, quia usque hunc annum, per tempora Asiaticorum regum, cucurrimus, ut ratio temporum digesta luce- ret. Nunc autem per tempora eorum, qui Judæis vel Pontifices,

urbe patrum ejus. I Machab. xlii. 25. Hinc discimus Modin fuisse patriam Hasamonæi Mathathæ. Nam qui eum Ierosolymæ natum fuisse tradunt, ex hoc loco convincuntur erroris. *Drus.*

1 Septemque illas pyramidas.] I Machab. cap. 13. v. 28. Hæc autem consuetudo pyramidum in sepulcris ponendarum, ex Ægypto manasse videtur, ut Diodorus notavit. *Sigon.* Lucanus: *Pyramidum tumulis expulsus Amasis.*

2 Et fratrum & patris ossa.] Duravit hoc sepulcrum usque ad tempora Iosephi, qui illud admirabili magnificentia fuisse refert 13. 11. Hieronymi quoque ævo adhuc stetit. Sic enim in locis Hebraicis: *Modin vicus juxta Diospolin, unde fuerunt Machabei, quorum hodieque ibidem sepultra monstrantur.*

3 Urbes eorum atque agros vastaverat.] In expeditione Hierosolymitana. I Machab. 8. Ioseph. 13. 11.

4 Annua ejus vectigalia.] Malim eis. *Giselin.* Placet conjectura. *Drus.*

5 In perpetuum remisit.] Hæc est ultima immunitas à regibus Syris data Judæis vectigalium & tributorum omnium quæ adhuc solverant. Qua accepta, se prorsus in libertatem vindicatos, ut regum tempore fuerant, arbitrati sunt. *Sigon.* *Σίμων τῷ ἄρχηγῶ τῷ Ἰουδαίου ἐπέδωκε τὸν ἀπὸ Μακεδόντων δαρεῖαν, ἣν λαὸν ἠλευθέρωσεν, αἷς μενεχὲ φέ-*

ρησ αὐτὰς πλεῖν, ἢ δὲ ἐλευθέρωσεν καὶ τὸ ἀνεῖσθαι τοῖς Ἰουδαίοις μετὰ τὴν ῥύσιν τῆς Ἀσσυρίων βασιλείας, ἐξ ἧς ἔχθη τὸ Σέλευκῶν ὁ Νικάνωρ ἐπικληθεὶς κατέχευε Συρίαν, ὑπήρξε. Ioseph. l. 13. 11. Scribo τῶν Συρίων βασιλείας, pro Ἀσσυρίων. Grotius.

6 Regibus Syria.] Justin. 36. *Diu in potestate Macedonici imperii subiecti Syriae regno fuerunt. A Demetrio cum discivissent, amicitia Romanorum petita, primi omnium ex Orientalibus libertatem receperunt, facile tunc Romanis de alieno largientibus.*

7 Demetrii regis anno secundo.] Demetrius regnare coepit anno Græcorum clix. sed cum Alexandro Bala. Eo occiso A. clix. solus regnavit usque ad A. cclxxi. quo ab Arsace Parthorum rege captus fuit. Quia igitur A. clix. est primus ἐλευθερίας Iudæorum, non secundo sed tertio Demetrii anno id, quod refertur, contigit. Sed levis in Chronologia error est, prout vel initia, vel ultima annorum, supputantur. *Horn.*

8 Nunc autem.] Hic honos habendus est libertati, ut quæ à Judæis liberis gesta sunt, ea per annos suorum magistratum digerantur. *Sigon.*

9 Vel Pontifices vel Reges.] Malim, vel principes vel reges fuerunt. Nam qui

tifices, vel Reges fuerunt, usque ad Christi nativitatem rerum ordinem digeremus.

- 1 XXXVII. Igitur post Jonathan, *Simon* frater ejus, ut supra dictum est, Hebræis præfuit, ¹ jure Pontificis: id enim ei, ² tum à suis, tum & à populo Romano, honoris ² delatum. Hic cum ³ secundo Demetrii regis anno civibus præesse cœpisset, ⁴ post octo annos, ⁵ insidiis Ptolemæi, ³ circumventus occubuit. Huic ⁶ *Johannes* filius successit: qui cum aduersum ⁷ Hyrcanos, gentem validissimam,

egregie

reges, etiam pontifices erant. Sic Simon & qui cum secuti sunt usque ad Aristobulum, cum pontificatu principatum administrarunt. Primus Aristobulus diadema sibi sumpsit: à quo deinde reges & pontifices. *Drusius*. Idem Sigonius.

1 *Jure Pontificis.*] Et principis, vel si eum ducem aut ethnarcham libet appellare, quæ in idem recidunt. Sic vocatur 1 Mach. 15. 1. Σίμωνι ἱερεὶ ἔθναρχῳ τῶν Ἰουδαίων, quæ vetus interpretes convertit, *Simoni sacerdoti & principi gentis Judæorum*. Nam ἔθναρχος princeps gentis. *Drusius*. Vide Fullerum 14. Miscell. 16.

2 *Tum à suis, tum à Populo Romano.*] 1 Machab. xiv. 25. ubi Latina editio, *Populus Romanus*, Græca habet ὁ δῆμος simpliciter. Quod rectius intelligitur de populo Iudæo, quam de populo Romano. Sane historiæ veritas postulat ut hic legamus potius, *tum à suis, tum à regibus*. Nam honos iste delatus ei fuit à regibus, Alexandro & Demetrio 1 Machab. 11. 27. & xiv. 38. *Drusius*. Romani vero quomodo hoc concedere poterant, qui adhuc in Syria nihil juris habebant? Iudæos autem illi socios appellaverunt. *Sigonius*.

3 *Secundo Demetrii regis anno.*] De quo dictum. Atque hic primus ἔθναρχος Simonis est. Τοσούτων δὲ βι' ἢ ἑπταήθους πρὸς τὴν Σιμωνῶνα φιλοδοξία, ὥς τ' ἐν τοῖς πρὸς ἀλλήλους συμβολαίοις, καὶ τοῖς δημοσίοις γράμμασιν ἐπι

ἔπειτα ἕως γράφειν Σίμων
ἔπειτα Ἰουδαίων καὶ ἔθναρχος.
Joseph. 13. 11.

4 *Post octo annos.*] Si cœpit præesse anno c1xx. ut apparet ex 1 Machab. 15. 14. præfuit duntaxat septem annis. Nam anno c1xxvi. occisus fuit, insidiis generi sui circumventus, 1 Machab. 16. 14. *Drusius*.

5 *Insidiis Ptolemæi circumventus.*] Generi sui, qui vocatur Ptolemæus Abobi F. quem Chronicon templi secundi perperam regem Ægypti facit, historia extat, 1 Mach. 16. 14. *Drusius*. Hinc iterum in pejus labi cœpere res Judaicæ. *Fugus civium, urbium everstones, fratrum, conjugum, parentum neces, aliaque solita regibus ausi.* Tacitus.

6 *Johannes filius successit.*] Secundus natus. Nam Judas & Mathathias interfecit fuerunt una cum patre, 1 Macc. 16. 14. Hunc Johannem Eusebius non semel Jonathan appellat: in quo memoria lapsus mihi videtur. *Drusius*.

7 *Hyrcanos, gentem validissimam.*] Apparet membrum illud, *gentem validissimam*, à Sulpicio ex ingenio additum esse. Ex ingenio, imo ex opinione. Nam opinatus est Eusebium loqui de gente Hyrcanorum, quæ procul aberat à Judæa, ut non sit verisimile Hyrcanum adversus eam gentem bellum gessisse. Quid igitur? Aut loquitur de Hyrcania, vico Palæstinae juxta Judæam; Stephano memorata: aut fallit nos ipse, imbutus falsa opinione de hoc nomine. *Drusius*. Imo militaverat hic Johannes in castris Partho-

egregie pugnavit, ² Hyrcani cognomen accepit. Mortuus est, ³ annos VI. & XX. rerum potitus.

XXXVIII. Post hunc Aristobulus Pontifex substitutus, ¹ primus omnium, post captivitatem, ⁴ regium nomen assumpsit, capitique diadema imposuit. Exacto anno, diem functus est. ⁵ Alexander deinde, ^{*} filius ejus, rex pariter & pontifex

Parthorum Arsacidarum, contra rebelles Hyrcanos bellum gerentium, & inde ei cognomen.

¹ *Egregie pugnavit.*] Johannes Antiochum Sideten in bellum Parthicum secutus est cum auxiliis. *Joseph. 13. 16.* Vide & Petium 1. Eclog. Chronol. vi. Porro Hyrcani in exercitu Parthico, optimi fuere milites. Contra hos pugnavit eo bello Iohannem quid prohibet, atque hinc nomen accepisse? *Horn.*

² *Hyrcani nomen accepit.*] Secutus videtur Eusebium ita scribentem in Chronico suo: *Simoni successit filius Iohannes, qui vocatus Hyrcanis, Hyrcani cognomen accepit.* Et, *Iohannes dux Judæorum & pontifex adversus Hyrcanos* (ita legendum: vulgo perperam, *adversus Hyrcanum*) bellum gerens, *Hyrcani nomen accepit, & à Romanis jus amicitie postulans, decreto Senatus inter amicos relatus est.* Sed hæc opinio falsa videtur. Quod eo libentius credo, quia scio alios hoc nomine vocatos, in quibus Hyrcanus filius R. Eliezer filii Hyrcani, & R. Iosua filius Hyrcani. Abben Gorion autor, maximum natu filiorum Simonis, Hyrcanum appellatum fuisse, eoque interempto, idem nomen Iohanni attributum à senioribus Israël. Scribit hoc lib. 4. cap. 27. *Drus.*

³ *Annos VI. & XX.*] Sic Eusebius: sed Iosephus ei tribuit an. xxxi. Hunc Functionis sequitur & Tiranus & alii.

⁴ *Regium nomen assumpsit, capitique diadema imposuit.*] Aristobulus dignitatum paternarum hæres, principatum & ethnarchiam in Regni formam vertens, diadema sibi primus, post captivitatem Babylonicam, imposuit. Ita Iosephus libro jam dicto & vigesimo, Eusebius

etiam, & Nicephorus Patriarcha. Nam tamen in vulgato Nicephori codice Græco (alium præter eum qui in Thesaurio Temporum Scaligeriano habetur non vidimus) præmittitur Aristobulus, in codice tamen Mf. quem supra memoravi, post Iohannem Simonis filium sequitur, *Ἀριστοβούλου υἱὸς αὐτοῦ ὃς καὶ Διάδημα βασιλέως ἐπέθετο καὶ Ἀλεξάνδρου τὴν αὐτοῦ μητέρα.* Quod vero adjectum est de Alexandra matre, ex scriptoris oscitantia ibi natum est. Etiam habebatur in Latini interpretis exemplaribus. Huic vero Aristobulo matrem Alexandræ nomine agnoscere non comperio, sed proximo ejusdem nominis, qui Alexandro Iannæo filius minor natu, pontificatum post Alexandræ matris obitum, ut statim dicitur, accepit. *Selden. Iosephus XIII. 19.* *Ἀριστοβούλου τὴν δόχλιν εἰς βασιλείαν μετέστησε δόξας, ἐκείνην γὰρ ἔπαισε, Διάδημα παρὰ τὴν ἐπιπέθει καὶ ὑπέθετον ἔπαισε, καὶ πᾶσι ἀπὸ μηνῶν γ', ἀφ' ἧς τὸ Βαβυλωνίων δαλείας ἀπαλλαγείσθε ὁ λαὸς, εἰς τὴν οἰκίαν ἐπανήλθε.* Diadema autem fascia erat tenuis candidaque, circumdans caput: quam à Libero patre inventam Plinius notavit. *Valerius lib. 6. cap. 2.*

⁵ *Alexander.*] Qui Ebræis 'אנן', id est, Jannæus. Sic etiam Iosephus eum vocat, *Post Aristobuli obitum, inquit, Salome ejus uxor, quam Græci Alexandram nominant, solutis ejus fratribus, quos ipse, ut diximus, vinxerat, Jannæum, qui & Alexander est, regem constituit, ætate cæteros præcedentem atque modestia.* Vide sequentia. Habentur autem lib. 13. cap. 20.

tifex fuit, regnavit annos VII. & viginti, in cuius actibus,
 4¹ nihil² præter crudelitatem, memoria dignum reperi. Hic,
 cum Aristobulum & Hyrcanum, parvos filios, reliquisset,
 3³ Solina sive Alexandra⁴ uxor ejus, regnum per novem annos
 5⁵ tenuit. Post hujus obitum, 5⁵ fœda inter fratres, de regno
 certamina.

cap. 20. Vide quoque historiam Ebraicam. cap. 30. & Chronicon templi secundi, fol. 39. col. 3.

* *Filius ejus.*] Imo frater. Nam Hyrcanus tres filias habuit, Aristobulum, Antigonum, Alexandrum. Aristobulus exacto anno diem functus est. Quod in historia Ebraica, *regnavit annum unum solidum.* Unde corriges Chronicon templi secundi, in quo, *regnavit biennio dierum, pro anno dierum.* Antigonus periit ante mortem Aristobuli. Historia nota est. Alexander, licet in magno fratris odio fuisset, tamen ei successit in regno. Unde in Chronico illo, *Alexander frater ejus regnavit pro eo.* Eadem invenies in historia Ebraica. Vide quintiam Josephum lib. XIII. cap. 20. *Idem.*

1¹ *Nihil.*] Imo bellicosissimus fuit, & Judaici regni pomœria fecit amplissima. Quippe in Palæstina ad maris litus Alexandro parebant, Rhinocorura, Raphia, Anthedon, Gaza, Azotus, Iamnia, Ioppe, Apollonia & turris Stratonis. Procul à litore, Idumæa, Adora, Marissa, Samaria, mons Carmelus, & Itaburius, Scythopolis sive Betsan, Gadara, Gaulanitis, Seleucia, Gabala. In Moabitide Esëbon, Medaba, Lemba, Otona, Telithon, Zara, Cilicium, Aulon, Pella. Atque ubique Iudaïsmum restituerat. Pella, quia amplecti recusaverat, funditus subversa est. *Capellus.*

2² *Præter crudelitatem.*] Unde interroganti: Quidnam faciendo animos sibi plebis conciliaret, responsum est, si moreretur. Ob hanc crudelitatem Iudæi eum *Θρακιδων* cognominarunt: pro quo in editione Rufini *Crucifixor.* Nam ostingentos Pharisæos uno tempore

cruci affixit. Vide Iosephum XIII. 22. Obiit in obsidione Ragabæ castelli, quod in Gerasenorum finibus, ultra Iordanem. *Drus.*

3³ *Solina.*] Quum hoc nomen habeat ab Eusebio, videtur legendum Salina. Nam in eo *Σαλίνα*, consentientibus libris. Hieronymus quoque Dan. XI. *Alexandra, quæ & Salina vocabatur.* Nec aliter Epiphanius. Iosephus tamen Salomen eam appellat, id est, *Σαλώμην*: quod rectum esse puto. Consule Antiquitates ejus I. XIII. cap. 20. *Idem.*

4⁴ *Uxor ejus regnum per novem annos tenuit.*] Alexander Iannæus uxori regni administrationem testamento reliquit. Atque ei *καταστήσει τὸ δρχεραϊστικὸν ἐπιτέφας.* Illa Pharisæis mire addicta, *δρχερέα μὲν* (ita Iosephus) *δοποδίκουσιν Ὑρκανὸν ἀπὸ τῶν ἡλικίαν, πολὺ μὲν τοῖς πάλαιον ἀπὸ τῶν ἀπερσμεν αὐτῆς.* Seldenus. Atque hoc tempore volunt quidam finiri hebdomadas Danielis; atque tunc exitum fuisse unctum seu veterem unctorum tum Regum tum Pontificum progeniem, eo quod Alexandro successerit Salina Salome, seu Alexandra uxor, pro cuius arbitrio Pontificatus Hyrcano filio donabatur. Vide Selden. I. de success. in Pontif. XIII.

5⁵ *Fœda inter fratres de regno certamina.*] In textu Sigonii: *Certamina orta.* Eusebius in fragmentis Græcis de Alexandra; *αὐτῇ τῶν βασιλείων Ὑρκανῶ τῶν πρὸς οὐσίῳ ἐπέτερεπε ἀπὸ τῶν ἡλικίων, ἀριστοτέλων δὲ τῶν νεωτέρων τῶν ἀρχερωστικῶν.* Vide sis Iosephum, præter lib. I. de bello Iudaico cap. IV. I. XIV. cap. I. lib. XX. cap. VIII. & lib. XV. cap. IX. & III. ubi secundum hoc facit exemplum

certamina. Ac primum ¹ Hyrcanus imperium obtinebat: mox ⁶
² ab Aristobulo fratre pulsus, ³ confugit ⁴ ad Pompejum:
 qui tum ⁵ Mithridatico bello confecto pacataque Armenia
 & Ponto, ⁶ victor omnium gentium, quas adierat, ultror-
 sum pergere, & ⁷ vicina quæque Romano imperio adjun-
 gere cupiens, causas belli & materiam incendii quærebat.

Igitur

exemplum Pontificis dignitate, veluti
 non perpetua, pulsi. Primum id quod
 jam dictum est supra de Iasone & Me-
 nelao sub Antiocho Epiphane; δ'ἀπτε-
 ρο δ', inquit, Ἀ'εισοβέλλο Ὑρκα-
 νοῦ ἀφείλετο τὸ ἀδελφόν. Dissidium hoc
 inter fratres hosce causa fuit ingentis,
 quæ secuta est, apud Iudæos calamitatis.
 Inde imprimis anxia Romanis data, ut
 Iudæam invaderent. Selden. Iosephus
 xiv. 8. Τάττε ἔπαθες τοῖς Γεργου-
 λύμοις αἱ ποὶ κατέστησαν Ὑρκανοῦ καὶ
 Ἀ'εισοβέλλο, ὡς ἀλλήλους σπασί-
 σαι: τὴν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπε-
 βάλλομεν, καὶ τὰ ἡγεῖοι Ρωμαίων κα-
 τέστημεν καὶ τὴν χώραν ἐν τοῖς ὅπλοισι
 ἐκτετακμεθα τῶν Σύρων ἀφελόμενοι,
 ταῦτα ἡναγκάσθημεν δάπανα τοῖς
 Σύροις. Addit & alia ex dissidio fra-
 trum, mala. Immane tributum; καὶ
 βασιλεία ἢ ὑπετέρον τοῖς κτ' ἡνέ-
 ἀρχερεῖσσι διδομένη τιμὴ, δημοτικῶν
 ἀνδρῶν ἐξήσθη.

1 Hyrcanus.] Tertius hujus nominis,
 ut notatum in Historia Hebraica. Ter-
 tius, inquam pontificum, vel certe
 Hasamonæorum. Nam alii fuerunt hoc
 nomine præterea, in quibus Iosephi ἀρ-
 χιελεῶν filius qui primus sacerdotum
 Hyrcanus nominatus fuit: autor Ioseph.
 Unde colligimus nomen hoc apud Iu-
 dæos vulgatissimum fuisse. Druſius.

2 Ab Aristobulo fratre pulsus.] Præ-
 lio ad Hierichuntem commisso, victus
 Hyrcanus fratri regno & Pontificatu
 cessit, & sic post mutuos complexus
 ἀνεχώρησαν ὁ μὲν εἰς τὴν βασιλείαν,
 Ὑρκανὸς δὲ εἰς ἰδιώτην, εἰς τὴν οἰ-

κίαν ἔ' Ἀ'εισοβέλλο. Ioseph. xiv. 1.

3 Confugit.] Primo ad Areram Ara-
 bum Regem, qui eum per Antipatrum
 Ascalonitam reducere conatus est. Ob-
 sessus in templo Aristobulus: donec
 obsidionem Scavrus Pompei legatus, au-
 thoritate Romani nominis solvit. Vide
 Ioseph. xiv. 2. 3. 4.

4 Ad Pompeium.] Uterque fratrum,
 Damasci coram Pompeio, de jure suc-
 cessionis disceptavit per Legatos. Æ-
 quior Hyrcani causa visa, cum mos Ro-
 manis esset, supplicibus faciles se præ-
 bere, ut potentissimi de solio deiceren-
 tur. Vide Ioseph. xiv. 5.

5 Mithridatico bello confecto.] De quo
 vide Justin. xxxviii. Florum iiii. Ap-
 pianum, Plutarch. & alios. Mithridates
 hic Ponti Rex fuit, Evergetes di-
 ctus. Quidam Mithradates scribunt ex
 numismatis. Quod non probo. Μιθρι-
 δάτης enim Græcum est, Mithridates
 Latinum, a in i, ut Μαοσαλία Massilia,
 Κατάνη Catina, Νομίδες Numidæ
 Ἀκράσιας Agrigentium, & alia. Bon-
 garj.

6 Victor omnium gentium.] Lege Ap-
 pianum in Mithridat. Plutarch. in Pom-
 peio & Dionem. Adeo ut in concione
 gloriatus sit: *Se Asiam* (minorem intel-
 lige) *ultimam provinciarum accepisse, ean-*
demque mediam patriæ reddidisse. Plin.
 vii. 26.

7 Vicina quæque.] Εἰς Ἰσθμὸν
 ποταμῶν. Ioseph. xiv. 8. Nam Parthico
 Imperio magna prudentia abstinuit.
 Paulatimque oriens, Romanorum, discordia
 consanguineorum Regum, factus est. Ju-
 stin. x. 2.

Y 4

I Hyrcanum

7 Igitur ¹ Hyrcanum libens excepit, ² ductuque ejus Judæos aggreditur: ³ urbe capta, atque arce ⁴ templo pepercit: ⁵ Aristobulum victum Romam mittit: Hyrcano ⁶ jus pontificatus restituit: ⁷ impositoque Judæis stipendio,

procu-

¹ Hyrcanum libens excepit.] Καὶ ὡς ἄλλοις Ἀριστοβούλου βίω. Joseph. xiv. 5.

² Ductuque ejus Judæos aggreditur.] Josephus, sive adulatione, sive quod ita res se haberet, culpam belli Aristobolo imputat, xiv. 6.

³ Urbe capta.] Joseph. xiv. 7. 8. Scribit Josephus Hierosolyma capta fuisse à Pompeio die decimo septimo mensis Thamuz, M. Tullio Cicerone, C. Antonio Coss. Dio narrans hunc casum, ait fuisse Sabbatum. Josephi verba sunt libro xiv. cap. viii. Καὶ γὰρ ἀλώσεως τῆς πόλεως ὡς τῆς τρίτης μύριας, τῆς νηθείας ἡμέρας καὶ πλὴν ἐνάτην καὶ ἑξήδεμηνησὼν, καὶ ἑξαβήτων Ὀλυμπιάδων, ὑπασιδόντων Γαίης Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Τυλλίου Κικέρωνος. Annus qui Consules habuit M. Tullium Cicero- nem, & C. Antonium, erat ab Orbe condito termillesimus octingentesimus octagesimus septimus, Cyclo Solis 111. litera Dominicali D. idemque erat tertius Octaëteridis Judæorum, cujus Nisan cepit die decimo Aprilis, feria sexta: Adde tres continuos menses plenos, (quod non semel accidit, cum Neomenia indiceretur יָהִרְיָהּ יָלֵפֶּי secundum Lunæ visionem.) Thamuz dies decimus septimus, τῆς νηθείας ἡμέρας cadit in diem vicesimum quintum Iulii, feria septima. Eodem quoque die rursus capta sunt Hierosolyma ab Herode & Sotio. Josephus lib. xiv. cap. xxviii. Petitus.

⁴ Templo pepercit.] Male, Nam templum potius captum dici debuit, quod tanta vi & cæde expugnatum fuit. Vide Joseph. xii. 8. Horn. Vult dicere, non spoliavit illud. Josephus xiv. 8. Cum in sacra pecunie thesauris essent circiter talentorum duo millia, nihil horum præ pietate attigit. Cicero, Cn. Pompejus,

captis Hierosolyms, victor, ex illo san- nihil attigit. Imprimis hoc, ut multa alia, sapienter, in tam superstitiosa & malefica civitate, locum sermoni obtrectatorum non reliquit. Non enim credo religionem Judæorum & hostium impedimento præstantissimo imperatori, sed pudorem fuisse. Sua cuique civitati religio, Lati, est; nostra nobis. Eusebius in Chronico, referato templo, usque ad Sancta sanctorum accessit. Quæ verba docent ipsum ulterius non progressum esse. Non ergo vidit arcam fœderis, ut quidam volunt. Nam arca, in qua tabulæ fœderis & super eas Cherubim, in sancto sanctorum erat; non in sancto; quod tantum ingressus videtur Pompejus. Drusus.

⁵ Aristobulum victum Romam mittit.] Imo secum abduxit victum. Sic Eusebius. Sed legendum utrobique vincitum, id est, δεδεμμένον. Josephus disertè, abduxitque secum Aristobulum vincitum cum duabus filiabus & totidem filiis, xiv. 8. Idem.

⁶ Jus Pontificatus.] Τὴν δὲ χορηγῶσιν ἀπέδωκεν Ὑρκανῷ. Joseph. Etiam ex Senatusconsulto & decreto principali sub Iulio Cæsare, Pontificatus Judæorum Hyrcano ἀπὸ παντὸς κατὰ πείρησιν ἔθη, omnimodo secundum iuris patrios firmatur, adjecto insuper, ut haberetur in Senatusconsulto illo apud Josephum edito, ὅσα τε καὶ τὰς ἰδίαις αὐτῶν νόμοις ἐσὶν χορηγεῖσθαι ἢ φιλιάνθρωπον, ταῦτα κελύσαι κατὰ τὴν αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν. Seldenus.

⁷ Impositoque Judæis stipendio.] Τὴν δὲ ἱεροσολύμων ὑποσέλην Ῥωμαίοις ἐποίησεν. Joseph. Id est, tributo, census vocant. Erat autem didrachmus in singula capita. Male igitur Hieron. in comment. Matth. xvi. 25. Post Augustum Iudæa facta est tributaria, &

οἰκιστῶν

1 procuratorem eis, 2 Antipatrum quendam 3 Aſcalonitem, præpoſuit. Hyrcanus 4 quatuor & triginta annos rerum potitus, dum 5 adverſum Parthos bella gerit, capitur. Tum 6 Hero-

des

omnes cenſi capite ferebantur. Nam ante Auguſtum erat vectigalis, vel, ſi malis, tributaria. *Druf.*

1 *Procuratorem.*] Iudææ, *ſigonius.* Paleſtinæ, *Eufebius.* Ab hoc tempore Iudæa ſemper habuit procuratores, qui prætoribus aut proconſulibus Syriæ ſub-erant. Talis Chriſti ævo erat Pontius Pilatus. *Druf.* Sed nihil in Iosepho occurrit, ex quo probari queat, procuratorem Iudææ Antipatrum fuiſſe, tum temporis à Pompeio conſtitutum. De Scæuro tradit: Πομπηίου τῶν υγιλλῶν Συρῶν ἕως ὀφραῖς πάλαι καὶ Αἰγύπτῳ Συκώρῳ ὠρεῶδες. Huic mox ſucceſſit Gabinius, eodem teſte. Igitur procurator partis alicujus, vel ſub præſide Romano, Antipater fuit, ac demum à Julio Cæſare ἐπιτρόπος τῆς Ἰερουſαλῆμ conſtitutus. Sic Iosephus xiv. 15. *Horn.*

2 *Antipatrum.*] Qui & Antipas, eodem, quo pater ipſius, nomine vocabatur. *Iosephus,* à quo diſſentit *Eufebius,* Africanus ſecurus, qui hujus Antipatri patrem Herodem nominat, quem ait fuiſſe Aſcalone ἰεροδῶλον, hoc eſt, ſacerdotem in templo Apollinis. Iosephus autem ſcribit eum ab Alexandro ejuſque uxore conſtitutum ducem totius Idumææ, amicitias Arabum, Gazorum & Aſcalonitarum coluiſſe, multique illos ſibi conciliaſſe muneribus. Ab utroque diverſus abijt Nicolaus Damascenus, Antipatri genus deducens à primatibus Judæorum, qui poſtliminio in Judæam reverſi ſunt e Babylonia. *Druf.*

3 *Aſcalonitem.*] Quomodo Aſcalonita ſi erat Idumæus? An patria ei Aſcalon, & parentes ex Idumæa? Scire licet Aſcalonem fuiſſe urbem ſuperioris Idumææ. Quod affirmat Iosephus l. III. cap. 3. Aut patria erat Idumæa & Aſcalon locus commorationis parentum ipſius. *Idem.*

4 *Quatuor & triginta annos.*] Secutus eſt *Eufebium,* qui hos annos putat ab eo tempore, quo primum Hyrcanus pontificatum adeptus eſt, vivente adhuc matre Alexandra. Sic autor Gloſſæ ordinariæ prioris Machabæorum: *Hyrcanus,* inquit, *animò deſes, adjuvante Antipatro procuratore, tenuit pontificatum ann. xxxiv.* *ſigonius* huic ſummæ detrahit decem, legendumque putat xxiv. pro xxxiv. quia videlicet horum annorum aliud initium ponit. Nam eos numerat à reſtitutione Hyrcani quæ per Pompejum facta. Hoc docent conſequa ipſius verba: Tot enim ſunt à conſulatu *M. Tullii Ciceronis,* uſque ad conſulatum *C. Aſinii Pollionis.* Quo tempore Herodes rex à ſenatu appellatus eſt. Iosephus hæc paullo aliter libro xv. cap. 9. *Hyrcanus* vivente adhuc matre Alexandra pontifex Judæorum creatus, per novem annos eum honorem obtinuit: cur deſunctæ cum in regnum ſucceſſiſſet, elapſis tribus menſibus, ab *Ariſtobulo* fratre pulſus eſt, ac deinde Pompeji ope reſtitutus receptuſque, omnibus honoribus quadraginta annos in eis exegit. *Idem.*

5 *Adverſum Parthos bella gerit, capitur.*] Parthi Antigonum Alexandri filium in regnum reducturi, bellum Herodi & Hyrcano intulerunt, in quo hic captus eſt, & auribus ab Antigono truncatus. Quod ideo fecit μηκέτι ὠ-θῆς εἰς αὐτὸν ἀφικεῖσθαι τῶν ὀφραῶν οὐδὲν ἀπὸ τῶν λεωθενῶν, ἢ νόμος τῶν ὀλοκλήρων εἶναι τῶν πρὸς αὐτῶν. *Seldenus.* *Iosephus* xv. 24. 25. Hæc Parthorum irruptio facta A. V. C. 1000. *Aſinio* ac *Domitio Coſſ.* *Dio.* Ut recte *Iosephus,* poſt capta à Pompejo Jeruſolyma xxiv. annos imputer Hyrcano Pontifici. *Petav.*

6 *Herodes.*] Secundus filiorum Antipatri ex uxore, quam *Iosephus* Cypron vocat, quæ illuſtri inter Arabas gene-

des ¹alienigena, Antipatri Ascalonitæ filius, regnum Ju-
 10 dææ à ²Senatu & populo Romano petiit, accepitque. ³Hunc
 primum

re nata erat. Unde Arabissam appellat
 Eusebius.

1 *Alienigena.*] Quomoda alienigena
 si erat Judæus? An quia patrem habuit
 Ascalonitam? Nam tales peculiariter
 alienigenæ vocabantur. Res notior est
 quam ut probari debeat. Alienigena, id
 id, ἀλλόφυλος. Sic eam appellat Eu-
 sebius. Ut & alii multi. Vocatur etiam
 profelytus. Quod pariter culpant. Nam
 qui Judæus erat, nec profelytus diceba-
 tur, nec alienigena. Sed majores ejus
 profelyti fuerant, imo alienigenæ. Nam
 Idumæi, priusquam sacra Judæorum sus-
 cepissent, alienigenæ dicebantur. Hoc
 verum est. Non tamen à Judæis ideo vo-
 catur alienigena, sed servus Hasmo-
 næorum. Ego sic sentio, Idumæos, li-
 cer Judæi essent religione, gente tamen
 fuisse à Judæis distinctos. Tales etiam
 profelyti vocantur. Chronicon templi
 secundi, *Antipater erat vir prudens, &c.*
sed radix ejus non erat ex filiis Israël, ve-
rum ex Idumæis, qui servi ceciderunt in
manum Israël: & ipsi sunt profelyti tan-
tum, & non filii nobilium. Sic forte R.
 Aquiba vocatur profelytus justitiæ, quia
 erat ex filiis filiorum Sisaræ. Idumæi er-
 go profelyti. Si profelyti, cur non etiam
 alienigenæ? Nam antequam profelyti
 essent, alienigenæ fuerant. Hic origi-
 nem spectamus, hoc est, ut Ebræi
 loquuntur, radicem generis. Duæ fue-
 runt opiniones de Antipatro Herodis
 patre. Una Josephi, qui eum Idumæum
 fuisse scribit: altera Nicolai Damasceni,
 qui genus ejus deducit à primati-
 bus Judæorum, qui postliminio in Ju-
 dæam reversi sunt è Babylonia. Hanc
 probare videtur autor historiæ Ebraicæ
 ita scribens, *Antipater accepit uxorem*
è semine regio Idumæam. Ideo dixerunt
scriptores antiqui eum fuisse Idumæum.
Sed Nicolaus, scriptor fidelis, ait eum fuisse
Judæum: id verum est. Fuit enim ex inge-
nis Judæ, ex iis Judæis qui redierunt è
Babylonia Ierosolymam, in diebus Nebe-

miæ filii Hachalia & Ezra sacerdotis.
 Drus. Vide & Petavium xi. de Doctr.
 Temp. 5.

2 *A Senatu & populo Romano petiit*
accepitque.] A Parthis & Antigono fuga-
 tus, Romam petiit: ibique Antonii &
 Octavii favore, regno Judæico S. C. do-
 natur, & inter Octavium ac Antonium
 medius in Capitolium ascendit. Quod
 factum Olympiade cLxxxiv. Cn. Do-
 mitio Calvo & C. Asinio Pollione
 Coss. Josephus xiv. 26. Sed vel extrema
 Olympiadis cLxxxiv. & initia cLxxxv.
 intelligenda, vel apud Josephum error
 est, ac scribendum ἐπι τῶ ρ' καὶ π' καὶ
 ε' Ὀλυμπιάδ. Hæc est prima xra
 Regni Herodis. Altera ducitur ab eo
 tempore quo Sosius cum Herode Hiero-
 solymam expugnavit, & Antigonom
 securi percussit. Id factum ἐπὶ Ἰσίδω-
 τῶ ἐν Π' ὠμῆ Μάρκου Ἀρτίππου καὶ
 Κωνιδίς Γάλλος, ἐπι τῶ ρπ' Ὀλυμπιά-
 δ, τῶ γ' μωῶ, τῆ ἑορτῆ τῆ νηστείας.
 Joseph. xiv. 28. Vide Spanhemium II.
 Dub. Euangel. 2.

3 *Hunc primum Judæi externum re-*
gem.] Post Sedeciam extinctum, reges
 iterum Judæa accepit, sed Levitas uti-
 que, quorum ultimus Antigonus fuit.
 Illo pulso occisoque regnum Herodes
 tenuit, quod ante à Romanis acceperat,
 homo non hercle regia stirpe, neque
 sacerdotali familia ortus, sed de Idu-
 mæorum gente, institutus Judæus. Non
 enim Idumæi vere Judæi erant, sed ha-
 biti modo appellatique Judæi sunt, ex
 qua tempestate eos Hyrcanus religiones
 ceremoniasque suscipere veri numinis
 coëgit, cum antea Deum, nescio quem
 Colan colerent, cujus sacra semper cu-
 stodierat illustis in illa natione Costo-
 barorum domus. Celebrata est Samez
 vaticinatio, qui Herodem Judæis re-
 gem datum iri, sed in poenam pestem-
 que, multo ante prædixerat. Neque pro-
 fecto aliter cecidit. Statim enim Idu-
 mæus

primum Judæi externum regem cœperunt habere. Etenim jam, adventante Christo, necesse erat, ¹ secundum vaticinia prophetarum, suis eos ducibus privari, ne quid ultra Christum expectarent.

XXXIX. ² Sub hoc Herode, ³ anno imperii ejus tertio & xxx. ⁴ Christus natus est, Sabino & Rufino consulibus VIII. Kalend.

mus ille Aristobulum pontificem, admodum adolescentem; mox Hyrcanum ex Parthis allectum; postremo quicquid de Hasmonæorum sanguine supererat, extinxit sustulitque. Neque melius actum cum septuaginta senibus est, qui assessores magni concilii erant, quod Sanhedrin appellant. Ita submotis omnibus, unde metus aut periculum erat, paulatim insurgere, atque ex magno imperio usurpare licentiam cœpit. Patria enim Judæorum instituta mutavit, nova invenit, multa contra leges fecit: de qua re sic loquentem audire Iosephum libet: *Ξενισμός επιτηδύμασιν ὑποδιέφθερε την παλαιαν κληρονομασιν, ἀπαρῆσειρον τον ἔσαν ἐξ ὧν ἔ μικροὶ κὴ πρὸς τ' αὐτοῖς χρόνον ἠδὲ κήθησιν, ἀμεληθέντων ὡσαύτως ἐπὶ την ἀσέβειαν ἤγε τὸς ὄχλους.* Cyprianus. Externum regem vocat, non Judæum, sed Idumæum. Aut externum sive alienum à regno. Non enim erat è stirpe Davidis, nec ex genere sacerdotali. Eusebius in Chronico, *siquidem Herodes post eum (Antigonum) à Romanis constitutus est princeps alienigena, & nihil omnino pertinet ad Iudæam.* Quod intelligentiam habet ex superioribus. Alioqui durum est illud, *nihil omnino pertinet ad Iudæam.* Drus.

¹ Secundum vaticinia prophetarum.] Nam Iacob patriarcha propheta erat, cujus illud *πολυθρόνησον, non recedet sceptrum de Iuda, &c.* Quod induxit nonnullos ut crederent Herodem Messiam esse. Hos Herodianos appellant. Quanquam Herodiani videntur potius fuisse milites Herodis, ita dicti ut Herculianos dicimus & Iovianos & Theodosianos. Priorem sententiam tuerur

Hieron. adversus Luciferianos cap. 8. his verbis, *Herodiani Herodem regem suscepere pro Christo.* Alibi eam castigat, Latinorum commentum esse dicitans. Drus. Tertullianus in hæreticorum enumeratione, *Cum his etiam Herodianos qui Christum Herodem esse dixerunt.* Paria habet de his Epiphanius, quibuscum convenit vetus ad Persium Scholiastes: *Herodes apud Judæos regnavit tempore Augusti in partibus Syriæ. Herodiani ergo diem natalem Herodis observabant, ut etiam sabbata, quo die lucernas accensas violis coronatis in fenestris ponunt.* Grotius.

² Sub hoc Herode.] Qui Magnus cognominabatur ad differentiam aliorum. Ebræi scribunt Orodes & Herodes. Quæ scriptura nominis invenitur etiam in Appiano. Drus.

³ Anno imperii ejus tertio & xxx.] Sulpicius peccat in annis Herodis designandis, sed mitius quam alii. Nam cum annum xxxiiii. Herodis componat cum consulatu Sabini & Rufini, qui est Julianus xlii. Olympiadis cxciv. primus, necessario conjicit initium Herodis in consulatum L. Gellii Poplicolæ & M. Coccei Nervæ, adeoque in Julian. x. Olympiadis cxxxxvi. primum. Ubi *μετὰ χρονισμός* quadriennii, ratione prima Epochæ Herodis, anni ratione secundæ. Spanhemius.

⁴ Christus natus est, Sabino & Rufino consulibus.] Pontifice Joazaro. Nicephorus. Triennio ante æram communem Christi natalem figit Sulpicius, si respiciamus characterem consulum. Consulatus enim Sabini & Rufini, vel Rufi, qui aliis Calvisii, & Passieni, quia utrumque nomen obtinuerunt, incidit in Julianum xlii. Olymp. cxciv. primum,

¹ VIII. Kalend. Januarias. Verum hæc quæ Euangeliis, ac de-
² inceps Apostolorum actibus, continentur, attingere non
 aufus, ne quid forma præcisi operis, rerum dignitatibus di-
³ minueret, reliqua exequar. Herodes, post nativitatem
⁴ Domini, regnavit ² annos IIII. Nam omne imperii ejus
⁵ tempus ³ VII. & XXX. anni fuerunt. Post quem ⁴ Archelaus

Tetrar-

rum, Cycl. Sol. VI. Lun. XVII. Lit. G. Proinde triennium interjectum inter hanc sententiam & æram communem, figitur in Juliano XLV. Olympiad. CXIV. quarto. Sed annus nati Christi exacte definiri nulla auctoritate potest, ut ex omnium, quæ plurimæ, sententiarum scrutinio patet. Maxime probabile videtur Christum natum ante XLIII. Julianum, adeoque æram Dionysiacam, qua hodie utimur, *μὲν ἡχογισμῶν* triennii ad minimum peccare. Utrum vero XLII. Juliano an XLI. natus fuerit Servator noster, illud nullis indicibus solidis ex historia veteri erui posse, adeoque non inter *ὑποπόσ* tantum, sed *ὑποπόσ* prorsus, referendum censeo. *Sphanhemius*. Quem de æra Christiana disputantem vide I I. Dub. Euangel. I. 2. 3. Petrum I. Eclog. Chronolog. 15. & 4. 17.

I VIII. Kalend. Januarias.] Scaliger in Eusebium: *Omnia ecclesia in partibus Orientis, seculo Eusebii & antecedenti & sequenti, credidit Christum natum VIII. Eid. Januarii.* Nisi erratum est operarum aut properantis calami, alia fuit hac de re Orientalium ecclesiarum, & alia Occidentalium opinio. *Drus.* Epiphanius: *ἡ ἐν ὁρτῶν εἰδῶν Ἰανουαρίων.*

2 Annos IIII.] Annus emortualis Herodis incidit ex mente Sulpicii, non, ut vult Torneilius in annum Christi v. sed potius in primum Coss. C. Jul. Cæs. & Emilio Paulo, adeoque in annum Julianum XLVI. Olymp. CXV. primum. Relegatio Archelai, quæ contigit Juliano LI. nono anno in principatu completo, eandem supputationem erroris convincit, ut alia prætermittamus. Designatio certa periodi Herodis, *καὶ τῆς*

ἐν ὑποπόσ. Mea tamen sententia, maxime ad veritatem accedere videtur Klepperus, & minoribus incommodis urgeri posse, qui Herodem obiisse contendit XLII. Juliano. *Sphanhem.*

3 VII. & XXX. anni.] Sic Eusebius, Josephus, Gorionides & alii. *Chronicon templi secundi, vixit Herodes postquam occidisset Antipatrum filium suum octo dies & mortuus est. Omne autem tempus regni ejus quadraginta anni.* *Drusius.* Josephus interdum XXXVII. interdum XXXIV. annos ei tribuit, respectu duplicis Epochæ, quarum una ab impetrato Romæ, altera ab occupato Hierosolymis regno ducitur, ut supra dictum. Sic geminæ hujus radicis respectu, quamvis præter mentem Josephi, alii XXXVII. alii XI. annos Herodi adscribunt. Sed exacta periodus Herodis, definiri non potest. Josephus terminis indefinitis illum *ἡσδὸς ἐτῶν ἐσδομήνυς* & *ἡσδὸς ἐτῶν ἐσδομήνυς* decepsisse scribit. Unde alii, supervivisse Christo bimestre, alii trimestre, alii annum, alii biennium, alii triennium, alii quadriennium, Baronius etiam octennium, volunt. *Sphanhem.*

4 Archelaus Tetrarcha.] Ducem vocat Eusebius: ut Ethnarcham Josephus lib. 17. 13. *Caesar paucis post diebus Archelaum non regem declaravit, sed, dimidia parte ditionis, quæ Herodis fuerat, ei concessa, Ethnarcham eum constituit: regnum quoque pollicitus, quamprimum ille se tali honore dignum redderet.* Potest etiam Toparcha dici. Nam in secundo belli Judaici cap. IX. portionem ejus idem Josephus *Ἐπιτορχίας* appellat. *Drusius.* Quod vero Drusius dicit, se regnum Archelao tribuere non ausum, Josephum sequi-

Tetrarcha ¹ annis IX. ² Herodes ³ annos XX. & IIII.

XL. Hoc regnante, ⁴ anno regni octavo & decimo, ⁵ Dominus crucifixus est, ⁶ Fusio Gemino & Rebellio Gemino, Confu-

sequitur. Nam exertim Matth. II. 22. ἀπέστειλε ἵνα ὄψῃ Ἀρχελάου βασιλεύοντος ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ Ἡρώδου ὁ παλαιῶς αὐτῶν. Contra Josephus titulum regni ei ab Augusto adjudicatum dicit, a quo Ethnarchæ datum. Matthæus βασιλεία, more Orientis, vocat Principem quemvis. Sic & Eusebius de Archelao, ut rege loquitur. Horn.

¹ Annis IX.] Eusebius, Archelaus nono anno regni sui in Viennam urbem relegatur. Josephus autor hoc accidisse anno principatus Archelai decimo. Vide Archæologum libro 17. cap. 15. Dru-
sius.

² Herodes.] Hic est ille qui Philippi fratris uxorem in matrimonium accepit, & Johannem Baptistam, qui cum propterea reprehendebat, occidit. Quam historiam aliter Evangelistæ, aliter Josephus narrat. Pro Evangelistis facit Historia Ebraica, cap. LXIII. Herodes Antipas occidit multos ex sapientibus Israël, & in his Johannem sacerdotem magni, propterea quod dixisset, non licet tibi ducere uxorem fratris tui Philippi. Hic est Johannes ille qui baptisatus fuit. Sed & Chronicon templi secundi, Herodes accepit uxorem Philippi fratris sui, quæ ei genuerat duos filios. Quem ob hanc abominationem redarguit R. Jochanan sacerdos magnus. Ideo percussit & occidit eum Antipas. Vide Josephum 17. 7. Dru-
sius.

³ Annos XX. & IIII.] In Sulpicio Sigonii xxx. & IIII. Nescio an mendum sit operarum. Inuit autem Herodes Antipam Tetrarcham Galilææ, quem Cæsar perpetuo damnavit exilio apud Lugdunum urbem Galliæ. Autor Chronici templi secundi: Octavianus Augustus regnare fecit Antipam fratrem Archelai pro eo, vertitque nomen ejus in nomen Herodis. In Historia Ebraica est xx. & I. ex qua emendabis Chronicon

templi secundi, in quo N° II, pro ΝΙΖΙ.
Dru-
sius.

⁴ Anno regni octavo & decimo.] Quo tempore Christus agebat annum xxxi. incidit autem hic annus in annum mundi 5232. secundum supputationem Eusebii, quem Sulpicius nunc secutus mihi videtur. Dru-
sius.

⁵ Dominus crucifixus est.] Tacitus xv. Annal. Auctor nominis ejus Christus, qui Tiberio imperitante, per procuratorem Pontium Pilatum, supplicio affectus erat. Jesum autem Talmudicum alium esse à Jesu Nazareno, prolixè contra Judæos & alios, ostendit Schickardus in Tarich. Cæterum locus Josepho insertus xviii. Ant. 4. de Jesu Christo, ἵστοροῦσιν ἐστὶν. Spanhem. De cruce, post omnes alios, vide Illustrem & incomparabilem Salmasium, in epistolis ea de re nuper editis.

⁶ Fusio Gemino & Rebellio Coss.] Variæ veterum opiniones fuerunt de intervallo τῆς παλαιῆς Domini, quod deprehendi posse, idque recte atque ordine, putarunt per Paschata, quæ intercesserunt à Baptismo illius ad σαυρώσιμον. Alii enim tria, alii quatuor, alii quinque celebrata fuisse à Christo Paschata post Baptisimum opinantur: Nos iis accedimus, qui duo tantum numerant: quæ in sententia fuerunt, Clemens Alexandrinus, Lactantius, B. Augustinus, B. Hieronymus, apud eundem Hieronymum Commentariis in cap. ix. Danielis. Julius Africanus in quinto Temporum: Atque exinde usque ad annum quintumdecimum Tiberii Cæsaris, quando passus est Christus, numerantur anni sexaginta. Hunc annum suis signat Consulibus Tertullianus Libro adversus Judæos cap. VIII. Passio hujus exterminii intra tempora septuaginta hebdomadum perfecta est sub Tiberio Cæsare, Coss. Rubellio Gemino & Fusio Gemino, mense Marcio, tempo-

2 Consulibus. A quo tempore, usque in Stiliconem Con-
 3 lem, sunt anni ¹ cccxxii. Apostolorum actus Lucas
 edidit, usque ² in tempus, quo Paulus Romam deductus est,
 3 Nerone imperante: qui, non dicam regum, sed omnium
 hominum, & vel immanium bestiarum fordidissimus, di-
 gnus extitit, qui persecutionem in ⁴ Christianos ⁵ primus
 inciperet: nescio an & postremus ⁶ explerit: siquidem opi-
 nione multorum receptum sit, ⁷ ipsum, Antichristum ven-
 turum.

temporibus Pasche, die octavo Kalendarum
 Aprilium. Eum annum se reperisse glo-
 riabantur Tessaeskaedecatita in Actis
 Pilati apud Epiphanium: ἀπὸ τῆς ἁκ-
 τῶν δὴθεν Πιλᾶτος ἀρχῆς (τῶν ἁ-
 κελθειαν δεικνύει, ἐν οἷς ἐμφέρει)
 τῆς αὐτῆς ἡμέρας Καλαυδῶν Ἀπειλλίων
 τῆς σωτήρος πεπονθέναι. Atque id ve-
 rum nobis videtur Christum passum
 esse anno quintodecimo Tiberii Casa-
 ris, duobus Geminis consulibus, cum
 annum ageret tricesimum primum, sive
 Dionysianum vicesimum nonum, anno
 Orbis conditi termilleesimo nongentesi-
 mo septuagesimo octavo, CycloSolis X,
 litera Dominicali B. Petit. Vide eum 1.
 Ecl. Chronol. xi. Pontifice Caipha.
 De quo Selden. 1. de success. xii. Pro
 Rebellio, Drusus habet Rubillio. Scriptio
 nostra verior, ut ex Fastis patet.

I cccxxii.] Demptis quinque, Si-
 gonius reponit cccxxii: quibus additi
 anni xxxiii. efficiunt cccc. In quem an-
 num Christi diximus incidere consula-
 tum Stiliconis. Drus. X in V. versa nu-
 meri plane congruent. Sigonius.

2 In tempus quo Paulus Romam dedu-
 ctus est.] Ab A. C. xxxiii ad lvi. qui
 numerus est annorum xxvi. Sigon.

3 Nerone imperante.] De quo Suetoni-
 us & Tacitus. De eodem Euty chius
 in Originibus Ecclesie Alexandrinæ:

وكان رجلاً سوياً جداً
 ربي السيرة, Hoc est, vertente
 Seldeno: Homo in consilio & vita insti-
 tuenda ratione improbissimus.

4 Christianos.] Discipuli, qui prius
 Nazarei dicebantur, vocati sunt primum
 Christiani Antiochia, Act. xi. 26. &
 appellatio à Christo, non ab unctio-
 ne spirituali. Nam ab ea Christi vocantur,
 non Christiani. Ut ab Augustino Augu-
 stiniani: sic à Christo Christiani.
 Theodoretus in Genesim, quæstion 47.
 Ἡμεῖς ἵ ἔ δεσπότης Χριστῶ αὐτο-
 γρηλας Χριστιανοὶ καλεῖμεθα. Hos pa-
 gani per imperitiam Christianos appel-
 labant. Sic Christus dicebant pro Chri-
 stus. Tacitus Judæos, Christo duce tu-
 multuantes, Roma expulit. Drus.

5 Primus inciperet.] Nam Claudius
 eos urbe tantum expulerat. Suetonius,
 Tacitus, alii. Tertullian Consulate com-
 mentarios vestros, in illis reperietis Nero-
 nem primum in hanc sectam tum maxime
 Rome orientem, Casariano gladio ferocisse.

Drusus. Euty chius: وهو اول من
 اهاج علي النصارى الشر
 والبلا, Qui primus fuit gravissimo-
 rum in Christianos malorum author. Vide
 & Euseb. Hist. 6. & in Chronico. Oro-
 sium 7. 5. Tertullian. Apolog.

6 Explerit.] Id est, expleturus sit.
 Sigon.

7 Ipsum Antichristum venturum.] Ea-
 dem fuit opinio quorundam Christia-
 norum de Domitiano, cui cognomen-
 tum Neroni fuit, qui savitia Neronem
 vel æquabat vel superabat. Unde alter
 Nero & Nero Calvus convicio populi
 vocabatur. Hieron. Dan. 11. Multi no-
 strorum putant, ob savitia ac turpitudinis
 magis

turum. Hujus vitia, ut plenius exponerem, res admonebat, 4
nisi non esset hujus operis, tam vasta ingredi. Id tantum 5
annotasse contentus sum, hunc per omnia foedissima &
1 crudelissima eo processisse, 2 ut matrem interficeret: post,
etiam 3 Pythagoræ cuidam, in modum solennium conju-
giorum 4 nuberet, 5 inditumque Imperatori flammeum, dos
& ge-

magnitudinem, Domitianum Neronem
Antichristum fore. In glossa ordinaria,
1 Mach. 1. ubi de eodem hæc verba, legi-
tur, Domitianum sive Neronem. Prætu-
lerim, aut Neronem, ut dicat, opinione
quorundam Christianorum, alterutrum
Antichristum fore. Haymo scribit Ne-
ronem umbram fuisse Antichristi, sicut
David Christi. Scribit hoc ad lo-
cum Apostoli 11 Thessal. 11. 7. Nam
nunc mysterium operatur iniquitatis: Ubi
Nicolaus de Lyra: Hoc mysterium exer-
ceri cepit à temporibus Neronis, vel quia
Nero typus erat Antichristi, ut Haymo
scribit: vel quia tunc primum jacta sunt
fundamenta tyrannidis ecclesiasticæ. Cæte-
rum Neronem venturum in fine seculi,
credidit etiam B. Martinus, sed idem
eundem ab Antichristo discriminat.
Drus. De quo, ubi ad locum illum ven-
tum erit.

1 Crudelissima.] Orosius lib. 7. cap. 5.
Crudelitatis autem rabie ita efferatus est,
ut plurimam senatus partem interfecerit,
equestrem ordinem pæne destituerit: sed
ne parricidii quidem abstinuit, matrem,
fratremque, sororem, uxorem, ceterosque
cognatos & propinquos, sine hæsitacione pro-
stravit.

2 Ut matrem interficeret.] Agrippinam.
Unde μηροκτόν appellatus est in
hoc versu,

Νέρων. Ορέσης, Α'λκμαίων, μηρο-
κτόν.

Et in illo, qui à populo decantatus olim
ut vere Sybillinus,

Ἐχάτ' Αἰνεαδῶν μηροκτόν
ἠγαγον δῖος.

Xiphilinus è Dione scribit, nonnullos
culeum de nocte in quadam statua ipsius

suspendisse, ut eo significarent Nero-
nem ut matricidam in culeum conjici
oportere: aliosque exposuisse puerulum
in foro, alligata ad eum tabella in qua
scriptum fuerit, non te tollo, ne matrem
occidas. Notum & illud:

Quis neget Nene magna de stirpe Ne-
ronem?

Sustulit ille matrem, sustulit ille patrem.

Interfecit etiam uxorem & Senecam
præceptorem, & Lucanum fratrem ejus.
Salmanticensis: dictus est Nero crudelis,
quia occidit matrem suam & præpto-
rem suum Senecam, & fratrem ejus
Lucanum. Drus. Cæterum illa opinio
falsâ, uterum matris dissectum inspe-
xisse. Suetonius hoc tantum refert: ad
visendum interfectæ cadaver accurrisse,
contrectasse membra. Nec aliud Tacitus
innuit, ex cujus verbis male intellectis
error ortus. Horn.

3 Pythagoræ cuidam.] Qui & Dory-
phorus, alio nomine, apud Sueto-
nium. A quo alius ille alter Dorypho-
rus libertus, quem Nero veneno sustu-
lit, biennio ante hunc denuptum. Tor-
rent.

4 Nuberet.] Xiphilinus in Nerone,
Quamquam ipse nupsit Pythagoræ liberto,
dotemque ei per syngrapham constituit (hoc
Sulpicius significat, cum ait, in modum
solennium conjugiorum) quas nuptias pa-
pulus Romanus celebravit una cum cæteris
gentibus. Et post: Ex eo tempore duo simul
cum Nerone coibant, Pythagoras pro viro,
Sporus pro uxore, ac Nero præter cætera
domina & regina vocabatur. Orosius, Vi-
rum in uxorem duxit, ipse à viro ut uxor
acceptus est. Suetonius, Doryphoro liberto,
sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit.

5 Inditumque imperatori flammeum.]

SEX.

& genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quae vel in fœminis, non sine verecundia conspiciuntur, spectata. Reliqua vero ejus, incertum, pigeat an pudeat magis, 7 differere. Hic primus ¹ Christianum nomen tollere aggressus est. Quippe, *semper inimica virtutibus vitia sunt, & optimi 2 quique, ab improbis, 2 quasi exprobrantes aspiciuntur.* Namque eo tempore divina apud urbem religio invaluerat, ³ Petro ibi episcopatum gerente, & Paulo, posteaquam ⁴ ab injusto præfulis judicio ⁵ Cæsarem appellaverat, Romam deducto. Ad quem tum audiendum plures conveniebant: qui veritate intellecta, virtutibusque Apostolorum, quas tum crebro ediderant, permoti, ⁶ ad cultum Dei sese conferebant.

XLI. Et-

Sex. Victor, Nero eo progressus est, ut neque suæ neque aliorum pudicitie parcens, ad extremum, amictus nubentium virginum specie, palam convocato senatu, dote dicta, cunctis de more frequentantibus nuberet.

¹ Christianum nomen tollere aggressus est.] Lecanio Licinioque Coss. Tacitus. A. C. LXXIV. Vide Scal. Euseb.

² Quasi exprobrantes.] Imitatur Sulpicius Tacitum, cujus verba sunt XIV. Annal. malorum facinorum ministri, quasi exprobrantes aspiciuntur. Horn.

³ Petro ibi Episcopatum gerente.] Antiqui Petrum & Paulum junctim constituunt primos Romæ Episcopos & ejus Ecclesiæ fundatores. Epiphanius in hæres. Carpocratianorum: Εν Ρώμῃ Πέτρος & Παύλος ἀρχῆτοι γενόμενοι (ἢ Ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ ἐπίσκοποι, εἶπε Λίνος, εἶπε Κλήτος. Hinc phrasia antiqua: ad limina Apostolorum ire, id est, Romam. Magna autem dissenso de primis Romanæ urbis Episcopis. Ea exinde orta. Paulus non unum Episcopum, sed plures, qui presbyteri & Episcopi, (hoc enim unum & idem tum temporis) Ecclesiæ præfecit, id est, collegium Presbyterorum. Sic Linus, Cletus, Clemens, simul ab Apostolis instituti Episcopi. Scriptores sequentis ævi, dum ad suum morem

respiciunt, eos quos legebant Episcopos fuisse, sibi invicem successisse existimabant, cum simul fuissent, eisdem ordinis, & pares. Petrus nunquam Romæ fuit. Error exinde ortus; quia Petrus Antiochia Babylonem concessit. Eam de Roma plerique interpretantur Patres. Quod falsissimum; & hinc error. Salmasius. Quem de Petri Episcopatu, vide in admirando opere, de Primatu Papæ.

⁴ Ab injusto præfulis judicio.] Festum intelligit, qui Felici successit. Malim ergo, præsidis, ut pagina, quæ proxime sequitur, præsidis sui Gessit Flori injurias non ferentes. Druſ.

⁵ Cæsarem appellaverat.] Act. XXVI. Ad hujus tituli imitationem Reges Persarum Cæsares dicti, & Rureni ab ea voce suum Imperatorem Czar vocant, qui ipsorum lingua Kral esset. Schickardus. Cæsar antiqua vox latina quæ ἡ ἐλευθέρωνται significat, unde Cæsaries, vel Cæsaria, ἡ ἐλευθέρωνται καὶ ἐλευθέρωσι. Salmasius.

⁶ Ad cultum Dei sese conferebant.] Quos inter Neronis quidam aulici, & ut Patres nonnulli voluerunt, ipse Seneca. Extant Epistolæ ejus ad Paulum, & hujus ad illum, sed quas supposititias esse, certum est. Vide Lipsium in Senecam, & alios.

¹ Adver-

XLI. Etenim tum illustis illa, ¹ adversus Simonem, ¹ ² Petri ac Pauli congressio fuit. Qui cum ³ magicis artibus, ² ut se Deum probaret, duobus suffultis dæmonis evolasset, orationibus Apostolorum fugatis dæmonibus, delapsus in terram, populo inspectante, disruptus est. Interea, ⁴ abundante jam Christianorum multitudine, accidit, ut Roma ⁵ incendio conflagraret, Nerone apud Antium constituto.

Sed

¹ *Adversus Simonem.*] Est ille, qui vulgo Simon Magus appellatur: cui statua olim posita Romæ inter duos pontes, cum hac inscriptione, *Simoni Deo sancto*. Vide sis Euseb. hist. eccles. lib. II. cap. 13. Mentio hujus & in Iohannin, per hæc verba, *In diebus Petri Apostoli erat Simon Samarita magus, de cujus nomine vocata est Simonia, quando aliquis vendit sanctitatem suam, id est, sacerdotium suum.* Drus.

² *Petri ac Pauli.*] In bullis Paparum imagines horum duorum Apostolorum simul exhibentur, & Paulo dextra datur, ut honoratior. Quia etiam si concederetur Petrum Romæ fuisse, quod falsum, tamen primariæ partes Pauli fuerunt, quippe ad cujus Ἀποστολὴν gentium, proprie Roma pertinebat. Salmajus.

³ *Magicis artibus.*] Augustinus in sermone de sanctis, cum enim Simon se Christum diceret, & tanquam Christus ad Patrem affereret se posse conscendere, atque elatus subito, magicis artibus volare cepisset: tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, & precatione sancta vicit magicam levitatem. Nam velut vinculum eum de sublimi aëre deposuit, & quodam præcipitio in saxa elidens, crura confregit. Meminit hujus congressionis & Arnobius per hæc verba. *Viderunt Romani currum Simonis magi & quadrigas igneas Petri ore diffatas, & nominato Christo evanuisse.* Totum hoc de Simonis cum Petro ac Paulo, congressu, dubiis nititur testimoniis. Haud quaquam verisimile, scriptores Romanos tam memorabilem rem præterituros fuisse. Ac notum, quam multa, primo Christi secu-

lo, ab Historicis Ecclesiasticis, temere credita & scripta sint. Et in tempore, quam dissentiunt? Euseb. regnante Claudio, Augustinus & multi alii, sub Nerone, paulo ante mortem Petri ac Pauli. A. C. LXXVII. Sulpicius sub adventum Pauli, qui in A. C. LVIII. incidit. In summa, certi nihil constat, & propius falso est, quod de volatu & lapsu Simonis, tradidere antiqui. Horn.

⁴ *Abundante jam Christianorum multitudine.*] Immane dictu, quam brevi tempore, in quantam multitudinem Christiani excreverint. Bardesanes Syrus apud Eusebium VI. c. 3. *Quid dicemus de Christianorum secta, qui in omni parte orbis, imo in omni civitate inveniuntur?* Tertullianus I. adv. Judæos: *Christi regnum ubique porrigitur, ubique creditur, ab omnibus gentibus supra enumeratis (numeraverat autem Babylonios, Parthos, Indiam, Æthiopiã, Asiam, Germaniam, Britanniam, Mauros, Getulos, Romanos) colitur, ubique regnat, ubique adoratur.* Eadem habet Irenæus I. 3. Arnob. II. & alii Patres. Elegans Tertulliani locus II. Apol. *Hesterni sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Sola vobis reliquimus templa.*

⁵ *Incendio conflagraret, Nerone apud Antium.*] Tacitus: *Incendium, forte an dolo principis constat fuisse, in incerto fuit. Eo certe tempore Antii agens Nero, non ante in urbem regressus est, quam domus ejus, qua palatium & Mecanatis hortos continuaverat, ignis propinquaret.* XV. Annal.

Z

x Gloriam

4 Sed opinio omnium, invidiam incendii in Principem retor-
 quebat, credebaturque Imperator ¹ gloriam innovandæ ur-
 5 bis quæsisse. ² Neque ulla re Nero efficiebat, quin ab eo
 6 jussum incendium putaretur. Igitur ³ vertit invidiam in
 Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones:
 quin & novæ mortes excogitatæ, ⁴ ut ferarum tergis conte-
 7 cti, laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut
⁵ flamma usti. Plerique in id reservati, ut cum defecisset
 8 dies, ⁶ in usum nocturni luminis urerentur. Hoc initio in
 9 Christianos ⁷ sæviri cœptum. Post etiam, ^{*} datis legibus,
 religio

1 *Gloriam innovandæ urbis.] Videba-
 turque Nero, condendæ urbis novæ & co-
 gnomento suo appellandæ, gloriam quærere.
 Tacitus.*

2 *Neque ulla re Nero efficiebat.] Sed
 non ope humana, non largitionibus Prin-
 cipis, aut Deum placamentis, decedebat
 infamia, quin jussum incendium crederetur.
 Idem.*

3 *Vertit invidiam in Christianos.] Ergo
 abolendo rumori Nero subdidit reos & qua-
 sitissimis pœnis affecit, quos per flagitia
 invisos, vulgus, Christianos appellabat.
 Idem.*

4 *Ut ferarum tergis contecti.] Sunt
 ipsissima verba Taciti, Et pereuntibus ad-
 dita ludibria, ut ferarum tergis contecti,
 laniatu canum interirent: aut crucibus affi-
 xi, aut flammam, atque ubi defecisset
 dies, in usum nocturni luminis urerentur.*

5 *Flamma usti.] Hoc flammare Tacitus
 vocat. Flammare est, quod Hispani
 dicunt Pringar. Stantibus ad palum de-
 stinatis, unco (ne motatione capitis pi-
 cem cadentem declinarent) gutturi suf-
 fixo, è lamina ardente *negotida* vocat
 Imp. M. Aurelius pix aut unguen in ca-
 put liquefiebat, ita ut rivi pinguedinis
 humanæ per arenam amphitheatri sul-
 cum facerent. Iuvenalis ad hoc tormen-
 tum, eandemque historiam alludens,*

*Pone Tigillinum, tada lucebis in illa,
 Qua stantes ardent, qui fixo gutture fu-
 mant,*

Et latum media sulcam deducit arena.

Lege:

*Et latus media sulcus diducit arenam.
 Pone, ubi stantes ad palum alligati suf-
 fixo gutture, lamina impendente fu-
 mant, & totos artus liquefiunt, ita ut
 pinguedo diducat arenam sulco facto.
 Ut memorabiles illos cruciatus fuisse
 necesse sit, quorum multo post tempo-
 re meminerit Juvenalis. Tertullianus
 in Gnosticos: Orientem fidem Romæ pri-
 mus Nero cruciavit. Neque solum Ro-
 mæ sævitur in Christianos, sed etiam
 in provincias. Jof. Scaliger.*

6 *In usum nocturni luminis.] Verba
 Taciti. Modus hic erat: Papyro, quæ
 cera esset circumlita induebantur, & sic
 vivi ardebant. Interpres Juvenalis ad
 Satyræ I. ea verba: Pone Tigillinum.
 Tigillinum si laseris, vivus ardebit; quem-
 admodum in munere Neronis vivi arserunt,
 de quibus ille jusserat cereos fieri, ut luce-
 rent spectantibus, cum fixa essent illis
 guttura, ne se curvarent. Nero maleficos
 homines tada & papyro & cera superve-
 stiebat, & sic ad ignem ad moveri jubebat,
 ut arderent. Ubi per maleficos intelli-
 guntur Christiani. Illa enim miracula,
 quæ fierent ab illis virtute divina, nihil
 aliud esse ajebant, quam præstigias &
 artes execrabiles. Vossius. Vide & Sca-
 ligerum in Euseb. Suetonius: Afflicti
 supplicii Christiani, genus hominum su-
 perstitutionis novæ ac maleficæ.*

7 *Sæviri cœptum.] Suetonius: Idque
 etiam per Provincias factum. Extat vetus
 inscriptio*

religio vetabatur: palamque edictis propositis, Christianum esse non licebat. Tum ¹ Paulus ac Petrus capitis dam-
nati: quorum uni ² cervix gladio defecta, ³ Petrus in cruce-
m sublatus est.

XLII. Dum hæc Romæ geruntur, Judæi, ⁴ præsidis sui, Festi Flori injurias non ferentes, ⁵ rebellare cœperunt. Ad-
versus

inscriptio in Hispania loco Pisuerge vocato: in quo sine dubio crudelitas Neronis tangitur, siquidem vera est illa inscriptio. Nam dubito. Christianismum superstitionem vocat, ut Suetonius Christianos homines novæ ac maleficæ superstitionis, NERONI CLAVDIO CAESARI AVG. PONT. MAX. OB PROVINCIAM LATRONIBVS ET HIS QUI NOVAM GENERI HVMANO SVPERSTITIONEM INCVLCARANT PVRGATAM. *Jos. Scaliger*

* *Datis legibus.*] Legendum cenfeo *latis legibus.* Sigon.

¹ *Paulus ac Petrus capitis damnati.*] A. C. LXVIII. Neronis XIII. *Eusebius.* Tertullian. de præscriptionibus: *Felix Romana Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, ubi Petrus passioni Domini adæquatur, ubi Paulus Johannis exitu coronatur.*

² *Cervix gladio defecta.*] Paulo. Certum est Romæ passum. De supplicio, veteres fere in gladium consentiant. Sic Saidus Batricides, sive Euty chius, in Originibus Alexandrinis, **وضرب عنق بولص بسيف**, Gladio trucidavit Paulum. Horn.

³ *Petrus in cruce sublatus.*] Si Petrus nunquam Romæ fuit, quomodo ibi crucifixus? Nam Babylone videtur martyrium passus, ubi vixit. Ideo Clemens in Epistola ad Corinthios, cum dixisset, *Paulum sub Romanis principibus passum*, postea subjungit, *Petrum martyrium esse passum*, nullius loci mentione facta, quia locus passionis ejus ignorabatur. Nam Babylon sub externo dominio. Sic quoque incertum eo tempore, ubi Thomas vel Bartholomæus

passi. *Salmas.* Euty chius modo laudatus, ex versione Cl. Seldeni, qui hodie ingens Britannia suæ decus est: *Petrum Nero Caesar cruci affigit, corpore inverso. Nam & dixerat ei Petrus, Si vis ut ego cruci affigam, corpore me inverso affige cruci, ne mors mihi inflicta similis sit ei, quæ infligebatur Domino meo Christo, qui cruci affixus est. Occisus est autem Petrus sub annum XXII. post Dominum nostrum Christum.* Sub initia igitur Neronis, id est, tredecim circa annos ante Chronologiam receptiorem, Petri martyrium collotat Euty chius. *Selden.* Ex quibus patet, incertas veterum traditiones, tum de loco, tum de tempore passionis Petri fuisse: & tandem plerosque in receptiorem opinionem consensisse, crucifixum Romæ, cum quod certo assererent, non haberent. *Horn.*

⁴ *Præsidis sui Festi Flori injurias.*] In Eusebio, *Cestii Flori*: sed legendum ex Josepho *Gesii Flori*. Vide Ant. ejus, lib. xx. cap. ix. *Δυσ. Γέσιου δὲ Φλώρου ὁ πεμφθεὶς Ἀλέξανδρου ὑπὸ Νέρωνος, πολλῶν ἀνέπαυτων καὶ Ἰουδαίων. Καθάπερ εἰς ἐπίδειξιν πονηρίας πεμφθεὶς, τοὺς εἰς τὸ ἔθνὸς ἡμεῶν ἀρνηνομίας ἐπέμπευε μήτε ἀρπυγῆς παρολιπὼν μηδὲνα τροπὸν, μήτε ἀδίκης καλοσεως. ὡς γὰρ ἀπεγκλιθεὶς ἔλεον, πεινῆς δὲ κέρους ἀπληστῆς.* Et plures intolerabiles ejus injurias describit. II. ἀλάτ. 24.

⁵ *Rebellare cœperunt.*] Τὸν ὡς Πωμαίων πόλεμον ὁ καὶ ἀναγκάστως ἡμεῖς ἀρροδοῦμεν, Φλώρου ὡς, *Josephus.* Suetonius aliam belli causam fingit: *Percrebuerat, inquit, Oriente toto vetus & constans*

versus eos ¹ Vespasianus, proconsulari imperio à Nerone missus, ² multis gravibusque praeliis devictos, coëgit ³ intra muros Hierosolymæ confugere. Interim vero jam etiam sibi pro conscientia scelerum invisus, ⁴ humanis rebus eximitur: ⁵ incertum, an ipse sibi mortem consciverit. Certe corpus ⁶ illius interemptum. Unde creditur; etiamsi se gladio ipse transfixerit, ⁶ curato vulnere ejus servatus: secundum illud quod de eo scriptum est: ⁷ *Et plaga mortis ejus curata est;*
sub

constans opinio: esse in satis ut eo tempore Judea profecti verum potirentur. Id de Imperatore Romano, quantum eventu postea patuit, prædictum, Iudæi ad se trahentes, rebellant: casoque præposito, legatum in super Syria consulem, ferventem suppetias, rapta aquila, fugaverunt. Ex quibus patet quam tenuem rerum Judaicarum notitiam Romani habuerint. Neque enim casus est Florus, nisi cadere pro clade afficere, accipias. Casaub.

1 Vespasianus proconsulari imperio missus.] Josephus *ἀλλω*. III. I. Sueton. in Vespas. Eusebius, *Contra Iudæos*, qui *Cestii Flori avaritiam non ferentes rebellabant*, Vespasianus magister militiæ, à Nerone transmittitur.

2 Multis gravibusque praeliis victos.] De quibus fuse Joseph. III. & IV. *ἀλλω*.

3 Intra muros Hierosolymæ.] Joseph. VI. *ἀλλω*. 3. Qualis tum urbs Hierosolyma fuerit, idem tradit cap. 6.

4 Humanis rebus eximitur.] Joseph. V. *ἀλλω*. 6. Extinctus est VIII. Eid. Junii anno & XXI. diebus ante initium Vespasiani. Scaliger in Eusebium.

5 Incertum an ipse sibi mortem consciverit.] Quia Neroni sese perimenti paucissimi (tres ait Dio, Suetonius quatuor) testes adfuerunt: propterea eo extincto & ignoratum plerisque mortis genus, & multis etiam persuasum, non esse illum occisum. Casaubon. Res tamen certissima. Nam cum audisset Galbam in Hispania ab exercitu imperatorem declaratum, hostis à Senatu judicatus, ex urbe fugiens, semet ictu gla-

dii transegit, adjuvante trepidantem manum Eunuchio Sporo, cum prius nullo reperto exclamaret, *Itane? nec inimicum habeo, nec amicum: dedecore cecidi, turpius preeam.* Suetonius. Alii: *Cum à Senatu quaereretur ad pœnam, è palatio fugiens, ad quartum urbis milliariam in suburbano liberti sui inter Salariam & Numentanam viam semet interfecit, anno ætatis suæ XXXII.* Eusebius in Chronico.

6 Curato vulnere ejus servatus.] Nam secundum opinionem quorundam se ipse vulneravit, è quo vulnere postea curatus fuit, unde adhuc vivere creditur. Samuel Solem ad librum Iobasin, *Commentarii de vitis regum dicunt Neronem mortuum esse, partim fugisse, nec sciri locum quo fugerit: usque adeo ut Augustinus episcopus asserat ipsum adhuc vivere.* Druf. Locus Augustini extat xx. de Civ. Dei 19. quem infra ad Dialogum II. producemus. Sed Samuel Iudæus vel non legit Augustinum, vel non intellexit. Ipse enim, enumeratis opinionibus de Neronis exitu, & reditu, addit: *Sed multum mira hæc opinantium præsumptio. Quæ improbantur sunt & aversantur.* Horn.

7 Et plaga mortis ejus curata est.] Ita legendum ex Apocalyp. XIII. 3. prius erat in libris, *Ut plaga mortis ejus curata est.* Quem locum nonnulli de Nerone interpretati sunt; sed male, iudicio Augustini de Civit. Dei, lib. xx. cap. 19. Druf.

1 sub seculi fine mittendus, 2 ut mysterium iniquitatis exer-
ceat.

XLIII. Igitur post excessum Neronis, 3 Galba 4 imperium 1
rapuit: mox 5 Otho, Galba interfecto, occupavit. Tunc 2
6 Vitellius in Gallias, fretus exercitibus quibus præerat, ur-
bem ingressus, 7 Othone interfecto, summam rerum usur-
pavit. Quæ posteaquam ad Vespasianum delata, 8 licet malo 3
exemplo, bono tamen affectu Reip. ab improbis vindican-
dæ, cum Hierosolymam obsideret, 9 sumit imperium: &
10 ut mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu Impe-
rator

1. Sub seculi fine.] Infra de Martino
Dial. II. Cum ab eo de fine seculi quære-
remus, ait nobis, Neronem & Antichri-
stum prius esse venturos.

2. Ut mysterium iniquitatis exerceat.]
Hoc est, ut sit Anti-Christus. Nam per
eum exercebitur mysterium iniquitatis,
de quo Apostolus II Thess. II. 7. Drus.
Nam eum locum, ut Augustinus tra-
dit, de Anti-Christo acceperunt. Vide
Grotium in explicatione locorum de
Anti-Christo, & qui contra eum scripse-
runt, Marefium, Coccejum, alios.

3. Galba.] Sueton. Nonnulli dictum,
quod præpunguis fuit visus, quem Galbam
Galli vocant. Ad quem locum, quid
commentati sint, Salmasius & Boxhor-
nius, vide in editione Schildiana.

4. Imperium rapuit.] Neroni Galba
successit. Sueton. Imperium in Hispania
rapuit. Γάλβας ἀπαδειχθεὶς αὐτοκρα-
τορῶν, εἰς Ρώμην ἐπεινήλθεν ἐκ τῆς
Γαλιτίας. Ios. v. ἀλώζ. VI. Suet. Galba.

5. Otho, Galba interfecto.] Ἰπὸ τῆς
πραλιωτῶν αἰπαδείσεπι τοπεινοφρο-
σιῶν, ἰδολοφονήθη καὶ ἐκείνῳ τῷ
Ρωμαίων ἀρχαῶν, ἀπαδείχθη τε αὐ-
τοκρατορῶν Ὀθων. Idem.

6. Vitellius in Gallias.] Legendum,
ex Gallis. Sigon. Vide Tacitum I. & II.
Histor. Suet. Vitell. Ios. v. ἀλώζ.
6. & 8.

7. Othone interfecto.] Ad Bebriacum à
Vitellianis victus, sibi ipsi mortem con-

scivit. Tacitus II. Histor. Suet. Othone.
Διεχρήσατο μὲ Ὀθων ἐαυτὸν ἐν βε-
ξεδῶν. Ios. v.

8. Licet malo exemplo.] Cur malo? An
Italiæ ab immani bellua, qualis Vitel-
lius, vastari pateretur? Vide Ios. v.
ἀλώζ. 10.

9. Sumit imperium.] Coactus à milite,
qui enses & mortem recusanti intenta-
bant. Idem. Multa omina Imperii præ-
cesserunt, quæ Suetonius & Ios. v.
fuisse recensent. Tiberius Alexander, præ-
fectus Ægypti, primus in verba Vespasiani
legiones adiecit Kalendis Iulii: qui princi-
patus dies in posterum observatus est. Sueton.
Vespas.

10. Ut mos est, diademate capiti imposit-
to.] Pessime Sulpici, de tuo addis, quod
apud nullum ex Historicis, reperitur.
Διαδήμα, fasciæ quædam erant, quas
capiti circumligatas Reges Orientis ge-
stabant. Usus ejus primus Alexander,
à Persis acceptum, Occidentem intulit.
Justin. XI. I. Alexander habitum regum
Persarum, & diadema, insolitum antea
regibus Macedonicis, velut in leges eorum
quos vicerat, transfret, assumit. Apud
Romanos Cæsari oblatum diadema: sed
is repudiavit. Caligula quoque absti-
nuit. Nec quisquam Imperatorum eo
usus, usque ad Aurelianum, declinan-
dæ invidiæ. Sed error hic condonandus
Sulpicio, qui sua tempora spectavit, non
antiquam Romam. Horn.

rator confalutatus, ¹ Titum filium Cæsarem facit; eidem pars copiarum, & obsidendæ Hierosolymæ negotium datum. Vespasianus Romam profectus, summo favore senatus & populi receptus, ² cum se Vitellius interfecisset, imperium confirmavit.

¹ XLIV. Interea Judæi obsidione clausi, quia nulla ³ neque pacis, neque deditiois copia dabatur, ad extremum, fame interibant, passimque viæ oppleri cadaveribus cœpere, ² victo jam officio humandi. Quin omnia nefanda insuper ausi, ⁴ ne humanis quidem corporibus pepercerunt, nisi quæ ³ ejusmodi alimentis ⁵ tabes præripuerat. Igitur defessis defensoribus ⁶ irrupere Romani. Ac * tum forte in diem Paschæ,

¹ Titum filium Cæsarem facit.] Extincta in Nerone Cæsarem familia, Vespasianus nomen illud, tanquam Imperii, ad posteros propagavit, ac Titum & Domitianum filios, Cæsares appellavit. Tacitus. Sueton.

² Cum se Vitellius interfecisset.] Falsum hoc. Nam apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus atque confectus est, & inde unco tractus in Tiberim. Sueton. Tacit. Eusebius, ἐπὶ μέσης τῆς Ρώμης ἀποφάτις. Joseph. v. ἀλώζ. xiii.

³ Neque pacis neque deditiois copia dabatur.] Mira Sulpicii oscitantia. Qui si Josephum legit, quomodo prolixas illas pro pace & deditioe, Titi atque Josephi, curas orationesque, præterire potuit? Vide xv. Joseph. ἀλώζ. 7. II. & vii. 4. 13. Audi Cæsarem Titum, vii. ἀλώζ. 8. dicentem ὡς ἔστι μὲν αὐτῷ Ἰσραηλῶν εἰρήνην, αὐτονομίαν παρθεναῶν, καὶ παιδῶν ἀμνηστῶν καὶ πύλων ἀμνηστῶν. Τὸς ἂν μὲν ὁμοιοῦς εἴσιν ἀντὶ δὲ εἰρήνης πόλεμον, παρθεναῶν δὲ καὶ οὐθηνίας, λιμὸν αἰρεμύς. Horn.

⁴ Ne humanis quidem corporibus pepercerunt.] Nam mulier quædam, nomine Maria Eleazari filia, proprium filium occidit, coxit & comedit ex parte. Ios. ἀλώζ. lib. 7. cap. 8. Sed non hoc tan-

tum rabidæ famis scelus respicit author noster; verum opinio ejus fuit, Judæos mortuorum cadaveribus pastos. Hoc enim sequentia innunt: nisi quæ ejusmodi alimentis tabes præripuerat. Apud Josephum quidem nihil hujus reperimus, qui tamen inauditam famem, per partes describit. Alimenta ex rebus impurissimis, fimo, stercore, corio, parata. πένε δὲ τὰ ὀδύνας ἤγειν ἢ ἀνάγκη καὶ τὴν ὑπερωπείαν τῶν ἀλόγων ζώων. 7. ἀλώζ. 7. Sed cadavera comesta, ne verbo quidem innuit, hoc ex ingenio Sulpicii profectum, falsumque est. Aperte Josephus 7. ἀλώζ. 14. δοκῶσι δὲ ἀνθρώποι μὴ φθασθέντες ὑπὸ τῆς ἀλώσεως, διὸ ἐπιπολλῶν ἀμνηστῶν, γούστια δὲ καὶ νεκρῶν. Facturos id fuisse dicit, nisi excidio præventi essent, non fecisse. Horn. Vide & Eusebium III. Hist. 6.

⁵ Tabes præripuerat.] Hinc, cum sepeliendo non essent, cadavera portis ejecta, immuni numero. A. xiv. Aprilis, ad Kal. Jul. cxv. millia, & hoc cadavera per unam portam elata, ut Manneus transfuga Tito narravit. Ex omnibus portis, mortuorum loc. millia ejecta. Joseph. 6. ἀλώζ. 16.

⁶ Irruere Romani.] Capta est urbs ac templum viii. Goryxi, Kalend. Sept. anno secundo Principatus Vesp. Dion. 870.

schæ, omnis ex agris aliisque Judææ oppidis, multitudo convenerat. Nimirum ita Deo placitum, ut ¹ eo tempore quo Dominum cruci affixerat, gens impia internecioni daretur. ² Pharisei aliquantisper, pro templo, ³ acerrime restiterunt: donec obstinatis ad mortem animis, ultro se subjectis ignibus, intulerunt. ⁴ Numerus peremptorum ad undecies centena 7 millia

ἔτα τὸ Ἰεροσόλυμα ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ, ἢ μάλιστα ἐπὶ καὶ ὅν σέβας (iv, ἐξώλεσεν. Sabbathum innuit. Suetonius in Tito: cepitque eam natali filii sui. Vide Petit. iv. Eclog. Chronolog. xv. Eo die cessavit iuge sacrificium. Unde Judæi inquit: הַיְהוּדָיִם הָיוּ מְבַרְכִים בְּכִי וְבַטְלָה הַתְּמִיד וְהוֹבְקָה הָעֵיר בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי Tamuz franguntur tabule legis: cessat ἐνδελεχσμός, vrbis fissa. Et in Liturgia hujus diei canunt: יְיָ בְּרַחֵם אֶת הָעָם, Quia abolitum est ea die iuge sacrificium. Memorabilis est locus Seder Olam: Rabbi Jose dixit: Quem admodum meriti remuneratio, etiam post longum tempus, recidit ac revolvitur in eundem diem, ita & peccati. Atque id experimento compertum est. nam cum antea vastaretur templum, erat extremum sabbati: & rursus extremum septimi anni erat. præterea erat septimana stationis Joarib, & nonus dies mensis Ab erat. Et ita fuisse quoque hæc omnia in secundo excidio. In utroque autem Levitæ stabant in cathedra, recitabantque oden hanc: Retribuet illis iniquitatem suam. Cunctus.

* Tum forte in diem Paschæ.] Pascha, Paschæ, dicebant prisca patres. Postius. Pascha ejus anni in xlv. vel ut Petitus vult, xv. Aprilis incidit. Immanis hominum multitudo, ad festum, & belli metu, confluxerat. Τότε γὰρ ἡ ἀσπίς εἰς εἰρηλίω ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης πάντων συνεκλείθη τὸ ἔθνος, καὶ νασήν ὁ πόλεμος τῶν πόλιν ἀνηρώπων ἐνυκλώσασεν. Joseph. vii. ἀλώσας. 17. Tacitus Id. millia intra urbem conclusa dicit. v. Hist. Sed longe majorem fuisse Josephus contendit. Ad minimum duodecies centena millia, ut ex cæsis, mortuis, ac captis patet. Horn.

1 Eo tempore, quo Dominum cruci affixerat.] Patet Sulpicium existimasse, festo paschatis urbem captam. Quod falsissimum, cum ab Aprili ad Septembrem obsidio durarit. Eundem errorem Eusebius errat, atque haud dubio cum securus nosser. Eusebius in Chronico, oportuit enim iisdem diebus Paschæ eos interfici, in quibus Salvatorem crucifixerunt. Idem scribit in historia Eccles. lib. 3. cap. 5.

2 Pharisei.] Σωτήρισμα πὶ Ἰουδαίων, δοκῶν ὡσεὶ δέσποιν ἐἶναι τῶν ἄλλων, καὶ τῶν νόμων ἀκριβοτέρας ἀφηγεῖσθαι. 1. ἀλώσας. 4. Dicti ἀπὸ τῆς, quod ab aliis affectata vitæ sanctimonia sejuncti essent, ut patet ex Luc. xviii. 11. Heinsius. Hinc Talmudici pios ac devotos ὁσίων vocant. l'Empereur. Præter eos duæ adhuc magnæ αἰρέσεις, Sadducæi, & Esseni. De quibus vide Drusium de Sectis, Scaligerum in Trihæresio.

3 Acerrime repugnantes.] Quippe Stoici, teste Josepho. Hinc etiam paradoxa Stoica statuebant. Vide Heinsum cap. xxi. In Nonnum. Quare non est mirum, cum fatalia omnia esse, & bona & mala putarent, illos obstinatis animis se in incendium intulisse. Sigon. Haud dubio inter eos etiam Sadducæi fuerunt & fortasse etiam Hesseni. Ipse Anani Pontifex fuisse Sadducæus proditur. Drusius.

4 Numerus peremptorum ad undecies centena millia refertur.] Debuisse dicere mortuorum. Nam sequitur Josephum, ἀλώσας. vii. 17. numerus mortuorum per omne tempus obsidionis undecies centena millia. Mortuorum, hoc est, eorum qui fame aut gladio perierant. Eusebius in Chronico, Josephus vero scribit, undecies

8 millia refertur: ¹ capta vero c. millia, ac venundata. Fertur Titus, ² adhibito consilio, prius deliberasse; *an templum tanti operis everteret.* Etenim ³ nonnullis videbatur, *adem sacratam ultra omnia mortalia illustrem, non debere deleri:* ⁴ *quæ servata, modestiæ Romanæ testimonium, diruta perennem crudelitatis notam præberet.* ⁵ At contra alii, ⁶ & Titus ipse, *evertendum templum imprimis censebant:* ⁷ *quo plenius Judæorum & Christianorum religio tolleretur.* Quippe has religiones, ⁸ *licet contrarias sibi,*
iisdem

centena millia, fame & gladio periisse. Orof. vii. 5. Josephus Judæus scribit undecies centena millia Judæorum gladio & fame periisse. De numero peremptorum sive interfectorum conveniunt Suetonius & Tacitus. Idem Orofius, Sexcenta millia Judæorum eo bello interfecta, Cornelius & Suetonius referunt. Et Eusebius, Titus Judæa capta & Jerosolymis subversis sexcenta millia virorum interfecit. Sic Egesippus sive Hegeppus, Cæsa, inquit, per omne tempus obsidionis, decies centena millia, aut ex. myriades, ut plerique afferunt. Centum & decem myriades, sunt undecies centena millia. Ea mortua, non cæsa Josephus afferit. Quid ergo vidit, cum talia scriberet? Profecto scriptor ille merito suspectus est viris eruditis. Drus. Fluctus in simpulo. An non fame quoque perimuntur homines? & peremptos ad solam hostilem vim, non etiam famem, & mortalitatem referre, quæ auctoritas jubet? Certe Latini ea voce latius utuntur, ut notum est. Horn.

I Capta vero c. millia ac venundata.] Τῶν μὲν ἐν ἀρχιμαλώτων πάντων ὅσα καὶ ὅλον ἐλήφθη τὸ πόλεμον ἄριθμὸς ὀνεία μυριάδες, καὶ ἐπεκειραῖλοι σωήχῃ. Josephus vii. ἀλώσ. 17. Quem numerum etiam Hegeppus agnoscit. Sed in Eusebio, & alia centum millia captivorum publice venundata. Quo circa nihil mutandum in Sulpicio. Nam absque dubio secutus hic est Eusebium, non Josephum. Orofius numerum dispersorum ponit, quem ait fuisse ad ex.

hominum millia. Drus.

2 Adhibito consilio.] Ducum aut procerum sex, qui nominantur ἀλώσ. 7. 9. inter quos Marcus Antonius Julianus procurator Judææ. Titus ad consilium vocavit duces exercitus, &c. Hegeppus lib. 5. cap. 43.

3 Nonnullis videbatur adem sacratam.] Titus ipse ita censebat. Duces conditionem addebant, si Judæi illud reliquissent. Vide Josephum.

4 Quæ servata modestiæ.] Titi hæc sententia erat, quam Josephus his verbis expressit, Neque se unquam tantum opus incensurum: jam enim Romanorum fore hoc damnum, sicut ornamentum quoque fore imperii, si maneret. In eam iverunt Fronto, Alexander & Cerealis.

5 At contra alii.] Aliis quidem videbatur lege belli utendum esse. Nunquam enim Judæos à novis rebus posse desistere templo manente, quo omnes ubicunque essent colligerentur. Josephus.

6 Et Titus ipse.] Hoc verum non est. Nam Tito invito incensum templum. Vide Joseph. vii. ἀλώσ. 11. & Hegeppum.

7 Quo plenius Judæorum & Christianorum religio tolleretur.] Finxit ex ingenio. Nam nihil tale in Josepho, aut apud alios, quos vidi. Drus.

8 Licet contrarias sibi.] Sic visum gentilibus. Quia Hebræorum ceremonias, & instituta, & circumcisionem, Lex Christianorum sustulit. Sigon. Potissima causa fuit; quia Judæi Christianorum infensissimi hostes.

I Iisdem.]

¹ iisdem tamen auctoribus profectas. ² Christianos ex Judæis extitisse: radice sublata, stirpem facile perituram. Ita Dei nutu, ¹² accensis omnium animis, ³ templum dirutum, ⁴ abhinc annos trecentos triginta & unum. Atque hæc ⁵ ultima templi ¹³ everfio, & ⁶ postrema Judæorum captivitas, qua, ⁷ extorres patria, ⁸ per orbem terrarum dispersi cernuntur, quotidie mundo testimonio sunt, non ob aliud eos, quam ⁹ ob illatas Christo impias manus, fuisse punitos. Nam sæpe ¹⁴ alias,

1 Iisdem.] Ab iisdem. Sigon.

2 Christianos ex Judæis extitisse.] Hæc causa cur Christianos Judæorum nomine complexi sint. Suetonius Claudio: *Judæos impulsore Chresto assidue tumultuantes, Roma expulit.* Chrestum vocat servatorem nostrum, per contumeliam. Tertullian. *La Fant.* Vide Selden. *II. de success.* ad leg. Hebr. xxvi.

3 Templum dirutum.] Id miles quidam incendit *δαμόνιω ὄρμη πνι χρώμεν*. Aderat autem ἡ εἰκοσήμερη χροῖαν *δεῖοδ*, decimus mensis Augusti. Quo etiam à Babyloniorum rege fuerat concrematum. Urbs post capta fuit, videlicet Kalendis Septembris, qui Thifri Ebræis. De urbe superiore mihi sermo. Nam inferior ante templum capta fuerat. Josephus à condita primum urbe, usque ad excidium ejus, putat annos *ΜΜCΛXXVI*. *ἀλώ*. lib. 7. c. 18. Capite autem decimo ejusdem libri à prima structione templi usque ad everfionem ejus, quæ per Titum facta, numerat ann. *ΜCXXX*. mens. *VII*. dies *XV*. à secunda vero, quæ sub Dario Notho accidit, ann. *DCXXXIX*. dies *XIV*. Cæterum excisa fuit urbs anno Vespasiani secundo, qui fuit à nato Christo, secundum supputationem Eusebii, septuagesimus tertius: ab eodem passo quadagesimus: & baptizato *XLIII*. Vide Chronicon ejus.

4 Abhinc.] A Consulatu Stiliconis.

Sigon.

5 Ultima templi everfio.] Feria septima contigit, ut docent cum veteribus Scalliger, Petavius, alii. Nec sine causa vo-

luit Deus ipso Sabbatho Judaico Hierosolymam cum templo funditus excindi. Quo ipso satis indicatum, Deum Sabbathà illa Judaica, una cum templo & ceremoniis aliis, sublata voluisse. Spanhem. Et hic terminantur *XXX*. hebdomades Danielis. *Calvis.*

6 Postrema Judæorum captivitas.] Vide Cunæum *I. de Republ. XVIII*.

7 Extorres patria.] Tertullianus: *Dispersi, palabundi & soli cælique sui extorres vagantur per orbem, sine homine, sine Deo, rege: quibus nec advenarum jure terram patriam, saltem visigio salutare, conceditur.*

8 Per orbem terrarum dispersi.] Etiamnum, post tantas clades & excidia, ingenti numero. Ut de iis cum Philone dici possit, *Ὅσον ἔστιν ἐν πολυαἰθρια πία ὅπερ σὸν ἐξεδέξατο καὶ θάπερ τῶ ἀλλῶν ἐκαστον μίας χώρας τῶ δῆποκα κληρωμένης αὐτῶ μόνῳ δεῖβολ*, *ἀλλ' ὀλίγη δὲα φάνει πῦσαι ἢ οἰκισμένη. κίχου) γδ ἀνά τε βίς ἡπείρες ἀπεί(ας ὡς τῶ αὐθιγυῶν μὴ πολλῶ ἰνὶ δοκεῖν ἐλατῆσθαι.* Adeo repullularunt, ut Romæ, sub Alexandro Mammææ filio, etiam jus *αὐτονομίας* recuperarent. *Dio. 37.*

9 Ob illatas Christo manus.] Prudentius:

*Exiliis vagis huc illuc fluitantibus errat,
Judæus, postquam patria de sede revulsus,
Supplicium pro cade luit, Christi que negati,*

Sanguine respersus commissa piacula solvit.
Drulius,

alias, cum propter peccata captivitatibus traderentur, nunquam tamen ultra septuaginta annos servitutis pœnam penderunt.

- 1 XLV. ¹ Interjecto deinde tempore, ² Domitianus, Vespasiani filius, ³ persecutus est Christianos. Quo tempore, ⁴ Joannem Apostolum atque Evangelistam, ⁵ in Pathmum insulam relegavit: ⁶ ubi ille arcanis sibi mysteriis revelatis, librum sacræ Apocalypsis (qui quidem ⁷ à plerisque aut ³ stulte, aut impie non recipitur) conscriptum edidit. Non multo deinde intervallo, tertia ⁸ persecutio per Trajanum fuit: ⁹ qui cum tormentis & quæstionibus nihil in Christianis,

1 Interjecto deinde tempore.] A. C. xcv. Domitiani xlii. vel xlv. Euseb. Chron.

2 Domitianus.] Cui Neroni cognomen ob crudelitatem: quem ideo nonnulli credunt Antichristum venturum, ut supra dictum.

3 Persecutus est Christianos.] Δούρειος ἀνεκείνῳ διωγμῶν. Eusebius III. Histor. 13.

4 Joannem Apostolum atque Evangelistam.] Etiam Propheta fuit. Hieron. in primo adversus Jovinianum c. 14. Johannes & Apostolus & Evangelista, & Propheta. Apostolus, quia scripsit ad ecclesias ut magister: Evangelista, quia librum Evangelii condidit, quod excepto Mattheo, alii ex duodecim Apostolis non fecerunt: Propheta, vidit enim in Pathmo insula, in qua fuerat à Domitiano principe ob Domini martyrium relegatus, Apocalypsin infinita futurorum mysteria continentem. Refert autem Tertullianus, quod Romæ missus in ferventis olei dolium, purior & vegetior exiverit quam intraverit.

5 In Pathmum insulam.] Scribo; in Patmum. Nam Græce est εἰς πᾶτμον. Drus. Est una Cycladum Ægei maris, ambitu xxx. clō. pass. Strabo x. & alii. De hac relegatione ejus Euseb. III. 14. Irenæus v. Hieron.

6 Ubi ille.] Apocalypsin in Patmo scriptam testatur Athanasius in Synopsi, Hieronymus, Irenæus, alii. Idem Eu-

sebius innuit, quanquam dubitanter, 3. Hist. 14.

7 A plerisque aut stulte aut impie, non recipitur.] Græcis præsertim, qui de hoc libro semper dubitarunt. Hieron. ad Dardanum. Cajus quidam eum Cerintho adscripsit. Contra quem disputat Dionysius Alexandriae Episcopus apud Euseb. VII. Hist. 20. Tales hæretici dicti sunt ἀλογοί, quasi ratione carentes, aut λόγοων negantes. Epiphanius. Hæres. 11. De hoc libro quæ fuerint veterum iudicia, vide apud Erasmum & Beza in N. T.

8 Tertia persecutio per Trajanum fuit.] Hanc initam alii scribunt anno Christi cxi. alii ann. cviii. Biennio post, hoc est, ann. Christiano cx. Simon Cleopæ F. qui Episcopatum Jerosolymorum tenebat, crucifigitur. Eusebius in Chronico, & III. Hist. 26.

9 Qui cum tormentis.] Nam initio decretum proposuit, ut Christiani ubique conquirentur, & per tormenta, si aliter non posset, usque ad mortem sacrificare ritu majorum adigerentur. Post cum Plinius Bithiniæ proconsul per epistolam eum super hac re consulisset, respondit, Christiani conquirendi non sunt: si deserantur, & arguantur, puniendi sunt. Vide Plinium x. Epist. 97. Euseb. III. 27. Tertullian. Apologetico. Ubi vides Christianos carmen Christo,

nis, morte aut pœna dignum, reperisset, ¹ sæviri in eos ⁴
ultra vetuit. Sub *Hadriano* deinde, ² Judæi rebellare volue-
runt, ³ Syriam ac Palæstinam diripere conati: missoque ⁵
exercitu subacti sunt. Qua tempestate, *Adrianus*, exilti-
mans ⁴ se Christianam fidem loci injuria perempturum, &
in

Christo, quasi Deo, dicere solitos, obtritosque inter se, non in scelus aliquod, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent. Pervicaciam & inflexibilem in iis obstinationem culpat *Plinius*, in hoc uno, quod deos appellare, & simulacris numinum ture ac vino supplicare, ac Christo maledicere nollent, neque ut id facerent, ullis tormentis cogi possent. Epistola quæ ei respondet *Traiani*, eum ait re ipsa manifestum facere Christianum se non esse, qui diis Romanis supplicet. *Grotius*.

¹ *Sæviri in eos ultra vetuit.*] Anno Christi centesimo undecimo. *Eusebius*. Quæ si vera, duravit hæc persecutio annos tres, aut ut alii volunt, octo. *Drus.*

² *Judæi rebellare voluerunt.*] Imo rebellaverunt, duce quodam Judæo, quem *Eusebius* & alii *Barchochabam* nominant. Id sonat *stella*. Nam *Chochab stella*. De quo *R. Aquiba* exponebat textum illum, *oriatur stella ex Jacob*. Idem ejusdem armiger fuisse traditur. Meminit *Hiero.* adversus *Rufinum* l. 3. cap. 9. *Barchochabas* autor seditionis *Judaica stipulam in ore succensam anhelitu ventilabat, ut flammam evomere putaretur*. Magnus hostis fuit Christianorum, quod sibi contra Romanos militare nollent. *Eusebius*, Judæi eum nominant *Barchoziba*, id est, filium mendacii, quod fraudulenter circumvenisset eos, Messiam se esse persuadendo. Ejus mentio in *Thalmud*, tractatu *Sanhedrin*, & in *Johasin*. Verba *Salmanticensis*, *Filius Choziba* rebellavit in Romanos, surrexitque & profectus est in Cyrenen, quæ in *Africa*, surgentesque *Judæi*, qui ibi erant, occiderunt omnes Romanos & Græcos in il-

lis locis, qui arenam maris numero equalant. Inde abiit in *Ægyptum* & fecit similiter. Quod cum audirent *Judæi* qui in *Giphdi*, hoc est, in *Ægypto*, interfecerunt omnes gentes, usque adeo ut non remaneret residuum. Quo audito, *Trajanus* misit contra eos *Adrianum*, qui subegit eos & posuit legem *Romæ*: ne quis *Judæus* intraret *Ægyptum*. Dicunt etiam doctores nostri: *Adrianus* *Caesar* occidit multa millia, in *Berber* autem occidit duplo plures quam egressi sunt ex *Ægypto*, anno *LII*. post excidium. In מלכי רומי. In diebus *Domitiani* extitit *Choziba*, & in diebus *Nervæ* & in diebus *Adriani* regnavit *Choziba* & filius ejus neposque ejus: qui bellarunt bella magna cum omnibus gentibus, & subegerunt *Ægyptum*. Contra hos roboravit se *Adrianus*, & ascendit contra terram *Juda*, percussitque filium *Choziba* & occidit eum. Tum extinctus est populus multus. Non vexavit eos *Nabuchodonosor*, neque *Titus*, sicut *Adrianus* *Caesar*. Vide *Petit.* 1. *Ecl. Chron.* xiv.

³ *Syriam ac Palæstinam.*] Accidit hoc anno Christi cxxxv. Ad quem annum *Eusebius*, *Judæi ad arma*, inquit, *versi*, *Palæstinam depopulati sunt*, tenente provinciam *Tenio Ruse*, cui ad opprimendos rebelles *Hadrianus* misit exercitum. Vide *Euseb.* iv. *Hist.* II. 6. *Oros.* vii. *Nicephor.* III. 24. *Dionem*, & alios.

⁴ *Se Christianam fidem loci injuria perempturum.*] Vim *Hadriano Sulpicius* facit. Nam *Hadrianus* ex animo Christianis favit, sed occulte. Quin & molitum ferunt, ut *Christus* pro Deo reciperetur, templaque in eum usum erexisset: deterritum tamen consilio *Quondam*, qui affirmabant fore ut cultus omnis *Deorum* periret, si id fieret, quod de *Christo* cogitabat. Igitur non id molitus

¹ in templo, ac loco Dominicæ passionis, ² dæmonum si-
⁶ mulacra constituit. Et quia Christiani ex Judæis potissimum
 putabantur (namque tum Hierosolymæ, ³ non nisi ex cir-
 cumcisione, habebat Ecclesia ⁴ sacerdotem) militum cohor-
 tem custodias in perpetuum agitare iussit, quæ Judæos o-
⁷ mnes ⁵ Hierosolymæ aditu arceret. ⁶ Quod quidem Chri-
 stianæ fidei proficiebat: quia tum ⁷ pene omnes, Christum
 Deum,

litus fuit, ut Christianos extingueret. Quippe, cum Judæos urbe Ælia exclu-
 sisset, Christianis tantum civitatem per-
 misit: & ultus est eos, quos Cocheba,
 ob fidem erga Romanos, excruciauerat.
 Orosius VII. 8. Sed errore factum, ut
 Christiani Hierosolymitani, ob circum-
 cisionem, Judæi putarentur, & eos
 iusta Cæsaris in Judæos quoque ira ad-
 ussit.

1 In templo ac loco Dominicæ passionis.]
 Hoc templum Adrianus terra obruit, ac
 aliud Veneri dedicavit, quod usque ad
 Constantinum M. mansit. Dio. Euseb.
 Epiphanius. Paulinus in Epistola ad Seve-
 rum nostrum: ubi sacra nati Salvatoris
 infantia vagierat, illic Veneris lamenta
 fingentium lascivis luctibus, infamis ritus
 ululabat.

2 Dæmonum simulacra.] Veneris &
 Jovis. Clemens Protrept. Οἱ θεοὶ τῶν
 ἔθνων δαιμονίων εἰσιν εἰδωλὰ. Joh. Sa-
 risberienensis de nugis Curialium, Ad si-
 militudinem Ecclesiæ (loquitur de Julia-
 no) dæmonum templa constituit. Videat-
 ur Lactantius lib. 2. cap. 17.

3 Non nisi ex circumcissione.] Iudæum.
 Quorum xv. fuerunt, usque ad ever-
 sionem urbis, sub Hadriano. Euseb. Chron.
 Adde Epiphanium, ubi de Nazarenis &
 Ebionitis agit.

4 Sacerdotem.] Episcopum. Qui tum
 iidem cum Presbyteris. Nondum enim
 ambitiosa illa Patriarcharum, Metro-
 politarum, Archiepiscoporum, & alia
 Hierarchiæ nomina, emerferant. Salmas.

5 Hierosolymæ aditu arceret.] Tertul-
 lianus in Apologetico de Judæis: quibus
 nec advenarum jure terram patriam saltem

vestigio salutare conceditur. Eusebius IV.
 Hist. 5. Τὸ πᾶν ἔθνος ἐξ ἐλευθέρου καὶ
 ἀδελφικῆς ἐπιβαίνειν εἰρήνῃ, νόμῳ, δόγματι, καὶ
 διατάξεισιν Ἀδριανῶν, ὡς ἂν μὴ δὲ ἐξ
 ἀπείρου θεορῶν τὸ πατρῷον εἶδος,
 ἐκτελευτῶντος, Ἀριστῶν ὁ πικρῶν
 ἰστορεῖ. Idem habent Tertull. in Apolog.
 Hilarius in Psalm. LVIII. Hieronymus in
 VI. Esai. Uno tamen die quotannis, lu-
 gendi gratia, urbem adire, concessum
 fuit. Nazianz. Orat. XII. Hieron. in cap.
 XI. Sophon. Quæ vel tum, ut Euseb.
 IV. Hist. 5. & alii; vel ante bellum
 Iudaicum, Ælia Capitolina dici cœpit,
 eis τῶν ἑκκατῶν πηλῶν. Vide
 Gothofr. ad Philostorg. Ac bello fini-
 to, sus in marmore sculptus, ac portæ
 Bethlemiticæ impositus est. Cassiodor.
 in Chron. Vide Pithœum II. Advers. 3.
 Cunaum de Repub. Ebræor.

6 Quod quidem Christianæ fidei profi-
 ciebat.] Sigonius: Utile erat Christiana
 fidei, neminem esse Christianum, nisi qui
 Judæus sub legis observatione vixisset: ita
 ordinante Deo, ut libertas fidei legis servi-
 tutem abrogaret, meo iudicio, non re-
 cte. Sensus est: Utile erat Christianæ
 fidei Iudæos Ierosolyma arceri. Nam ex
 hac occasione cœperunt primum abjice-
 re jugum legis, cui ad hoc usque tempus
 paruerant, sub legis observatione Chri-
 stum venerantes. Drus.

7 Pene omnes, Christum Deum sub legis
 observatione credebant.] Hos posterior
 ætas Nazaræos dixit, cum initio Chri-
 stiani omnes ita vocarentur: unde Euan-
 gelium Nazaræorum, quod Evangelium
 secun-

Deum, sub legis observatione, credebant. Nimirum id s |
 Domino ordinante dispositum, ut legis servitus, à libertate fidei at-
 que Ecclesiæ tolleretur. Ita ¹ tum primum Marcus ex gentibus,
 apud Hierosolymam, episcopus fuit.

XLVI. ² Quarta sub Adriano persecutio numeratur, ¹
 quam tamen post exerceri prohibuit: ³ *injustum esse* pronun-
 cians, ut quisquam sine crimine reus constitueretur. Post Adria- ²
 num, ⁴ Antonino Pio imperante, pax Ecclesiis fuit. ⁵ Sub ³
 Aurelio deinde, Antonini filio, persecutio quinta agitata.

Ac

secundum Ebræos. Erant autem semi-
 Iudæi & semi-Christiani: hoc est, neque
 Iudæi neque Christiani veri. Scribit au-
 tem Hieronymus, Iudæos quotidie sub
 nomine Nazaræorum, ter Christianis
 maledicere. Hoc vel ideo verum esse
 potest, quod Christianos hodieque
 נוצרים, id est, Nazoræos appellant

Drus. Sic & Arabes eos **النصارى**
 vocant. Unde & plerique, usque ad
 Marcum, Hebraica nomina habuerunt.
 Salmas.

¹ Tum primum Marcus.] Μετὰ τῆς
 ἐκ παλαιότητος ἐπισκοπῆς τῶν ἑκεί-
 σε λεηστεριῶν ἐγγράφεται Μάρκος.
 Eusebius iv. Hiltor. 6. & in Chronico.
 Post Marcum nulli Episcopi nominibus
 Hebraicis in ea Ecclesia leguntur dicti,
 quia nulli fuere amplius Iudæi. Salmas.

² Quarta sub Adriano persecutio.] Hu-
 jus meminerunt quidem Augustinus &
 Orosius, sed eam sub Marco Antonino
 factam scribunt. Eusebius autem refert,
 Quadratum discipulum Apostolorum,
 & Aristidem Atheniensem Philoso-
 phum, libros pro Christiana religione
 Hadriano dedisse compositos. Idem,
 Serenus Grannius, inquit, legatus, vir
 apprimè nobilis, litteras ad Imperatorem
 misit, iniquum esse dicens, elanoribus vul-
 gi innocentium hominum sanguinem concedi,
 & sine ullo crimine, nominis tantum &
 sectæ reos fieri. Quibus commotus Hadria-
 nus, Minutio Fundano proconsuli Asiæ scri-
 bit, non sine objectu criminum Christianos
 condemnandos: cujus epistola usque ad no-

stram memoriam durat exemplum. Drus.
 Ex Eusebio patet, Christianos sub Ha-
 driano per provincias vexatos: sed id
 potius à populo, & per tumultum,
 quam jussu Imperatoris factum. Unde
 & ea de crudelitate apud Hadrianum
 conquestus fuit Serenius Granianus.
 Euseb. vi. Hist. 8.

³ Injustum esse pronuncians.] Πεσο-
 τῶν μὴδὲνα κτείνειν ἄνδρ ἐγκλή-
 ματ & ἡ δὲ λόγος κατηγγελίας. Idem.
 Et sequenti capite ipsum Imperatoris re-
 scriptum, ex Apologia Justinii Martyris
 ponit.

⁴ Antonino Pio imperante, pax Ec-
 clesiis fuit.] Supra 1. Vexationesque po-
 puli Christiani & max pacis tempora. Xi-
 philinus ex Dione: Constat inter omnes
 Antoninum Pium probum virum fuisse: ne-
 que enim ceteris subditis gravis, neque
 Christianis insensus fuit: quos vehementer
 observavit. Apud hunc, nisi fallor, in
 magno pretio fuit R. Juda Hannasi, qui
 vulgo Rabbenu Haccados, id est, do-
 ctor noster sanctus. Drus. Edictum ejus
 pro pace Christianorum, extat apud Eu-
 seb. iv. Hist. 12. Intelligit author nos-
 ter externam, à gentilibus, pacem.
 Nam intus schismate gravi, ob festum
 paschatis scindebantur, cui originem Vi-
 ctor Episcopus Rom. dedit. Vide Euseb.
 v. Hist. 23. 24. 25.

⁵ Sub Aurelio deinde, Antonini filio,
 persecutio quinta agitata.] Quæ quarta est
 aliis, ut Augustino, Orosio & Euse-
 bio: quam perhibent exercitam à Lucio
 Vero ipsius collega. De hoc tempore
 Chro-

4 Ac tum primum intra Gallias, martyria visa ferius trans
 5 Alpes, Dei religione suscepta. 3 Sexta deinde, Severo im-
 6 perante, Christianorum vexatio fuit. 4 Quo tempore Leo-
 7 nidas, Origenis pater, sacrum in martyrio sanguinem fudit.
 Interjectis deinde 6 annis VIII. & XXX. pax Christianis
 fuit: nisi quod medio tempore, 7 Maximinus* nonnullarum
 eccle-

Chronicon Eusebii: *Persecutione orta in Asia, Polycarpus & Pionius fecerunt martyrium, quorum scripta quoque passiones referuntur.*

1 Tum primum intra Gallias martyria visa.] Idem Chronicon, *Plurimi in Gallia gloriose ob Christi nomen interfecti, quorum usque in presentem diem condita libris certamina perseverant.* Qualia hæc martyria fuerint, patet ex Epistola Ecclesiarum Gallicarum ad Asianas, quæ extat apud Euseb. v. Hist. I. Gregorius Turonensis: *In Gallis multi pro Christi nomine sunt per martyrium gemmis cælestibus coronati, quorum passionum historia apud nos fideliter, usque hodie retinentur.*

2 Severus trans Alpes religione Dei suscepta.] Hoc parum verum esse puto. Nam S. Martialis Lemovicum, Eucherius Treviros, Fronto Petragoricas, Sabinus & Potentianus Senonas, ad prædicandum Evangelium à Petro Apostolo missi, post sub Nerone passi esse dicuntur. *Sigon.* Nulla fere est Galliarum paulo major aut nobilior civitas, quin aliquo gloriatur Apostolorum discipulo, primo fidei apud se fundatore. *Martialem* Petri Apostoli discipulum Lemovices jactant. *Sabinianum*, Potentianum atque *Alsum* Senones, quos tres ex numero LXX. discipulorum Domini, si fas est credere, tradunt. *Ursinum*, quem & Nathanaël fuisse volunt, Bituriges prædicant, *Julianum* Cenomanni. Gaudent *Clemente* Metenses, quem patrum Clementis primi Papæ fuisse dicere audent. *Trophimus* Arelate, *rescens* Viennæ confedit. Uterque non à Petro, ut volunt, sed Paulo, non Roma, sed ex Hispania missus. Ita vetus Chronicon tradit. *Salmas.*

3 Sexta deinde, Severo imperante, Christianorum vexatio fuit.] Hanc Augustinus & Orosius quintam vocant. Augustini locus, ubi hoc dicit, habetur lib. XVII. I. de civit. Dei, cap. LII. Vide his Vivem ad illum locum. Orosii verba lib. VI. I. cap. XI. hæc sunt: *Quinta post Nerone persecutione Christianis excruciat: plurimique sanctorum, per diversas provincias, martyrio coronati sunt.* Spartianus de hoc Severo: *Christianum fieri sub gravi pœna vetuit.* Vide quoque Euseb. lib. VI. hist. eccl. Sic supra initio l. i. vexatione sive populi Christiani. Vide Not.

4 Quo tempore Leonidas.] *Λεωνίδης ὁ λεγομῆνός Ὁ εὐχόμενος πατὴρ, τῶν κισσοφάτων διποληθεῖς.* Euseb. VI. Hist. I. Factum id Anno CCIV. In Chronico. Maxime illa persecutio Ægyptum & Thebaidem vastavit, *μυρίων ὄσων τοῖς κατὰ τὸ μαρτύριον ἀναδεδότω σφάροις.*

5 In martyrio.] *Μάρτυρ, testis.* Apud Christianos, qui propter confessionem Evangelii afflictiones & mortem sustinent. Ergo testis veritatis. *Apoc.* XVII. 6. *Augustin.* x. Civ. Dei 32. *Chromat.* diffusert. in Matth. cap. x. Viros plerumque *μεσολομαρτυροῦσας* appellabant, sceminas *καλλιμαρτυροῦσας*: Martyrium est ipsa passio & locus ubi Martyr sepultus. Vide Notas ad Vitam Martini cap. VI.

6 Annis VI. I. & XXX.] A primo Antonino Caracalla, qui Severo successit, usque ad Decium, Eusebius numerat annos. XL.

7 Maximinus.] Eusebius de temporibus: *Maximinus adversus ecclesiarum sacerdotes persecutionem facit.* Idem: *Maximinus propter gravem invidiam, qua con-*

ecclesiarum ¹ clericos vexavit. ² Mox Decio imperante, jam 8 tum, septima persecutione sævitum in Christianos. Inde ³ Valerianus, octavus sanctorum hostis fuit.

XLVII. Post eum, ⁴ interjectis annis fere quinquaginta, ¹ Diocletiano & Maximimiano imperantibus, ⁵ acerbissima persecutio

tra Alexandri familiam, in qua complures fideles & Christiani versabantur, acerbam persecutionem concitavit, iussitque solos Ecclesiarum praesides, tanquam autores doctrinae Evangelicæ, neci dari. Euseb. VI. Hist. 21. Niceph. v. 23.

* Nonnullarum Ecclesiarum.] Τῆς ἑξῆς ἐπιγραφῆς ἀρχιεπίσκοπος, μέγας ὡς ἐπίσκοπος ἡ κατὰ τὸ διασπείλον διδασκαλίας ἀνευρεῖσθαι ὡς ἐστὶ τῆς. Eusebius. Firmilianus etiam Episcopus Cappadociae, epistola lxxv. apud Cyprianum inquit: hanc persecutionem non per totum mundum, sed localem fuisse.

¹ Clericos vexavit.] Quos Eusebius ἀρχιεπίσκοπος, Sulpicius Clericos vocat. Ea vox varie olim accepta, & distincti κληρικῶν ab ἱερατικῶν, ac Presbyteris inferiores. Quales erant fossarii, ostiarii, acoluthi, custodes sacrarii. Salmasius. De quo infra ad vitam Martini & reliqua ejus opuscula. Hoc loco ea voce latius utitur, pro toto ἱερατικῶν ordine. Cujus hi gradus fuerunt, Ostiarius, Psalmista, Lector, Exorcista, Acoluthus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Episcopus. Isidorus VII. Orig. 12.

² Mox Decio imperante, jam tum septima persecutione.] De hac septima persecutione videndi sunt Orosius libro VII. cap. 14. & Ludovicus Vives ad Augustinum de Civitat. Dei lib. XVII. cap. 52. Causa ejus fuit Decii ἐχθρὸς ὡς ἐπὶ λῆπτον χριστιανῶν ὄντος. Euseb. VI. Hist. 27. Niceph. v. 27. 32. 33.

³ Valerianus, octavus sanctorum hostis.] In hac octava persecutione martyrio coronatus fuit D. Cyprianus episcopus Carthaginensis. Vide sis Orosium lib. 4. cap. 15. Augustinum loco citato. Eusebium in Chronico. Et VI. Hist. IX. 10. Niceph. VI. 10. ipsumque

Cyprianum. Sedata hæc persecutio à Gallieno & templa Christianis restituta. Euseb. VII. 12.

⁴ Interjectis annis fere quinquaginta.] Anno Diocletiani xix. cœptum est sæviri primum in Christianos, quæ persecutio nona, ab aliis autem decima vocatur. Sunt autem ab obitu Valeriani, usque ad annum illum fere quinquaginta anni. Nam ad numerum illum tres quatuorve tantum desiderantur. Cæterum ab Augustino & Orosio nona post Neronem refertur persecutio Aureliani: de qua Eusebius in Chronico: Aurelianus cum adversum nos persecutionem movisset, fulmen juxta cum comitesque ejus ruit: ac non multo post, inter Constantinopolim & Heracliam, in cœnophrurio vice veteris occiditur. Druſ.

⁵ Aerbissima persecutio exorta.] Quæ cœpit A. C. Dionysiano ccciv. ut probat Petrus III. Eclog. Chronol. v. 16. que annus Diocletiani xix. erat, quo, mense Martio, ἡ ἐπεσοδὸς ἐκείνων ἡγερέσεως cœpit. Euseb. Chron. In diebus Paschæ. Hieron. Quod Diocletianus expectasse videretur, quo Christianos deprehenderet facilius. Et cum non ubique eodem tempore celebraretur Pascha, hinc in Ægypto citius, mense nimirum Martio, tardius in Palæstina, mense Aprili, cœpit templorum subversio. Vide Petrus III. Eclog. Chronol. VI. Euseb. VII. Hist. 3. Niceph. VI. 4.

Ab hac persecutione Ægyptii Æram Martyrum ducunt, quæ **فاريخ** & absolute **فاريخ الشهداء** **القبط** Æra Coptitarum dicitur. Golius. De ejus æræ initio vide Chronologos disputantes, Scaligerum, Petium, Petavium & alios.

I Omnis

secutio exorta, quæ per x. continuos annos plebem Dei
 2 populata est. Quia tempestate¹ omnis fere, sacro martyrum
 3 cruore, orbis infectus est. Quippe² certatim gloriosa in cer-
 tamina ruebatur, multoque avidius tum martyria gloriosis moribus
 4 quærebantur, quam nunc³ Episcopatus pravis ambitionibus appe-
 tuntur. ⁴ Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est: neque
 5 majore unquam triumpho vicimus, quam cum decem annorum stra-
 6 gibus vinci non potuimus. Extant etiam mandatæ literis⁵ præ-
 claræ ejus temporis martyrum passiones: quas connectendas
 non putavi, ne modum operis excederem. Sed finis perfe-
 cutionis illius fuit, ⁶ abhinc annos IX. & LXXX. à quo tem-
 pore Christiani Imperatores esse cœperunt.

XLVIII. Nam-

I Omnis fere, sacro martyrum cruore, orbis infectus est.] Quippe xxx. dierum spatio XVI. millia trucidata feruntur. Beda & alii. Inauditæ mortes tum excogitata. Domitius Ulpianus, nobilis Jurisconsultus, libros septem scripsit, quibus poenis affici deberent Christiani. Lactantius v. Instit. XI. Vide imprimis Eusebium VII. Hist.

2 Certatim gloriosa in certamina ruebatur.] Memorabilis Eusebii locus, quem quisque Christianus scire debet: Quo tempore (de hac persecutione loquitur) mirandam, supra modum, atrocitatem, vimque revera divinam, & singularem animi propensionem eorum, qui in Christum crediderunt, intuebantur. Simulatque enim sententia contra priores pronuntiata fuit, alii aliunde ad tribunal judicis profugerunt, seque Christianos confiteri, acerbitates & multiplicia tormenta pro nihilo ducere, absque metu & terrore pro religione loqui, cum gaudio denique, visu & letitia, postremam mortis sententiam excipere, ὡς τὸ ψάλλειν, καὶ ὕμνος καὶ ὕμνας αἰσθῆσις ἴσθ' ὅλων θεῶν, μέγας αὐτῆς ἐσχάτης ἀναπέμψην πνοῆς. VIII. Histor. 9.

3 Episcopatus pravis ambitionibus.] Tantum uno sæculo, pace Ecclesiis redita à majorum pietate deflexum est. De Episcopis præfatis præclare Marcellinus,

licet gentilis, xxvii. Quosdam provinciales Antistites tenuitas edendi, potandique parcissime, vilitas etiam indumentorum & supercilia humum spectantia, perpetui numini, verisque ejus cultoribus, ut patres commendant & verecundos. At Sulpicius, acris sui temporis castigato, passim in Cleri corruptos mores, & ambitionem Episcoporum invehitur. Sic supra libro I. de ministris Ecclesiarum: Inhiant possessionibus, prædia excelant, auro incubant, emunt venduntque, quæstus per omnia student. Eisdem querelas in Dialogis suis repetit. Horn. Ex illa ambitione orti Hierarchiæ superbi gradus, Metropolitanæ, Archiepiscopæ, Episcopæ, Archidiaconi, & quæ alia invenit sequior ætas. Salmas.

4 Nullis unquam magis bellis mundus exhaustus est.] Digna Severo sententia. Cujus veritatem VII. Hist. Eccl. Eusebii comprobatur.

5 Præclaræ ejus temporis martyrum passiones.] Credo intelligit eas, quas Eusebius historiæ suæ mandavit. ille enim separatim eas quoque edidit. Verum nos non habemus, fortasse Sulpicius habuit. Utinam autem ad tam præclaram conservandam memoriam ille in hanc historiam inclusisset. Sigon.

6 Abhinc annos IX. & LXXX.] Hic est annus cccxii. quo Constantinus Magnus

XLVIII. Namque tum *Constantinus* rerum potiebatur, ¹ qui primus omnium Romanorum principum Christianus fuit. Sane tum ² *Licinius*, quia adversum *Constantinum* de imperio certavit, ³ milites suos litare præceperat: ⁴ abnuentes, militia rejiciebat. Sed id inter persecutiones non computatur:

gnus ex Galliis Romam profectus, tyranno extincto Maxentio, Christianum se aperte professus est. *Sigon.*

1 Qui primus omnium Romanorum principum, Christianus fuit. Non tam primus Christianus fuit, quam primus imperatorum pacem Christianis dedit & libertatem. Nam ante illum *Philippus Christianus* fuerat. *Chronicon Eusebii, Philippus Philippum filium suum consortem regni facit, primusque omnium ex Romanis imperatoribus Christianus fuit. Orosius lib. vii. cap. 13. Philippus primus omnium imperatorum Christianus fuit. Idem lib. eod. cap. 18. Constantinus imperator est creatus primus imperatorum Christianus, excepto Philippo, qui Christianus annis admodum paucissimis, ad hoc tantum constitutus fuisse mihi visus est, ut millisimus Romæ annus, Christo potius quam idolis dicaretur. Druf. Lactantius in Proœmio: Hoc opus nunc nominis tui auspicio inchoamus, Constantine Imperator Maxime, qui primus Romanorum Principum, repudiatis erroribus, majestatem Dei singularis, ac veri, & cognovisti, & honorasti. Causa conversionis ejus fuit victoria de Maxentio, & τὸ ἔργον τῆς νίκης, cui adscriptum: ἐν τῆς νίκης. *Philostorgius* i. Hist. Eccles. 6. Alii ante victoriam jam fuisse Christianum referunt. De cruceilla quæ Constantino apparuit, vide *Jac. Gothofr. ad Philostorgium. Euseb. i. de vita Const. 22.**

2 *Licinius*, quia adversum *Constantinum* de imperio decertavit. *Diocletianus Valerium* successorem reliquit in Orientali imperio, *Galerius* Illyricum reliquit *Licinio*, homini Daco, Orientem *Maximino* sororis filio, *Italiam*, & *Africam* *Severo*, item sororis alterius filio,

quas ei *Maxentius Maximini* filius eripuit. *Constantinus* inde *Galliam*, *Hispaniam* & *Britanniam* à patre *Constantino* acceptas retinens, *Italiam* & *Africam* *Maxentio* ademit, & *Constantiam* sororem *Licinio* in matrimonium tradidit anno cccxi. *Mediolani*. *Licinius* igitur primum gratia *Constantini* Christianis pepercit, & communibus armis *Maximinum* sævientem delevit, & sibi Orientem vindicavit. Tum subortis simultatibus, *Illyrico* spoliatus est à *Constantino*, prælio ad *Cibalas* in *Pannonia* superatus. Inde anno cccxix. veteribus repetitis offensionibus, ut *Constantinum* exacerbaret, *Christianos* vexare, id est, ad sacrificia cogere cœpit. Itaque anno cccxxi. & cccxxiv. bello à *Constantino* in *Thracia* & *Bithynia* victus, imperio primum, deinde vita exutus est. Ex *Eusebio*, *Zosimo*, & aliis.

3 *Milites suos litare præceperat.* *Edicta Licinii* contra *Christianos* hæc fuerunt: ne *episcopi* inter se convenirent, ne *Christiani* in suo *Palatio* versarentur, ne *viri* cum *mulieribus* precatationis causa in *ecclesiis* convenirent, ne *episcopi* *mulieres* *sacra Christiana* docerent, ne *milites*, nisi nudato capite, *sacrificiis* interessent. abnuentes muneribus spoliavit, atque acerbissimis martyriis affecit. *Sigon.* Vide *Euseb. i. de vita Constant. 44. 45. 46. 47.*

4 *Abnuentes, militia rejiciebat.* *Euseb. Tὸς κτ' πόλιν ἐραζώτους, ἡγεμονικῶς ταμίτων ἀποβάλλει, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσιν αἰετῶν τὴν πειροκελευσε.* Erat autem magna apud Romanos ignominia ab exercitu dimitti. Vide *Oppium* sive *Hirtium* V. de bello *Africano.*

putatur: ¹ adeo res levioris negotii fuit, quam ut ad Eccle-
⁴ siarum vulnera perveniret. Exinde tranquillis rebus pace
 perfrui: ² neque ulterius persecutionem fore credimus,
 nisi eam, quam sub fine jam seculi, Antichristus exercebit.
⁵ Etenim ³ sacris vocibus, x. plagis mundum afficiendum,
 pronunciatum est: ita ⁴ cum jam ix. fuerint, quæ superest,
 ultima erit.

¹ XLIX. ⁵ Hoc temporum tractu, mirum est quantum
² invaluerit religio Christiana. Tum siquidem Hierosolyma,
⁶ horrens ruinis, ⁷ frequentissimis ac magnificentissimis Ec-
³ clesiis est adornata. Nam ⁸ Helena, * mater principis Con-
 stantini,

¹ *Adeo res levioris negotii fuit.*] Exag-
 gerat tamen Eusebius Licinii in Chri-
 stianos persecutionem, II. de vita Con-
 stantini I. 2. 3.

² *Neque ulterius persecutionem fore cre-
 dimus.*] Id refutat Augustinus de Civit.
 Dei lib. XIX. cap. 21. Druf.

³ *Sacris vocibus, x. plagis mundum affi-
 ciendum.*] Ubi hoc pronunciatum sacris
 vocibus? vide sis Augustinum de Civit.
 Dei, lib. 18. cap. 5. & Orosium lib. 7.
 cap. 18. Druf.

⁴ *Cum jam ix. fuerint.*] X. alii, qui
 eam quæ ab Antichristo futura est, un-
 decimam appellant. Usque adeo nihil
 certi de his, quæ conjectura tantum con-
 stant. Druf.

⁵ *Hoc temporum tractu.*] Nempe ab
 anno cccxii. quo Constantinus Chri-
 stum professus est, usque ad annum
 cccxxxvii. quo mortem oppetiit. Si-
 gonius.

⁶ *Horrens ruinis.*] Ερημώτατος ἐπ' ἑξα-
 τε ἀειρεπίστα. Eusebius. Propter ex-
 cidium à Tito & ab Hadriano illatum
 quidam eam tamen aliqua parte, sub
 Helia nomine instauravit. Sigon. Vide
 Benjaminium in Itiner. Constantinus
 novam quoque civitatem Hierusalem,
 eodem tempore extruxit, è regione ve-
 teris quæ vastata fuerat. Euseb. in vita
 Constant.

⁷ *Frequentissimis ac magnificentissimis*

Ecclesiis est adornata.] Constantinus de-
 leto Licinio, & Oriente sibi adjuncto,
 Nicænum concilium absolvit. Inde
 templum magnificentissimum ædificari
 iussit apud Hierusalem in loco Calva-
 riæ, ad mortem Christi honestandam,
 Helena vero mater alterum in Beth-
 leem, tertium in monte Oliveti ad na-
 tivitatem, & ascensionem honoran-
 dam construxit anno cccxxvi. Sigonius.
 Templum hoc Constantini fuisse ab Eu-
 sebio describitur III. de vita Constan-
 tini 28. 29. 30. 31. Ac tum primum or-
 natus templorum, ignotus ante ea
 tempora, invaluit. Otto Frising. IV. 7.
*Tum prima, regnante Constantino, edi-
 cula dabantur, ut ædificarentur Ecclesia,* id
 est, augustiora delubra sive templa. Vide
 Euseb. III. de vita Constantini: item
 Socratem, Theodoritum, Nicephorum
 & alios.

⁸ *Helena.*] Sunt qui Britannam fuisse
 velint, Coili Regis filiam. Ab Euty-
 chio in Originibus Eccl. Alex. vocatur
 الرهاوية, Rheaviensis. Qualis ille
 locus, ambigitur. Seldenus vocem ex
 ραφία, quæ Phœnicia urbs, deformatam
 conjicit. Sed mirari cui liceat, de hoc
 loco à viris celeberrimis dubitatum,
 cum haud dubie Edessa sit. Eam Arabes
 الرها vocant; belli Sacri Scriptori-
 bus Rohais dicitur. Est Mesopotamiae
 utros.

stantini, ¹ quæ Augusta cum filio conregnabat, ² cum Hierosolymam agnoscere concupisceret, reperta ibi ³ idola ⁴ ac templa protrivit: mox usa regni viribus, ⁵ basilicam ⁶ in loco Dominicæ passionis & resurrectionis & ascensionis consti-

urbs. Tyrius IV. Belli Sacri 2. Est autem Edessa nobilis Mesopotamiæ metropolis, quæ alio nomine Rhages appellatur. Vides ex nomine Roha, per errorem factum Rhages. Atqui illa in Mediâ, non Mesopotamiâ. Unde alius gravior error natus, Edessam Mediæ urbem. Sic enim multi Geographiæ imperiti tradidere. Josephus Ægyptius à Seldeno productus, ubi conjugium Constantii cum Helena describit, dicit eum profectum **الرها** in Mesopotamiam.

Subjungit: **قنزل في قرية من قري الرها**, Et diversatus est in vico ex vicis Rheæ. Nihil clarius, quam Rheam esse illam Mesopotamiæ Edessam. Hinc Helena, ubi eam duxit Constantius, dicta **الرهاوية**, Rheaviensis. Horn.

* Mater Principis Constantini.] Fecerunt qui Helenam non uxorem Constantii Chlorig, sed concubinam fuisse existimant, ut Hieron. Chron. Zosim. II. Oros. VI. Chron. Alex. Quos locus Josephi Ægyptii confutat, ubi dicitur: Hanc Constantius parentum consensu sibi desponsatam, & in uxorem ductam, gravidam fecit. Selden.

¹ Quæ Augusta cum filio conregnabat.] **Ἀξιωματικῆ βασιλικῆ τελευτησῆσαι, ὡς ἐν ἀπυσι ἐθεσι πικρῶ αὐτοῖς τε τοῖς ἐργαστησῆσαι τῆς βασιλείας ἀνθρώπων, ἡρωσῆσαι τε νομισμασὶ καὶ τῶν αὐτῆς ἐπιπέδου σιγῆσαι.** Euseb. III. vitæ Constant. 46.

² Cum Hierosolymam agnoscere concupisceret.] Euseb. III. vitæ Const. 41. Sozom. II. I. Theodor. I. 18. Socrates I. 13. Nicephor. VIII. 29. Hoc tempore invaluit peregrinatio religiosa, Hierosolymam & ad martyria. Primo fidei con-

firmandæ ergo fuerunt institutæ. Hieronymus Epistol. 159. Pars fidei est adorasse, ubi pedes Domini steterunt. Paulinus epist. ad Severum: Non aliter affertur homines ad Hierosolymam rapit, nisi ut loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant atque contingant. Ante Constantinum, de Alexandro, tanquam rarum notatur, quod Hierosolymam, adorandi & loca sancta videndi causa ivit. Euseb. VI. Hist. 10. Deinde peregrinationes hæc in partem cultus Dei mutata sunt.

³ Idola.] Prisca Idololatria orta ex rebus naturalibus & Historicis. Igitur Japhet est gentilium Neptunus, Thubalcain Vulcanus, Mars Nimrod sive Belus, Apollo Jubal, Minerva Naama, Janus Noë vel Javan, Saturnus Abraham vel Noë, Pluto Cham. Vossius.

⁴ Ac templa protrivit.] Cum in loco sepulchri templum & simulacrum Veneris ibi ab Hadriano collocatum reperisset, utrumque diruit, ut Eusebius prodit. Atque hæc sunt idola quæ Sulpicius tradit.

⁵ Basilicam.] Subintellige **οἰκλαῶν**. Sic dicebantur regum habitacula. Deinde etiam templis majoribus hoc nomen tributum. Tituli & parochiæ minora erant. Basilicæ aut Deo dicatæ, quas Dominicæ dixerunt, aut martyribus, quæ Martyria. Sigon. De titulis vide Salmasium de primatu Papæ.

⁶ In loco Dominicæ passionis & resurrectionis & ascensionis.] Helena basilicam ex vestigiis imperii permittente filio condidit, unam in loco Dominicæ passionis, id est, in monte Calvariæ, quod nunc sepulchrum Domini dicitur, alteram in loco Ascensionis, id est, in monte Oliveti: in loco vero resurrectionis, nullam: nam idem est resurrectionis ac sepulturæ locus, melius dicitur.

4 constituit. Illud mirum, quod locus ille, in quo postremum institerant divina vestigia, cum in cœlum Dominus nube sublatus est, continuari pavimento, cum reliqua
5 stratorum parte, non potuit. Siquidem quæcunque applicabantur, insolens humana suscipere terra respueret, ex
6 cussis in ora apponentium sæpe marmoribus. Quinetiam calcati Deo pulveris adeo perenne documentum est, ut ve
7 stigia impressa cernantur. Et cum quotidie confluentium fides certatim Domino calcata diripiat, damnum tamen arena non sentiat: & eadem adhuc sui speciem, velut impres
8 sis signata vestigiis, terra custodit. Eiusdem Reginae beneficio ² crux Domini tum reperta: quæ ³ neque in principio, obli-

xisset, in loco nativitatis, ut Basilicam in Bethleem conditam innueret. *Euseb. III. de vita Const. 42. Socrates I. 14.*

1 *Illud mirum.*] Hoc miraculum apud neminem alium legi. *Sigon.* Christum adscendentem sacrorum pedum suorum vestigia terræ impressa reliquisse eo loco, quo è monte Oliveti elevatus est in terram, testatur, præter nostrum Severum, *Hieronymus* in Locis Hebr. *Paulin. ep. XI. ad Severum.* *Beda* de locis Sanctis cap. 7. *Optat.* Milevitan. Cont. Parm. l. 6. De quibus olim Zachariam prophetasse putant cap. XIV. his verbis: *Stabant pedes ejus in die illa supra montem Oliværum.* Baron. Sed hæc una est ex fabulis illis quas posterior ætas contra superiorum seculorum fidem, vel confinxit, vel arripuit. Eusebius, cum exactissime structuram templi in monte Oliveti describat, nullo verbo hujus miraculi meminit, haudquaquam prætermittitur rem, si fuisset vera, memorabilem, & confutandis Ethnicis, magnum usum præbituram. Credo errorem ex his verbis, male intellectis, ortum. De Helenæ in Judæam adventu agens, dicit, *ὡς δὲ τῆς βήμασι τοῖς σάλινοις τῶν πρέπυον ἀπεδύδωρεσκῶντων.* III. vitæ Const. 41. Hæc in genere de Judæa dicuntur, ubi Christus versatus: non de Oliveti monte, ubi

adscendit. Deinde, ubi ipsam templi structuram enarrat cap. XLII. altum de miraculo Sulpiciano silentium est. Et quid opus futile commentum multis refutare? Quod ne quidem Socrates, Theodoritus, Sozomenus, & fabularum pater Nicephorus, qui tamen de crucium inventionione tam splendide nungantur, tradere ausi fuerunt. *Horn.*

2 *Crux Domini tum reperta.*] Hoc tradunt *Ambrosius* in Oration. de obitu Theodof. *Paulinus* ad Severum nostrum Epist. XI. *Rufinus* cap. VIII. Hist. Eccl. *Theodorit.* I. 10. *Sozomen.* II. 2. *Socrates* I. 13. *Nicephor.* VIII. 29. *Simon* Metaph. in vita Helenæ. *Cassiodorus* II. Consentiant Pontificii, Baronius & alii omnes. Contra est magnus *Salmastius* in Epistolis de cruce.

3 *Neque in principio, obfissentibus Judæis, potuerat consecrari.*] Cur priores Christiani, & qui temporibus Apostolorum ac successorum eorum uno & altero seculo vixere, crucem dominicam non servarunt & coluerunt? Cur siverunt eam deperire? Cur adeo neglexerunt aut oblivioni tradiderunt, ut non curarint ubi esset? Nec valet exceptio, Judæos obstitisse. Nam æque facile eam impetrare potuere discipuli Christi, ac corpus ipsum ejus ad humandum accipere. *Salmastius.*

obstantibus Judæis, potuerat consecrari, & postea, ¹ diruta civitatis oppressa ruderibus, non nisi tam fideliter requirenti meruit ostendi. Igitur Helena primum de loco ² passionis certior facta, admota militari manu, atque omnium provincialium multitudine in studia reginæ certantium, effodi terram, & contigua quæque ac vastissima ruinarum, purgari jubet: mox precium fidei & laboris, ³ tres pariter cruces, sic ut olim Domino ac latronibus duobus fixæ fuerant, reperiuntur. Hic vero major ³ dignoscendi patibuli, in quo Dominus pependerit, difficultas, omnium animos

¹ *Diruta civitatis oppressa ruderibus.*] Ut fabulæ huic verisimilitudo aliqua quareretur, sinnerunt historici qui eam asserunt, priscos gentiles, odio Christianorum, eum locum aggesta humo in magnam altitudinem adobruisse, muro undique circumdato, ac superstructo Veneris fano. *Historici* supra citati. Quæ omnia falsa sunt. Nam quomodo in ruderibus & aggesta terra fundamentum solidum templi ponere potuerunt? Deinde potius locum & faciem supplicii conservassent, ut constaret qualem Deum colerent Christiani. Sicut sæpe à gentilibus fuit ipsis objectum, quod latronem & cruciarium pro Deo haberent. Et cui verisimile fiet, post trecentos & amplius annos, crucem domini ruderibus per illud omne tempus co-opertam, & in terra defossam, non computruisse? Si ad miraculum recurrent, quid dicent de crucibus latronum, quæ eandem habuisse dicuntur prærogativam? *Salmastius.*

² *Tres pariter cruces.*] Locus ille, in quo dominus crucifixus, hujusmodi supplicio destinatus fuit. Inde & nomen Golgotha. Quilibet cruciarius suam crucem portabat. Ergo sublato cruciario, ipsa crux tollebat. Si ergo plures post Christum & duos latrones ibi crucifixi, aut eorum cruces simul inde remotæ sunt, aut omnes relicte. Si relicte; cur tres tantum ibi repertæ? Si remotæ omnes, quomodo latronum

illorum & Christi crux ibi servata, cum mos esset omnes removeri, quo novis crucifigendis locus pateret? usque ad Constantinum, per ccc. annos, supplicium crucis duravit. Si semper in eodem loco sumptum supplicium, quam vanum illud de tribus tantum ibi crucibus repertis, commentum? Cum urbs à Tito obsessæ & capta, an probabile est cruces illas ibi sterisse salvas? an aliquo casu, Deo ita providente, ut conservaretur crux sua, tres illæ cruces terra operatæ latuerunt? Cur igitur duæ reliquæ sunt conservatæ, & non unica illa? Cur opus fuit miraculo ad eam discernendam à reliquis duabus? *Salmastius.*

³ *Dignoscendi patibuli.*] Patibulum pro sera sive veste quo ostia ocluduntur dictum à Titinnio notat Nonius: *Patibulo hoc ei defringam caput.* Cum pro cruce ponitur, tum non tantum pro transverso ligno sumitur, ut Lipsius voluit; sed totam crucem sive furcam notat. Ut apud Sallustium, citante eodem Nonio: *improbo patibulo eminens adfigebatur.* Plautus Carbonaria apud eundem: *Patibulum ferat per urbem, deinde affigatur cruci.* Qui locus fefellit Lipsium. *Salmastius.* Eadem igitur voces *patibulum, crux, furca*: & Christus tam patibulo quam cruci affixus dici potest. Quanquam apud Germanos vox *galge*, qua patibulum exprimitur, minus apte in Christum quadret. Quippe diversa sunt, veterum & nostra patibula. *Horn.*

animos mentesque turbaverat, ne errore mortalium, forsitan ¹ pro cruce Domini, latronis patibulum consecrarent. ¹¹ Capiunt deinde consilium, ut ³ aliquem recens mortuum, ¹² crucibus admoverent. Nec mora, quasi Dei nutu, ⁴ funeris extincti solennibus exequiis deferebatur, concursuque ¹³ omnium feretro corpus eripitur. Duabus prius frustra crucibus admotis, ubi Christi patibulo attactum est, dictu mirabile, trepidantibus cunctis, ⁵ funus excussum, & inter ¹⁴ spectatores suos astitit. Crux reperta, ⁶ dignoque ambitu consecrata.

L. His

¹ Pro cruce Domini latronis patibulum consecrarent.] Si crux Domini ex cedro & cupresso fuit, cur ergo non facile distingui potuit à latronum crucibus? Nam quis credat latrones & servos fugitivos cedrinis & cupressinis crucibus suspensos? Certe ea opinio de Christi cruce ab aliquot seculis invaluit. Nicolaus Metropolitanus Cercyræ hoc ipsum testatur his versibus de Cruce:

Εν σοί με σάξῃ παρρησίας ὁ δεσποτῆς

Τῶ πικροκέδρω καὶ κυπαρισσοξύλω.

Pudeat miseros tandem Christianos tam stultæ credulitatis, & superstitionis tam vanæ. *Salmassius.*

² Capiunt deinde consilium.] Nihil tale Ambrosius, qui ex titulo veritatem rei deprehensam dicit. Unde subjicit, *Invenit ergo titulum: regem adoravit, non signum utique: quia hic gentilis est error, & error impiorum: sed adoravit eum qui pependit in ligno.* Hoc est invictum argumentum pro falsitate hujus inventionis. Nam cur non & reliqui duo tituli inventi sunt latronum crucibus appensi? Nunquam enim factum more Romano, ut aliquis nocens ullo supplicio affectus fuerit sine elogio, quod erat judicium criminis. Non meminere elogii latronum Evangelistæ, quia obiter eorum supplicium referunt. Sic nec exponunt causam supplicii aut sententiam judicis. Cæterum illi tituli æ-

que debuerunt inveniri, ut ipsæ eorum cruces tum repertæ sunt. *Salmassius.* Socrates refert τὴν ἑπιπέλατον σαρδίων repertam fuisse. Sed cum tres cruces essent, dubitatum cui conveniret titulus. Rem ambiguum, consilio, quod sequitur, Macarii Hierosolymorum Episcopi expeditam. Sozomenus clare: χαλεπὸν ἄλλο ξύλον ἐν τῷ ξύλῳ λυμῶν repertum. Hinc dubitari cœptum, cum cruces confusæ essent. Ergo vel omnes eadem forma, & ex eodem ligno; vel falsum est solam Christi crucem cedrinam & cupressinam fuisse. *Horn.*

³ Aliquem recens mortuum.] Ita & Paullinus. Alii, ut Socrates, Theodoretus, Sozomenus, γυναικὸς ἐν ἱεροσολύμοις ἐπιπέλατον admotam scribunt, χαλεπὸν ἄλλο ξύλον ἐν τῷ ξύλῳ λυμῶν. Addit tamen Sozomenus: λίγυται ἢ καὶ νεκρὸν τῷ ἴσῳ τῶ πρῶτον ἀνασῆναι. *Horn.*

⁴ Funeris extincti solennibus exequiis deferebatur.] Legendum funus extincti: ut sit, funus hominis mortui deferebatur. Sic Cicero de Oratore: *Cum funus quoddam duceretur.* Sigon.

⁵ Funus excussum.] Id est, mortuus excitatus est. *Idem.*

⁶ Dignoque ambitu consecrata.] Ambitum honorem & pompam consecrationis vocat. *Sigonius.* Τῶ δὲ ἁγίου Ἰωάννου ἱεροσολύμοις ἱεροσολύμοις ἐξυλῶν τὸ μὲν παλαιόν ἐν ἀργυρῇ θήκη μόνον ἔπι, καὶ νῦν ἐν ἱεροσολύμοις.

L. ¹ His per Helenam gestis, principe Christiano ¹
² libertatem atque exemplum fidei mundus acceperat: sed
 longe atrocius periculum cunctis Ecclesiis illa pace gene-
 ratum. Namque tum ³ hæresis ⁴ Arrii prorupit, ⁵ totumque ²
 orbem, in vecto errore, turbaverat. Etenim ⁶ duobus Ar- 3
 riis,

εὐσεβείῳ φυλάττει). Μέρο δὲ ἡ
 βασιλὶς ὡς Κωνσταντῖνον τὸ παῖδα
 ἐκόμησεν. Sozomenus. Fabulam esse, sa-
 tis aperte convincit Eusebius. Narrat
 ille, purgatum struendo templo, locum.
 De Cruce ibidem inventa εἰδέν γού.
 An tacuisset si quicquam tale tunc fan-
 do accepisset? Cætera enim ab Helena
 gesta ibidem, sigillatim describit. An
 rem tam notabilem & insignem ta-
 cuisset, si sanationis miraculo crux vera
 cognita? Mirum vero quomodo hoc la-
 tere Eusebium potuerit, qui alia omnia
 tam probe rescivit. Inventio igitur hæc
 crucis, inventum plane & commentum
 fuit sequentis seculi, & fortassean cujus-
 dam Herosolymitani Episcopi, qui, ut
 huic fabulæ auctoritas à magno nomi-
 ne constaret, Helenæ adfinxit, quod illi
 nunquam accidit ut faceret. *Salmas.*

¹ His per Helenam gestis.] Sulpicius
 in ordine rerum non mediocriter labi-
 tur. Nam significat, Helenam ante cru-
 cem invenisse, quam Arriana prorum-
 peret hæresis, aut concilium Nicænum
 advocaretur. Quod facere non potuit,
 Licinio usque ad cccxxiv. annum Chri-
 sti Orientis imperium obtinente. *Sigo-*
nus.

² Libertatem.] Ταῦτα δὲ ἦν, ἀνεῖ-
 ναι τὸς Χριστιανὸς ἢ διώκεσθαι, καὶ τὸς
 ἐν ἐξορίᾳ ὄντας ἀνακαλεῖσθαι, τὸς δὲ
 ἐν δεσμῶν ἠελὶ ἀφίεσθαι, καὶ τοῖς δη-
 μούθεισιν τοῖς ἐστίας ἀποκαθίστασθαι,
 τὸς τε ἐκκλησίας ἀνορθῶσαι. *Socrates de*
Constantino 1 Hist. 1.

³ Hæresis.] Non omnis error hæresis
 est, quamvis omnis hæresis, quæ in vi-
 tio ponitur, nisi errore aliquo hæresis
 esse non possit. *Augustinus* initio libri
 de hæresib. ad Quodvultdeum. Idem
 11. contra Cresconium 3. *Hæresis est*

diversa sequentium seclæ: schisma vero ea-
dem sequentium separatio.

⁴ Arrii.] Sic omnia exemplaria Sul-
 picii habent. Græci Ἀρρίου scribunt.
 Arius his Presbyter Alexandrinus fuit,
 ἀνὴρ τῶν ἀμοιβῶν τῆς Διαλεκτικῆς λέ-
 γης. *Socrates Διαλεκτικῶν τῶν Σοζο-*
men. Causa motæ hæresis φθόνος fuit.
Theodoret. Invidebat enim ambitiosus
 Episcopatum Alexandro. Frustra hoc
 patronus Arianorum Philostorgius ne-
 gar, qui culpam in Alexandrum & Or-
 thodoxos conjicit. *Iac. Gothofred.*

⁵ Totumque orbem, in vecto errore,
 turbaverat.] Incredibili celeritate dete-
 standæ hæresis, velut diluvio quodam,
 orbem inundavit. Ex Ægypto in Bithy-
 niam & Palæstinam, statim sub initia
 pervasit. Successu temporum totus fere
 orbis Arianus fuit.

⁶ Duobus Arriis, acerrimis perfidiæ
 hujus auctoribus.] Horum unus fuit Ar-
 rius auctor hæresis, asserentis Christum
 à Deo creatum esse ex nihilo. Alter vero
 fuit Arrius ille secundus, cujus Alexan-
 der episcopus in epistola apud Socra-
 tem meminit, credo, presbyter ille,
 quem Constantia moriens Constantino
 fratri Augusto commendavit, & per
 quem Arrio priori Constantinus con-
 ciliatus est, & cui Constantinus mori-
 ens testamentum suum commisit. Hi
 Constantinum specie pietatis aut corru-
 perunt, aut certe deceperunt, cum se
 cum Catholicis sentire, prolata falsa fi-
 dei formula, simularent. Hujus pres-
 byteri Socrates, & reliqui meminerunt,
 sed suppresso nomine. verum hæc, quæ
 ante Nicænum concilium acta fuisset,
 Sulpicius videtur innuere, non solum
 post concilium, sed etiam in extremo
 Constantini imperio acta sunt. *Sigon.*

riis, acerrimis perfidiæ hujus autoribus, Imperator etiam depravatur: dumque sibi religionis officium videtur implere, vim persecutionis exercuit: ¹ actique in exilium episcopi, sævitum in clericos, animadversum in laicos, qui se ab ⁴ Arrianorum communione secreverant. ² Quæ autem Arriani prædicabant, erant hujuscemodi: *Patrem Domini, ³ instituendi orbis causa, ⁴ genuisse filium: ⁵ eo pro potestate sui ex nihilo, in substantiam novam atque alteram, factum Dominum novum, alterumque: fuisse autem tempus, quo filius non fuisset.*

¹ LI. Igitur ⁶ hujus mali causa, *Synodus apud Nicæam, ⁷ ex toto*

Hunc locum forte an in mente habuit is qui disputationem Athanasii contra Arrium in Latinum sermonem convertit, cum ita scriberet, *Sed si illud recolat quod in Chronica suabeatæ memoria Sulpicius Severus posuit, dicens, duo Arrii tanquam duo serpentes ex uno ore sibilabant: duos Arrios fuisse evidenter reperiet.* Druf. Nam alter Arius, qui itidem presbyter Alexandrinus fuit, initio mortæ hæresis. Alexandro contra Arium ad hæsit, teste Sozomeno 1. 14. Mox autem ad primum Arium defecit, ut ex Epistola Alexandri apud Socratem 1. 3. pater.

¹ *Actique in exilium Episcopi, sævitum in clericos, animadversum in laicos.* U-num tantum Athanasium accepimus à Constantino esse in Galliam relegatum, ut pacem Alexandrinæ ecclesiæ pareret, quem etiam moriens paulo post restitui jussit. Cætera, quæ in clericos & laicos à Constantino, tanquam Arriano, facta dicuntur, apud locupletes auctores non inveniuntur. *Sigon.* Quinam clerici, qui laici, apud antiquos, infra dicitur ad reliqua Severi opuscula.

² *Quæ autem Arriani prædicabant, erant hujuscemodi.* Ἀρειῶν τὸν κτισμὸν καὶ ποιημὸν ἀποσηγορεύειν, καὶ τὸ μὴ ποτε ὅτι σὺ μὲν, ἀποσεπίθη. *Theod.* 1. 2. εἰ ὁ πατήρ ἐγέννησε τὸν υἱόν, ἀρχῆν ὑπαρξέως ἔχει ὁ υἱὸς υἱοῦ, καὶ ἐκ τῆς δὴλον, ἐξ οὗ ὄντων ἔχον αὐτὸν πλὴν ὑπόστασιν. *Socrates* 1. 3. Addit & alia Alexander Episcopus in Epi-

stola sua apud eundem Socratem, ut quod dixerint, filium Dei τρεπίως φύσεως esse, hoc est, ut Sozomenus explicat, αὐτεξουσίῃ κακίας καὶ ἀριότης δυνάμει ὑπαρχόν, & quod filius non norit patrem τελείως καὶ ἀκέρως. *Horn.*

³ *Instituendi orbis causa.* Hæc ita explicavit Arius: ὁ υἱὸς δὲ ἡμῶν ποίησιν, ἵνα ἡμῶν δὲ αὐτῶν αἰς δι' ὀργάνου κτίσῃ ὁ θεὸς, καὶ σὺ ἀν' ὑπόστασιν εἰ μὴ ἡμῶν ὁ θεὸς ἠθέληεν ποιῆσαι. Ex epistola Alexandri.

⁴ *Genuisse filium.* Utebantur potius vocabulis κτισμὸς καὶ ποιημὸς, de filio Dei, & dicebant ἐξ οὗ ὄντων γέννησι: & θεὸς τὸ μὴ ὄντα ἐκ τῆς μὴ ὄντος ποίησε.

⁵ *Eo pro potestate sui ex nihilo, factum.* Obscure sententiam Arrianorum Severus proponit. Difficultatem tollit Galesinus, cum vocem eo exponit eam ob causam. *Giselinus:* ὅτι pro potestate.

⁶ *Hujus mali causa, Synodus apud Nicæam.* Socrates 1. 5. Theodoret. 1. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. Sozom. 1. 16. Nicephor. VIII. 14. Euseb. III. vita Constant. 6. 7. seqq.

⁷ *Ex toto orbe.* Fuit concilium primum Occumenicum. Ex omnibus namque Ecclesiis, quæ frequentes in tota Europa, Africa & Asia, convenere Episcopi, Syri, Cilices, Phœnices, Arabes, Palæstini, Ægyptii, Thebani, Afri, Me-

sopo.

toto orbe contrahitur. ¹ ccc. siquidem & duodeviginti Episcopis congregatis, ² fides plena conscribitur: ³ hæresis Arriana damnatur, ⁴ Imperator decretum Episcopale complectitur. ⁵ Arriani nihil contra sanam fidem ⁶ retractare ² ausi, se quoque, ⁷ tanquam acquiescentes, ^{*} nec aliud sentientes,

sopotamii, Persæ, Scythæ, Pontici, Galatæ, Pamphylii, Cappadoces, Asiatici, Phryges, Thraces, Macedones, Achæi, Epirotæ, Hispani. *Euseb. III. de vita Const. VII. 8.*

¹ ccc. siquidem & duodeviginti Episcopis congregatis.] Variæ de numero Episcoporum opiniones, Aegyptii, ut Eutychius, Josephus, & Mahummedanus Ismaël Ibn Ali, bis mille quadraginta octo fuisse referunt, ex quibus ccc. & xviii. de Christi divinitate pronunciarint, reliquis eam sententiam impugnantibus. Græci Latiniq; multum dissentiunt. Quidam cccxviii. pauciores, quidam plures fuisse volunt. Nam sunt qui cccxxxi. tantum Episcopos numerent: reliquos fuisse inferioris gradus volunt. Sacerdotes nempe & Monachos. Sunt qui plures cccxviii. De numero & nominibus horum Episcoporum, vide recondita apud Seldenum Commentario in Eutychii Origines.

² Fides plena conscribitur.] Cujus formulam vide apud Socratem I. 5. Fidem appellat Symbolum fidei à concilio Nicæno conscriptum; plenum autem, quia illa omnibus hæresibus, quæ de patre, & filio ante fuerant, est responsum, certaque fides plenissime constituta, quod in Symbolo Apostolico non fuerat factum. Quæ vero ad Spiritum sanctum pertinent, ea tum intacta relicta, ac post Chalcedonensi concilio pluribus explicata, & aucta. *Sigonius.* Sublata etiam Paschalis controversia. *Perit. II. Eclog. Chron. VI. VII. VIII. IX. X.*

³ Hæresis Arriana damnatur.] Totius controversiæ summa, per voces ὁμοῦσι & ὁμοῦσι exhausta fuit. Quas Eusebius Nicomediæ Episcopus, homo multis Ariis callidior & deterior, cum sequacibus suis, repudiavit. Damnat

tandem sunt, & Arius, Eusebius ac Theognis in exilium ire iussi. *Socrates I. 5.* Damnatio facta his verbis: *Qui dicunt, Erat, quando non erat, & priusquam gigneretur, non erat, aut quod ex nihilo factus est, aut ex alia substantia, vel essentia, dicentes esse aut creatum, aut alterabilem filium Dei, hos tales anathematizat Catholica & Apostolica Ecclesia.* Dicitur autem anathema, teste Socrate, sententia contra alicujus blasphemiam auctorem pronunciata, quod perinde nota fiat, ac si in columna incisa publice proponatur. *Sigon.*

⁴ Imperator decretum Episcopale complectitur.] Quippe narrat Eusebius, perfecto concilio, Constantinum misisse litteras in omnes provincias ad episcopos, eosque certiores fecisse de iis, quæ in Nicæno concilio constituta erant, de quaestione Trinitatis, & diei Paschatis celebrandi, simulque edictum litteris adjunxisse, ut omnes ei decreto assentirentur. Eusebius, Socrates & cæteri. *Sigon.* Conditi etiam Canones, quorum ultra xx. hodie spurii. *Perkins.*

⁵ Arriani.] Quorum capita Eusebius Nicomediæ Episcopus, Theognis Nicææ, Maris Chalcedonis, Theon Mariticæ, Secundus Ptolemaidis. *Socrates.* Philostorgius xxii. Episcopos memorat qui pro Ario steterint, ex Lybia superiore sex, ex Aegypto unum, è Palestina duos, è Phœnicia totidem, è Cilicia tres, è Cappadocia tres, è Ponto duos, è Bithynia tres. De quibus vide differentem *Jac. Gothofred.*

⁶ Retractare.] Forte legendum *retractare.* Nisi tamen eo sensu accipias quo Tacitus, *altera die retractant*, id est, cogitationem repetunt.

⁷ Tanquam acquiescentes.] Ipsi Arriani, & in his Euseb. Nicomediensis, Theognis

tientes, Ecclesiis miscuerunt: manebat tamen, in pectoribus eorum, insitum¹ in catholicos viros odium: & adversus quos de fide disceptare non poterant, eos subornatis accusatoribus, fictisque criminibus, appetebant. Itaque primum² Athanasium Alexandriae Episcopum, juris consultum, qui apud Nicænam synodum Diaconus adfuerat, aggrediuntur, absentemque condemnant. Etenim ad crimina, quæ falsi testes congesserant, aggregabant,³ quod Marcellum

atque

gnis Nicææ, Maris Chalcedonensis, subscripserunt concilio Nicæno Hoc ipse Philostorgius Arianus *στωρολογεῖ*, ut Photius observat, & communi consensu Orthodoxi tradunt; *Rufin.* 1. 5. *Socrat.* 1. 5. *Theod.* 7. 8. 13. *Sozom.* 1. 20. & alii. Sed recte Severus, *tanquam acquiescentes*. Nam revera *ὁ δὲ λαὸς* subscripserunt, sub voce *ὁμοῦσις*, *ὁμοῦσιον ἀποκλέψαντες*. Et ipsi è regione chirographorum suorum adscripserunt blasphemam *ὁμοῦσις* vocem. *Nicetas* in thesauro *Orthod.* v. 8. & *Philostorg.*

* *Nec aliud sentientes.*] *Theodoretus* 1. 8. *ὡς ἄλλως ἢ ὅτι εἰλικρινῶς* subscripsisse eos refert; *μη̄ ἐξ εἰλικρινίας ἀλλ' ὑφ' ἄλλω γνώμῃ*. *Photius.* *Ὡς ἐὼν πρὸς κἀδὶα πᾶσι κείνοι, πρὸς τὸ λυκῶν ἐργασίῳ*. *Theodor.* 1. 19.

I *In catholicos viros odium.*] *Vincen- tius Lirinensis*, contra hæreses cap. 111. *Id teneamus, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est. Hoc enim est vere proprieque Catholicum quod omnia vere universaliter comprehendit. Et cap. 25. Ille est verus & germanus Catholicus, qui quicquid universaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum credendumque decernit. Pacianus Epistola ad Sempronianum Novatianum, Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen, illud me nuncupat, istud ostendit: hoc probor, inde significor. Qui Catholicus, idem obediens, idem est Christianus atque ita Catholicus Christianus est. Quare ab hæretico nomine noster populus hac appellatione dividitur, cum Catholicus nuncupatur.*

2 *Athanasium Alexandriae Episcopum.*] Post res Nicæno concilio constitutas Eustathius episcopus Antiochenus scriptum edidit, in quo consubstantialem patri filium, quod negaverant Arriani, defendit. Cui Arriani responderunt. Ita recrudescente odio, concilium ad eam rem Antiochiæ habitum est, in quo Arriani Eustathium Antiochenum & Athanasium Alexandrinum episcopos, Catholicorum principes, confictis criminibus accusarunt, atque Eustathium objecto adulterio, ecclesia depulerunt. Athanasium inde adversus falsi adversariorum crimina Constantinus defendit. Quem cum manum mortuo Arsenio defecuisse, sacrum calicem confregisse, & stuprum commississe objicerent, ad eas res concilium Cæsaream anno cccxxiv. advocavit. Athanasius autem, qui illi concilio non affuerat, postero Tyrum accessit, ac refutatis criminibus, concilio nondum dimisso, ad Constantinum se contulit, atque ita absens, quod citatus ad Cæsariense concilium non affuisset, damnatus est. Hæc ex *Apologia Athanasii*, & *Socrate* cæterisque. *Sigon.* Vide *Socratem* 1. 20. 21. 22. 23. *Theodorit.* 1. 30. *Sozom.* 11. 24. *Eusib.* 11. vitæ *Const.* 41. *Gothofredus* in *Philostorgium* ad lib. 11. cap. xi.

3 *Quod Marcellum atque Photinum, hæreticos sacerdotes.*] Mire hoc loco res, & tempora à Sulpicio confunduntur. nam Græci, quibus hæc tradere præcipue curæ fuit, hæc ipsa post mortem Constantini facta retulerunt, quæ à Sulpicio, præpostero ordine, in ætatem *Constan-*

atque Photinum, hæreticos sacerdotes, Synodi iudicio condemnatos, pravo studio recepisset. Sed ¹ de Photino, dubium non erat, merito fuisse damnatum: ² in Marcello nihil tum damnatione dignum repertum videbatur, maximeque ei studium partium innocentum accesserat, quod eosdem illos iudices, à quibus fuerat condemnatus, ³ hæreticos esse nemo dubitabat.

Constantini rejiciuntur. Anno cccxxv. vivente adhuc Constantino, teste Socrate, Marcellus Ancyrae episcopus contra Asterium quendam, qui tum editis libris Arrii dogma assererat, librum conscripsit, & dum errorem ejus coarguere voluit, imprudenter sese in contrarium induit, quippe asserens Christum, quomodo Paulus Samosatenus censuerat, solum hominem esse. Cum autem eo anno episcopi Hierosolymis convenissent, Asterii, ut hominis privati, nullam rationem habuerunt, sed à Marcello, ut ab episcopo, libri sui rationem repoposcerunt, eaque re comperta, ut sententia desisteret, præceperunt. ille librum se combusturum promissit. concilio inde Constantinopoli à Constantino advocato, rursus de Marcelli causa disceptarunt. atque eum, contra quam promiserat, librum se comburere velle recusantem, ecclesia spoliavit, ac loco ejus Basilium Ancyram miserunt. Eusebius autem Pamphyli tribus libris editis opinionem ejus redarguit. Hæc Socrates. Anno cccxvii. Marcellus Ancyrae episcopus Romam profectus, Julii Pontificis litteris ecclesiam suam recuperavit. Anno cccxlii. Photinus episcopus Sirmiensis Marcelli discipulus supradictam hæresim renovavit, neque cum Catholicis neque cum Arrianis utique congruentem, nempe filium nullo modo ante secula genitum fuisse, sed in Maria primum initium habuisse, atque hominem tantummodo esse, cum Catholicis genitum ab æterno dicerent, Arriani vero tum factum, cum creare Deus mundum constituit. Anno inde cccxliii. Concilium Sardicæ in Dacia Mœsia Catholici habuerunt, in quo fi-

dem Nicænam, quæ oppugnabatur, confirmaverunt, atque Athanasium, ac Marcellum ab Arrianis, ut diximus, damnatos absolverunt, Photinum vero ut vere hæreticum condemnarunt. tum vero Athanasius Marcellum absolutum in communionem recepit, Photinum damnatum non item. Hæc hoc ordine gesta esse, ostendit Socrates, & Sozomenus. Quæ perverse relata esse à Sulpicio constat. Falsum est enim Arrianos vivente Constantino Athanasio objecisse, quod Marcellum, & Photinum damnatos recepisset. Neque enim Athanasius Marcellum recepit in communionem, nisi postquam Sardicensi concilio absolutus est, Photinum autem nunquam. Et Photini causa vivente Constantino tractari non potuit, cum post ejus mortem hæresin suam intulerit. Arriani autem eum neque Hierosolymitano, neque Constantinopolitano concilio, id est, vivente Constantino, absolverunt, sed post Sardicensi concilio absolutus est à Catholicis. Sigon.

1 De Photino, dubium non erat, merito fuisse damnatum.] Episcopi Orientis Sirmii congregati, *Φασιενὸν τὸ δόγμα Σαβελλίῳ ἔλιβύθη, καὶ Παύλῳ ἔσαμωσατέως φρονηόντι*, condemnarunt, Socrates II. 24. Sozom. IV. 5.

2 In Marcello nihil tum damnatione dignum repertum.] Marcellus Ancyrae in Galatia Episcopus, in opinionem Pauli Samosateni: *ἢ ἐκὼν, ἢ ἐξ' οὐτῶ νοήσας*, delapsus est. Verum postea, cum in concilio Sardicensi ratione ostendisset, se haudquaquam ita sensit, ad episcopatum denuo restitutus est. Socrates I. 24. & II. 16. Sozomen. II. 31.

3 Hæreticos esse nemo dubitat.] Catholici.

6 bat. 1 Cæterum Arriani non hos potius, quam 2 Athanasium,
7 remove cupiebant. Itaque Imperatorem eo usque com-
pellunt, ut Athanasius exulatum ad Gallias mitteretur.

1 LII. Mox 3 in Ægypto octuaginta episcopi congregati,
2 Athanasium injuste condemnatum esse, pronunciant. 4 Res ad
Constantinum refertur. Jubet ex toto orbe, 5 apud Sardi-
cam, episcopos congregari: atque omne iudicium, quo Atha-
3 nasius damnatus fuerat, retractari. 6 Inter hæc Constantinus
moritur: 7 Synodus congregata, jam Constantino Impera-
tore,

lici maxime eo nomine ad absolutio-
nem Marcelli inclinarunt, quod is ab
Arrianis hæreticis fuerat condemnatus.
Signonius.

1 Cæterum Arriani.] Quam vellem,
hanc partem nunquam attigisset Sulpi-
cius! confundit enim tempora Con-
stantini patris, hominis Catholici, cum
temporibus Constantii Arriana labe im-
buti. Quod postea fecere quoque alii,
hanc historiam multis erroribus depravantes.
Athanasius enim à Constantino
Magno in Gallias relegatus est, ante-
quam Photini nomen in Ecclesia incre-
deret. *Signon.*

2 Athanasius exulatum ad Gallias mit-
teretur.] Socrates 1. 23. Sozom. 11. 29.
Niceph. VIII. 58. Quidam ferunt Con-
stantinum id fecisse σκόπησεν Ἐνωθῆναι
τὴν ἐκκλησίαν, ἐπεὶ δὴ Ἀθανάσιος
πάντη κρινονήσεν τοῖς ἐξεί Ἀρείον ἐξε-
πέρι. Relegatus est Treveros.

3 In Ægypto octuaginta Episcopi con-
gregati.] Hujus concilii nemo præter
hunc alius meminit. *Signon.*

4 Res ad Constantinum refertur.] Hæc si-
bi non constant. *Giselin.* Nihil fingi po-
test perversius. Nam Concilium Sardi-
cense rogatu Constantis, & permissu
Constantii actum est in Dacia anno de-
cimo, postquam Constantinus pater vi-
ta decesserat, in quo, ut dixi, fides Ni-
cæna est confirmata, Athanasius, & Mar-
cellus absoluti, Photinus condemnatus.
Signon.

5 Apud Sardicam.] Σαρδικὴ πόλις

Ἰκνεῶν. Ubi sub Constantio Imp.
Concilium habitum. De quo *Socrates*
II. 16. *Theodoret.* II. 7. 8. In hoc con-
cilio Orientales schisma fecere, quod
Occidentales Athanasium & Paulum è
conventu expellere nollent. Igitur Phi-
lippopoli in Thracia alio concilio insti-
to, τὸ μὲ ὁμοῦσιον ἀναθεματίζουσι,
τὴν δὲ Ἐνωθῆναι δόξαν, ἐπιτολὰς
συμφωνίας, πανταχῶς ἀγαπι-
πτον].

6 Inter hæc Constantinus moritur.]
Moritur Constantinus anno cccxxxvii.
Concilium Sardicæ habetur anno
ccclvii. Vide, quam hæc omnia labent!
Signon. Anno Imperii xxxi r. *Epiphani.* de
mensur. & ponder. *Euseb.* iv. Vita Con-
stant. 53. & alii. *Philostorgius* ait cum
Φαρυγγίσι à fratribus interfectum.
Quod alii non produunt, nisi quod Zo-
naras & Cedrenus ajunt opinionem
eam percubuisse. Vide *Gothofr.* ad Phi-
lostorg. II. xvii. Donatio ejus, qua
fertur Italiam cum occidente Sylvestro
donasse, commentitia est, nec habetur
apud ullum probatum veterem autho-
rem. *Cusan.* de concord. Cath. III. 2.
Naucerus II. gener. xi. *Antoninus* 1.
parte Hist. Tit. 8. cap. 2. & alii.

7 Synodus congregata, jam Constan-
tino Imperatore, Athanasium absolvit.]
Verum utrunque, falsum illud, Sardi-
cæ vivente Constantino episcopos con-
venisse. *Signon.* Athanasius è Gallia liti-
ris Constantini F. revocatus est. Hinc
forte error Sulpicio, ut quæ sub Con-
stantino

tore, Athanasium absolvit: Marcellus quoque episcopatu redditur. Nam de Photino Episcopo Syrmienti, non est rescissa sententia, ¹ quia etiam nostrorum iudicio hæreticus probabatur. Et tamen hoc ipsum Marcellum gravabat, quia ² Photinus auditor ejus fuisse in adolescentia videbatur. Verum tamen ad Athanasii absolutionem etiam illud accesserat, quod ³ *Ursatius & Valens*, ⁴ principes Arrianorum, cum post Synodum Sardicensem ⁵ viderentur à communione secreti, ⁶ coram positi, à *Julio* Romanæ urbis episcopo, veniam

stantino II. gesta sunt, ea ad Magnum retulerit. Epiphanius tres fratres in ejus revocationem consensisse dicit. *Hærs. lxxviii. εκ τῶν δύο βασιλέων, Constantini scilicet & Constantis mandato, Constantio probante, σωδουδουκῆν*, Episcopatum quoque suum Alexandria recuperavit. Hinc eum Ariani criminari, quod nulla Tyriæ & Constantinopolitanæ Synodi ratione habita, sedem suam absque Synodo contra canones repetiisset. Unde tanto conatu Synodum Sardicensem, ubi causa ejus probata, subvertere conati sunt.

¹ *Quia etiam nostrorum iudicio hæreticus probabatur.*] Nam & ab Arii dogmate, & ab iis qui fidem Nicænam sequebantur, omnino discrepabat. *Sozomen. III. 4.*

² *Photinum auditor ejus.*] Hoc idem tradunt Græci, Photinum discipulum Marcelli fuisse. Quare mirum fuit, absolvi magistrum, condemnari discipulum. Verum longe inter se opinione differant. Nam Marcelli opinio ad Sabellianam propius accedebat, Photini ad Paulianam. *Sigon.*

³ *Ursatius & Valens.*] Ille Singidonis Mœsiæ, hic Mursæ, in Panonia, Episcopi.

⁴ *Principes Arrianorum.*] *Οἱ αὐτοὶ τὸ Ἀρειανὸν δόγμα διέπρωτος ἀπεδέχοντες.* *Socrates xi. 19.*

⁵ *Viderentur à communione secreti.*] Post Synodum Sardicensem *διεσπάρθη τὸ ἀναβλήσις ἢ δύσις.* *Καὶ ἡ ὄρα τῆ*

προπο- κρινωνίας αὐτοῖς τὸ ὄρα τὸ λεγόμενον πόνκις, ὅπερ ἐστὶν ἰδρυρίαν καὶ Ἰρακῶν. Καὶ ἕως μὲν τῶν ὄρα τῆτι, ἀδιέφορος ἡ κρινωνία, ἀδιέφορος τὴν χανέσης τῆ πίσεως, περὶ τέρω δὲ ἀλλήλοις σὺν ἐκρινωνίαν. *Socrates II. 18.* Hinc orta Ecclesiæ in occidentalem & orientalem, distractio. Tifuscorum claustra limen utriusque erant. Viri docti apud Socratem pro *Τισυγκίς* corrigunt *σῦγκίς* vel *οἱ Σῦγκίς*. Epistola concilii Aquileiensis ad Gratianum & Valentinianum: *Per omnes tractus atque regiones, à Tifuscorum claustris usque ad Oceanum, manet intemerata fidelium atque una communio. In orientalibus autem partibus, &c.* *Salmasius.* De Alpiibus Succis & Imperii per eas divisione in Orientem & Occidentem, vide *Jac. Gothofr. in Philostorgium.*

⁶ *Coram positi, à Julio Romanæ urbis Episcopo, veniam poposcerunt.*] Ursacius & Valens intellecto Athanasium Alexandria in Communionem receptum, Romam veniunt, *βιβλίον μετάνοίας* Julio Episcopo ἐπιδόντες, τῶ ὀμωσίῳ assentiuntur: ac literis ad Athanasium missis, de cætero cum illo se communicaturos fatentur. *Socrates II. 19.* Ipsas eorum, ad Julium & Athanasium, Epistolas, *Sozomenus III. 22. 23.* exhibet. Tum temporis, sede Imperii Constantinopolin translata, Romanus Episcopus, qui hæctenus nullam super Alexandrinum & Antiochenum prerogativam, nisi loci quæ τῶ οἰκουμενῆς metro-

poposcerunt, quod *innoxium condemnassent*: meritoque eum,
 7 *sententia concilii Sardicensis absolutum*, professi sunt. Interje-
 cto deinde tempore, ¹ Athanasius, cum Marcellum parum
 fanæ fidei esse penitus comperisset, à communione suspen-
 8 dit. Habuitque ille hanc verecundiam, ut tanti viri iudicio
 9 notatus, sponte concederet. Cæterum antea innocens,
 postea depravatus, ² videri poterat jam tum nocens fuisse,
 cum de eo fuerat iudicatum.

¹ LIII. ³ Nacti ergo Arriani istiusmodi occasionem, con-
 2 spirant penitus Sardicensis Synodi decreta subvertere. Et-
 enim eis ⁴ color quidam suppetere videbatur, *quod tam inju-*
ste fuisset pro Athanasio iudicatum, quam Marcellus fuerat abso-
lutus, qui nunc, etiam Athanasii iudicio, hæreticus esse probaretur.

Namque

metropolis, habuerat, Patriarchatum
 occidentis paulatim invadere cœpit. De
 quo vide Salmasium in celeberrimo o-
 pere De primatu Papæ. An ergo Epi-
 scopus Romanus Occidentis tum pa-
 triarcha; Nondum fuit Nicæni concilii
 tempore. Solus loci & ordinis prima-
 tus, quia urbs illa τὸ οἰκουμενικὸν μέγ-
 αροῦς, Romanis episcopis delatus, un-
 de & οἰκουμενικὸς dictus. Quod no-
 men postea etiam usurparunt Constani-
 tinopolitani Episcopi, quia Constanti-
 nopolis Nova Roma, & Πρωτεύουσα,
 sive οἰκουμενικὸν μέγιστον, passim à
 Græcis audiebat. Ergo alii Episcopi Ro-
 manum agnoverunt, non velut Patriar-
 cham, cui subiecti essent, sed eo tan-
 tum titulo quo universæ Ecclesiæ solli-
 citudinem ferebat. *Salmasius*. Appella-
 tiones fiebant ad Episcopum Roma-
 num, non tanquam ad Iudicem, sed
 ad opitulatorem, ad consensum elicien-
 dum & impetrandum. Marcion excom-
 municatus in Ponto, Romam venit
 ut absolveretur; sed responsum accepit;
Non possumus hoc facere sine permissu ve-
nerandi patris tui. Epiphani. hæres. x lxi.

¹ Athanasius, cum Marcellum parum
 fanæ fidei comperisset, à communione sus-
 pendit.] Verum utrunque, falsum illud,

Sardicæ, vivente Constantino, episco-
 pos convenisse. *Sigon.*

² Videri poterat jam tum nocens fuisse,
 cum de eo fuerat iudicatum.] Haud dubie,
 si antiquitati credimus, nocens fuit.
 Nam & Eusebius Pamphilus ejus opi-
 nionem tribus libris refutavit, docens
 Marcellum non aliter quam Sabellium
 Afium, & Paulum Samosatenum,
 Christum αὐτὸν ἑλὸν ἀνθρώπων induxisse.
Socr. xi. 16. Qui & seq. cap. Eusebium
 ab Arianismi crimine erudite vindicat;
 & certe non videtur talis fuisse. *Horn.*

³ Nacti ergo Arriani istiusmodi occasio-
 nem, conspirant penitus Sardicensis Synodi
 decreta subvertere.] Græci scribunt, Ari-
 rianos Constantis Imperatoris morte
 excitatos & Constantii levitate confi-
 los, consilia concilii Sardicensis perver-
 tendi cepisse. Sulpicius vero alias for-
 tasse, quibus nos caremus, sequutus hi-
 storias, iudicio Athanasii Marcellum
 condemnantis adductos tradit. *Sigon.*

⁴ Color quidam suppetere videbatur.]
 Concilium Sardicense damnabant eo
 nomine, quod Athanasium absolvisset.
 Nam tam illum injuste absolutum fuisse,
 quam Marcellus fuerat, quem post
 Athanasium, tanquam hæreticum, à
 communione depulerat. *Sigon.*

¹ Mar-

Namque ¹ Marcellus *Sabellianæ hæresis* assertor extiterat: Pho- ³
tinus vero, novam hæresim, jam ante protulerat, à Sabellio
quidem in unione dissentiens, sed *initium Christi ex Maria*,
prædicabat. Igitur Arriani, astuto consilio, ³ miscent in- ⁴
noxium criminosis, damnationemque Photini & Marcelli
& Athanasii, eadem sententia comprehendunt: illud nimi-
rum apud Imperatorum animos præstruentes, *ut non putaren-
tur de Athanasio perperam judicasse, qui de Marcello atque Photi-
no vera sensissent.* Veruntamen ⁴ ea tempestate Arriani perfidi- ⁵
am suam occultabant, non ausi palam erroris sui dogmata
prædicare: ⁵ catholicos se gerebant, nihil sibi prius agen-
dum

¹ *Marcellus Sabellianæ hæresis assertor extiterat.*] Hoc idem scribit Epiphanius libro tertio contra hæreses. Quare Arriani bellum ei moverunt, ut qui Sabellianis adversentur, nam ut Sabelliani solam divinitatem in Christo defendunt, sic Arriani solam humanitatem.

² *Photinus vero novam hæresim.*] Epiphanius inquit, Sabellium docuisse eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, ut sint in una substantia tres nomenclaturæ. Photinus vero hoc negavit. quippe qui Christum non ante fuisse, quam Mariam matrem, atque ex ea principium habuisse, dixerit. Arriani vero Christum creatum ante secula dixerunt. *Sigon.* Eum hodie Sociniani pestilens secta, sequuntur.

³ *Miscenti innoxium criminosis, damnationemque Photini & Marcelli, eadem sententia comprehendunt.*] Arriani anno cccxi. impulerunt Constantium, ut concilium Sirmium in Pannonia advocaret, quo causa Photini, quæ utrique parti improbatur, cognosceretur, ibique Photinum damnarunt, quia damnatione dignus omnibus videbatur; Marcellum vero, quia, ut inquit Sulpicius, ab Athanasio damnatus fuerat, Athanasium autem, quasi veritatem eandem sequuti, quam in Photino, & Marcello spectarant. De eodem concilio etiam Socrates, & Sozomenus, Theodoritus,

& Rufinus. *Sigon.* Plura quam Græci, Socrates, Theodorit. Sozomenus, noster habet, usus, ut videtur, Latinis commentariis, quæ Græcis inaccessa fuerunt. Nam vix crediderim eum in tanta re quicquam fingere, vel inexploratum referre ausum. Quanquam crebro tempora confundat. *Horn.*

⁴ *Ea tempestate Arriani perfidiam suam occultabant.*] Arriani in concilio tres fidei formulas protulerunt, in quibus diversis verbis, remota *substantiæ* mentione, filium Patri similem affirmarunt, nondum ausi dissimilitudinem asserere, quod postea fecerunt, illud rebus omnibus anteferentes, ut Athanasium ante removerent, qui tanquam murus contra se pro Catholicis stabat. quo remoto reliquos facile sibi sperabant cessuros. Hi cum verbis ad Arrio dissentirent, sed re consentirent, Semiariani, teste Epiphanio, dicti sunt. *Sigon.*

⁵ *Catholicos se gerebant.*] Socrates de Ursacio & Valente: *ἔτοι γδ αἱ ἐκείνης τῆς ἐπιτροπῆς ἐπέκλιον.* II. *Hist.* 29. Hinc profunda eorum simulatio & dissimulatio. Cum enim Arianorum principes essent; tamen sicubi partes Orthodoxorum potiores deprehenderent, Catholicos se gesserunt, insequentis perfidiæ securi. Et exaggerarunt id in Ariminensi synodo patres Orthodoxi, quod duo pestilentissimi nebulones, cum sequacibus suis, confessionem suam
Aria-

dum rati, quam ut Athanasium Ecclesia submoverent, ¹ qui semper eis velut murus obstiterat, quo remoto reliquos in ⁵ libidinem suam cessuros, sperabant. ² Sed pars Episcoporum, quæ Arrium sequebatur, damnationem Athanasii cupitam accepit: pars coacti metu & factione, in studia partium concesserant. Pauci, quibus chara, & veritas potior erat, injustum iudicium non receperunt: inter quos ³ Paulinus, episcopus Treverorum, oblata sibi epistola ita subscripsisse traditur, *se in Photini atque Marcelli damnationem præbere consensum*, ⁴ *de Athanasio non probare.*

¹ LIV. Tum vero Arriani, ⁵ ubi doli parum processerant, ² vi agere decernunt. Nam quodlibet audere atque agere facile erat,

Arianam, fidei Catholicæ titulo insignirent. Verba Athanasii sunt: *εἰ δὲ ὡς θεοθεῖασι τῷ καθολικῆς, ἔλαθεν ἐωτὸς περὶ πάντες εἰς τὴν ὡς ἀνομίαν τῷ ἀπὸ Φρυγίας.* Horn.

¹ *Qui semper eis velut murus obstiterat.*] Incredibilis Athanasii constantia. Qui quatuor Imperatorum iras, pro veritate & ὁμοδοξία Jesu Christi, inconcussa mente, semper major ab exilio reversus, sustinuit. Cumque Hosii & Liberii, & totus pene orbis, ad Arianos concederent: solus hic, velut alter Elias, Deum authorem secutus, non minas, non crimina falsa, non percussiones vergebatur. Tantam vim religio vera & pietas habet. Horn.

² *Sed pars Episcoporum, quæ.*] In sententiis de Athanasio ferendis, in tres partes divisi episcopi sunt. Una studio Arrii Athanasium condemnavit, altera metu coacta in eorum sententiam abiit, tertia, quibus veritas potior erat, Athanasii damnationi assensum, ut injustæ, præbere detrectarunt. Sigon.

³ *Paulinus, Episcopus Treverorum.*] Factum hoc in concilio Mediolanensi. Tum enim cum Episcopi Orientis postularent ut Athanasius condemnaretur, *οἱ μὲν ἄλλοι ἢ δὲ ἢ ἀγνοία τῷ ὄντων σωείναι.* Soli autem, Dionysius Epi-

scopus Albæ, Eusebius Vercellorum, *παυλῖνον ὁ τελεβέρως*, Rhodanius, Lucifer, contra vociferati sunt, testari- que: Non oportere Athanasium tam temere condemnare. Nam si illud fieret, ad fidem concilii Nicæni evertendam progressuros: *Ταῦτα πρὸς ἀλλήλους ὡς βασιλέως ἢ τῷ πᾶσι ἀγνοίας φρονούντων.* Sozomen. IV, 8. Theodoret. II, 15. apud quem Paulinus dicitur ὁ τῷ μετρητοῦ λέως τῷ γαλιωτῶν. Quia Augusta Treverorum, olim metropolis Galliæ Belgicæ. Metropoles autem nomen Metropolitanis & Archiepiscopis dederunt, ut Salmasius in nunquam factis laudato opere, de *Primatu Papæ*, fuisse ostendit. Meminit autem solius Paulini Sulpicius, quia ejus res ipsi, tanquam Gallo, notiores fuerunt. Horn.

⁴ *De Athanasio non probare.*] Vix dubito, quin scripserit Sulpicius, *non præbere.* Quæ repetitio foro accommodatior est, & haud paulo amplius habet efficaciam. Gifelin.

⁵ *Ubi doli parum processerant.*] Editio Drusii: *ubi doli mali processerant.* Male. Refragantur aliæ editiones, Sigonii, Gifelini, & ipse contextus nostram lectionem poscit. *Vix enim & doli opponuntur.*

le erat, ¹ regis amicitia subnixis, quem sibi pravis adulationibus devinxerant. Quinetiam, ex consensione multorum, ³ inexpugnabiles erant. Nam omnes fere duarum Pannoniarum ⁴ Episcopi, multique ² Orientalium, ³ ac tota Asia, in perfidia eorum conjuraverant. Sed ⁴ principes mali istius ⁵ habebantur, à Singiduno *Ursatius*, ⁵ *Valens* à Mursia, ⁶ ab *Heraclia* *Theodorus*, ⁷ *Stephanus* Antiochenus, * *Acatius* à Cæsarea,

1 *Regis amicitia subnixis.*] Constantii, qui Arianorum turpe mancipium fuit. Eum autem variis in Orthodoxos, maxime Athanasium calumniis, subvertete. Sic enim Constantius in Dialogo cum Liberio, apud Theodorit. II. 16. *ὅς ἡς μὴ ὀφειδὲς ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ἔμειζότερος μὲ ἀδελφῶν, ἐδὲ τῷ μισοκρητίῳ Κωνσταντῶ ἐπαύσατο παροξύνειν εἰς ἡμετέραν ἔχθραν.* Addit: se non tanti victoriam de Magnentio & Silvano partam facere, *ὡς ἔμιαρῶς ἐκεῖνος παροξύνει τὴν ἐκκλησιαστικῶν πρᾶξιν.*

2 *Orientalium.*] Græcorum. Ita enim Oriens, postquam Macedonibus cessit, appellabatur. Et diviso imperio, Oriens Græcorum, Occidens Latinorum erat. Apulejus VI. Miles. de Junone: *Quam totus Oriens Zygiam veneratur, & omnis Occidens Lucinam appellat.*

3 *Ac tota Asia.*] Ariani imprimis operam dederunt, ut præcipuas sedes Episcopales occuparent. Hinc in Orthodoxos gravissimis calumniis, & aperta vi grassati Alexandria, Antiochia, Constantinopoli, & ἐπισημοῦσιν ἱερῶν potiti sunt; & inde minores omnes Episcopatus facile invaserunt. *Socrumen. III. 6. 7.*

4 *Principes mali istius habebantur.*] Socrates hos recenset: Theognin Nicææ, Marin Chalcedonis, Theodorum Heraclææ, quæ est in Thracia, Ursacium Singidonis superioris Mysiæ, Valentem Mursorum superioris Pannoniæ, Episcopos. II. *Hist. 9.* Horum nomina sumpta sunt ab Athanasio ipso in secunda *Apologia*, & in libro *de fuga sua*. Quo-

niam vero uno in loco vocat Narcissum à Neroniade Ciliciæ, in altero Neropolitanum, propterea legendum putarim *Narcissus à Neronipoli*. hic autem subscripsit concilio Ancyrano, Neocæsariensi, Nicæno, & Antiocheno, *Narcissus Neroniadis, & Neronipolis Ciliciæ Sigon.*

5 *Valens à Mursia.*] Quæ & Mursa, Pannoniæ inferioris civitas. Hiero. advers. Lucif. *Valens Mursensis episcopus Druf.*

6 *Ab Heraclia Theodorus.*] Hic est Theodorus Episcopus Heraclææ, Athanasio memoratus. Cæterum Heraclæa magis usitatum. Sic Arius & Areus, Darius & Dareus: Augiæ & Augæ stabulum. *Druf.* Quæ varietas ex diversa pronuntiatione linguæ Græcæ originem traxit, de qua videatur Erasmus.

7 *Stephanus Antiochenus.*] Qui Placilio successit etiam Arriano. Nam Antiochia post Eustachium vigesimum tertium Episcopum, quem Arriani egerunt in exilium, continuos habuit Episcopos Arrianos undecim; quos Hiero. ait hostes Christi, non Episcopos fuisse. Vide Chronicon Eusebii. *Druf.* Nicæno Canone vetus consuetudo firmata fuit, qua singuli metropolitani, æquo jure, suam quisque curabat provinciam. Postea unus inter eos cœpit eminere ac cæteris prævalere, ille nempe qui in prima ac præcipua urbe totius dioceseos provinciæ sedem habebat. Hinc orti Patriarchæ. Sic Metropolitanus olim facti ex primo Episcopo totius provinciæ. Tempore Nicæni concilii Antiochenus unius tantum provinciæ primatum, id est, Syriacæ habuit, cui ju-

¹ Cæsarea, ² Menophanes ³ Epheso, ⁴ Georgius Laodicea, ⁵ Narcissus à Neapoli. Hi ita palatium occupaverant, ut nihil sine eorum nutu ageret Imperator: obnoxius quidem omnibus, ⁷ sed præcipue Valenti deditus. Nam eo tempore, quo ⁶ apud Morsam, ⁷ contra Magnentium, armis certatum, ⁸ Constantius

re Metropolitanæ præfuit. Hieronymus falso existimavit tum temporis itatum, totius orientis metropolis Antiochia sit. *Epist.* ad Pammach. Ipsius quidem atate totus Oriens, sive Orientalis diœcesis suberat Antiocheno, exceptis tribus Palæstinis, quæ Hierosolymitano, post dejectum Cæsariensem, parebant. Antequam ex diœcesium ratione, unus Episcopus Metropolitanos reliquos antecederet, cum omnes inter se pares essent Metropolitanæ, quarundam ramen urbium eminentiæ datum est, ut honoris primatum, *πρεσβείαν* & *πμῆς*, haberent ante ceteros Metropolitanas. In his tres fuere, Romanus, Alexandrinus, Antiochenus, quia tres illæ urbes totius orbis amplissimæ & populosissimæ. Ergo & earum Episcopis præcipuus hic datus honor, ut in conciliis ante reliquos quamvis pares federent ac subscriberent, solo urbis merito cui præsidebant. *Salmasius.*

* *Acacius.*] Vel *Acacius*: ut *Ursacius*, *Ursacius*. Fuit *Eusebii Pamphili discipulus.* *Athanas.*

1 *Cæsarea.*] Canonibus Nicænis decretum, ut Palæstinæ metropolis Cæsarea esset. *Hieron.* *Epist.* ad Pammachium. Postea Hierosolymitanus, qui Cæsariensi hæctenus suberat, Metropolitanus *ἀξιωματικός* invasit, qui exinde Patriarcha & Archiepiscopus dictus est. Hanc ambitionem ei exprobrat Hieronymus dicto loco. Chalcedonensis Synodus Patriarchas primum recepit & confirmavit, cum ab Ephesino concilio, viginti annis ante, rejecti fuissent. Et tum Cæsariensis de jure metropoleos deturbatus fuit. *Salmas.*

2 *Menophanes.*] Aliis *Menophantes* sive *Menophantus* dicitur. *Sozomen.* v.

cap. 14. In *Athanasio*, *Menophantus* Episcopus. *Drus.*

3 *Epheso.*] Cur non dixit, ab *Epheso*, ut à *Cæsarea*, ab *Heraclea*? Ad quod exemplum dicere debuit, à *Laodicea*. *Drusius.*

4 *Georgius Laodicea.*] *Cappados*, *Arianorum* *πρωτοεργάτης*. *Athanasius.*

5 *Narcissus à Neapoli.*] A *Neropoli*. *Drusius.* *Narcissus* Episcopus *Neropoleos* vel *Neroniadis*, caput *Arrianorum*. *Athanas.* *Socrates* II. 21. *Νάρκιος* ὁ *Νερωπιάδης* ὁ *ἐν Κιλικίᾳ ἐπίσκοπος*.

6 *Apud Morsam.*] *Φράσιον* δὲ τῆς *Γαλιωῶν*. *Socrat.* I. 27. Idem *Sozomenus* repetit IV. 6. Contra alii, *Zosimus*, *Zonaras*, *Idacius*, apud *Mursam* *Pannoniæ* pugnatum volunt. Quorum etiam verior sententia. Nam ibi Episcopus *Valens*, teste *Sulpicio*. Et fugato *Magnentio*, *Constantius* *Pannoniæ* res ordinavit. *Horn.* Alii *Mursam* vocant, rectius profecto, quam qui lib. v. hist. Trip. cap. 10. *Mirsam* nominant. Sic apud *Prudent.* contra *Symm.* *Milvium* pontem appellarunt, qui revera *Molvius* est seu *Mulvius*. ex enim litteræ mutua sibi operam, non invita præstant. *Gisel.* Cum triennio bellum *Constantium* inter & *Magnentium* durasset, totis viribus apud *Morsam* certatum ibique *Romanæ* vires conciderunt. Ex *Constantianis* xxx. millia, ex *Magnentianis* xxxvi. millia perierunt. *Zonaras.*

7 *Contra Magnentium.*] Qui sublato *Constante*, *Occidentis Imperium*, *Italiam*, *Galliam* & *Africam* invasit, *καὶ πᾶσι τὸ ἑσπέριον κατέστρεψε*. *Socrates* II. 20. *Oros.* VII. 20. *Sozomen.* IV. I. 3. *Theodoret.* II. 15.

8 *Constantinus.*] *Constantini* nomen,

stantius ¹ descendere in conspectum pugnae non ausus, ² in basilica Martyrum, extra oppidum sita, Valente tum ejus loci Episcopo in solatium assumpto, diversatus est. ³ Cæ- 3
terum Valens callide per suos disposuerat, ut quis prælii fuisset eventus, primus cognosceret: vel gratiam regis captans, si prior bonum nuncium detulisset: vel vitæ consu-
lens, ante capturus fugiendi spacium, si quid contra accidisset. Itaque paucis, qui circa regem erant, metu trepi- 9
dis, Imperatore anxio, primus nunciat ⁴ hostes fugere. Cum 10
ille indicem ipsum intromitti posceret, Valens, ut reverentiam sui adderet, ⁵ *Angelum sibi fuisse nuncium*, respondit.

Facilis

men, quod hoc loco & initio Vitæ B. Mart. Constantii locum occupat, e-
jecimus, ac verum substituímus, ipsa veritate historici idem postulante; diximus enim modo, quo anno uterque Constantinus è vivis excefferint. *Giselin.*

¹ *Descendere non ausus.*] Ut studium Constantini erga res divinas, pium quidem, sed parum prudens agnoscas, sic de hoc ipso bello Theodor. hist. eccl. lib. 3, cap. 3. In expeditione belli Mag-
nentiani coactis copiis universis, suavit, ut divina secum mysteria communicare vellent. semper enim incertum esse finem vitæ, &c. deinde, Quod si quis, *inquit*, noluerit hoc tempore amiculum illud (baptizatis usitatum) sibi circum-
dare, is jam nunc dimissus domum revertatur. Nam nisi mecum initiatis in bello sociis, uti non volo. *Gislinus.*
Philostorgius memorat Constantium viso in aere crucis signo, mirifice confirmatum. Idem Nicephorus, Socrates, Sozomenus & alii habent.

² *In basilica Martyrum.*] Eo enim xvo, sedatis gentiliū persecutionibus, Martyrum ossa in templis recondita, quibus ab ipsis nomen plerumque impositum. Sed id absque cultu & adoratione factum. Cyrillus contra Julianum vi. *Sanctos Martyres neque Deos esse dicimus, neque adorare consuevimus.* August. 17. Civ. Dei 10. *Nos martyribus nostris non templa, sicut diis, sed memorias*

sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus. Neque ibi erigimus altaria in quibus sacrificemus martyribus. Hieronymus contra Vigilantium in epist. ad Riparium: *Nos, non dico martyrum reliquias, sed ne Solem quidem & Lunam, non Angelos, colimus & adoramus, ne serviamus creaturæ potius quam creatori.*

³ *Cæterum Valens.*] Doli quo usus est Valens in præripiendo victoriæ nuncio, solus Sulpicius est author. *Sigon.*

⁴ *Hostes fugere.*] Magnentius cum reliquiis cladis in Italiam fugit, ubi ad Ticinum Constantii copias iterum fugat. Deinde in Galliam elapsus, ad *Μελποσέλαδου* funditur, & Lugdunum trepidus se recipit. Ubi matre & fratre trucidatis, *καὶ ὄνοισιν* inquit Philostorgius, *πολεμίας παρρησίας ὑβρεως καὶ χθρῆς*, tandem seipsum confodit. *Socrates* II. 27. *Sozom.* IV. 6. *Marcellin.* XIV. *Eutrop.* X. *Aurel. Victor,* & alii.

⁵ *Angelum.*] De Angelo custode singulorum, multa ab antiquis Platonice, Christiani hauserunt. unde *genius* Socratis & M. Bruti. Imitatus Valens fuit fraudes Numæ Pompilii qui Deam Egeriam, Lycurgi qui Apollinem, Muhammedem qui Spiritum Sanctum specie columbæ auribus advolantem (si tamen verum est quod vulgo tradunt) dogmatum suorum auctores faciebant.

11 Facilis ad credendum Imperator, palam postea dicere est
 12 solitus, *se Valentis meritis, non virtute exercitus, vicisse.* Ab hoc initio illecti principis, extulere animos Arriani, potestate regis usuri, ubi autoritate sua parum valuissent.

1 LV. Igitur, cum sententiam eorum, quam de Athanasio dederant, nostri non reciperent, 2 edictum ab imperatore proponitur: *Ut qui in damnationem Athanasii non subscriberent, in exilium pellerentur.* Cæterum à nostris tum 3 apud Arelatum ac 4 Buteras, oppida Galliarum, Episcoporum concilia

1 Potestate regis usuri, ubi autoritate sua parum valuissent.] Plurimum differre noscitur potestas ab autoritate. Illa superioris est in inferiorem, hæc in pares & æquales. Hoc Severi locus docet. Qui auctor est alicui ut faciat dicarve aut sequatur aliquid, is consulit, monet, hortatur pro eo, quo valere creditur, consilio ac prudentia, vel etiam quod majoris sit meriti ac dignitatis. Inde auctoritas Græcis ἀξίωμα. At qui potestatem habet, pro jure suo, jubet atque imperat. *Salmas.*

2 Edictum ab Imperatore proponitur.] Non invenio expressam hujus edicti mentionem: nisi quod referunt, concilium Mediolanense in eum finem coactum, ut decreta Tyri ab Arrianis contra Athanasium facta confirmarentur. Et quicumque damnationi Athanasii subscribere noluerunt, in exilium pulsi sunt. Vide *Socratem* II. 29. *Sozomen.* IV. 38. Sicigitur Κωνσταντῖνῳ ἐν τῷ ἐν ποσὶ κηκῶν ἡσυχασίαις, ἐπὶ τῷ ἐκκλησιαστικῷ αὐθις πόλεμον τῷ οἰκείῳ ἔτρεπε γνώμῳ, ut Socrates loco dicto loquitur. Sozomenus clare totam technam aperit. Verba ejus sunt: ἅμα γὰρ ἀπολώλη Μαξέντιῳ, ἡ μόνῳ Κωνσταντῖνῳ τῶν Ῥωμαίων οἰκητρῆς ἡγεῖν, πᾶσαν ἐποίησεν ἀσθενῶν τὰς ἀνά τῷ δύναν ἐπισκόπους τὰς ὁμοίσιον πάλει τῶν δόξασι, σιωπῆσαι. ἐποίησεν ἡ τῶν εὐφρανῶν

ἔτα τὰ παρῶν βιαζόμενον, πῆσαι ἡ ἐπιψηφισαίαν, τῶν κηκῶν Ἀθανασίῃ κεκελευμένοις ὑπὸ τῷ ἀνά τῶν ἐπισκόπων. ἐλογίζετο γὰρ ὡς εἰ κηκῶν ψήφῳ ἐν ποσὶν ἔτα χηκῶν, ῥαδίως ἀν κηκῶν τῷ παρῶν τῶν ἡρησκειῶν κηκῶν ἀσθενῶν. IV. Hist. 7. Summa est, Constantium aliud nil quaesivisse quam ut oppresso Athanasio, Arianismum plene stabiliret, boni publici causa. Qui persecutorum pretextus est.

3 Apud Arelatum.] Edicto Constantii publicato episcopi Gallici, & maxime Catholici, Arelate, & Biterris cum Arrianis convenerunt, quorum Arelate est in provincia Viennensi, Biterræ in Narbonensi. Horum conciliorum meminit S. Hilarius, & S. Hieronymus. Hæc acta sunt anno ccccliii. *Sigon.* Quod Arelate sedes erat præfecti Prætorii Galliarum, & concilium in ea diceceseos universæ haberi consueverat, hinc etiam factum, ut in Ecclesiasticis Viennensi civitati præferretur. Nec tam recens est ac videri volunt Arelatenis Archiepiscopi prærogativa, nec à Constantini Tyranni temporibus, ac sedes imperii ejus in illa urbe, repetenda est. Nam & in primo concilio Arelatenis, quod habitum est decem circiter annis prius Nicæno, Arelatenis ante Viennensem subscripsit. *Salmasius.* Quem de Arelatenis Episcopatu fuisse dissententem, vide in opere de Primatu Papæ. 4 Buteras.] Sic editio Giselini & Dra-

concilia fuere. Petebatur, ut priusquam in Athanasium subscribere cogentur, de fide potius disceptarent: nec tum demum de re cognoscendum, cum de persona iudicium constitisset. Sed Valens, sociique ejus, prius Athanasii damnationem extorquere cupiebant, de fide certare non ausi. Ab hoc partium confictu agitur in exilium Paulinus. Interea Mediolanum conve-

si. Sigonius habet *Bitteras*. Sic enim nomina illa locorum variant in antiquis codicibus.

1 *Sociique ejus.*] Quorum principatum gessit Saturninus Arelatensis Episcopus, cujus postea meminit, inquit, resistebat sanis consiliis Saturninus Arelatensis Episcopus, vir sane pessimus, & ingenio malo pravoque.

2 *Agitur in exilium Paulinus.*] Paulino addendus fuit etiam Hilarius Pictavorum Episcopus à Saturnino damnatus. Siquidem Hilarius in libro contra Maxentium, & in libro de Synodis se à Saturnino Arelatensi Episcopo concilio Biterrensi damnatum ait. Quare S. Hieronymus in libro de scriptoribus ecclesiasticis scripsit, Hilarium factione Saturnini Episcopi Arelatensis concilio Biterrensi esse damnatum. Quin etiam idem Hilarius in libro ad Constantinum inquit, Eusebium Vercellensem episcopum, post Arelatensem synodum, iussu esse Mediolanum venire. *Sigon.* Dissentire à Sulpicio nostro videtur Sozomenus. Nam is tradit Paulinum Treverorum Episcopum, in concilio, quod sequitur, Mediolanensi, in exilium pulsum, una cum Eusebio Vercellorum, Rhodano, Lucifero, Hilario, & aliis. *iv. Hist. 8.* Eadem habet *Theodorit. xi. 15.* Solutio facilis, prædamnatos in Biterrensi concilio provinciali, vel nationali, & confirmatam ipsorum damnationem, in quasi œcumenico Mediolanensi. Præterea notum est, Episcopos jam in exilium actos, sæpe ab Arrianis ad alia concilia venire coactos, ut ibi metu minisque subverterentur. Sic cum Hosio, & Hilario, & aliis actum. *Horn.*

3 *Interea Mediolanum invenitur.*] Ubi res convenire non potuit, Constantius rogatu Arrianorum concilium Orientalibus, & Occidentalibus Episcopis Mediolanum indixit. Id vero anno cccclv. habitum est, præsentem Constantio. Quo concilio Arriani victores fuere, principibus Catholicorum in exilium pulsos, Eusebio Vercellensi, Lucifero Caralitano, Dionysio Mediolanensi, Paulino Treverensi, Hilario Pictaveni, Liberio Romano, Osio Cordubensi, & Rhodano Gallicano Episcopis; quia damnatione Athanasii subscribere noluerunt. De quibus Athanasius in epistola ad solitarios: *Constantius vocatis ad se Paulino Episcopo Treverorum, quæ Galliarum metropolis est, Lucifero metropolitanis Sardinie, Eusebio Vercellis civitate Italiae, Dionysio Mediolani, quod & ipsum metropolis est Italiae, mandavit ut contra Athanasium subscriberent, & cum hæreticis communionem inirent. Atque iis dicentibus id non esse ecclesiastici canonis; subjecit; at quod ego volo, pro canone sit. Ita enim me loquentem Syriæ Episcopi sustinent. Aut igitur obtemperate, aut vos quoque exules estote. Ita sancti viri excusso pulvere, & oculis in Deum conversis, nec Cesaris minas timuerunt, neque obstrictos enses veritatem prodiderunt, & exilium veluti ministerii sui officium acceperunt. Item in Apologia ad Constantium: Ubique jaclabatur, Liberium Romæ Episcopum, & Hispaniarum Osium, Paulinum Galliarum, Dionysium, & Eusebium Italiae, Luciferum Sardinie Episcopos, aliosque complures exterminatos esse, quod contra vos subscribere recusassent. Idem de fuga sua: Liberius Rom. Pontifex, Paulinus Galliarum Metropolitanus, Dionysius Ita-*

7 convenitur, ubi tum aderat Imperator. Eadem illa conten-
8 tio nihil invicem relaxabat. Tum ¹ Eusebius, Vercellensium,
9 & ² Lucifer, à Caranalìs Sardinia, Episcopi, relegati. Cæ-
terum Dionysius ³ Mediolanensium sacerdos, * in Athanasii

damna-

lia, Lucifer Sardinia, Eusebius item Italia, omnes boni, & præclari Episcopi in exilium aguntur, nulla alia de causa, nisi quod astipulati non sunt Arrianorum hæresi, & illorum calumniis adversum nos subscribere noluerunt. Nam de magno, & gravissima ætatis viro eodemque confessore Osi, superfluum arbitror meminisse: cum nemo ignoret, cum ab istis quoque in exilium missum. Quinetiam Hilarius contra Constantium scriptum reliquit: Tu Paulinum beatæ memoriæ virum blandimento sollicitatum relegasti, & ecclesiam sanctam Treverarum tali sacerdote spoliasti. Hilarium affuisse Mediolanensi concilio, ipse indicat, cum contra Auxentium inquit, ipsum Auxentium Mediolani sibi probri loco objecisse, quod damnatus à Saturnino fuisset, negans ipsum propterea, ut Episcopum, audiri debere. Exceperere inde hæc dicta, & in historiis retulere Socrates, Sozomenus, & Rufinus, qui ita scribit: Ob hoc apud Mediolanum Episcoporum concilium convocatur. Plures decepti: Dionysius vero, Eusebius, Paulinus, Rhodanius, & Lucifer dolum in negotio esse proclamantes, asserentesque quod subscriptionem in Athanasium non ob aliam causam, quam destruendæ fidei, molirentur, in exilium trusi sunt. His & Hilarius jungitur, cæteris vel ignorantibus, vel non credentibus fraudem. Sigonius. De hoc Concilio lege Socratem II. 29. Theodorit. II. 15. 16. Sozom. IV. 8. 9. 10.

1 Eusebius Vercellensium.] Sic mox ait, Hilarius Pictavorum Episcopus. Hic ab Hieronymo & aliis dicitur, Vercellensis Episcopus. Meminit Hier. Epist. LXX. quæ adversus Vigilantium. Vercellensis Eusebius omnium Psalmorum commentarios hæretici hominis (Origenem intelligit) vertit in nostrum eloquium: licet hæretica prætermittens, optima quæque transfulerit.

Drus. Socrates: Ὀσέβιος δὲ βρεκελάων πόλις δὲ αὐτῆς ἐστὶν Ἰταλίας λιγυρῶν. XI. 29. Theodorit. Εὐσέβιος δὲ ἐστὶν Ἰταλίας. II. 15. Sozomenus: ὁ βαρκελάων τὸ λιγυρῶν. 4. 8.

2 Lucifer à Caranalìs.] Forte à Caralis, ut supra dixit, à Murfia, à Cæsarea, &c. vulgo Caralitanus dicitur. Galfinius legit Caralensis: unica ea dicitio totum locum fœderat, qui ita legebatur: & Lucifer à Caranalìs Sard. episcopus. Gifelin. In Pausania καρρῶλις, unde forte Caranalìs. Aut legendum καρρῶλις. Sanè alibi est, de Sardinia Caraval episcopus. Reperio & Caralitanus episcopus. Ab hoc Luciferiani nuncupati. Drusius. Theodoritus: λυκιφῆρος τὸ καὶ σαρδανίαν ἵσταται. Urbs illa Sardinia princeps Caralis & Calaris frequentius, nunquam tamen Caranalìs appellatur, nisi hic. Hodiet Cagliari.

3 Mediolanensium sacerdos.] Imo episcopus. Ita vocatur Athanasio & Hieronymo. Verba Hieronymi, Lucifer at Dionysius Caralitanus & Mediolanensis ecclesiæ episcopi. Drus. Nimirum non succurrebat docto, sed plerumque nimis festinanti Drusio, sacerdotes antiquis Episcopos dictos, illudque nomen tam magnum fuisse, ut etiam Romanus Episcopus, cujus nota fuit præ aliis auctoritas, sacerdos dicatur, in ipsis conciliorum antiquorum actis. De quo infra ad Martini vitam, & reliqua Sulpicii opuscula. Cæterum Socrates hunc Dionysium Albæ Episcopum facit. Verba ejus sunt: Διονύσιος Ἀλβῶν τὸ Ἰταλίας μητροπόλεως ἐπίσκοπος. XI. 29. Inaudisum hoc, Albam Italia metropolin, quæ in agro Mediolanensi. Theodoritus, haud parum prudentior, omittit nomen urbis, contentus dicere: Διονύσιος ὁ τὸ μητροπόλεως τὸ Ἰταλίας.

damnationem se consentire subscripsit, dummodo de fide inter Episcopos quæreretur. Sed *Valens & Ursatius*, cæteri-¹⁰ que, metu plebis, quæ ¹ Catholicam fidem egregio studio conservabat, non ausi piacula profiteri, intra Palatium congregantur. Illinc ² epistolam sub Imperatoris nomine emit-¹¹ tunt, omni pravitate refertam: eo nimirum consilio, ut si ea æquis auribus populus recepisset, publica autoritate cupita proferrent. Sin aliter fuisset excepta, omnis invidia ¹² esset in rege, & ipsa venialis: quia ³ etiam tum catechume-
nus,

Sozomenus verba Socratis repetit. Quod nemo mirari debet. Quia illis Græculis occidens, ut Latinis oriens, ignotior. Quamquam plerumque Latini Græce doctiores, quam Græci Latine.
Horn.

* *In Athanasii damnationem se consentire subscripsit.* Socrates scribit, Dionysium tabulis arreptis scribere fidem suam instituisse, verum Valentem, & socios impedimentum attulisse, ac mox se è Dominico in Palatium contulisse, quod ab Hilario sumpsit è libro ad Constantium. *Sigon.* Nihil hujus nec Socrates, nec Theodoritus, nec Sozomenus habent. Hilarius libro 1. ad Constantium, hoc velut grave crimen Valentis & Ursacii objicit, quod Dionysio Mediolanensi Episcopo, Synodo Nicænae volenti subscribere, calamum & chartam è manibus violenter extorserint, clamantes, non posse fieri, ut aliquid indegeretur.

¹ *Catholicam fidem.* Omnes ecclesie dicuntur Catholicæ, quæ Catholicam probant doctrinam. In epistola Ariminensis concilii, ad Constantium Imperatorem, quæ habetur inter fragmenta Hilarii, omnes Catholicæ Ecclesie vocantur, quæ concordantes sunt in custodienda fide Catholica. Verba sunt: *Ut fides claresceret omnibus Ecclesiis Catholicis, & hæretica noscerentur.* Et in Epistola Liberii ad eundem Constantinum Ecclesia Catholica dicitur de Alexandria. *Salmasius.*

² *Epistolam sub Imperatoris nomine mittunt.* Hæc epistola formulam fidei Arrianae complexa est, de quo nemo meminit, nisi illa sit, quæ Ariminensi concilio quoque prolata est, in qua filius patri similis affirmabatur. de qua post. *Sigon.* Huc respiciunt illa Hilarii 11. ad Constantium: *Annuas atque menstruas de Deo fides decernimus, decretis pœnitentibus, pœnitentes defendimus, defensus anathematizamus.*

³ *Etiam tum catechumenus.* Christianus quidem professione, sed nondum baptizatus. Eos Catechumenos vocabant, de quibus ad vitam Martini pluribus. Constantinus Imp. quoniam in Jordane baptizari volebat, baptismum usque in senectam distulit, & eum demum prope moriturus, Nicomediae accepit. *Euseb.* IV. Vita Const. LXII. Eundem morem filii ejus retinuerunt. Sic Valentinianus Junior sine baptismo obiit. *Ambros.* Orat. in obitum ejus. Sed Sulpicio nostro haud bene convenit cum Theodorito. Nam is tradit, in bello contra Magnentium, adactos omnes qui militare vellent *μετ' ἀλαχείν τῶν θεῶν μυστηρίων.* Sub quibus verbis baptismum intelligi, certius est quam ut probari debeat. Unde & *ἀξιόπτητον σολῶ* vocat, & *ἀμύητες* qui ea careant. III. Histor. 3. Nam in baptismo candida induebantur. Sic Constantinus baptizatus, *λαμπρῶς ἐκ βασιλικῆς ἀμφιάσματος φωτὸς ἐκλάμπασε τῶπον ἀειβάλλειν, ἐπὶ λαύ-*

- 13 ² Igitur lectam in Ecclesia epistolam, populus averfatur.
³ Dionysius, quia non esset assensus, urbe pellitur, statim-
 14 que ejus in locum episcopus subrogatur. ⁴ Liberius quoque
 urbis

ἡγορεῖται τε φρασην Ἀθανασίου. Unde & infra, in vita Martini, Catechumenum baptismatis candidatum vocat. Horn.

1 *Sacramentum fidei.*] Μυστήριον. Sic Vetus interpret vocem hanc reddit. Et hoc ambitu omnia religionis capita maxime graviora comprehendit. Strictius ea voce Augustinus utitur Epist. v. cum dicit: *Omne sacrum signum est sacramentum.* Sulpicius autem morem antiquum respicit. Nam baptismum suscepturus, juramento se Christo obligabat. Hieronymus ad Heliodorum: *Recordare tirocinii tui diem, quo Christo in baptisate consecutus, in sacramenti verba jurasti.* Tertullian. i. ad martyr. *Vocati sumus ad militiam Dei vivi, jam tunc cum in Sacramento verba respondimus.*

2 *Igitur lectam in Ecclesia epistolam, populus averfatur.*] Et hoc apud solum Sulpicium scriptum reperitur. Sigon.

3 *Dionysius, quia non esset assensus, urbe pellitur, statimque ejus in locum Episcopus subrogatur.*] Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes: *Auxentium delatorem potius, quam Christianum Constantius è Cappadocia Mediolanum misit, & expulso inde ob suam in Christum pietatem Dionysio, eum ibi episcopum constituit, hominem ne Romanæ quidem lingue, sed tantummodo hæresios peritum.* Hujus meminit sæpe S. Ambrosius in orationibus ad Valentinianum. Idem traditur à Socrate, Sozomeno, Theodorito, Hieronymo in Chronicis. Apud Sulpicium suspicor deesse nomen Auxentii, ut sit, statimque in ejus locum Auxentius episcopus subrogatur. Ab hoc inde Arriana labe infecta Liguria est. Sigon.

4 *Liberius quoque urbis Romæ.*] Liberius aberat à concilio Mediolanensi. Quare cæteris in exilium pulsus, Constantius Liberium quoque evocavit, &

venire recusantem vi adduci præcepit. Quo nihil fieri potuit indignius. Denique constanter renitentem, & subscribere recusantem in exilium egit. Socrates, Sozomenus, Theodoritus II. Histor. 15. 16. Qui etiam longum dialogum ejus cum Imperatore Constantio refert, in quo ea verba Constantii ad Liberium memorabilia sunt: *πῶς ἂν μὲρ ὁ τὸ οἰκισμὲνός, ὅτι σὺ μέγιστος σωδαίρη ἀνθρώπων ἀνοσίῳ καὶ εὐκλειμὲνός τῶ ἐπιήλυ καὶ ὄλεθ ἔκτισμα λυεῖς.* Ubi illa universalis Romani pæ potestas? Aut eam non credidit Constantius, aut coram Constantio non ausus est asserere Liberius. Sed cur non ausus esset? Proposito exilii metu non deterreretur quin resistat Imperatori in protegendo Athanasio. An putamus minus illi fuisse animi ad suum in Ecclesiam universam principatum tuendum? Marcellin. xv. Hunc per subscriptionem (de Athanasio loquitur) *abjicere sede sacerdotali, paria sentiens cæteris, jubente Principe, Liberius monitus perseveranter renitebatur, nec visum hominem, nec auditum damnare, nefas ultimum sæpe exclamans, aperte scilicet recalcitrans imperatoris arbitrio.* Id enim ille Athanasius semper infestus, licet sciret impletum, tamen auctoritate quoque, qua potiores æternæ urbis Episcopi, firmari, disfidio nitebatur ardenti. Athanasius duplici nomine commendat Episcopi Romani auctoritatem potiore in persona Liberii, *ὅτι ἀποστολικὸς ἐστὶ πρόνος, καὶ ὅτι μετ' ἑσπολις ἢ Π' ὠμὸν τὸ Ρ' ἰωαννῆς ἐστίν.* Epistola ad Solitarios. Quod Apostolica sedes est, hoc commune habuit cum multis. Quod caput orbis Romani Roma, tantisper hoc velut proprium sola possedit, quamdiu non altera fuit quæ in consortium veniret hujus possessionis.

urbis Romæ, & ¹ *Hilarius* Pictavorum Episcopus, dantur exilio. ² *Rhodanium* quoque, & ³ *Dofanum* antistitem (qui natura lenior, non tam suis viribus, quam Hilarii societate, non cesserat) Arrianis eadem conditio implicuit: cum tamen homines parati essent, Athanasium ⁴ à communione suspendere, modo ut de fide inter Episcopos quæreretur. Sed Arrianis optimum visum, præstantissimos viros à certaminibus submovere.

LVI. Ita ⁵ pulsi in exilium, quos supra memoravimus, abhinc

tionis. Hæc Constantinopolis, quam Chrysostomus vocat ὁλὴ ἡ πόλις καὶ ἡ πόλις, *Homilia* de verbis Esaia. *Salmasius*.

¹ *Hilarius Pictavorum Episcopus.* Hilarius qui ante Biterrensi concilio factione Saturnini damnatus fuerat, inde hoc concilio in Phrygiam relegatus est; sic enim ipse Apologia contra Auxentium. Eundem in Phrygiam relegatum scribit una cum Sulpicio Hieronymus. *Sigon.* Sic infra in vita Martini: *Cum intra Gallias quoque discessu sancti Hilarii, quem ad exilium hæreticorum vis cæperat, turbatam Ecclesiam reperisset.*

² *Rhodanium quoque.* Sic scripsi ex Rufino hist. eccl. libro 10. cap. 20. neque aliter infra. Quo loco demitor eundem Rhodianum à Galefino nominatum, adjectis duabus syllabis, cujus nomen in vulg. libris eo loco tantum est trisyllabum, Rhodanius. *Giselin.* Hujus cum cæteris pulsi meminit *Rufinus* I. Hist. & *Hieronymus* in Chronico. *Sozomenus* IV. 8. ῥοδανὸν vocat.

³ *Dofanum.* *Dofanum*, quod legere nemo prodidit. Quare suspicor legendum esse *Hofium*. hunc unum Athanasius inter cæteros pullos nominavit, qui falli non potuit, ut supra diximus. Adde, quod ei conveniunt illa verba: *Qui natura lenior, non tam viribus suis, quam Hilarii societate, non cessit.* Nam qui concilio Mediolanensi propter lenitatem naturæ labavit, is paulo post Ariminensi corruit. Cordubensis hic episcopus fuit, qui præclare se concilio

Nicano, & Sardicensi pro Catholicis gessit. *Sigon.* Cl.V. Theodorus Canterus in litteris ad me datis suspicatur legendum, *Rhodanium quoque Tholosanum antistitem.* De quo non dubitarem, si scirem Rhodanium ejus urbis episcopum fuisse. Idem submonuit me paulo post legendum videri, non cesserant *Arrianis*, in eoque parenthesin claudendam. Valde placet hæc doctissimi viri conjectura. *Drus.* Quod de parenthesi dicit, ea plane tollenda est, cum usum hoc loco nullum habeat. Frustra dubitatur quin legendum sic *Hofium*. Nam ejus in hac causa expressam mentionem facit Theodorus II. 15. *ὅτι γὰρ ἡ μεγάλη καὶ ὀρθόδοξος καὶ ὁμολογηθεὶς ἀληθῶς Ὀσίος ἀειπτόν ἐστιν ἐμὲ λέγειν. ἴσως γὰρ ἐγγώδῃ πᾶσιν ὅτι τῆτον ἐξορίσθηται πεποιήκωσιν.* Cur virum toto notissimum occidente præterisset Severus noster, cum alios obscuriores enumeret? *Horn.*

⁴ *A communione suspendere.* Phrasis Ecclesiastica. Talis dicebatur τῆς κοινωνίας ἐκκλησιαστικῆς ἀπόστισιος. Sic de Athanasio loquitur Constantius apud Theodorum II. 16.

⁵ *Pulsi in exilium.* Τῶν ἐκκλησιῶν ἐξηλάθησαν, καὶ τοὺς τῆς οἰκονομίας ἐχθρὰς οἰκὴν κληρικῶν. *Theodorus* II. 15. Eusebius Vercellensis cavea conclusus Scythopolin missus dicitur in vita ejus, atque ibi ab Ariomanitis crudelissime cruciatus. Unde scripsit Epistolam ad Patrophilum, quæ extat, B b 5

¹ abhinc annos quinque & quadraginta, Arbitione & Lolliano consulibus. Sed ² Liberius paulo post urbi redditur, ob

miserias suas narrans. De immani Arianorum crudelitate horrenda sunt exempla apud scriptores Ecclesiasticos.

I. *Abhinc annos quinque & quadraginta, Arbitione & Lolliano consulibus.*] His cons. conventus Mediolanensis est actus, teste Socrate, anno ccc. lvi. à quo usque ad Stiliconem consulem anni sunt x. lvi. is enim anno c. d. consul fuit. *Sigonius.* Vide Socratem II. 27. 29. Sic supra: *Omne enim tempus in Stiliconem consulem direxi.* Incidit hic consulatus in annum urbis 1152. Christi 400. qui annus ab Arbitionis consulatu distat annis 45. incidit vero ille in annum urbis 1107. Christi 355. Onuphrio & Contio supputantibus. Eandem supputationem confirmat Greg. Turonensis, qui anno 19. Constantii junioris (sic enim legendum est, non Constantini) Hilarium suavis hæreticorum exilio deputatum scribit. Quo enim tempore apud Seleuciam Isauria Orientalium episcoporum cœtus celebrabatur, id erat Eusebio & Hypatio cons. quartum tum exilii annum agebat Hilarius. quod omnino esse non posset, si aut Constantio Gallo III. cum aliis episcopis ab Athanasio nominatis, aut Arbitione consule, una cum Liberio, in exilium esset profectus. Sed præstat ipsummet Hilarium de se loquentem audire. Ille in fragmento Apologiae, quam, vix jam mortuo Constantio, anno Christi 362. sic exorditur: Tempus est loquendi, quia jam præterit tempus tacendi, &c. Hæc scribit: Ego fratres, ut mihi omnes qui me vel audiant, vel familiaritate cognitum habent, testes sunt gravissimum fidei periculum longe antea providens, post sanctorum virorum exilia, Paullini, Eusebii, Luciferi, Dionysii, quinto abhinc anno, à Saturnini & Ursarii & Valentis communionem me cum Gallicanis episcopis separavi, &c. Si igitur sextus tum annus agebatur, necessum est segregasse sese illum sub finem tan-

tum anni 356. aut certe sub initium anni 357. Hoc velut in transcurso notandum, loqui illum de secessione sua (sic enim in eadem Apologia eam appellat) non tanquam extrusus sit in exilium, sed se ipse, cum nollet subscribere, damnarit. Certe in Apologia contra Auxentium, Cum, inquit, hoc mysterium iniquitatis diu occultatum jam non tacerem; diceremque fingi omnia, fidem negari, Deumque atque homines illud: jubeor de Mediolano proficisci, cum consistendi mihi in ea invito Rege nulla esset libertas: quia damnatum quondam me (Buteris) à Saturnino, audiri ut episcopum non oporteret, &c. è Mediolano igitur abire tum justus est, non è Galliis. *Giselinus.*

2. *Liberius paulo post urbi redditur ob seditiones Romanas.*] Sequenti anno Constantium, cum Mediolano Romam venisset; matronæ Romanæ à viris suis impulsæ rogarunt, ut sibi Liberium Pontificem redderet, quod Felix, qui susceptus ei fuerat, non placeret. Itaque biennio post Liberius rediit, Felice sedente à populo deturbato. *Sigon. Theodorit. II. 17. Sozomen. IV. 14. Nicephor. 13. 37.* Socrates dicit *Ἐν ῥά μιν λαβὴν παύσαντων, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐκδιόλοντο τὴν Φίληνον*, Liberium invito admodum Imperatore, Romanis restitutum. II. *Hist. 29.* Consentit de seditione Sozomenus & ad eadem usque Liberii causa devenit dicit. Itaque cum Constantius Romam ingrederetur, *πολύς τῶν ἐνθάδε δῆμος περὶ λιβερίας ἐκδοῶν καὶ δεόμενος αὐτὸν ἀπολαβεῖν.* Sic restitutus fuit, sed non sine gravi lapsu. Nam & adversus *ὁμοίους* & adversus Athanasium subscripsit, si Philostorgio credimus. Idem testatur *Hilarius* ad Constantium, *Hieron.* de script. Eccles. cap. xcvi. & in Chironico. *Athanas.* Apolog. II. & Epistola ad Solitarios. *Sozomen. IV. 11. & 14.* cuius

ob seditiones Romanas. Cæterum exules fatis constat totius orbis studiis celebratos, pecuniasque eis, in sumptum, affatim congestas, legationibus quoque eos plebis catholice, ex omnibus fere provinciis, frequentatos. Interea Arriani non occulte, ut antea, sed palam ac publice hæresis piacula prædicabant: quinetiam ² Synodum Nicænam pro se interpretantes, quam unius literæ adjectione corruperant, caliginem quandam injecerant veritati. Nam ³ ubi ὁμοόσιον

erat

cujus verba sunt, ἐβιάζετο αὐτὸς ὁμολοῦν μὴ εἶναι τὸ πάλαι τὸ ὄνομα ὁμοόσιον, eumque ὁμοόσιον seu καθ' ἑστέον ὁμοίον professum, etsi non ἀνόμοιον profiteretur. Frustra igitur lapsum ejus negare & tegere conantur; Baronius ad A. CCCXVII. Perronius ad Regem Angl. Petavius ad Epiphanium. Nam clarissima veterum testimonia repugnant; & non tantum ὁμοόσιον nomen suppressisse, sed & adversus ὁμοόσιον subscripsisse dicitur. Et quamquam Phœbadius contra Arianos, Sulpicius noster, Socrates ac Theodoritus, lapsum ejus prætereant; tamen superiora testimonia prævalent. Jac. Gothoff. ad Philostorgium IV. 3. Et de hoc Liberio mihi loqui Nilus videtur: πῶτε τις ἐπερὶ ἐν τοῖς ἀνω χεράσι * ἐκείνον καλεῖσσι, τὴν Ἀρειανικὴν μονίαν ἐμφορηθεῖς, ἔπειτα τὸν καλεῖσσι. Ubi nomen ejus erasum est, cujuscunque tandem manu vel fraude, ac supplendum est, λιθεῖον ἐκείνον καλεῖσσι. Sic enim Hieronymus in Chronico: Liberius tædio viclii exiliis, & in hæretica pravitate subscribens, Romanam quasi victor ingressus est. Horn.

¹ Exules fatis constat totius orbis studiis celebratos. Athanasius ad solitarios: Episcopi pulsi pergentes ex urbe in urbem, licet in vinculis essent, evangelizabant: piam quidem fidem prædicantes, Arrianam vero hæresim anathemate damnantes, & perfidiam Ursatii, ac Valentis infamia notantes, resque illa insidiatoribus plane in contrarium abiit. Quanto enim longius in exilium ibant, tanto majus odium adversus

insidiatores concitabant, iterque sanctorum non nisi prædicatio erat contra Arrianam hæresin. Quis enim eos in itinere conspiciens non ut confessores admiratus est, & istos non ut impios cum abominatione, vel potius, ut carnifices, & homicidas, aver-
satus est?

² Synodum Nicænam pro se interpretantes. Obscurius hæc à Sulpicio traduntur. Neque enim Scriptores Ecclesiastici dicunt, Arianos synodum Nicænam pro se interpretatos, quod fieri nullo modo potuit, cum plane iis repugnaret, & patres ubique ad eam provocarent. Unde Ariani novas formulas multoties procuderunt, easque Ecclesiis, ut Nicæna Synodus aboleretur, obtrulerunt. Nisi tamen respiciat id quod Socrumenus IV. 18. tradit, Arianos formulam Sirmiensem Nicææ in Thracia confirmasse, sparso rumore ὡς ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἢ ἐν Νικῆ πῖσις ὑπερηρῶσθη καὶ ἐδοξάσθη. Ista vero res dedita opera Nicææ Thracia peregisse, quo simpliciores homines nominis similitudine deceptos, & hanc formulam esse quæ olim Nicææ urbe Bithyniæ confirmata fuisset, arbitantes, facilius ad eundem assentiendum inducerent. Unde & Theodoritus annotat II. 26. mira Dei providentia, illo ipso tempore Nicæam Bithyniæ terræ motu collapsam, ubi Ariani concilium habere constituerant, ne ἢ τὸ ἔργον μίας ταυτῆς, simpliciorum animos circumveniret, quasi hoc verum illud Nicænum concilium esset. Horn.

³ Ubi ὁμοόσιον erat scriptum, quod unius

erat scriptum, quod unius est substantiæ, illi ὁμοίσιον, quod est similis substantiæ, scriptum esse dicebant: 'concedentes similitudinem, dum adimerent unitatem: quia 6 multum ab unitate similitudo distaret. Ut, verbi gratia, 2 pictura humani corporis esset homini similis, nec tamen 7 haberet hominis veritatem. Sed quidam ex his ultra processerant, 3 Anomæousiam, id est, dissimilem substantiam confir-

unius est substantia, illi ὁμοίσιον, quod est similis substantia, scriptum dicebant.] Hoc non aliter verum esse potest, quam si de formula Nicænsi Thracum intelligas. Ubi tamen expresse vox ὁμοίσιον patrum Nicænorum rejicitur. Ut Sulpicius aberrasse videatur. Nam id verum est, Arianos rejecta ὁμοούσις, voce, ὁμοίσιον ubique propugnasse. Sed quod Acta Concilii Nicæni, inserta litera, 1, corruerint, nemo præter Sulpicium nostrum tradit. Fieri tamen potest ut hoc ex Hilario, vel aliis Occidentalium Episcopis, qui illis certaminibus interfuerunt, habuerit. Sicut & alia quædam peculiaria passim inserit. Horn.

1 Concedentes similitudinem, dum adimerent unitatem.] Constantius tamen Imperator, quanquam verbum ὁμοούσιον non approbaret, tamen ipsam rem qua verbo significabatur, sincere ex animo confessus est. Γνήσιον γὰρ ἕν ὡς ἐστὶν αἰώνων ἢ πατρὸς γεγεννημένον ἢ θεὸν λόγον ἀνόμοιζοι, καὶ τὸς κλισμα λέξαν τολευάνως ἀντικρυς ἀπεκήρυξε. Theodorit. 111. 3. Sed ille quovis vento inconstantior Constantius pro lubitu partium circumactus fuit; quanquam Arianus eum plerumque ex asse possiderent. Unde & ὀρθόδοξοι, ob instabilem naturam, à Theodorito appellatur 11. 31. Horn. Vox veritatem ferri potest, sed mihi loco apta non videtur, ac pro ea unitatem rectius poni posse censerem. Similitudo, inquit, distat ab unitate, quia similitudo duo corpora ponit, unitas unum. Veluti pictura hominis habet similitudinem, quia duo corpora

sunt, quorum unum, id est, pictum, est simile alteri, id est, naturali. Quanquam autem pictura hominis, & homo, habent inter se similitudinem, non tamen habent substantiæ unitatem, ut sint unus homo. Hac de re cum loqueretur Epiphanius libro tertio, sic dixit: *Exprimunt ὅπλα σταυροῦ, ὅπλα ἀσμιλιάντων ἰμαγίνες ἐξ ἀλικοῦ ὑλικοῦ. ἀπὸ ὑλικοῦ ὅπλα ἀσμιλιάντων ἰμαγίνες ἔχουσιν, ἀλλὰ οὐκ ἀσμιλιάντων ἰμαγίνες ἔχουσιν, ἀλλὰ ἀσμιλιάντων ἰμαγίνες ἔχουσιν.* Sigon.

2 Pictura humani corporis esset homini similis, nec tamen haberet hominis veritatem.] Hoc argumento miserum & angustum ingenii Constantium Arianum subverterunt. Nam initio τὸ ὁμοούσιον, secutus Nicæna decreta, confitebatur. Post miserrime circumventus est. Verba Sozomeni sunt: *Τὸν μὲν γὰρ ὁμοούσιον ἐπισημαίνοντες κυρίως νοεῖν, οἷον ἀνθρώπων καὶ τῶν ἄλλων ζώων, καὶ δένδρων καὶ φυτῶν οἷς ἐξ ὁμοῦς ἢ μετέσσια, καὶ ἄλλοις ἐστὶν. τὸ δὲ ὁμοίσιον, ἐπὶ ἀπομαρτυρίᾳ, οἷον ἐπὶ θεῶν καὶ ἀγγέλων, ἐκτελεῖται ὡς ἐαυτῶν νοεῖν κατὰ ἰδίαν ἕσιν.* Miserrimum Sophisma: Et tamen Constantius hoc elumbi & ridiculo, quod dolendum, Sophismate, Arianus factus est, & infinita Ecclesiis mala intulit. Horn.

3 Anomæousiam, id est, dissimilem substantiam.] Ἀνομοούσιον; unde ἀνομοούσιος, dissimilis substantiæ. Quod fortasse reponendum in Chronico Hier. ad annum Christi cccxvii. ubi vulgo, in qua omissione in omissione, eoque rejecto medio, inter hæc omissione Macedoniam dogma

confirmantes. Eoque his certaminibus processum, ut 8
 1 istiusmodi piaculis, orbis terrarum implicaretur. Nam 9
 Italiam, Illyricum atque Orientem, Valens & Ursatius,
 cæterique quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias 10
 nostras 2 Saturninus Arelatensium Episcopus, homo impo-
 tens & factiosus, premebat. 3 Osium quoque ab Hispania,
 in ean-

dogma vindicaverunt. Editio nupera Sca-
 ligeri, in qua homocisio anomousioque re-
 jecto, medium inter hæc Homocisio, &c.
 Quod ut non improbo, ita suspicor
 Hieron. potius scripsisse, in qua homou-
 sio anomousioque rejecto. Nam primum
 hoc propius accedit ad scripturam vul-
 gatam: deinde anomoeon non ita ex-
 primit dissimilitudinem substantiæ.
 Drus. Vide & Baronium Appendice ad
 Tomum IV. Annal. de eodem Hierony-
 mi loco, contra Frontonem Ducæum
 disferentem. Hujus blasphemix author
 fuit Aëtius, qui Patrem & Filium
 ἀνομοίως dicebat. Ejus discipulus Euno-
 mius fuit. Vide Socratem II. 28. Theo-
 doret. II. 27. 28. 29. Sozom. IV. II.
 Epiphanium in Ἀνομοίως. Ita hæresis
 ex hæresi nata; & Ariani, qui filium Dei
 creaturam dicebant, Semiariani, qui
 ὁμοίως, Aëtiani, qui non modo
 ἕτεροίως, sed & ἀνόμοιως dicebant,
 orbem Christianum infestabant. De hac
 hæresi fufè scripsit Philostorgius, & ipse
 Eunomianus, Aëtii & Eunomii perpe-
 tuus admirator, qui fallere & mentiri
 fufque deque habet, dummodo causæ
 suæ inferviat. Accessit & quarta Acacii
 Cæsariensis hæresis, qui ὁμοίως, ὁ-
 μοίως, ἕτεροίως ac ἀνόμοιως juxta
 damnatis, ὁμοίως asseruit. De quo scri-
 ptores Selenciensis concilii.

1 Istiusmodi piaculis, orbis terrarum
 implicaretur.] Orbis terrarum se Aria-
 num vidit & obstupuit, ut alibi Hiero-
 nymus loquitur. Memorabilis est Hilarii
 magnanimitas, qui omnium horum ma-
 lorum authorem Constantium facit.
 Verba ejus quædam sunt Christianum te
 mentiris, Christi novus hostis es, Anti-

christum prævenis. Episcopatus tuis donas,
 bonos malis demutas, sacerdotes custodia
 mandas, exercitus tuos ad terrorem Ec-
 clesiæ disponis. Synodos contrahis & occi-
 dentalium fidem ad impietatem compellis;
 Orientales dissensiones artifex nutris, &
 sine martyrio persequeris. Plus crudelitatis
 vestra, Nero, Deci, Maximiane, de-
 bemus. At tu omnium crudelium crude-
 listime, damno majore in nos & venia
 minore deservis. Scelestissime mortalium,
 omnia persecutionis mala ita temperas, ut
 excludas & in peccato veniam, & in con-
 fessione martyrium. III. ad Constanti-
 num. Sic infra in vita Martini IV. Cum
 hæresis Arriana per totum orbem, & ma-
 xime intra Illyricum, pullulasset. Horn.

2 Saturninus Arelatensium Episcopus,
 homo impotens & factiosus.] Paulo post:
 Vir sane pessimus, & ingenio malo pravo-
 que. Quod ex Sallustio expressum. Qui
 de Catilina dicit: Ingenio malo pravoque.
 Cæterum Arelate urbs Galliæ Narbo-
 nensis nomen lingua Britonum anti-
 qua habet à paludibus, sicut Toulon à
 promontorio citharæ formam referen-
 te. Una enim antiqua Gallorum & Bri-
 tannorum lingua, Cæsare teste.

3 Osium quoque ab Hispania, in eandem
 perfidiam concessisse, opinio fuit.] Sic tra-
 dunt Phæbadius contra Arianos, circa
 finem. Socrates II. 26. Theodorit. II. 17.
 Athanas. Epist. ad Solitarios & Apo-
 log. II. Philostorgius IV. 3. Qui dicit
 λιβέριον κὶ ὀσίον κατὰ τὸ ὁμοίως κα-
 τὰ γὰρ ἡ Ἀθανασίος ἀπορηδύει.
 Sed Athanasius negat Hosium contra se
 subscripsisse, sed tantum cum Valente,
 & Ursacio communicasse. σιωδὲς εἰς
 συμφωνίαν αὐτὸς ὑπογραψαμένης.
 Com-

11 in eandem perfidiam concessisse, opinio fuit. ¹ Quod eo mirum atque incredibile videtur, quia ² omni fere ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium, ³ & Nicæna Synodus auctore illo confecta habebatur. Nisi ⁴ fatisciente ævo (⁵ etenim major centenario fuit, ut Sanctus Hilarius in epistolis refert) deliraverit.

1 LV. ⁶ Quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam

Communicare autem erat *ὁμοῦσιν* una accipere, quæ arctissima fidei confesseratio semper visa fuit, cui nemo cum alio, nisi *ὁμολοξ* participabat. *Gothof.*

1 Quod eo mirum atque incredibile videtur. Non tantum Severus noster, sed etiam Phœbadius atque Photius de hoc Magni Hosii lapsu & subscriptione dubitarunt.

2 Omni fere ætatis suæ tempore constantissimus nostrarum partium. Vix ullus Episcoporum in tanta apud antiquos admiratione ob *ὀρθοδοξίαν* quam Hosius. Unde & *μεγαλὸν* titulum reportavit, & passim ingentibus laudibus effertur. *Ποῖος γὰρ ὄντι ἡγήσατο σωῶντες καὶ λέγοντες ὀρθῶς, ἔ πάντως ἐπέσε, ποῖα ἐκκλησία ἔ τῆς ὁμοῦσιν ὄντι ἐξ ἡμνησῶν τῶν ἡγίων.* Theodot. II. 15.

3 Et Nicæna Synodus auctore illo confecta habebatur. An Canones Synodi intelligit & Symbolum? Non videtur. Neque enim hoc Historici Ecclesiæ tradunt. An auctore Osio convocata Synodus? Vix dubito quin hæc Severi nostri mens fuerit. Et res ipsa suadet. Nam Osius à Constantino Alexandriam, componendis inter Arium & Alexandrum controversiis missus, reque infecta reversus est. Et tum sine mora Imperator Concilium vocavit, haud dubie Osii impulsu. *Horn.*

4 Fatisciente ævo. Fatisciente ævo dixit, pro deficiente: ut Tacitus lib. XIV. *Exercitus per inopiam, & labores fatiscabant, carne pecudum propulsare famem coacti.* Sigon. Sic Epist. 3. *nec fatiscentem cau-*

sabor ætatem: & mox fatiscentes animi servire spiritui cogebat: & Dial. I. legm. 5. corpus inedia fatiscibat, fides firma durabat. Druf.

5 Etenim major centenario fuit, ut S. Hilarius in epistolis refert. Locus Hilarii, ubi dixerit, centenario tum majorem fuisse Hosium, non invenitur. At vero contra Constantium Hosii deliramenta vocavit, ut vere videatur non bene de illo exillimasse. Itaque suspicor verba illa glossæ esse. Nunquam enim alias nominavit aliquem nomine Sancti, ut S. Hilarius, & alibi Hilarium tantum dixit. Sigon. Athanasium haud dubie in mente habuit. Hosius centenario major longe, sancte pieque discedit, in suoque testamento profiteatur fidem Concilii Nicæni docetque: Nunquam sibi propositum fuisse, vel latum, quod ajunt, unquam ab eo discedere, nec minis nec pollicitationibus, Fl. Luc. Dexter ad A. CCC. LX. Hujus testamenti etiam Athanasius meminit Epistola ad Solitar.

6 Quibus rebus perturbato orbe terrarum. De eodem sic Isidorus in libro de viris illustribus: Hosius post longum terminum vetustatis, id est, post centesimum primum annum, in ipso jam limine vitæ, à fidei limitibus subruens, serpentis jaculo concidit. Nam accersitus à Constantio principe, minisque perterritus, metuens, ne senex & dives, damna rerum vel exilium paterecetur, illico Arriane impietati confest, & vocabulum homousion, quod simul cum patribus sanctis ecclesiis sequendum tradiderat, arreptus impietatis furor dampnavit, cuius quidem vitam, ut miruit, exitus crudelis finivit. Porro autem de excessu ejus memorabili, placet as-

ferre.

bo quodam Ecclesiis languentibus, segnior quidem, sed non minus gravis cura Principem exercebat: quod licet Arriani, quibus favebat, superiores viderentur, necdum tamen de fide, inter Episcopos, conveniret. Igitur apud Ariminum, urbem Italiae, Synodum congregari jubet: id-

que

ferre, quæ idem scripserit ex Marcellino presbytero: Post impiam, inquit, Hosii prævaricationem, dum S. Gregorius Liberianus episcopus, in Cordubensem urbem, juxta Imperiale decretum fuisset adductus, ac minime vellet illi communicare, commotus Hosius dixit Clementino Constantii Principis vicario, ut mitteret eum in exilium. At ille, non audeo, inquit, episcopum in exilium mittere, nisi prius eum ab episcopatu deiceris. Ut autem vidit S. Gregorius, quod Hosius vellet ferre sententiam, appellat Christum totis fidei suæ visceribus, exclamans ita: Christe Deus, qui venturus es judicare vivos & mortuos, ne patiaris hodie, humanam profervi sententiam adversus me minimum servum tuum, qui pro fide nominis tui, ut reus assistens spectaculum factus sum, sed tu ipse, quasi, in causa tua hodie judica, ipse sententiam proferre dignare per ultionem, non ego quasi metuens exilium fugere cupio, cum mihi pro tuo nomine nullum supplicium grave sit, sed ut multi prævaricationis errore liberentur, cum presentem viderint ultionem. His diebus, ecce repente Hosius residens factus, quasi regalis imperii sententiam conaretur exprimere, os vertit distorquens pariter & cervicem, & desessu in terram eliditur atque illico expiravit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille gentilis expavit, & licet esset iudex, tamen timens, ne in se simile supplicium judicaretur, prostravit se ad pedes sancti viri, obsecrans, ut sibi parceret qui in eum divinæ legis ignoratione peccasset, & non tam proprio arbitrio quam mandati imperio. Inde est quod solus Gregorius vindicantium integram fidem nec in fugam versus est, nec passus est exilium. Unusquisque enim timuit de illo ulterius judicare. Sigon. Falsa hæc esse, ex testamento, cujus Fl. Dexter meminit, jam prolato, apparet.

1 Licet Arriani, quibus favebat, superiores viderentur, necdum tamen de fide inter Episcopos conveniret.] Mira hæc Constantii imbecillitas fuit, qui dum favet Arrianis factiosis violentisque, alteram partem, in speciem infirmiolem, vi minisque se oppressurum putabat. Hinc tot in eum execrationes Orthodoxorum, Hilarii, Hosii, Athanasii. Quorum hic enim cum Saule, Achabo, Pharaone, Pilato, Antichristo, comparat. Epistola ad Solit. Et ut aliqua juris specie agere videretur, crebras Synodos celebravit, propter quas eum etiam Paganus Marcellinus irridet. Christianam religionem absolutam, & simplicem, anili superstitione confundens: in qua scrutanda perplexius, quam componenda gravius, excitavit dissidia plurima; quæ progressa fusus aluit concertatione verborum: ut catervis Antistitum jumentis publicis ultero citroque discurrentibus per synodos, quas appellant, dum ritum omnem ad suum trahere conatur arbitrium, rei vehiculariæ succiderit nervos. Petav.

2 Apud Ariminum, urbem Italiae, Synodum congregari jubet.] Quam superfluum fuisse, post Nicænam, Athanasius variis locis ostendit. Vide eum in Epistola ad Africanos, & de Synodis Arimini ac Seleuciæ. De hac Synodo Socrates II, 29. Theodoret. II, 18. Sozomen. IV, 13, 16, 17. Niceph. IX, 39. Suaserunt autem Ariani ut concilium cogeret, non uno loco; sed Occidentalium quidem Arimini, Orientalium Seleuciæ Isauriæ. Et in his usuri erant Imperatoria potestate, ut voces ἑσίας & ὁμοεσίας, πῶς ἔστιν Ἀρεῖα καὶ ἑσυχίας ἐξ ὁμοεσίας ὡς πατέρων μετὰ τὴν ἐσυχίαν, tollerentur. Theodoretus II, 18. Philostorgius dicit Constantium ad has Synodos à Patroclo & Narcisso persuasum, IV, 10.

I Ταυρα

que ¹ Taurō præfecto imperat, ut ² collectos in unum non ante dimitteret, quam in unam fidem consentirent: ³ promisso eidem ³ Consulatu, si rem effectui tradidisset. Ita missis per Illyricum, Italiam, Africam, Hispanias Galliasque, ⁴ Magistris officialibus, ⁵ acciti numerative ⁶ quadringenti & aliquanto amplius ⁷ Occidentales Episcopi, Ariminum convenire: ⁸ quibus omnibus annonas & cellaria dare Imperator præ-

¹ *Taurō præfecto imperat.*] Tauri Præfecti prætorio per Italiam, meminit Marcellinus XXI. Qui & Ariminensi concilio præfuit. Hieron. Hac acta A. CCCIX.

² *Collectos in unum non ante dimittere.*] Eadem consuetudo Romanis Cardinalibus in creatione Pontificis, & Electorum Imperatoris.

³ *Promisso eidem Consulatu.*] Non effecisse hoc illum ex Imperatoris & Arrianorum libidine, non sequentia tantum, sed tota etiam testatur posteritas. Secundo tamen post anno, una cum Fl. Florentio consulatum inivit & adeptus est. Gifelin. Verisimile id videretur, si quidem Taurus biennio post cum Florentio consul fuit. Sigon. Consulatum post adeptus est, licet rem effectui non tradiderit. Dr.

⁴ *Magistris officialibus.*] Magistri officiales sunt, qui magistri officiorum appellantur, de quibus in libro qui dicitur Notitia utriusque Imperii. Marcellinus in historia, & post sæpe Sulpicius. Sigon.

⁵ *Acciti numerative.*] Sigonius legit: acciti aut coacti. Mihi quod verisimiliter conjiciam, nihil occurrit. Nam haud coacti, minus placet. Gifelin. Verisimillima Sigonii correctio: acciti aut coacti. Accitos significat Arrianos, coactos Catholicos.

⁶ *Quadringenti & aliquanto amplius.*] Τετρακιστοὶ ἄνδρες. Philostorg. IV, 10. Cum Sulpicio faciunt Athanasius de synodis & Sozomen. IV, 16.

⁷ *Occidentales Episcopi.*] Nam Occidentales Ariminum acciti. Vide Athanas. De Synodis, Socratem & Sozomenum. Unde & ἱεραρχῶν τόμος,

pro Ariminensi concilio, apud Philostorgium IV, 12. & V, 1, VII, 6. Quamquam & de Orientalibus eo cogendis agat Theodorus I, 18. & Socrates exertim testetur I, 29. quosdam Orientis Episcopos ibi fuisse. Gothof. Eis ἡ ἀειμένον ἐν πασῶν τῶν αἰθῆς ὄντων πόλεων εἰς τὸ αὐτὸ πάντες οἱ ἐπίσκοποι σωήλωμεν. In Epistola Synodica ad Constantium, apud Theodorum I, 19. Olim vel ante schisma Ecclesie, ex Imperii in Orientale & Occidentale distinctione, quasi separata ac distincta utriusque orbis in rebus Ecclesiasticis habebantur concilia. Sardicense concilium ex solis Occidentalibus Episcopis congregatum fuit. Ariminense similiter solos habuit Occidentales, vetuitque Constantius, literis ad illud concilium missis, quicquam in eo tractari & definiri de Orientalibus. Non enim, inquit, de Orientalibus Episcopis in concilio vestro paritur ratio aliquid definiri. Proinde super his tantum, quæ ad eos pertinere cognoscitur gravitas vestra, tractare debetis. Salmast.

⁸ *Quibus omnibus annonas & cellaria dare Imperator præceperat.*] Malim dari, ne subaudias, Taurō. Annonæ & cellaria idem sunt, atque quod Romani dicebant, loca, lautia. Cellaria enim Prohospitiis, sive cellis hospitalibus accipio. Sigon. Glossarium Vulcanii: cellarium τομεῖον. Lex Græco Lat. vetus: κελιάριον, penuarius, κελιάριον, penum, κελιάριον, penarium. Onomocellaria, οἰωνόν, cellarius, τομεῖος. Crediderim Sulpitium hac voce potulenta intelligere, ut per annonam ἐδωδύμα.

præceperat: ¹ sed id nostris, id est, Aquitanis, Gallis, ac Britannis, indecens visum: ² repudiatis fiscalibus, propriis sumptibus vivere maluerunt. Tres tantum ex Britannia, ⁴ inopia proprii, publico usi sunt, cum oblatam à cæteris ³ collationem respuissent: sanctius putantes, fiscum gravare, quam singulos. ⁵ Hoc ego Gavidium Episcopum nostrum, quasi obtreçantem, referre solitum audiui: sed longe aliter senserim, ⁶ laudique attribuo Episcopis, tam pauperes fuisse, ut nihil proprium haberent, neque ab aliis potius, quam fisco, fumerent, ubi neminem gravabant, ⁶ ita in utriusque egregium exemplum. De reliquis, nihil ⁶ memoria

¹ Sed id nostris, id est, Aquitanis, Gallis, ac Britannis, indecens visum.] Ausim affirmare, illa verba (id est, Aquitanis, Gallis, ac Britannis) esse glossema imperiti alicujus, quod ex margine in textum irrepserit. Nam Sulpicius ferme cum dicit *nostris*, Catholicos intelligit, non Gallos. Et si *nostris* pro Gallis essent accipiendi, cur Britannos nominaret? Jam vero cum Galliarum provinciæ tum essent septemdecim, atque Aquitanix duæ inter eas numerentur, ridiculum videtur, Aquitanos à Gallis distinguere, quasi vero Aquitani non sint Galli. Addo etiam, Sulpicium in hoc modestiam Catholicorum laudare velle, non Gallorum. Jussit ergo Constantius dari omnibus annonas, id est, Catholicis & Arrianis, sed nostri, id est, Catholici, repudiatis fiscalibus, proprio vivere maluerunt, præter tres tantum Episcopos ex Britannia. Sigonius. Recte idem observat, multa ab aliis in hoc concilio prætermisssa, Sulpicium narrare. Quod vero Sigonius dicit, *ridiculum videtur, Aquitanos à Gallis distinguere, quasi vero Aquitani non sint Galli?* non perpendit morem ejus seculi, & ipsius Sulpicii. Cujus hæc sunt, Dialogo 1, 20. *dum cogito me hominem Gallum inter Aquitanos verba facturum.* Et paulo post: *Celtice, aut si malis, Gallice loquere.* Horn.

² Repudiatis fiscalibus.] Ulpianus in

l. ix. Ne quid in loco publico fiat: Res, inquit, *fiscales, quasi proprie & private principis sunt.* In Pandectis Græcis *πάλαια καὶ ἰδιόκτητα χωρία* vocantur fundi fiscali & privata rationis. Eudæus. Glossarium *Fiscalion, βασιλικόν.* Græci *φισκον* definiunt *τεμεῖον Καίσερος, ἐν ᾧ παρεφυλάττετο τὸ φισκάλια χρῆμα, καὶ ἐργόνοιο τεμενάρι, ἅπαντα τὸ παλαιον ὄντα ἔδμεα μετεπέχθησαν ἐν τῇ βασιλείᾳ ἐστία.*

³ Collationem.] Sic vocat, quæ & *Symbola* Græcis ac Latinis. *Sigon.* Unde *collativus venter*, in quem omnia edulia conferuntur, Plauto.

⁴ Hoc ego Gavidium Episcopum nostrum.] *Nostrium* intellige aut amicum, aut ejusdem provinciæ, aut earundem partium. *Sigon.* De Gavidio hoc nihil occurrit alibi. Gaudencius eo tempore Arimini Episcopus fuit, qui Arianos damnavit. Sed hic Gavidius haud dubie Gallus Aquiranus fuit. *Horn.*

⁵ Laudique attribuo Episcopis, tam pauperes fuisse, ut nihil proprium haberent.] Vix ullam Severus castigandi Episcopos sui temporis occasionem prætermittit, imprimis ob duo gravissima vitia, avaritiam & superbiam. Sic supra libro 1. & Dialogo 1, 14, 18. 11, 7. III, 15.

⁶ Ita in utriusque egregium exemplum.] Neque hic locus mendo caret, quantum

7 memoria dignum traditur. Sed redeo ad ordinem. Postea-
 8 quam omneis, ut supra dictum, in unum collecti sunt, fit
 9 partium secessio. ¹ Ecclesiam nostri obtinent, ² Arriani tam
 Edentum de industria vacantem, ³ orationis loco capiunt:
 10 sed hi ⁴ non amplius quam octoginta. Reliqui nostrarum
 partium erant. Igitur ⁵ frequentibus conciliis nihil actum,
 6 nostris in fide manentibus, illis de perfidia non cedenti-
 bus.

ego possum judicare: itaque opem illi
 afferat, qui potest. *Giselin.* Lego, *vita*
in utriusque egregium exemplum, ut utram-
 que vitam intellexerit, paupertatem in
 habendo, modestiam in capiendo. *Sigon.*
Probo, ita in utrisque, nisi mavelis vita
in utrisque. Hoc est, tam in iis qui ex
 publico alebantur, quam in iis qui ex
 proprio vivebant. Vide Fabrum loco su-
 perius citato.

1 *Ecclesiam nostri obtinent.*] Frequen-
 tissime Ecclesiam Sulpicius, seculi sui
 more, pro templo ponit. Exempla pas-
 sim in opusculis ejus obvia. Augustin.
 Quæst. super Levit. l. III. quæst. LVII.
Ecclesia dicitur locus, quo Ecclesia congregatur.
Et hoc quotidianus loquendi usus obtinuit,
ut ad Ecclesiam prodire, & ad
Ecclesiam confugere nihil aliud, nisi quod
ad locum ipsum parietesque prodierit vel con-
fugerit, quibus Ecclesie congregatio continetur.
 De quo infra pluribus.

2 *Arriani tam Edentum de industria*
vacantem.] Et hic mihi aqua hæret, ex
 Edentum tentavi facere *adem tum*: sed
 nihil mihi promovere sum visus. *Gise-*
linus. Sigonius legit: *Arriani tum adem,*
tum de industria.

3 *Orationis loco capiunt.*] Cum hæc-
 tenus ad Aëtii exortum usque homoou-
 sialta cum Arianiis communicarent,
 & omnibus ferme aliis *deomgīs φι-*
λίας & σιωθείας, excepta tantum Eu-
 charistia, ubi semel Aëtius circa preces
 & hymnos dissensionem cœpit, Homo-
 oustia & Arriani omnia quibus hæ-
 ctenus jungebantur, amicitia & con-
 suetudinis vincula ruperunt, initio An-
 tiochia factio. Communicasse autem an-

te hac Arianos & Orthodoxos in preci-
 bus & hymnis, etiam ex Sozomeno III.
 19. IV. 27. probatur. Atque hac totalis
 divisio & scissura inter partes dissentien-
 tes. *Philostorg.* III, 14. Idem Severus
 noster innuit, cum dicit Arianos alio
 loco Orthodoxis orationes suas habuisse
 in Ariminensi Synodo.

4 *Non amplius quam octoginta.*] Atha-
 nasius quinquaginta vel plures. *De Sy-*
nodis. Idem ait, ducentos partis Catho-
 licæ Ariminum concessisse. *Ad Afri-*
canos.

5 *Frequentibus conciliis nihil actum.*] Concilia vocat conventus, quibus inter
 se disceptabant in unum locum convo-
 cati. *Sigonius.* Quod alia voce Ecclesia-
 stica, *sessionem* vocant. *Papias* vocabu-
 lista barbarus: *Sessio*, conventus, con-
 gregatio, ut in Synodis.

6 *Nostris in fide manentibus, illis de*
perfidia non cedentibus.] Ariani omnes
 machinas expugnandis Occidentalibus
 adhibuerunt. Dicebant *μη χρώμα*
δυσὸν ἐνεργε λείξεων, & τῶν ἀγρο-
φων, διασπαδύωμ τ' ἐκκλησίας τὸ
σῶμα, ἀλλ' εἰπεῖν μὲ ὁμοίον τὸ γένη-
σθαι τ' ἴδον κτ' πάντα, τὸ δὲ τ' ἴσως
ὡς ἀγροφῶν, ὡς ἀγροφῶν, ὡς ἀγρο-
φῶν. Sed Occidentales quanquam *ἀπὸ τῶν*
ἡθεσι χρώμαροι, non ignorarunt frau-
 dem hæreticam; ideoque Nicænam Sy-
 nodum constanter defenderunt. *Πα-*
δῆς γδ' ἔφασκον εἶναι τὴν κληρονομί-
αν τὴν ἐν Νικαίᾳ πατέρων. *Theodoritus* II,
 18. Caterum etiam recenti experientia
 deprehensum frequentia de fide collo-
 quia parum ad concordiam facere. Cu-
 jus rei causa est quam Sulpicius intuit;
 quia

bus. Ad postremum placuit, ¹ decem legatos mitti ad Im- 11
peratorem, ut quæ esset partium fides & sententia, cogno- 12
sceret, sciretque, pacem cum hæreticis esse non posse. Idem 12
Arriani faciunt, mittuntque numero pari legatos, qui ad-
versum nostros, coram Imperatore, confligerent. Sed ex 13
parte nostrorum, leguntur homines adolescentes, parum
docti, & parum cauti: ab Arrianis autem missi senes calli-
di, & ingenio valentes, veterno perfidiæ imbuti, ² qui a-
pud regem facile superiores extiterunt. Sed nostris manda- 14
tum, ne quo modo cum Arrianis communionem inirent,
omniaque integra Synodo reservarent.

LVIII. Interim in Oriente, exemplo Occidentalium, 1
Imperator ³ jubet cunctos fere Episcopos, apud Seleuciam 2
Isauriæ oppidum congregari. Qua tempestate ⁴ Hilarius,
quartum

quia Orthodoxi non possunt quicquam
de fide remittere; Hæretici de perfidi-
a cedere nolunt. Videatur Sleidanus
in commentariis.

¹ Decem legatos mitti ad Imperatorem.]
Ita enim Constantius jussit. *Sozomen.*
IV. 15. Et quanquam referant, jussisse
ut decem Occidentales totidemque Ori-
entales Seleuciam evocati essent, Ariani
Ariminenses eorum loco decem mise-
runt. Quod callidum stratagema fuit:
ut qui in Synodo, ob majorem nume-
rum, & constantiam, debellari non po-
terant; eos aula, pari adversariorum
numero, corrumpere. *Horn.*

² Qui apud regem facile superiores exti-
terunt.] Præcipui fuerunt Valens & Ur-
facius, non quidem ex numero decem
legatorum, sed eos antegressi. Nam
cum ob Sirmiensem formulam hæreti-
cam, quo ab ea desistere nolent, abdi-
cati ab Orthodoxis essent, propere ad
Regem contendunt, ejusque animum
falsis criminationibus & suspicionibus
occupant. *Sozomen.* IV, 16, 18. Notum
est autem Imperatores eo tempore à
Græcis etiam βασιλεῖς dictos. Quod
nomen tum in Occidente, antiquato

jam præcorum Romanorum edicto, ne
quem Regem paterentur, invaluit.

³ Jubet cunctos fere Episcopos, apud
Seleuciam Isauriæ oppidum congregari.]

Τῆς ἰσαυρίας τοῦ Χαλκιδίου. *Socrat.* Hæc
Synodus non est illa quæ Nicomediæ indi-
cta fuit. Sic enim Philostorgius existi-
mavit, Ariminense & Nicomediense
concilium simul indicta. Postea hoc, ob
terræmotum in Bithynia, Seleuciam
translatum. IV. 10. Et ei consentire So-
crates videtur II. 19. Sed uterque errat.
Nam Nicomediensis Synodus indicta
Datiano & Cereale Coss. A. CCCLVII.
ut *Socrates* tradit II, 31. *Sex. Aurel. Vi-*
tor. cap. XVI. *Idacius* in Fastis. Arimi-
nensis vero & Seleuciensis anno post
CCCLIX. Eusebio & Hypatio Coss. V. Kal.
Octobr. Episcopi Orientis circiter CLX.
convenerunt. *Sozomenus* & *Socrates* CL.
Theodoritus. De hoc concilio agunt
Socrates II, 31. *Theodoritus* II, 27, 28.
Sozomen. IV, 17, 18. *Nicephor.* IX, 43.
Athanas. lib. de Synodis Arimini & Se-
leuciæ. *Epiph.* in Semiarianis, Hæres.
LXXXIII. *Basil.* I. contra Eunomium.

⁴ Hilarius, quartum jam exilii annum
in Phrygia agens.] Ex Notitia Imperii
Orientalis apparet, Phrygias duas fuisse

quartum jam exilii annum in Phrygia agens, inter reliquos
 Episcopos, per Vicarium ac Præsidem, ¹ data evectionis
 copia, adesse compellitur: cum tamen nihil de eo speciali-
³ ter mandasset Imperator. Judices tantum generalem jussio-
 nem sequuti, qua omnes Episcopos ad concilium cogere
 jubebantur, hunc quoque, inter reliquos, ² volentes misce-
⁴ re. ³ Ut ego conjicio, Dei nutu ita gestum, ut vir divina-
 rum rerum instructissimus, cum de fide disceptandum erat,
⁵ interesset. Is ubi Seleuciam venit, magno cum favore exce-
⁶ ptus, omnium in se animos & studia converterat. Ac pri-
 mum quæsitum ab eo, quæ esset Gallorum fides: quia tum
 Arrianis prava de nobis vulgantibus, suspecti ab Orientali-
 bus

Pacatianam & Salutarem, atque eas,
 duos, quos nominat, magistratus, Vi-
 carium & Præsidem habuisse.

¹ *Data evectionis copia.*] Quid sit eve-
 ctionis copia, declaratur ex Codicis lib.
 XII. de cursu publico: *Evectionum copiam,*
cum proficiscendi ad nos necessitas fuerit, se-
renitas nostra largita est. Ergo Vicarius,
 & Præsides Phrygiæ, data evectionis co-
 pia, id est, tuti itineris fide, Hilarium
 quoque in Phrygia exulantem adesse com-
 pulerunt, licet speciale de illo evocando
 mandatum ab Imperatore non habe-
 rent. *Sigonius.* Vetus interpret Theodo-
 riti libro v. historiæ Trip. capite 17. sed
 cursus, *inquit*, publicus non sufficit
 subvectui episcoporum. *Giselinus.* Atque
 hoc in Constantio Imperatore crimina-
 tur quoque Marcellinus, eum frequen-
 tissimis Synodis, religionem non tam
 promovisse, quam impedivisse. Ipse
 Sigonius, & Drusus legunt *evectionis.*
 Unde postea Julianus Apostata, de
 Constantio conquestus est; ejus tempo-
 re cursus publicos nimium fuisse fatiga-
 tos. lib. 12. C. *Theodos.* de cursu
 publ.

² *Volentes miscere.*] Giselinus proli-
 xe conqueritur de vitio hujus loci. Nam
 hoc loco, *inquit*, quis nullo majorum
 exemplo ferat nominandi casum ablativi
 absolute positi vicem subire; quare ego,

miscuere, potius scriptum opinabor,
 dum aliorum mss. librorum testimonio
 confuter. Volentes, oppono episcopis
 compulsis & coactis concilio adesse. *Gi-*
selinus. Ego malim *volentem*, ut sit judi-
 ces vi generalis mandati, quo omnes
 episcopos agere, id est, advocare ad
 concilium jubebantur, Hilarium quo-
 que, inter ceteros, quia volebat, *misce-*
re. Quasi vero si abnuisset, vim fa-
 cturi non fuerint. *Sigon.* Quibus turbis
 opus non est. Nam sensus clarissimus:
hunc quoque, Hilarium, inter reliquos,
volentes miscere, sive miscuere. Volentes
 refertur ad judices, qui etiam nihil
 specialiter de Hilario mandasset Imper-
 ator, tamen eum volentes, id est, sua
 sponte, nullo mandato, nisi generali,
 Synodo miscuerunt. *Horn.* Ab hac ca-
 lumnia Ecclesias Gallicas vindicat Sy-
 nodus Parisiensis, post reditum Hilarii
 ex Oriente celebrata, ut patet ex Episto-
 la ejus Synodali ad Orientales: *Homini*
sermonem, ad veram & legitimam ex Deo
patre, unigeniti Dei, nativitatem, summi
amplexi, detestantes secundum Sabellii blas-
phemias ipsam unionem, neque aliquam
partem patris esse filium intelligentes.

³ *Ut ego conjicio.*] Illa verba, *ut ego*
conjicio, alii ad superiora retulerunt, ego
 ad sequentia malim, ut conjecturam
 suam afferat de Dei concilio. *Sigon.*
 I *Trionymum*

bus habebamur, 'trionymam solitarii Dei unionem, secundum Sabellium, credidisse. Sed exposita fide sua, juxta ea quæ Nicææ erant à patribus conscripta, Occidentalibus perhibuit testimonium. Ita absolutis omnium animis, intra conscientiam communionis, nec non etiam in societatem receptus, concilioque ascitus est. ² Agi deinde cœptum: 'reperitque pravæ hæresis auctores, atque ab Ecclesiæ corpore avulsi. In eo numero fuere, *Georgius* ab Alexandria,

1 *Trionymam solitarii Dei unionem, secundum Sabellium, credidisse.* Sabellius docuit eundem esse patrem, filium & Sp. Sanctum, ita ut sunt in una substantia tres nomenclaturæ. Aut velut in homine corpus est, & anima & spiritus: in sole vis illuminans, calefaciens, & ipsa circumferentiæ forma. Epiphanius hæres. lxxii. Hoc Sulpicius noster vocat, *trionymam solitarii Dei unionem*. Cæterum hanc hæresin omnibus orthodoxis Ariani impegerunt. Unde & cum Meletius in Antiocheno concil. dixisset: *τρία τὰ νοήματα, αἷς ἐνὶ δὲ Ἀγγελῶμεγα*, Ariani statim exclamarunt eum *τὰ σαβελλίῃ φρονηῖν*. Theodorit. II. 31. Sabellium credidisse, eundem esse Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & tantum inter se nominibus diversos fuisse. Quare Deum unum, & solitarium extitisse, & trium nominum diversorum unionem effectam esse. Unde S. Hieronymus contra Luciferianos: *In tribus vocabulis trinominem esse credens Deum in Sabellii hæresim incurrit*. Qui vero resistit Arrio, de eo facile suspicari licet, quod faveat Sabellio, nam inter se adversantur.

2 *Agi deinde cœptum.* Cum inter Episcopos convenire non posset, de fide prius an personis agendum esset, *χρισμα εἰς τὸς πατέρας ἐχώρησε*, conciliumque in duas partes divisum est. Quorum alteri Acacius Cæsareæ Palæstinæ Episcopus, Georgius Alexandria, Uranius Tyri, Eudoxius Antiochiæ, cum quibus xx. alii conspirabant, præfuerunt: alteri Georgius Laodiceæ Syriæ, So-

phronius Pompeiopolis Paphlagoniæ, & Eleusius Cyzici. Cum illa vicisset sententia quæ primum de fide agivoluit, Acaciani fidem Nicænam abrogandam & novam scribendam censuere. Altera pars Nicæna Synodo adhaesit, *μόνῳ δὲ τῷ ἁγίῳ ὁμοῦσίᾳ λέξιν ἐμέμεφοντο*. Magna postea contentiones fuerunt inter Basilianos & Acacianos, de quibus *Socrates* II. 32. *Sozomen.* IV. 21. *Athanas.* de Synodis. *Philostorgius.* IV. xi. & alii. Inter eas Arianorum & Semiarianorum conflictationes, Aegyptii Episcopi, excepto Georgio Alexandrino, constantissimos se *ὁμοῦσίᾳ* propugnatores ostenderunt. *Hilarius* contra Constant.

3 *Reperitque pravæ hæresis auctores, atque ab Ecclesiæ corpore avulsi.* Hi Acaciani fuerunt, sive Aëtiani, qui *ἑσίων* & *ὁμοῦσίᾳ* rejiciebant, *ἀνομιῶν* & *ἐπεκρίτων* introducto. Cumque in pertinacia sua persisterent, abdicati sunt, hoc est, ut Sulpicius loquitur, ab Ecclesiæ corpore avulsi. Concilium Ariminense verum & orthodoxum fuit, quia ibi Nicæna fides constanter confirmata fuit. Unde & Athanasius illud frequenter, ut vere orthodoxum laudat. *Athanas.* de Synod. & Epist. ad African. *Theodorit.* II. 83. *Sozomen.* IV. 18. Ambrosius quoque testatur majorem numerum Ariminensium Episcoporum Nicæni concilii fidem probasse, Arianaque decreta damnasse. Quæ vero post multos menses, per vim & motum extorta sunt, à legitimo Ariminensi concilio

11 xandria, *Acatius*, *Eudoxius*, ¹ *Uranus*, ² *Leontius*, *Theodosius*,
 12 *Euagrius*, *Theodulus*. Sed confecta Synodo, ³ decreta ad Im-
 peratorem legatio, quæ gesta insinuaret. ⁴ Dammati quo-
 que ad regem profecti, fatis freti sociorum viribus, &
⁵ Principis societate.

1 LIX. ⁶ Interea legatos Ariminensis concilii ex parte
 nostrorum ⁷ compellit Imperator, ⁸ uniri hæreticorum
 communioni:

cilio à patribus jure fuerunt discreta.
Baronius.

1 *Uranus.*] Tyri Episcopus. Sic
 eum cum Sulpicio & aliis Sozomenus
 vocat. Apud Socratem ὑποκρίσις dicitur.
 Sed facile colligitur locum illum
 vitiosum esse, legendumque ὑπόκρισις.
 Quia Ursacius Occidentis Episcopus
 fuit, nomenque ejus Latinum. Contra
 hic Orientalis, & Græcus, sicut & no-
 men ὑπόκρισις. *Horn.*

2 *Leontius.*] Galestinus, *Leontinus*. Sed
 apud Socratem exertim legitur: λέον-
 τιος, τριπόλεως τ' λυδίας. Ut nihil
 mutandum sit. *Horn.*

3 *Decreta ad Imperatorem legatio.*] Decem legati, ut in Ariminensi factum, Constantinopolin missi. *Sozomenus* IV. 22.

4 *Damnati quoque ad Regem profecti.*] *Acaciani.* *Sozomenus.*

5 *Principis societate.*] Quippe perdu-
 ctis in suam sententiam, qui in aula
 plurimum poterant, ἄλλοι τὸν πρῶτον
 καὶ ἄλλοι δεύτερον τὴν ἀρχὴν ἔχειν
 τὸ ἄνοιος, rebus suis prospexerant.
Sozomen.

6 *Interea legatos Ariminensis concilii.*] Ne intellige hæc accidisse confecta jam Synodo Seleuciana, & missis ad Constantium legatis. Utraque enim eodem tempore habebatur, ut ostendunt litteræ Ariminensis concilii, de hyemis asperitate expositulantes lib. 5. cap. 23. hist. Tripart. & cap. 34. ejusdem libri ac historiæ, quod refert, initam esse Synodam Seleucianam 27. Septembris. quo capite ac sequente acta ejus Synodi, nempe contentiones partium, discessio-

nes, ac denique ad Constantium legatio, fuscæ ac dilucide à Socrate & Sozomeno narrantur. Quod ipsum quo in Ariminensis Synodi actis minus præstitum est, hoc diligentior fuit noster Severus: à quo solo ea quæ deinceps tractantur, petenda sunt. *Giselinus.* Socrates, Sozomenus, & ceteri Græci tradunt, Imperatorem noluisse legatos Catholicos audire, sed in aliud tempus eos rejecisse, bellicas occasiones causatum. Atque ita Ariminense concilium esse dimissum. Ex quo apparet, eos rerum Occidentalium plane rudes fuisse. Nam nostri multo plura ad rem conficiendam addiderunt, quæ nunc à Sulpicio afferuntur, quorum unum hoc est, coegisse eum, ut legati Catholici, Arrianorum legatorum communionem, contra mandata inirent. *Sigonius.*

7 *Compellit Imperator.*] Theodor. lib. 11. cap. 15. litteras quidem Homoulianorum Constantio redditas narrat: sed ipsis legatis aditum fuisse præclusum: quod principes Arrianorum Regia potentia abutentes, dicerent curis Reipub. Imperatorem implicari. Idemque affirmant litteræ Constantii, quas Episcopis Catholicis, audientiam legatis suis, & sibi discessum rogantibus, rescripsit. *Sigonius.* Atque hoc est quod Sulpicius supra innuit, missos ab Atheniensibus homines adolescentes, parum doctos & parum cautos, quibus mandatam, ne quo modo cum Arrianis communionem inirent, omniaque integra Synodo reserarent.

8 *Uniri hæreticorum communioni.*] *Chronicon Hieron.* Synodus apud Ariminum & Seleuciam Isauria facta, in qua antiqua

communioni: eisdemque ¹ conscriptam ab improbis fidem tradit, ² verbis fallentibus involutam, quæ Catholicam disciplinam, perfidia latente, loqueretur. Namque ³ *Usia* verbum, tanquam ambiguum, & temere à patribus usurpatum, neque ex autoritate scripturarum profectum, sub specie falsæ rationis abolebat, ne unius cum Patre substantiæ filius crederetur. ⁴ Eadem fides similem patri filium fatebatur. Sed ³ interius aderat fraus parata, ut esset similis, non esset æqualis. Ita dimissis legatis, Præfecto mandatum, ut *Synodum* ⁴ non antea laxaret, quam conscripta fidei consentire se omnes subscriptionibus

antiqua Patrum fides, decem numero legatorum, dehinc omnium prodicione, damnata est.

¹ *Conscriptam ab improbis fidem.]* Nicææ Thracum. Formula ejus extat apud Theodorit. II. 21. Nam Ariani, cum adhuc legatos & concilium Ariminense detineret Constantius, interea Episcopos multos ἀγνοῦντας Nicæam Thraciæ traduxerunt, καὶ πείθεσι, τὰς μὲν βασιλικὰς δὲ ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς δεδιξάντων, τὴν μὲν ΟΥΣΙΑΝ καὶ τὸ ΟΜΟΟΥΣΙΟΝ ἐξορῶντα τὸ πῖσως, οὐδέναι δὲ ἀπὸ τῶν τὸ ΟΜΟΙΟΝ.

² *Verbis fallentibus involutam, quæ Catholicam disciplinam, perfidia latente, loqueretur.]* Solenne hoc Arrianis fuit, quod ab Archihæretico Ario didicerunt. Unde quotiescunque cum Orthodoxis loqui vel scribere videbantur, illud ὑπέσθην καὶ ὅτι εἰλικρινῶς fecerunt.

³ *Usia verbum.]* Nec non ὁμοῦσιος Ariani, quæ ipsorum calliditas fuit, Imperatori cæterisque persuasum ibant, Nicæam fidem cætera à se probari libenter, dummodo voces ἑσίας, ὁμοῦσιος, ὁμοιομοῦσιος, tollerentur. Argumentis autem iis usi sunt, quæ Sulpicus recenset, Verba esse ambigua, & temere à Patribus usurpata, neque ex autoritate scripturarum profecta. Contra ipsi ambiguas voces, & sub quibus venenum

hæreseos suæ occultabant, obtrudere Patribus, velut ὁμοῦσιος, ὁμοῦσιος, aliasque. Præcipue tamen Ariminensi & Seleucienfi concilio, voces ἑσίας & ὁμοῦσιος, quibus solis Ariani constringebantur à Catholicis, subversæ sunt. Nam Ariani plurimos Episcopos Nicæam Thraciæ ἀγνοῦντας traduxerunt, & fraude minisque effecerunt, ut omisso *Usia* vocabulo, *Similitudinis* ejus loco nomen poneretur. Unde in formula Nicæensi Thracum Ariani dicebant: τὸ ὄνομα τῆς ἑσίας ὁμοῦσιος ἀπὸ τῆς ἐκείνου τῆς πατέρων, ἀγνοῦντες ἢ τοῖς λαοῖς σκάνδαλον ἔφερον. Διὰ τὸ ἐν ταῖς γραφαῖς τῆς μὴ ἐμφερούσης ἡρεσεως ἡσυχασθῆναι, καὶ παντελῶς μηδεμίαν μνήμην ἑσίας ἢ λοιπῆς γίνεσθαι, διὰ τὸ μάλιστα τοῖς θεῖαις γραφαῖς μηδαμῶς πλεῖν ἢ πατρὸς καὶ ἢ ἑσίας μεμνηθῆναι. Theodorit. II. 21. Epistola Synodalis Concilii Parisiensis ad Orientales: Plures numero, qui aut Arimini aut Nicææ adsuerunt, sub auctoritate vestri nominis, ad *Usia* silentium sunt coacti: quod verbum à vobis quondam contra Ariomontanarum hæresim inventum, nobis semper sancte fideliterque susceptum est. Vide Epiphanium contra Semiarianos,

⁴ *Eadem fides similem patri filium fatebatur.]* Verba sunt: ὁμοῦσιον ἢ λέγειν τὴν πατρὸς τῆς ἑσίας, καθὼς καὶ αἱ θεῖαις γραφαῖς λέγουσι. Theodorit. II. 21.

5 ptionibus profiterentur. Ac, si qui pertinacius obfisterent, dummo-
 6 do is numerus intra quindecim esset, in exilium pellerentur. Sed
 regressis legatis, licet vim regiam deprecantibus, negata
 communio. Enimvero, compertis quæ decreta erant, ma-
 jor rerum & consiliorum perturbatio: dein paulatim pleri-
 que nostrorum, partim imbecillitate ingenii, partim tædio
 peregrinationis evicti, dedere se adversariis, jam post re-
 ditum legatorum superioribus, & Ecclesiam, nostris inde
 detrufis, obtinentibus, ¹ factaque semel inclinatione ani-
 morum, catervatim in partem alteram concessum: donec
 7 ad viginti usque nostrorum numerus imminutus est. Sed hi,
 quanto pauciores, tanto validiores erant, constantissimuf-
 que inter eos habebatur, noster ² *Fægadius*, & *Servatio* Tun-
 grorum Episcopus. Hos, quia minis & terriculis non cesse-
 8 rant, Taurus precibus aggreditur, ac lachrymans obtesta-
 tur, mitiora uti consulerent. ³ *Clausos intra unam urbem Epif-*
copos,

¹ *Factaque semel inclinatione.*] Omiffa
 sunt hæc, aut potius de industria reti-
 centur ab auctoribus Historiæ Trip. At-
 que adeo, quod magis mirere, refert
 Theodoritus cap. 11. lib. XXI. & Socr.
 histor. Tripart. lib. 5. cap. 25. lectis li-
 teris, quas modo dixi, Constantii, om-
 nes soluta Synodo domum suam rediif-
 se: Ursatium vero, atque adversariorum
 principes, exacerbato Imperatoris ani-
 mo abutentes, invitos plerosque Epi-
 scopos deduxisse in urbem Thraciæ, Ni-
 cæam nomine: ibique aliis simplicibus
 circumventis, aliis territis, persuasisse ut
ἑὸς & *ὀμολογῆς* vocabulo è fidei
 professione ejecto, solius *ἡ ὀμολογῆσι*
 facerent mentionem. Quæ quidem ut-
 cunque consentiunt cum istis, si exitum
 concilii spectes; at ea re plane è diame-
 tro dissentiunt, quod illi Nicææ hæc ge-
 sta velint, noster vero Arimini, in ea
 quidem Ecclesia, quam, Catholicis inde
 detrufis, Arriani aliorum defectio-
 nibus aucti postmodum obtinuerunt.
 Nisi fortasse, quæ Nicææ gesta sunt, ea
 post solutionem Synodi Ariminensis

acciderunt. Quod si ita sese habeat, ut
 habere se aperte Socrates testatur: illud
 certe constat, à neutro, de iis, quæ ante-
 quam Arimino discessum est, ibi adeo
 fœde hic commemorantur, ne verbum
 esse factum. Quæ tamen Gallus homo
 de iis, qui forsitan interfuerant, audire
 potuit multo certius, & fidelius me-
 moriæ prodere. *Gifelin.*

² *Fægadius.*] Rectum est *Phægadius*,
 cujus eruditissima epistola in Arianos
 scripta, excusa est ab Henrico Stephano.
 Episcopus erat Aginni Nitiobrigum
 in Aquitania, unde illud noster *Phæg-*
adius. Nam Sulpicius etiam Aquitanus
 erat. Perperam in Hieron. *Sæbadius*
 ex Sophronii *Σοισάδου*. Nam ma-
 nuscriptus liquido habet *Fægadius*, *Dru-*
sius.

³ *Clausos intra unam urbem Episcopos,*
jam septimum mensem agere. Injuria hyemis
& inopia confectis.] Hæc ex Hilario ex-
 pressa esse, nullum dubium. Verba ejus
 sunt: *Synodos contrahis, & Occidenta-*
lium fidem ad impietatem compellis, conclu-
fos urbe una minis terres, fame debilitas,
hyeme

copos, jam septimum mensem agere. Injuria hyemis & inopia confectis, ¹ nullam spem reversionis dari. Quis tandem esset finis? Sequerentur plurimum exemplum, auctoritatem saltem ex numero sumerent. Etenim vero Fœgadius paratum se exilio, atque ad ⁹ omne supplicium, in quod deposceretur, profiteri: se ab Arrianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine ¹⁰ aliquot dies tracti, ubi parum ad pacem ² proficiebant, paulatim & ipse infractor, ad extremum, proposita conditione evincitur. Namque ³ Valens & Ursatius affirmantes, ¹¹ presentem fidem Catholica ratione conceptam, ⁴ ab Orientalibus, Imperatore auctore, prolatam, cum piaculo repudiari, ⁵ ut quis ⁶ discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus

hyeme conficis, dissimulatione depravas
111. ad Constantium.

1 Nullam spem reversionis dari.] Ex hoc loco patet, quam rudes rerum Occidentalium Orientales fuerint. Quippe Græci tradunt, cum Constantius Episcopis Ariminensibus respondere non dignaretur, singulos ad suas ipsorum civitates revertisse. Κατὰ πόλιν ἕως ἑωπύων ἀνεχώρησαν. Socrates 11. 29. Sozom. 1v. 18. Quod falsissimum commentum, plenissima ac accuratissima Sulpicii nostri relatio confutat, quam ab ipsis, qui interfuerunt Aquitaniæ Episcopis, haud dubie hausit. Igitur non alii, in hoc concilio fides habenda est. Et fatetur Sozomenus, nihil certi de exitu Ariminensis concilii se proferre posse. Διαφορῶν γὰρ, inquit, λόγῳ ἀεὶ τῶν εἰς ἐμὲ ἤλθεν. Unde tam diversa & ἀσύστατα tradunt illi historia Ecclesiastica Triumviri. Horn.

2 Proficiebant.] Sigonius: proficiebat, Taurum intelligens.

3 Valens & Ursatius.] Quos supra Principes Arianae factionis appellavit. Sciendum est in conciliis fuisse quosdam antesignanos, οἱ ἀπεστήκεσαν, alios vero in secundis vel suppetiis eorum fuisse, qui συνελαμβάνοντο. Sic in Synodo Ariminensi, Valenti & Ursatio συνελαμβάνοντο Germanius,

Auxentius, Demophilus & Cajus, teste Socrate 11. 29. Sozomen. 1v. 16. Ηἱ συναπιστολῆς & ἀποστολῶν αὐτῶν vocantur.

4 Ab Orientalibus, Imperatore auctore, prolatam.] Hanc Valentis & Ursacii fraudem Sozomenus detegit. Quippe illi Ariminensibus per subornatos quosdam, persuasum ibant, Orientales, qui tum Seleuciæ congregati, nunquam quieturos, εἰ μὴ τὸ ἴδιον ἴσως ὄνομα ἀεὶ ἀσπασθῆναι. Ita Occidentales subversos exemplo, quod veteratorie constitutum erat, Orientalium; & Orientales exemplo Occidentalium ad eandem perfidiam coactos. Vide eum 1v. 18.

5 Ut quis.] Sigonius ecquis.

6 Discordiarum finis foret, si quæ Orientalibus placuisset, Occidentalibus displiceret?] Et tamen hæc discordia impostera fere inter Ecclesias Occidentis & Orientis duravit. Divisio inter eas, primo ex linguæ diversitate orta. Deinde ex distincto regimine imperii. Tandem schisma accessit, & tum plane divortium utriusque Ecclesiæ factum est. Quælibet res suas sibi agere, in suum concilium concedere. Tota tunc Ecclesia in duo velut majora concilia dividebatur, in Orientale & Occidentale. Orientalis præses habebatur Constantinopolitanus, id est, Nova Romæ Episcopus:

talibus displiceret? Postremo si quid minus plene presenti fide editum videretur, ipsi adderent, quæ addenda putarent: præbituros
 12 se, in his quæ essent adjecta, consensum. Favorabilis professio
 13 pronis omnium animis excepta, nec ultra nostri repugnare ausi, jam quoquo modo finem rebus imponere cupientes.
 14 Dein conceptæ à Fœgadio & Servatione professiones editæ cœpere: in quibus primum damnatur Arrius, totaque ejus perfidia: cæterum non etiam patri æqualis, ¹ & sine initio,
 15 sine tempore, Dei filius pronunciatur. Tum Valens, tanquam nostros adjuvans, subjecit sententiam, cui inerat occultus dolus: *filium Dei non esse creaturam, sicut cæteras creatu-*
 16 *ras: fefellitque audientes fraus professionis. Etenim his verbis, quibus similis esse cæteris creaturis filius negabatur,*
² *creatura tamen, potior tantum cæteris, pronunciabatur.*
 Ita neutra pars vicisse se penitus, aut victam putare poterat, quia fides pro Arrianis, professiones vero postea adjectæ:
 pro

scopus: Occidentalis Romæ veteris antistes. Ex utroque conflatum concilium generale habebatur. In Aquileiensi concilio sub Ambrosio, soli Occidentales fuerunt. Cur Orientales non venerint, causam adfert Ambrosius: *quia scierunt consuetudinem hujusmodi, ut in Oriente Orientale esset concilium, intra Occidentem Occidentalium, ideo non putaverunt esse veniendum.* Salmast.

1 Et sine initio.] Non potest hæc esse pars ipsius professionis: esset enim falsa. Nam ipsi Arriani in fidei professione Arimini lecta filium Dei agnoscunt fuisse ante omnia sæcula, & ante omne principium, & ante omne, quod cogitari potest, tempus, &c. Quare nili me fallit opinio, legendum: *Cæterum non etiam patri æqualis, sed sine principio, &c.* ut unum s. alterum absorpserit: quomodo dial. 111. cap. 15. ex *firmaret*, ultima, ut sit, syllaba reperita, factum erat, *firmaret* set. Quibus mendis nihil frequentius. Set autem per r. scribi sole-re, solus Faërnus pro me testabitur, cuius hæc perpetua est in Terentio suo or-

thographia. *Giselinus.*

2 *Creatura tamen, potior tantum cæteris, pronunciabatur.*] Hieronymus adversus Luciferianos, ait, in concilio hoc nomine, unitatis & fidei infidelitatem scriptam esse. Nam illo tempore nihil tam pium tamque conveniens servis Dei visum esse, quam unitatem sequi, & à totius mundi communionem non scindi, præsertim cum superficies expositionis nihil jam sacrilegum præferret. Sed cum post solutum concilium Ursacius & Valens, cæterique nequitie eorum socii cœpissent palmas suas jactare, dicentes; *se filium non creaturam negasse, sed similem cæteris creaturis: tunc uliæ sive substantiæ nomen abolitum esse, tunc Nicænae fidei damnationem conclamantem esse, totumque ingemisse orbem, & se Arianum esse miratum.* Quod sic intelligendum, non quasi tunc Patres Orthodoxi facti sint Arianis, sed quod in nova fidei regula, consubstantialitatis nomine prætermisso, atque substantiæ pariter ablegato, visi essent Nicænae fidei proditores. *Baronius.*

1 Cen-

pro nostris erant: præter illam quam Valens subjunxerat, quæ tum non intellecta, sero demum animadversa est. Hoc 17 vero modo concilium dimissum, bono initio, fœdo exitu, est consummatum.

LX. Igitur Arriani rebus nimium prospere & secun- 1 dum vota fluentibus, ¹ Constantinopolim ad Imperatorem concurrunt: ² ibi repertos Seleuciensis Synodi legatos, vi regia compellunt, ³ exemplo Occidentalium, ⁴ pravam illam fidem recipere. Plerique abnuentes, injuriosa custodia 2 ac fame vexati, captivam conscientiam dedere. Multi con- 3 stantius ⁵ retinentes, adempto Episcopatu, in exilium detrusi, atque in eorum locum alii dati. Ita optimis facer- 4 dotibus

¹ Constantinopolim ad Imperatorem concurrunt.] Constantius ex prociuctu Sarmatico, pergens ad bellum Persicum, hyeme, mense Octobri, ejusdem anni CCCLIX. Constantinopolim venit. Ammian. XIX. Zosimus. Ibi festine convocati ex Bithynia I. Episcopi. Socrat. II. 32. Quod factum ante solutam synodum Ariminensem & Seleuciensem. Deinde Occidentales & Orientales evocati. Philostorgius IV. 12. Sed Occidentalium non nisi decem legati adfuerunt. Sozomen. IV. 22. Cæteri Orientales fuerunt. Theodoritus II. 27. De hac Synodo Basilius I. adv. Eunomium & Epist. LXXII. Nazianz. in laud. Athanasii. Socrates II. 32. 33. Theodorit. II. 27. Sozomen. IV. 22. 23. 24. Philostorgius IV. 12.

² Ibi repertos Seleuciensis Synodi legatos.] Non videtur Severus hunc conventum Constantinopolitanum, pro Synodo agnovisse: cum tantum legati Ariminensium & Seleuciensium adessent. Sed huic repugnant cæteri scriptores, maxime Græci. Nam Philostorgius exercim dicit: συναηρολζοντο εν τε ε- απελων και τ' εωας κ' λιβύης μεικρῶ συμπαυτες. Socrates etiam ex proxima provincia Bithyniæ Episcopos vocatos dicit. Eum Sozomenus & Theodoritus sequuntur. Quicquid sit, conciliabulum

male compositum, ex fraude, perfidia, metu, fuit indignum concilii nomine. Aëtius tamen ibi damnatus fuit, quod ἀπειρολαλῆως ὁμοιον filium diceret, non κατ' ἑστίαν, ut Basilius; sed alio sensu. Vide Gothofred. ad Philostorgium IV. 12.

³ Exemplo Occidentalium.] Sozomeni verba de hac ipsa re agentis lib. 5. Triphist. cap. 35. omnino à Severo faciunt. Gifelin.

⁴ Pravam illam fidem recipere.] Quæ ab Arianis Ariminensi Synodo fuerat obtrusa. Et cum ἑστίας nomen tantum in Ariminensi Synodo rejectum fuisset, ὑποστρέσεως quoque nomen in Constantinopolitana damnatum fuit. Philostorg. X. 2. Athanas. de Synodis & Epistola ad African. Socrates II. 33. v. 33. Sozomen. IV. 23. Et hoc est quod veteres dicunt, Ariminensi fidei in Constantinopolitana aliquid additum fuisse, ὡς ὁμοιον, inquit Sozomenus, ἐπὶ θεῶ τ' λοιπῶ ἑστίαν ἢ ὑποστρεσιν ὀνομαζεσιν μηδὲλως.

⁵ Retinentes.] Drusius legit: renitentes. Sæpe usus fuit hoc verbo in Dialogo I. cap. 3. Adversum hæc Episcopi obstinatius renitentes. & cap. xxv. renitentibus cunctis, & præcipue loci illius Abbate renitente.

dotibus aut metu territis, aut exilio deductis, ¹ perfidiae pau-
 5 corum cuncti concesserant. Aderat ibi tum *Hilarius*, à Seleu-
 cia legatos secutus, nullis certis de se mandatis, operiens
 Imperatoris voluntatem, si forsitan redire ad exilium jube-
 6 retur. Is ubi extremum fidei periculum animadvertit, Oc-
 cidentalibus deceptis, Orientales per scelus vinci: ² tribus
 libellis, publice datis, audientiam regis poposcit, ut de fide
 coram adversariis disceptaret. Id vero Arriani maximopere
 7 abnuere. Postremo, quasi discordiae seminarium, & ³ per-
 turbator Orientis, ⁴ redire ad Gallias jubetur, ^{*} absque exilii
 indul-

1 *Perfidiae paucorum cuncti concesserant.*] Ea tempestate facies Ecclesiae fœda admodum ac turpis fuit, cum non, sicut prius, ab externis, sed propriis vastaretur, nec nisi fugæ, prævaricationes, lapsus, cernerentur. *Rufin.* l. 21.

2 *Tribus libellis, publice datis, audientiam regis poposcit.*] Hi fuerunt libelli supplices, diversi à tribus illis qui extant adversum Constantium scripti. Qui diverso tempore, & ob aliam causam scripti sunt. *Baron.* Primum, qui sic incipit, *Benignifica natura tua*, in ipso exilio videtur scripsisse, quippe in quo Imperatorem rogat, ut Episcopos exules restituar Ecclesiis suis. Secundum, cujus initium, *Non sum nescius Imperator*, Constantio ipsi tradidit Constantinopoli: sed nec admissus nec auditus. *Hieronym.* in Catalogo & Chronico. Tertius sic incipit: *Tempus est loquendi*, diciturque contra Constantium jam defunctum scriptus. Falso. Nam scriptus quinto exilii anno, uno ante obitum Constantii anno. Ille autem, cujus Hieronymus meminit: *Et alius in Constantium, quem post mortem ejus scripsit*, haud dubie diversus ab hoc est, qui nunc desideratur. *Sculret.* Utcunque ante obitum Imperatoris scriptus; non tamen eo vivo publicatus fuit. Quis enim credat hoc impune laturum Hilarium? Qui gravissima Constantio crimina, acerrimis verbis, impingit. *Horn.*

3 *Perturbator Orientis.*] Orienti enim

suo maxime consultum volebat Constantius, & liber suspicari, Juliani jam tum bonis simul & malis adulantis, atque episcopos à Constantio relegatos ad suam quemque ecclesiam revocantis, nonnullam rationem esse habitam. Non enim de nihilo est, quod Hilarius audientiam poscens à Constantio his verbis utatur: Nec levem habeo querelæ meæ testem, dominum meum religiosum, Cæsarem tuum Julianum, qui plus in exilio meo à malis contumeliæ, quam ego injuriæ, pertulit. Et *Hieronymus* dial. in Luciferianos: *Tunc* (post utramque Synodum) *omnes episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi Principis ad Ecclesias redeunt. Tunc Hilarium suum de prælio revertentem, Galliarum Ecclesia complexa est.* Per novum principem intelligit, Julianum. *Giselin.*

4 *Redire ad Gallias jubetur.*] Constantius jussit, ut domum rediret, sed exilium non remisit. Mortuo mox Constantio, Julianus omnibus reditum indulgit, tumque demum Hilarius cum cæteris in Galliam per Italiam rediit. Unde Sulpicius in vita S. Martini: *Nec multo post, cum Sancto Hilario comperisset Regis pœnitentia potestatem indultam fuisse redeundi, Romæ ei tentavit occurrere, profectusque ad urbem est.* Sic sentit S. Hieronymus, ut post apparebit. *Sigonius.* Magno Dei miraculo accidit, ut Hilarius post exhibitum tertium li-
 brum

indulgentia. Verum ubi permensus est orbem pene terrarum, malo perfidiæ infectum, dubius animi, & magna curarum mole æstuans, cum plerisque videretur, non ineundam

brum Constantio, quo Tyrannidem ejus acerrime reprehendit, tanquam pro præmio sacerdotalis libertatis sit justus reverti ad suos. Quod hoc anno cccc. x. contigit. Hieron. in Chron. & advers. Lucifer. Baron. Sane magnum id miraculum, si verum. De quo jure dubitari potest. Verba Hieronymi sunt: Hilarius cum apud Constantinopolim librum pro se Constantio porrexisset, ad Gallias rediit. In Chronico. Et in Catalogo manifeste distinguit inter libellum quem Hieronymus viventi Constantio porrexit, & alterum illum. Prior vocatur, Ad Constantium. Alter, in Constantium. Fuit ergo invectiva, nec pro Hilario, sed contra Constantium liber scriptus. Horn.

* Absque exiliis indulgentia.] Vide finem cap. quarti in vita B. Martini, ubi hunc locum ex alio sumus interpretati. Giselinus. Constantius imperator, licet Hilarium juberet domum redire, ne Orientem turbaret, tamen non remisit ei exilium, ita vita B. Martini, cap. 4. Nec multo post cum S. Hilarius comperisset regis poenitentia potestatem indultam fuisse redeundi, Roma ei tentavit occurrere. Hieronymus adversus Luciferianos, Tunc omnes episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi principis (Juliani) ad Ecclesias revertuntur. Tunc Hilarium suum de prælio revertentem Galliarum Ecclesia complexa est. Druſ. Mortuo Constantino successit Julianus, qui se initio Christianis æquissimum præbuit, atque episcopis exulantibus reditum condonavit. Quare ita pergit S. Hieronymus: Omnes episcopi, qui de propriis sedibus fuerant exterminati, per indulgentiam novi principis ad Ecclesias redeunt. Tunc triumphatorem suum Athanasium Egyptus excepit. Tunc Hilarium de prælio revertentem ecclesia Galliarum complexa est. Tunc ad reditum Eusebii lugubres vestes Italia mutavit. Con-

currerant Episcopi, qui Ariminensibus dolis irretiti sine conscientia hæretici ferebantur, contestantes corpus Domini, & quicquid in Ecclesia sanctum est, se nihil mali in sua fide suspicatos. Putavimus, dicebant, sensum congruere cum verbis, nec in ecclesia Dei, ubi simplicitas, ubi pura confessio est, aliud in corde clausum esse, aliud in labiis proferri timuimus. Decepit nos bona de malis existimatio, non sumus arbitrati, sacerdotes Christi adversus nos pugnare. Hæc in universum ab episcopis acta sunt, ad emendanda, quæ subscriptione Ariminensi commissa erant. Sigonius.

1 Orbem pene terrarum, malo perfidia infectum.] Hæc sunt illa tempora, de quibus supra ex Hieronymo dictum: Totus ingemuit orbis, & se Arianum esse mirabatur. Adv. Lucifer. Hæc est fœda illa Ecclesiæ facies. Rufinus t. 21. Vide eundem lib. x. cap. 30. & 31. quæ hæc eadem tradit, & Hilarium ante cæteros exules revocatum esse innuit. Giselinus.

2 Cum plerisque videretur, non ineundam cum his communionem, qui Ariminensium Synodum receperant.] Innuit Luciferianos, de quibus paulo post: Lucifer intantum eos qui Arimini fuerant, condemnavit, ut se etiam ab eorum communionem se creverit, qui eos sub satisfactione vel poenitentia receperant. S. Coena dicebatur communio, *Ἄλλο τὸ τότε ἰσχυρῶς τὸς ἀέλις πῶντας τὸ μυστηρίων.* Pachymer. Dionysii Interpres. Vide Casaubonum Exercit. xvi. Ad ea, quæ perperam acta in Ariminensi concilio erant, emendanda, duo consilia proponebantur. Unum, ut omnes episcopi, qui se subscriptione contaminassent, communionem integrorum excluderentur, quod censuit Lucifer: alterum, ut ad poenitentiam adhiberentur, quod censuit Hilarius. Hic enim cum in reditu ex Oriente, omnes homines perfidia Ariana

eundam cum his communionem, qui Ariminensem Synodum receperunt, ¹ optimum factu arbitratus, ² revocare cunctos ad emendationem & poenitentiam, frequentibus ³ intra Gallias conciliis, ⁴ atque omnibus fere epistolis de erro-

re pro-

riana pollutos esse reperisset, videretque plerisque cum Lucifero in ea sententia esse, ne cum episcopis, qui Ariminensi concilio subscripserunt, communio iniretur, ipse longe aliter sentiens, postquam in Italiam & Gallias venit, multa concilia habuit. Ibi vero cum episcopi errorem suum confiterentur, & se deceptos assererent, iis prope verbis utentes, quæ supra ex S. Hieronymo in hunc commentarium inteximus, jurantes se nihil mali in sua fide suspicatos, ex omnium consensu condemnavit formulam Ariminensem, qua filius patri similis, & creatura, non sicut cetera creatura, statuebatur, & fidem in pristinum statum redegit, ut filius crederetur genitus, non factus, consubstantialis patri, ex Deo natus ante omnia secula. *Signon.*

1 *Optimum factu arbitratus.*] Hic iterum nominativus verbo comite destitutus lectorem suspensum reliquit: nisi fortasse verbis periodum hanc claudentibus ad singularem numerum reflexis, scribi debeat, *condemnavit, & reformavit.* Quod sine libris audeat qui volet, non ego. *Giselin.* Imo vero scribe *condemnavit, & reformavit, litera in s mutata, & omnia clara erunt.* *Horn.*

2 *Revocare cunctos ad emendationem & poenitentiam.*] Socrates II. 8. Hilarius Pictavorum Episcopus (est autem hæc civitas Aquitaniae ulterioris) ante Eusebium, Episcopus tum in Gallia, Catholicae fidei dogmata diligenter docuit, socio usus Eusebio Vercellensium Episcopo. Uterque fidem strenue propugnavit. Ἰλωρότος τε καὶ Ἐπρόριμος ὡν βιβλίοις τῆ Ρωμαίων γλώττῃ τε ἔδοξασι παρέδωκε δόγματα, δυνατῶς ἢ καὶ Ἐρειανῶν δόγματων καθήψασα,

3 *Intra Gallias conciliis.*] Ex conciliis

autem, quæ multa habuit, unum fuit Biterrense, ut ipse significat in libro de Synodis: Ego gravissimum fidei periculum longe antea providens post sanctorum virorum exilia Paulini, Eusebii, Luciferi, Dionysii quinto abhinc anno, à Saturnini & Ursatii, & Valentis communi me cum Gallicanis episcopis separavi indulta cæteris consortibus eorum respiciendis facultate, Quibus postea per factionem eorum pseudopostolorum ad Biterrensem Synodum compulsi cognitionem huius hæreseos obtulit, sed hi timentes publicæ conscientie audire ingesta à me noluerunt. Hinc S. Augustinus contra Maximinum: Hæc est illud Homousion, quod in concilio Nicæno adversus hæreticos Arrianos à Catholicis patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum est, quod postea in concilio Ariminensi propter novitatem in verbis minus, quam oportuit, intellectum, multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico Imperatore Constantio labefactare tentavit: sed non post longum tempus libertate fidei Catholica prevalente, posteaquam vis verbi, sicut debuit, intellecta est, Homousion illud Catholicae fidei sanitate, longe lateque defensum est. *Signonius.* Extat Synodalis epistola missa ex Parisiensi tunc celebrato concilio ad Orientales, quam Nicolaus Faber edidit. Ejus inscriptio sic se habet: Incipit Fides Catholica exposita apud Parisiam civitatem ab Episcopis Gallicanis ad Orientales Episcopos. Pro Parisiam restituendum Parisiam, ut Faber monuit. In ea epistola profitentur, se Usæ & ὁμοουσίως vocem & Orthodoxum sensum semper retenturos.

4 *Atque omnibus fere epistolis.*] Ut infra, sic hoc etiam loco restitui, episcopis pro epistolis: audaciter quidem, sed tamen vere. Quod spero omnes mihi donaturos. Sequitur enim, cæteris (post Satur-

re profitentibus, apud Ariminum gesta condemnant, & in statum pristinum Ecclesiarum fidem reformant. Resistebat 9 sanis consiliis ¹ Saturninus, Arelatensium episcopus, vir sane pessimus, & ingenio malo, pravoque. Verum etiam ¹⁰ ² præter hæresis infamiam, multis atque infandis criminibus convictus, Ecclesia ejectus est. Ita partium vires, ¹¹ ³ amisso duce, infractæ. Paternus etiam ⁴ à Petrocoris æque vecors, nec detrectans perfidiam profiteri, sacerdotio pulsus: cæteris venia data. Illud apud omnes constitit, ⁵ unius Hilarii ¹² beneficio, Gallias nostras piaculo hæresis liberatas. Cæterum ⁶ Lucifer, ⁷ tum Antiochiæ, longe diversa sententia fuit. Nam ⁸ in tantum eos qui Arimini fuerant condemnavit, ut ¹³ se

Saturninum & Paternum sacerdotio pulsos) venia data, & unius Hilarii beneficio Gallias nostras piaculo hæresis liberatas. *Giselinus.*

¹ Saturninus Arelatensium Episcopus.] De quo paulo ante.

² Præter hæresis infamiam.] Commendatur constantia & sincera fides Ecclesiæ Gallicanæ, cum in tanto numero Episcoporum tam pauci sint reperti qui ad hæserint Arianis, reliquis omnibus sequentibus Sanctum Hilarium. *Baronius.*

³ Amisso duce infractæ.] Joh. Jacobus Grynxus auctor vitæ B. Hilarii, Basileæ evulgatæ, corrigendum putat *fracta*. quod sane ille non putaret, si paulo post de Fœgadio legisset. Paulatim & ipse *infractior*. Quid, quod Cicero aliter loqui nunquam solet? *Giselinus.*

⁴ A Petrocoris.] Petrocorii, Aquitanix populi, in provincia Burdegalensi. Sunt autem Marliano Petragorii, Gal. *Perigrux*. Drusus. Petrocoritana Ecclesia fuit in Aquitania secunda. *Sigon.*

⁵ Unius Hilarii beneficio Gallias nostras piaculo hæresis liberatas.] Hiero. Gallia per Hilarium Arriane perfidia dolum damnat. Ruffinus I. 30. 31. de Hilario & Eusebio: Ita duo isti viri, velut magna quadam mundi lumina, Illyricum,

Italiam, Galliasque suo splendore radiarunt, ut omnes etiam de abditis angulis & abstrusis, hæreticorum tenebræ fugarentur. Qui tamen alias obtrectatur Hilarium, fingens eum post Ariminense concilium, ab Episcopis excommunicatum. Quam fabulam Hieronym. Apol. lib. II. confutat. Vide & *Socratem* II. 8. *Sozomen.* v. 12. *Niceph.* x. 17.

⁶ Lucifer.] Episcopus Calaritanus in Sardinia, de quo supra. Ab hoc Luciferiani, contra quos Hieronymus Dialogum scripsit. Extat inter epistolas ejus. De hoc schismate *Socrates* XI. 7. *Sozomen.* v. 11. *Niceph.* x. 17. Fuit homo vehementissimi ingenii, quod ex scriptis ejus apparet; & qui in Constantium acerrime invecus est.

⁷ Tum Antiochiæ.] Relegatus enim in Palæstinam, Antiochiæ Paulinum Episcopum designavit. Unde lis ei aliqua cum Eusebio Vercellensi. *Socrates* & alii.

⁸ In tantum eos qui Arimini fuerant condemnavit, ut se etiam ab eorum communione secreverit, qui.] Hæc vera causa schismatis Luciferiani. Nam quod *Socrates*, *Sozomenus*, *Rufinus*, eam rejiciunt in dissidium ejus cum Eusebio ob Paulini electionem, falsum est, ut *Baronius* ostendit. Vide *Sozom.* v. 12. *Ruffin.* I. 32. *Socrat.* I II. 7. Incidit autem in dissidium

se etiam ab eorum communione se creverit, qui eos sub satis-
 14 factione vel pœnitentia recepissent. Id ¹ recte, an perpe-
 ram constituerit, dicere non ausim. ² Paulinus & Rhodanius
 in Phrygia defuncti. ³ Hilarius sexto anno, postquam redie-
 rat, in patria obiit.

LXI. Se.

disidium cum Eusebio, quod auctor
 ejus decreti esse videretur, quo Episco-
 pis lapsis communicatio Catholica res-
 tituebatur. Hieronymus: *Lucifer cum*
Georgio Episcopo Hispaniarum, & Philo-
ne Lybia, nunquam se Ariana miscuit
pravitati. Hoc non sic accipiendum, ac
si duntaxat hi immunes fuerint ab A-
riana hæresi: sed quod abstinerint à
communicatione Episcoporum illorum
qui cum Arianis pœnitentibus commu-
nicaverant. Baronius. Circa lapsos di-
sciplina fuit admodum severa & prorsus
admiranda. Nam in admittendis
lapsis ad sacram Communionem quin-
que gradus observati, sive, ut loquuntur
scriptores Ecclesiastici, τὸς αὐτοῦ τὸ
πρῶτος ἐπιπέλων ἀνύεος, quatuor loca
pœnæ obiri præcepit, antequam perve-
nirent ad ipsam communionem. Primus
locus erat quem vocarunt ἐκκλησίαν,
quasi præsetium, ubi in primo aditu Ec-
clesie, separati non solum à fidelibus,
sed etiam Catechumenis, aliquot and-
nos. Tres ut plurimum manebant pœ-
nitentes in squallore & pœdore, omni-
bus fidelibus legationes deprecationis injun-
gentes, ut loquitur Tertull. libro de
Pœnit. Proximus locus erat ἀκρόασις,
ubi plerumque aliis tribus annis admit-
tebantur tantum ut audirent verbum
Dei, quando legebatur in Ecclesia. His
fas non erat precibus interesse. Tertius
gradus erat ὑπὸ πτωσίς, cum ad preces
quoque admittebantur, & ut Catechu-
meni erant. Cæteri duo erant, σὺν τῷ
& μετέξῃς, initiatio & participatio. Ca-
saubon.

I Recte, an perperam constituerit, dicere
 non ausim.] Imo perperam, Sulpici. Ex-
 candescit in Johannem Arcam, Sar-
 dum, quod Lucifero huic locum inter

Sanctos Insulæ Sardinie dederit, Baro-
 nius appendice ad Tomum IV. Annal.
 Hieronymus ejus factum, quantum po-
 test, exequat. Unum est, inquit, quod
 etiam in presenti constanter loquar, vir-
 bis cum à nobis dissentire, non rebus: si-
 quidem eos recipiat, qui ab Arrianis ba-
 ptisma consecuti sunt. Advers. Lucifer.
 Qui ejus in schismate perseverantiam
 lamentabiliter deslet, de Scriptor. Ecclis.
 in Lucifero.

2 Paulinus & Rhodanius.] De S. Pau-
 lino sic Beda: Prid. Kalend. Septembris
 Treveris celebratur natalis S. Paulini epi-
 scopi, & confessoris, qui à Constantio Im-
 peratore ob Catholicam fidem relegatus
 exilio, & usque ad mortem extra Christia-
 num nomen mutando exilia fatigatus, ad
 ultimum apud Phrygiam defunctus, beata
 passionis coronam à Domino percepit. O-
 misit Dionysium, de quo sic Ulfardus:
 Dionysius episcopus Mediolanensis, &
 Confessor, apud Cappadociam pro fide Ca-
 tholica damnatus exilio, ibidem quievit.
 Sigonius.

3 Hilarius sexto anno, postquam redie-
 rat, in patria obiit.] Quarto Valentis &
 Valentianiani anno, ut Gregor. Turonen-
 sis scriptum reliquit lib. I. histor. quod
 ita demum verum videri potest, si duos
 annos, aut saltem sesquiannum, in ec-
 clesiis toto orbe obeundis ac restauran-
 dis consumpsit. Gifelin. Idem S. Hie-
 ronymus in Chronico: Mortuus est Pi-
 ctavius, Valentiano & Valente regnan-
 tibus, nempe anno cccclxvi. De eo sic
 Beda: Pictavis Idibus Januarii natalis
 colitur S. Hilarii, episcopi & confessoris,
 qui ob Catholicam fidem quadriennio apud
 Phrygiam relegatus, inter alias virtutes
 fertur, quod mortuum suscitaverit. Sigon-
 ius
 Insigne mendacium est, quod Lauren-
 tius

LXI. Sequuntur tempora ætatis nostræ gravia & periculosa, quibus, non usitato malo, pollutæ Ecclesiæ, & perturbata omnia. Namque tum primum ¹ infamis illa Gnosticorum hæresis intra Hispanias deprehensa, superstitio exitiabilis, ² arcanis occultata secretis. * Origo istius mali ³ oriens

tius Surius scribit, B. Hilarii ossa à Calvinistis anno cIdo lxxxi. fuisse combusta. Addit Bellarminus libro de Reliquiis: *Corpus Hilarii fuisse effusum & in profluentem projectum.* Quæ æque vera sunt, ac alterum illud Surii mendacium, cadaver Francisci II. Regis Galliarum ab iisdem fuisse crematum Aureliis, quod hodieque in Dionysiano majorum sepulchro jacet reconditum. Sculet.

1 *Infamis illa Gnosticorum hæresis.* Quæ exploratis hæresibus constata. Augustin. de hæres. cap. lxx. Priscillianistæ, quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticorum & Manicheorum dogmata permixta scelerantur: quamvis & ex aliis hæresibus in eas sordes, tanquam in sentinam quandam, horribili confusione, confluerint. Leo Epist. xciii. ad Turibium: *Manichei & Priscillianistæ inter se mutuo federe sunt connexi, ut solis nominibus discernantur.* Unde & Isidorus de viris Illustribus, Marcum Manis discipulum vocat, non quod Manis tempore vixerit, sed quod ejus doctrinam amplecteretur. Hieronymus in cap. xlii. Jes. eos Basilidis, Balsami, Thesauri, Barbelonis quoque & Leusibote portentosa nomina suscepisse dicit. Eorum dogmata recensent, Epiphanius, Augustinus, Orosius in Epistola ad Augustinum. Hieronymus adversus Pelagianos ad Ctesiphontem. Leo epist. xciii. ad Turibium, & alii. Horrenda eorum impietas fuit, & detestabilis immanisque libido. Comedebant immaturos foetus aliaque spurca, dicentes: *Hoc esse corpus & sanguinem Christi edere.* Negarunt resurrectionem carnis. Alia vide apud Epiphanius Hæresi xxvi. Hinc illa gentiliū in omnes Christianos

horribiles calumniæ. Nam abominanda illa καθάρματα sub Christianorum nomine censcebantur. Inclant. iv. 30. Irenæus i. 20. 27. Euseb. ii. Hist. Eccl. 13. 111. 29. Unde Christianis objecerunt ἀνθρώπων σαρκὰν βροτῶν καὶ ἀναιδέως μίξαις, Cœnas Thyestæas. Justin. Martyr Apolog. ad Antonin. Orig. vi. contra Celsum. Infanticidium. Tertul. Apol. Justin. Apoll. ii. Athanas. Apol. Theophil. ii. ad Autolyceum. Minucius Felix in Octavio. Huc accedebat illud Christi: ἐὰν μὴ φάγητε τὸ σῶμα ἔγώ καὶ τὸ αἷμα, καὶ πίετε τὸ αἷμα, quo & gentiles & Gnostici abusi sunt. Horn.

2 *Arcanis occultata secretis.* Ut se occultarent Gnostici, in speluncis & latibulis montium habitare consueverant. Unde in Cæsar-augustana Synodo decretum: *Ne habitent in latibulis cubiculorum ac montium, qui in suspicionibus perseverant: sed exemplum ac præceptum custodiant sacerdotum: & ad alienas villas agendorum conventuum causa ne conveniant.* Iidem ut laterent, convenientes ad Ecclesiam Catholicam, sic accipiebant eucharistiam, ut eam non comederent. Synodus Cæsar-augustana: *Eucharistia gratiam si probatur quis acceptam non consumsisse in Ecclesia, anathema sit in perpetuum.* Unde & propter occultandas contaminationes & turpitudines suas, habebant in dogmatibus suis hæc verba: *Jura, perjura, secretum prodere noli.* Augustin. de Hæresib. cap. lxx. Habebant autem μυστήρια quædam, in quibus summam ἐπιπέλας suæ collocabant. Quæ fuerunt horrenda illa secretarum libidinum monstra, cædes infantium, & alia: de quibus graviter Eusebius in Simone Mago: τὰ δὲ τῶν

oriens ab Ægyptiis. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud
4 facile est differere. Primus eam, ¹ intra Hispanias, *Marcus*
5 intulit, Ægypto profectus, ² Memphis ortus. Hujus audi-
tores fuere, ³ *Agape* quædam non ignobilis mulier, & ⁴ rhe-
tor

των αὐτοῖς δ' ἀπὸ τῆς ἰσχυροῦς, ὡς φασὶ τὸ
πρῶτον ἐπιπέσειν, ὡς ἀπαλαγήσει, καὶ
καὶ πάλιν παρ' αὐτοῖς λόγιον ἐξήρατον
ἡμετέρας ὡς ἀληθῶς καὶ φησὶν ἐκείσεως καὶ
μαρτίας ἐμ-
πλεῖα τυχεῖν τοιαῦτα ὄντα, ὡς μὴ
μόνον μὴ διωκτοῖς εἶναι ἀποδοθῆναι
γραφῆν, ἀλλ' ἐδὲ χεῖρα ἐν αὐτῷ μέ-
νον δι' ὑπερολλῶν αἰχμαρρίας τε καὶ
αἰρήσεως, ἀνδράσι τῶν φησὶ λα-
ληθῆναι. II. Hist. 12.

* *Origo istius mali, oriens ab Ægyptiis fuit. Sed quibus ibi initiis coaluerit, haud facile est differere.*] Simon Magus omnium hæreticorum πατὴρ καὶ δημιουργός, fundamenta Gnosticorum proposuit. *Eusebius* II. Hist. 12. *Epiphanius* hæresi XXI. Eum secuti sunt Menandriani, Saturniliani, Basilidiani, Nicolaitæ, qui omnes tandem in unam Gnosticorum hæresin coaluerunt, receptis etiam in Societatem Manichæis. Quoniam vero magnam partem in Ægypto latuerunt, hinc Sulpicius dicit originem hujus mali ab Ægyptiis fuisse. *Horn.* Multo fufius, ac multo clarius, quam quisquam alius, acta hujus hæresis narrat Sulpicius. Quare multa habet singularia, maxime memorabilia. *Sironius.*

I *Intra Hispanias Marcus intulit, Ægypto profectus.*] *Epiphanius* cum in Ægypto juvenis esset, impexit in ejusmodi latentes ibi Gnosticos, parumque abfuit quin & ipse blanditiis illius sectæ foeminarum fuerit irretitus. Eos latitantes circiter LXXX. Episcopis indicavit, à quibus Ægypto expulsi sunt. *Hæresi* XXVI. Hos in Hispaniam venisse, ex Severo colligimus. Certe conveniunt tempora, nempe *Epiphanius* juvenis cum Marco ex Ægypto veniente. *Baronius* ad A. CCCLXXXI. Marcum autem primo in Gallias, deinde in Hispa-

niam navigasse, *Hieronimus* in Isa. cap. XLIV. tradit. Verba ejus sunt: *Gnostici per Marcum Ægyptium Galliarum primum circa Rhodanum, deinde Hispaniarum mobiles foeminas decerpserunt. Legendum putarim deceperunt.* *Isidorus* de viris Illutribus: *Idatius Hispaniarum Episcopus, cognomento & eloquio clarus, scripsit quendam librum sub Apologetici speciei in quo detestanda Priscilliani dogmata, & maleficiorum ejus artes, libidinumque ejus probra demonstrat; ostendens Marcum quendam Memphiticum Magiæ scientissimum, Nianis & Priscilliani magistrum.*

2 *Memphis ortus.*] *Galestin.* Memphis Ægypti antiquissima regia & metropolis. Unde *Memphitica reges*, pro Ægypto. *Dialogo* I. In sacris libris dicitur 𐤀𐤓𐤏, *Esa.* XI. 13. *Jer.* II. 16. & 𐤀𐤓𐤏 alibi, in Targum 𐤀𐤓𐤏. Arabice *Minph.* *Abulfeda.* Hodie Cauri amplissimo ambitu concluditur, & nihil ejus, præter nomen, restat. *Postell. Ortel.*

3 *Agape quædam non ignobilis mulier.*] *Hieron.* de *Agape* hac quæ seduxit *Helpidium*: *Mulier virum, caeca cacum duxit in foream, successoremque sui Priscillianum habuit.* *Adv. Pelag.* ad *Ctesiphontem.* Notant id antiqui, mulierculas, imprimis nobiles, in detestabilem Gnosticorum Hæresin consensisse. De quo paulo post. Vidimus his proximis annis tristitia Gnosticorum talium, apud Anglos exempla. Quis non Schismaticorum execrabiles furores execretur? Notum est *Hutchinsoniæ* in *Nova Anglia* tragicum exemplum. Quis enumeret eos, qui simili infania, hodie in veteri Anglia laborant?

4 *Rhetor Helpidius.*] *Hieron.* ad *Ctesiphontem* contra *Pelag.* *Agape* foemina seduxit *Helpidium.* Hujus filius non est ille cujus meminit *Fl. Lucius Dexter* in *Chronico*, ad A. CCCLXXXV. *Bivarini.*

tor Helpidius. Ab his ¹ Priscillianus ² est institutus, familia ⁶ nobilis, prædives opibus, ³ acer, inquires, facundus, multa lectione eruditus, differendi ac disputandi promptissimus. Fœlix profecto, si non pravo studio corrupisset optimum ⁷ ingenium; prorsus multa in eo animi & corporis bona cernerer. Vigilare multum, famem ac sitim ferre poterat, habendi minime cupidus, utendi parcissimus. Sed idem ⁹ vanissimus, & plus justo inflatior profanarum rerum scientia: quin & ⁴ magicas artes ab adolescentia eum exercuisse creditum est. Is ubi ⁵ doctrinam exitiabilem aggressus est, ¹⁰ multos nobilium, pluresque populares, auctoritate persuadendi, & arte blandiendi, allicuit in societatem. Ad hoc ¹¹ mulieres novarum rerum cupidæ, fluxa fide, & ad omnia curioso

¹ Priscillianus.] Hic nomen Priscillianistis dedit. Qui non confundendi cum Priscillianis, quos alio nomine Quintilianos sive Pepuzianos vocarunt, & Ἀποκρυφιστας. His enim nomen dedit Quintilla sive Priscilla quædam: fueruntque iidem cum Phrygiis. Tradidere, Quintilliam aut Priscilliam, in Pepuza dormivisse, & Christum ad ipsam venisse, ipsique revelasse, Pepuzam (qui locus est in superiore Phrygia) esse cœlestem illam Jerusalem, & civitatem de qua Prophetæ vaticinati sint. Laudabant Evam, quod lapsus & salutis causa fuisset. Vide Epiphanium hæresi xlix.

² Est institutus.] Prosper in Chronico: Anno Christi cccclix. Priscillianus de Gallæcia ex Manichæorum & Gnosticozorum dogmate hæresim nominis sui condidit. S. Augustinus: Priscillianista quos in Hispania Priscillianus instituit, maxime Gnosticozorum & Manichæozorum dogmata permixta scelerant. Quamvis & ex aliis hæresibus in eas sordes, tanquam in sentinam quandam horribili confusione confluerunt. Sigon.

³ Acer, inquires, facundus.] Fl. Lucius Dexter in Chronico ad A. cccclxxxiv. Priscillianus hæreticus, præceps, difficultatum patiens, versatilis ingenii, versutus

& eloquens, multum insanit. Expressit naturam Priscillianiani ex Catilina Sallustii, cujus frequens imitator. Horn.

⁴ Magicas artes ab adolescentia eum exercuisse creditum est.] Nihil mirum cum etiam Marcus, qui hanc hæresin primus in Hispanias intulit, artis magicæ scientissimus fuerit. Drusius. Hieron. adv. Pelag. ad Ctesiph. Priscillianus Zoroastris Magi studiosissimus, & ex Mago Episcopus, cui juncta Gallia non gente sed nomine Germana, huc illucque currentem alterius & vicinæ hæresis reliquit hæredem.

⁵ Doctrinam exitiabilem aggressus est.] Hieronymus adversus Pelagianos: Priscillianiani in Hispania pars Manichæi de turpitudine, cujus te discipuli diligunt plurimum, verbum perfectionis, & scientiæ sibi temere vindicantes, soli cum solis clauduntur mulierculis, & illud eis intercoitum, amplexusque decantant:

Tum pater omnipotens sæcundis imbribus ether

Conjugis in gremium lætæ descendit, & omnes

Magnus alit, magno commistus corpore sætus. Sigonius.

⁶ Mulieres novarum rerum cupidæ.] Hoc jam in Simone Mago annotat Eusebius: ἡ δὲ δὲ μουσεραταιτη αἰρεσις, τῆς ἀθλήτους καὶ παντοίων ὡς ἀληθῶς κακῶν

12 curioso ingenio, catervatim ad eum confluebant. Quippe humilitatis speciem ore & habitu prætendens, honorem sui & reverentiam, cunctis injecerat.

1 LXII. Jamque paulatim perfidiæ istius tabes, pleraque Hispaniæ pervaserat: quin & nonnulli Episcoporum depravati, inter quos *Instantius* & *Salvianus*, Priscillianum non solum confessione, sed sub quadam etiam conjuratione suscepserant. Quo ¹ *Adyginus* episcopus Cordubensis, ex vicino agens, comperto, ² ad *Idatium* emeritæ ætatis sacerdotem ³ refert. Is vero sine modo, & ultra quam oportuit, Instantium sociosque ejus laceffens, facem quandam nascenti incendio subdidit: ut exasperaverit malos potius, quam com-
4 presserit. Igitur ³ post multa inter eos, & digna memoratu certamina, ⁴ apud Cæsar-augustam Synodus congregatur:

cui

σε Capodύπιος γυναιξί ηγ'απαιζόν-
ταν. II. Hist. 12. Hieron. in Esaiam
XLIV. Hispaniarum & Lusitanie deceptæ
sunt muliercula onerata peccatis, quæ
ducuntur desideriis variis.

1 *Adyginus episcopus Cordubensis.*] In-
fra Igitur vocatur: sed legendum utro-
bique *Hyginus*. Hic Hofio in Episcopatu
successit. *Drus.*

2 *Ad Idatium emeritæ ætatis sacerdotem refert.*] Assentior iis qui legunt, *Emerita civitatis*. Augusta Emerita civitas Lusitanie, quæ Ptolemæo ἐπιερα-
τα, ab Augusti militibus emeritis sic appellata creditur. *Drusus*. Tum vero Emerita metropolis habebat dignitatem, quæ post à Calisto 11. Pont. Compostellam traducta est. Potest etiam legi, Quo *Hyginus* comperto, omnino enim Hygini, non Adhygini nomen est retinendum. Pro Idacio vero S. Hieronymus habet *Hylatium*, in libro de scriptoribus ecclesiasticis. *Sigon.* Sacerdotem autem, non more suo, Episcopum vocat.

3 *Post multa inter eos, & digna memoratu certamina.*] Crebre, ut videtur, A. CCCLXXXIV. contra Priscillianistas synodi habitæ. Fl. Luc. Dexter in Chro-

nico, A. CCCLXXXIV. Emeritæ Augustæ in Hispania Episcopus Metropolitanus Pontifex Lusitanie, contra Priscillianum concilium contrahit.

4 *Apud Cæsar-augustam synodus congregatur.*] Extant fragmenta quædam ejus concilii, in nominibus Episcoporum enormiter depravati, atque errore collectoris rejecti ad tempora Hormisdæ Papæ, cum sub Damaso collocandum fuisset. Id exhibet & emendat Baronius ad A. CCCLXXXI. Cæsar-augusta alterum Concilium contrahitur; præfuit Phœgadium Episcopus interfueruntque Episcopi Burdegalensis, Tolosanus, Helonenfis, Idatius Metropolitanus Bracarenfis, Adentius Metropolitanus Toletanus, Ethernus Episcopus Osinensis, Cartherius Uxamensis, Lupus Telenfis, Valerius Cæsar-augustanus & alii, in quibus Emilia Barcinonensis, & etiam ex Gallis S. Martini Turonensis. Fl. Luc. Dexter. Hoc est illud Cæsar-augustanum concilium, cujus octo Canones extant in Tomo conciliorum Hispaniæ. Garfias de Loayza falso existimat, aliud esse omnino ab illo Cæsar-augustano, in quo Priscillianistæ damnati. Nam unum fuit, ut ex nominibus, Episcoporum patet: sive id anno

cui tum etiam Aquitani Episcopi interfuere. Verum hære-
tici committere se iudicio non ausi, in absentes tum lata
sententia, damnatique ¹ *Instantius & Salvianus* Episcopus, ⁵
Helpidius & Priscillianus laici. Additum etiam, ut ² *si quis dam-*
natos in communionem recepisset, sciret in se eandem sententiam
promendam. Atque ³ id Ithacio Sossubensi episcopo negocium ⁷
datum ut decretum Episcoporum in omnium notitiam deferret, ma-
ximeque ⁴ *Iginum extra communionem faceret*: qui primus om-
nium

anno 380. quod Acta volunt, vel 384.
quod Dexter vult, celebratum sit. Quod
autem damnatio Priscilliani ibi non ex-
tat, id vel dolo Priscillianistarum fa-
ctum, vel quia paulo post in Toletano
1. Concilio prolixè repetitur. *Bivarius.*
Quantum ex Sulpicio colligi potest,
concilium illud Cæsar-augustanum non
anno ccc lxxxiv. sed quadriennio
ante, ccc lxxx. vel anno post habi-
tum est. Ergo vel fallitur Dexter, vel
aliud concilium innuit, quam de quo
Sulpicius loquitur. Tum & illud mi-
rum, quod dicit Martinum Turonen-
sem interfuisse. De quo nihil Sulpicius,
quanquam Aquitaniæ Episcoporum me-
minerit. *Horn.*

1 *Instantius & Salvianus Episcopus.*]
Lego, *Episcopi.* Nam Instantius etiam
Episcopus fuit, ut ex sequentibus patet.
Druf.

2 *Si quis damnatos in communionem re-*
cepisset.] Hæc verba dubitare nos non si-
nunt, fragmenta Cæsar-augustani con-
cili, esse ejusdem cujus hoc loco Seve-
rus meminit. Nam ibi Canon. v. est:
Item lectum est: ut hi qui per disciplinam
aut sententiam Episcopi ab Ecclesia
fuerint separati, ab aliis Episcopis non
sint recipiendi. Quod si scientes Episco-
pi fecerint, non habeant communio-
nem. Ab universis Episcopis dictum
est: *Qui hoc commiserit, Episcoporum non*
habeat communionem. Sed & ex dogmati-
bus atque corruptelis Priscilliani, quæ
sancitis contrariis legibus idem conci-
lium conatum est convellere, plane in-
telliges, hoc illud idem esse concilium

Cæsar-augustanum, cujus Severus me-
minit. Cum enim Priscillianus pluri-
mas nobiles fœminas seduxisset, con-
cilium sancivit: *Ut mulieres omnes Eccle-*
siæ Catholicæ fideles à vivorum alienorum
lectione & cœtibus separentur. Quod iidem
jejunarent die Dominico & abominan-
da in clandestinis conventibus patra-
rent, statutum: *Ne quis jejunet die Do-*
minico. Ne habitent in latibulis cubiculo-
rum ac montium. Sumentes Eucharistiam
eam non comedebant. Contra hoc Sy-
nodus: *Eucharistiæ gratiam, si quis pro-*
batur acceptam non consumpsisse in Ecclesia,
anathema sit in perpetuum. *Baron.*

3 *Id Ithacio Sossubensi episcopo negotium*
datum.] Non solum decreta faciunt, ut
damnent hæreticos, sed executionem et-
iam mandant uni ex episcopis Ithacio
Sossubensi. Quæ autem civitas sit Sossu-
ba, nondum reperi. Auspicor, ne Os-
sonobensi scribendum sit. Nam Osso-
ba fuit civitas Lusitaniæ, & Vincentius
episcopus Osso-nobensis interfuit Con-
cilio Eliberitano. Ni quis malit Oxo-
mensi. Nam Uxama Plinio & Ptolemæo
in Hispania celebratur, & in conciliis
legitur. Episcopus Oxomensis, vulgo
Olma. Isidorus vocat Ithacium Hispa-
niarum Episcopum. *Sigonius.*

4 *Iginum extra communionem faceret.*]
Lege Higinum. Paulo ante: *Adiginus*
Episcopus Cordubensis. Hic primus erro-
res Priscilliani detexit; ipse tamen pau-
lo post in eandem hæresim lapsus, se-
melque & iterum relapsus est, sed tan-
dem à Maximo Imp. exilio damnatus.
Doluit ejus senectam S. Ambrosius ad

mnium infectari palam hæreticos cœpisset, postea turpiter depravatus, in communionem eos recepisset.

- 1 LXIII. Interim *Instantius* & *Salvianus*, damnati iudicio sacerdotum, *Priscillianum* etiam ¹ laicum, sed principem malorum omnium, una secum Cæsaraugustana Synodo notatum, ad confirmandas vires suas, ² Episcopum in Labineni oppido constituunt: rati nimirum, si hominem acrem & callidum sacerdotali auctoritate armassent, tutiores fore ² sese. Tum vero *Idacius* atque *Ithacius* acrius instare, arbitantes posse inter initia malum comprimi: sed parum sanis consiliis, ³ seculares iudices adeunt, ut eorum decretis atque

EXECU-

Valentinianum scribens: *Hoc solo dolore percitus, quod Higinium Episcopum senem in exilium duci comperi, cui jam non nisi extremus superesset spiritus.* Fl. Lucius Dexter cccxxxiv. *Higinus Episcopus Cordubensis tactus hæresi Priscillianorum, quam ante detestatus fuerat, iussu Maximi ex Hispania vinculus Tre viros adducitur, postea vero criminis convictus, in exilium mittitur ad Leronem insulam Gallie.* Hæc insula tum serpentibus plena erat: postmodum ab iis, Honorati Arelantenis virtute, liberata. Alio nomine Lerinum dicitur, vulgo S. Honorato, Lirinensi monasterio insignis. *Bivarius.*

1 *Laicum.*] Ex male intellecto loco Apostoli 2. Pet. 2. nata fuit jam tum illo ævo distinctio Ecclesiæ membrorum in laicos & clericos. Quod vero Priscillianus ex laico ad Episcopatum promotus fuit, id exprobrando, non laudando, commemorat Sulpicius. Neque enim id fieri solebat, nisi rarissime & in casu extreme necessitatis. Siricius Episcopus Romanus bis id in Ecclesia usurpatum dicit, propter hæreticos. Intellegit autem Hilarium & Ambrosium qui se potissimum in Occidente ingruenti Arianiæmo opposuerunt. Unde electio Ambrosii ab omnibus approbata fuit, teste ipso ad Vercell. ep. lxxxii. ubi ait: *Ordinationem eam Occidentales Episcopi iudicio, Orientales etiam exemplo*

probarunt. Inepte Baronius addit, cum his verbis innuere, quod minus ritè actum videbatur, id iudicio sedis Apostolicæ publico decreto esse firmatum. Nullæ enim Romani Episcopi in Mediolanensi Ecclesia partes fuerunt, nulla auctoritas, ut constat.

2 *Episcopum in Labineni oppido constituunt.*] Quæsi quod sit Labineni oppidum in Hispania, nec reperi. Quare Abilensi legendum putavi. Est enim Abila, seu Abula nota & veteribus, & presentibus temporibus in Hispania. Confirmavit meam opinionem S. Hieronymus, qui in libro de scripturis Ecclesiasticis Priscillianum Abilæ episcopum vocat. *Sigon.* Ita & locum hunc Sulpicii Baronius in Annalibus corrigi. Patria ei Gallæcia. Colligo ex his verbis Chronici, *Priscillianus episcopus de Gallæcia*, ut dicat, Priscillianus de Gallæcia, non Episcopus de Gallæcia. Nam Abila certe in Gallæcia non est. *Drus.*

3 *Seculares iudices adeunt.*] Ut autem hæretici Prisciliano episcopo constituto se muniverunt, sic Catholicorum principes ad præsidium secularium iudicum contra eos confugerunt, atque à Gratiano tum Imperatore in Gallis agente rescriptum elicerunt, ut omnes hæretici ecclesiis, urbibus, ac terris omnibus pellerentur. Factum est hoc anno cccclxxx. *Sigon.*

1 *Idacius*

executionibus hæretici urbibus pellerentur. Igitur post multa & 3
 fœda, ¹ Idacio supplicante, elicitur à Gratiano tum Impe-
 ratore rescriptum, quo universi hæretici excedere non Ec-
 clesiis tantum aut urbibus, sed extra omnes terras propelli
 jubebantur. Quo comperto, Gnostici diffisi rebus suis, non 4
 ausi iudicio certare, sponte cessere, qui Episcopi videban-
 tur: cæteros metus dispersit. At tum Instantius, Salvianus & 5
 Priscillianus Romam profecti, ² ut apud Damasum, urbis ea tem-
 pestate Episcopum, ³ objecta purgarent. Sed iter eis præter 6
 interiorem Aquitaniam fuit: ubi tum ab imperitis magnifi-
 ce suscepti, sparsere perfidiæ semina: maximeque ⁴ Elusa-
 nam plebem, sane tum bonam & religioni studentem, pra-
 vis prædicationibus pervertere. ⁵ A Burdigala per Delphi- 7
 num

¹ Idacio supplicante.] Qui non apud
 Iudices tantum, sed scriptis quoque edi-
 tis Priscillianistas exagitavit, sicut testa-
 tur Isidorus de viris Illustribus: *Idacius*
Hispanus Episcopus, cognomento & eloquio
clarus, scripsit quendam librum sub Apo-
logetici specie, in quo detestanda Priscillia-
norum dogmata & maleficiorum ejus artes
libidinunque ejus probra demonstrat, osten-
dens Marcum quendam Memphisiticum,
magica artis scientissimum, discipulum
fuisse Manis & Priscilliani magistrum.
 Dicit Marcum Manis fuisse discipulum.
 non quod Manetis tempore vixerit, sed
 quia Manichæorum hæresin amplexus
 est. Unde quoque Maximus Imp. Pri-
 scillianistas Manichæos vocavit. Con-
 sentit Augustinus de hæresibus cap. 70.
 ubi dicit *Priscillianum Gnosticorum &*
Manichæorum dogmata permiscuisse. Et
 S. Leo Epistola 93. dicit ita Manichæos
 & Priscillianistas inter se mutuo fœdere
 esse connexos, ut solis fuerint nomini-
 bus discreti.

² Ut apud Damasum, urbis ea tempe-
 state Episcopum.] Observandus veterum
 de Romano Pontifice loquendi mos.
 Semper eum vocant Romæ, nunquam
 universalis Ecclesiæ Episcopum. Sic
 concilium Nicænum: *Τῶ τ' Ὁμῆς,*
 vel *Ὁ τῆ Ὁμῆς ἐπισκόπου.* Sic Euse-

bius, Hieronymus, Prosper, Augusti-
 nus & alii. Ex quo patet eos Romanam
 Ecclesiam pro particulari tantum, non
 universali, agnovisse. *M. Anton. de Do-*
minis.

³ Objecta purgarent.] Quoniam Ro-
 manus Episcopus Imperatoris fultus
 erat potentia, hinc frequenter ad eum
 confugerunt oppressi, non tanquam ad
 summum iudicem, sed tanquam ad il-
 lum qui magnæ authoritatis in Ecclesia
 esset, & curam universalem totius Ec-
 clesiæ imprimis, non solus tamen, susti-
 neret. Ex quibus appellationibus haud-
 quaquam sequitur Monarchia Papæ, qua-
 lem sibi jam arrogat. *M. Anton. de Do-*
minis, Salmasius. Forbessius.

⁴ Elusanam plebem.] Elusates Galliæ
 populos nominavit quoque Plinius. Ni-
 hil mutandum. Eluso opidum in finibus
 Nitiobrigum, qua amni Draguto à Pe-
 trocoriis dividuntur. Vulgo Lausum.
Drus.

⁵ A Burdigala per Delphinum repulsi.]
 Martyrol. Roman. ad xxiv. Decemb.
Burdegala Sancti Delphini Episcopi, qui
Theodosii tempore claruit Sanctitate. Ad
 eum extant multæ Epistolæ Paulini No-
 lanii. Eiusdem mentio fit in fragmentis
 Cæsar-augustiani Concilii, & apud Am-
 brof. Epist. xv.

num repulsi, tamen in agro Euchrociæ aliquantisper morati, infecere nonnullos suis erroribus. Inde iter cœptum ingressi, turpi sane pudibundoque comitatu, cum uxoribus atque alienis etiam fœminis in quibus erat ¹ Euchrocia, ac filia ejus Procula: de qua fuit in sermone hominum, Priscilliani stupro gravidam, partum sibi graminibus abegisse. Hi ubi Romam pervenere, Damaso se purgare cupientes, ne ¹⁰ in conspectum quidem ejus admissi sunt. ² Regressi Mediolanum, æque adversantem sibi *Ambrosium* reppererunt. Tum ¹¹vertere consilia, ut quia duobus Episcopis, ³ quorum ea tempestate summam authoritas erat, non illuserant, largiendo & ambiendo, ⁴ ab Imperatore cupita extorquerent. Ita corrupto

¹ *Euchrocia, ac filia ejus Procula.*] Euchrocia sive Euchrotia uxor erat Delphidii rhetoris, quem Ausonius recenset inter Burdegalenses professores. Idem Euchrociam cum filia Procula significat, cum ait, Delphidium alloquens,

Minus malorum munere expertus Dei,

Medio quod avi raptus es,

Errore quod non deviantis filie,

Pœnaque lapsus conjugis.

² *Regressi Mediolanum, æque adversantem sibi Ambrosium reppererunt.*] A. CCCLXXXVIII. Aliquot Episcopi Priscillianæ factionis ad Ambrosium Mediolanensem Episcopum confugiunt, qui antea vitæ & suorum errorum valde dolentes, confessione ad gremium Ecclesiæ redire satagunt. In quibus Diſtinus tunc presbyter, postea vero Episcopus Austuricensis, Symphosius Episcopus è Gallæcia, & etiam alii complures. *Dexter* in Chronico. Eadem fere *Idatius* in Chronico suo habet.

³ *Quorum ea tempestate summa authoritas erat.*] *Baronius* misere se torquet, ut authoritatem Papæ Romani *avtoritate excludat*, ab historia Priscillianorum vindicet. Nam in Concilio Tolitano & Taurinensi, Ambrosius Episcopus Mediolanensis, & Romanæ Ecclesiæ sacerdos, pari gradu locantur. Verba Concilii Taurinensis sunt cap. v. *lux.*

ta literas Venerabilis memoriae Ambrosii Episcopi, vel Romanae Ecclesiæ Sacrosanctis. Hoc telum ut evitet, omnia mandato Papæ Syrici, cujus in ejusmodi causa Mediolanenses Episcopi legati fuerint, acta esse dicit. Sed hæc conficta esse quis non videt? Imo Sulpicius noster aperte confutat, dum Damaso & Ambrosio æque summam authoritatem tribuit. Absurda enim haud dubie locutio, si Damasi vel Syrici legatus Ambrosius, dici summam utriusque authoritatem fuisse. Perinde ac si dicas Regis Galliæ & legati ejus, summam utriusque authoritatem esse. *Horn.*

⁴ *Ab Imperatore cupita extorquent. Ita corrupto Macedonis.*] Immane profecto piaculum, quo suggestionem Macedonii Gratianus princeps maxime pius, ejus quod pie sanxerat, prævaricator est factus: ex quo quidem facinore sibi necem comparavit. Nam Deus Maximum Tyrannum suscitavit, qui & Imperatori & hæreticis necem intulit. Nec intultus abiit Macedonius, ut Paulinus in vita Ambrosii docet. *Temporibus Gratiani, cum ad prætorium Macedonii tuos Magistrorum officiorum pro quodam intercedendo, Ambrosius pervexisset atque præcepto prædicti viri fores invenisset clausas, nec copiam ingrediendi adeptus esset, ait: Et tu quidem venies ad Ecclesiam, quam nec,*

corrupto Macedonio, ¹ cum Magistro officiorum, rescriptum eliciunt, quo calcatis, quæ prius decreta erant, *restitui Ecclesiis* jubebantur. Hoc freti *Instantius & Priscillianus*, ¹³ repetivere Hispanias. Nam *Salvianus* in urbe obierat: ac tum sine ullo certamine Ecclesias, quibus præfuerant, recepere. Verum ² *Trachio* ad resistendum non animus, sed ¹⁴ facultas defuit: quia hæretici, ³ corrupto Volventio proconsule, vires suas confirmaverant. Quinetiam *Ithacius*, ab his, ¹⁵ quasi perturbator Ecclesiarum reus postulatus, jussusque per atrocem executionem deduci, trepidus profugit ad Gallias: ⁴ ibi Gregorium præfectum adiit. Qui compertis quæ ¹⁶ gesta erant, rapit ad se turbarum authores jubet, ac de omnibus ad Imperatorem refert, ut hæreticis viam ambiendi præcluderet. Sed id frustra fuit: quia per libidinem & po- ¹⁷ tentiam paucorum, cuncta ibi venalia erant.

LXIV. Igitur hæretici, suis artibus, grandi pecunia ¹ Macedonio data, obtinent, ut Imperiali autoritate præfecto erepta cognitio, ⁵ Hispaniarum vicario *. Nam jam ²

pro-

nec, clausas januas inveniens, ingredi. *Quod factum est mortuo Gratiano. Confugiens etenim Macedonius ad Ecclesiam, patentibus januis aditum invenire non potuit.*

¹ *Cum Magistro officiorum.*] Legendum, tum magistro, ut Macedonius intelligatur eo tempore magister officiorum. Atque ita Instantius & Priscillianus ecclesias sine certamine receperunt. Nam Salvianus Romæ diem suum obiit. *Sigon.* Non displicet conjectura. *Druſius.*

² *Trachio.*] Sententia postulat ut reponatur Ithacio. *Sigon.*

³ *Corrupto Volventio proconsule.*] Est autem intelligendum, non omnes provincias habuisse proconsulem, sed tantum Africam, & Hispanias, quæ proconsulem, & vicarium habuerunt, cum aliæ præsidem & vicarium haberent. Gratianus autem hoc tempore, ut post apparebit, proconsulem Hispaniæ re-

movit, ac solum vicarium reliquit. Itaque in Notitia Imperii Occidentalis sola Africa proconsularis nominatur, quod etiam Salvianus scripsit, in libro de providentia Dei. Pro *Trachio* sententia postulat, ut reponatur *Idacio Sigonius.*

⁴ *Ibi Gregorium præfectum adiit.*] Prætorio. Hic postea Episcopus factus est. Fl. Luc. Dexter A. CCCLXXXVIII. *Augustali in sede Batice Iliberritana succedit Gregorius ex præfecto pratorio Gallia, jam confectæ & graviori ætatis, vir apprime pius, & egregie bonas artes doctus.* Et ad A. CCCCLXXXIII. obiit *Gregorius, Baticus, cum prius dicasset librum, de Fide, vel de Trinitate, Galia Placidia Augusta, femina lectissima.*

⁵ *Hispaniarum vicario.*] *Marcellin.* de Juliano agens lib. XXIII. Octavianum Proconsulem Africa: Venusto Vicariam commisit Hispaniæ. Lacunam hanc satis verisimili, & ad sententiam adcom-

D d 5

modato

proconsulem habere desierant: missique à Magistro officiales, qui ¹ Ithacium, tum in Treveris agentem, ad Hispanias retraherent. Quos ille callide frustratur: ac postea, per *Pritannium* Episcopum defensus, illulit. Jam rumor incesserat ² *Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse imperium,*
⁴ *ac brevi in Gallias erupturum.* Ita *Ithacius* statuit, licet rebus dubiis, novi Imperatoris adventum expectare: interim sibi
⁵ nihil agendum. Igitur ubi *Maximus* oppidum Treverorum victor ingressus est, ingerit preces, plenas in *Priscillianum*
⁶ ac socios ejus invidiæ atque criminum. Quibus permotus Imperator, datis ad præfectum Galliarum atque ad vicarium Hispaniarum literis, omnes omnino quos labe illa involve-
⁷ rat, deduci ³ ad Synodum Burdegalensem jubet. Ita deducti *Instantius* & *Priscillianus*: quorum *Instantius* prior iustus causam dicere, postquam se parum expurgabat, *indignus*
⁸ *esse episcopatu* pronuntiatus est. *Priscillianus* vero, ne ab episcopis audiretur, ⁴ ad Principem provocavit: * permillumque
 id

modato verbo inferto explevit *Galesin-*
legens: vicario deferatur. Eo itaque licebit esse contentis, dum è libris *missi-*
verius quid depromatur. *Giselin.*

¹ *Ithacium, tum in Treveris agentem.*] Hæc ante multos annos nostra fuit conjectura: quam nunc adeo non muto, ut veram omnino esse nihil ambigam. Historiæ certe veritas à me facit. nam Treveris adventum *Maximi* videtur ille expectasse, qui ibidem advenientem excepit, ubi & mox infra à *B. Martino*, ut cœptis desisteret, monitus esse narrabitur. *Filæus* etiam nostram conjecturam in translatione sua comprobat. *Galesinio* tamen verius visum est *Arvernus*, quod sine libris & historiis diversum prodentibus redarguere ac rejicere sit difficile. Vulgata scriptura erat: *Ithacium* tum in ære veris agentem. *Giselinus.*

² *Clementem Maximum intra Britannias sumpsisse Imperium.*] Anno ccc-
 lxxxiii. *Clemens* *Maximus* militum præfectus *Gratiani* Imp. in Britannia

militari favore Imperator adversus *Gratianum* ipsum appellatus, tantas mox opes adeptus est, ut ex Britannia in Galliam penetrarit, ac *Gratianum* Treveris fugientem persecutus, ipsum apud *Lugdunum* occiderit, & Gallias, Hispaniasque sibi adjunxerit. *Ithacius* ergo ubi audivit, *Maximum* in Galliam erupturum, licet dubia victoria proponebatur, tamen adventum ejus expectare, atque interim nihil agere statuit. *Sigenius.*

³ *Ad Synodum Burdegalensem.*] *At-*
Pontanus *Burdigalensis* in *Chronographia* sua hanc Synodum refert ad annum Christi 413. quæ si à *Maximo* coacta est, qui anno Christi 388. periit, non pluribus ille quam 24. annis nos aut se potius fallit. *Giselin.* Ea habita A. ccc-
 lxxxv. *Arcadio* & *Bautone* *Coss. Prosper.* Interfuit ei *Martinus* *Turonensis.* Vide *Dial.* III. 15.

⁴ *Ad Principem provocavit.*] *Maxi-*
mus *Tyrannus.* *Prosper* in *Chronico: Priscillianus* in *Synodo Burdegalensi* se dam-
 nandum

id nostrorum inconstantia, quia aut sententiam in refragantem ferre debuerant, aut sibi ipsi suspecti habebantur, aliis Episcopis audientiam reservare, non causam Imperatori de tam manifestis criminibus permittere. Ita omnes, quos causa involverat, ad regem deducti. Secuti etiam accusatores, ⁹ Idacius & Ithacius episcopi: quorum studium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, ¹⁰ si non studio vincendi, plus quam oportuit, certassent. Ac mea quidem ¹¹ sententia est, ³ mihi tam reos quam accusatores displicere.

Certe

nandum intelligens, ad Imperatorem Maximum provocavit.

* *Permissumque id nostrorum inconstantia.] Reprehendit factum Episcoporum Catholicorum, qui Priscilliani provocationi ad Imperatorem cesserint, cum debuissent aut in eum refragantem sententiam ferre, aut si ipse eos Episcopos suspectos haberet, ad alios Episcopos cognitionem transferre, non causam sacerdotum de tam manifestis criminibus Imperatori laico permittere, de qua Valentiniani Imp. rescriptum extabat, ut scribit S. Ambrosius in Epistola ad Valentinianum majorem: Valentinianus major Imperator, non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei, vel ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis (hæc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit judicare. Quin etiam si alias quoque argueretur Episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale judicium pertinere. Sigonius. Causa erat Ecclesiastica, ac proinde pertinebat ad sacerdotes, non ad ipsum imperatorem. Sed ea ætate ipsi sacerdotes adulabantur principibus. Quo factum ut multi indigna sacerdotali dignitate commiserint. Cum ad Maximum, inquit hic noster in vita Martini, ferocis ingenii virum & bellorum civilium victoria elatum, plures ex diversis partibus Episcopi convenissent, & sæda circa Principem adulatio notaretur, seque degeneri inconstantia regis clientela sacerdo-*

talis dignitas subdidisset, in solo Martino apostolica autoritas permanebat. Hæc ibi Sulpicius cap. 23. Drusf.

1 *Idacius & Ithacius.] Pro Idacius legitur Hylatius in Hieron. de viris illustribus. Sed est qui pro eo reponat Ursatius: Nam Isidorus, Sigebertus Gemblacensis & Hermannus Contractus scribunt Ursatium cum Ithacio propter accusationem Priscilliani communionem ecclesie privatum & exilio damnatum. Vide sequentia. Drusf.*

2 *Si non studio vincendi, plusquam oportuit, certassent.] Arguit accusatores vincendi potius studio, quam hæresis odio reos usque ad extremum peregisse. Quod etiam sentire videtur Hieronymus, cum scripsit: Priscillianum Idacii & Ithacii factione à Maximo tyranno cæsum fuisse. Huic nota indelebilis iniusta Episcopo accusatori. Baron. Utcunque Ithacius nimio fervore peccarit, puniti illi sunt, non ob hæresin, sed propter immania, quæ patrabant, scelera. Nam Synodis & disputationibus coerceri haudquaquam potuerunt. Quæ crebræ contra eos in Hispania. Fl. Luc. Dexter: Audentius Episcopus Toletanus, editis contra Priscillianum libris, ac habitis publice contra Priscillianistas disputationibus, mirifice floret. Et A. cccxxxvi. Toleti concilium habetur contra omnes Episcopos rebelles ex secta Priscilliani, qui vehementer urgentur.*

3 *Mihi tam reos quam accusatores displicere.] Lego, sic postulante sententia, mihi non tam reos quam accusatores displicere. Sigon.*

x Ithacium

12 Certe ¹ Ithacium nihil pensi, nihil sancti habuisse, definitio.
 13 Fuit enim audax, loquax, impudens, sumptuosus, ventri
 & gulæ plurimum impertiens. Hic stultitiæ eo usque pro-
 cesserat, ut omnes etiam sanctos viros, quibus aut studium
 inerat lectionis, ² aut propositum erat certare jejuniis, tan-
 quam Priscilliani socios aut discipulos, in crimen arceseret.
 14 ³ Ausus etiam miser est, ea tempestate, Martino Episcopo,
 viro plane ⁴ Apostolis conferendo, palam objectare hæresis
 infamiam.

1 L XV. Namque tum ⁵ Martinus apud Treveros consti-
 tutus, non desinebat increpare Ithacium, *ut ab accusatione
 desisteret:*

1 Ithacium nihil pensi, nihil sancti ha-
 buisse, definitio.] Tantus vir, de fide Ca-
 tholica contra Priscillianum & ejus se-
 quaces optime meritis, passus est Seve-
 rum detrectatorem. Sed cui potius
 assentiendum, Sulpicio an Isidoro? co-
 gnomento & eloquio clarum, Idatium
 vocat Isidorus, & hic tantus, audax,
 loquax erit? nihil pensi, nihil sancti
 habuit? Hoc unum scio, Priscillianum
 toto orbe ab ipso infectatum, & eo
 agente, ab ipso tandem orbe repulsum.
Baronius in Fl. Lucii Dextri Chronicon.

2 Aut propositum erat certare jejuniis.]
 Ithacius voluptuosus, quosque jejunan-
 tes, etiam Catholicos (ut accidit de S.
 Martino) cum Priscilliano sentire cri-
 minabatur. *Baronius*. Nam Priscillianistæ
 jejunabant die Dominico & tempore
 Natalis Domini. Unde Canon in Cæ-
 sar-augustana latus: *Ne quis jejunet die
 Dominico causa temporis aut persuasionis
 aut superstitionis.*

3 Ausus etiam miser est, ea tempestate,
 Martino Episcopo.] Nominatim inter
 bonos & sanctos viros, quos Ithacius
 infectatus est, S. Martinum Turonen-
 sem Episcopum vexare objecto hæresis
 crimine voluit. Quod mox declarat. Et
 hoc loco vereor, ne verba illa, *ea tem-
 pestate*, luxata sint, & locum suum non
 teneant, malimque ita legi; *Ausus etiam
 miser est, Martino Episcopo, viro ea tem-
 pestate plane apostolis conferendo, objectare*

hæresis infamiam. Hoc enim auget cri-
 men, non quod tum Martino hæresim
 objectarit, sed quod Martino objecta-
 rit, qui ea tempestate superabat omnes
 sanctitate, ut conferri cum apostolis
 posset. Unde alio loco vocavit *beatum*,
 & *per omnia Apostolis similem*. Sigon.

4 Apostolis conferendo.] Mirum ni
 scripsit, *conferendo*. Sic epist. 2. de hoc
 eodem Martino, *ut est confertus Apostolis
 & Prophetis*. *Druf.* Martinus Episco-
 pus Turonensis, Apostolicis virtutibus
 eximie clarus, & gloria miraculorum
 celebratur. *Dexter.*

5 Martinus apud Treveros constitutus.]
 Maximum per hoc tempus Treveris ver-
 satum, docet S. Ambrosius, epistola
 xxviii. ad Valentinianum Imperatorem.
 S. Martinum Treveris cum Maximo de
 negotio Priscillianistarum collocutum,
 ostendit Sulpicius in Vita S. Martini, &
 in dialogo tertio. Favet autem S. Mar-
 tinus hæreticis, non causa hæretico-
 rum, sed Ecclesiæ Catholicæ, cujus au-
 thoritatem agi videbat, cum à seculari
 iudice causa Sacerdotum cognoscere-
 tur, & in reos capitali supplicio anim-
 adverteretur. Ergo & iudicem, & pœ-
 nam improbabat. Itaque rem ad episco-
 pos revocandam, & mitiori brachio
 tractandam censebat, nempe Ecclesiis,
 non vita adimendis. Novam enim & pra-
 vam iudicii rationem introduci, ut causam
 Ecclesiæ iudex seculi iudicaret. *Sigon.*

1 Maximum

desisteret: ¹ Maximum orare, ut sanguine infeliciam abstineret: satis superque sufficere, ut Episcopali sententia hæretici iudicati, Ecclesiis pellerentur: novum esse & inauditum nefas, ut ² causam Ecclesiæ iudex seculi iudicaret. Denique quoad usque Marti-² nus Treveris fuit, dilata cognitio est, & mox discessurus, egregia autoritate à Maximo elicit sponfionem, nihil cruentum in reos constituendum. Sed postea Imperator per Magnum ³ & ³ Rufum episcopos depravatus, & à mitioribus consiliis deflexus, ⁴ causam præfecto Euodio permisit, viro acri, & severo. Qui Priscillianum gemino iudicio auditum, con-⁴ victumque maleficii, nec diffitentem obscænis se studuisse doctrinis, ⁵ nocturnos etiam turpium scæminarum egisse conventus, nudumque orare solitum, ⁶ nocentem pronuncia-
que

¹ Maximum orare.] Solebant Episcopi pro reis maxime innocentibus deprecari. Sic Ambrosius Mediolanensium, Flavianus Antiochenorum, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus & alii apud Præsides provinciarum, vel ipsos Imperatores, intercedebant pro reis vel damnatis.

² Causam Ecclesiæ.] Quamprimum Ecclesia sub Christianis imperatoribus florere cœpit ac caput efferre altius, clerici à jurisdictione civilis Magistratus exemptionem affectabant. Unde à Constantino Magno edictum elicuerunt, quo iniquas Præsidentum sententias ab Episcopis rescindi posse statuitur. Ex quo insolescere clerici ac ea potestate etiam in causa illorum, qui pro criminum atrocitate damnati erant, abuti: Unde Arcadius Imp. rescripto ad Eutythianum, quod extat l. 16. de pœnis Codice Theodos. & l. 16. de Episcopali audien. Cod. Inst. prohibuit, ne damnati ad supplicium eriperentur pietatis intuitu. Hinc mos profluxit postea reos à supplicio liberandi, si vel Latine versus aliquot legere possent, id quod apud Anglos, stante Monarchia, observatum fuit.

³ Rufum.] Quærendum an is sit qui post Episcopatu dejectus fuit, quod

Pseudo-Prophetam quendam, qui se Eliam fingeat, in Hispaniis adorasset. Ejus mentio in vita Martini. Drusius. Proculdubio is ipse est. Verba sunt: in quo etiam adeo illustre, ut cum quidam Episcopus, nomine Rufus, ut Dominum adoraret.

⁴ Causam præfecto Euodio permisit.] Meminit ejusdem Euodii, & consulis, & prætorio præfecti Sulpicii in Vita S. Martini: Convivæ aderant, inquit, veluti ad festum diem evocati summi, atque illustres viri, præfectus, idemque consul Euodius, vir quo nihil unquam justius fuit. Consul autem fuit Euodius anno Christi cccclxxxvi. Sigon.

⁵ Nocturnos etiam turpium scæminarum egisse conventus.] Præcipue tales conventus frequentabantur à Gnosticis, in quibus luminibus per anus extinctis promiscue inter se libidinis gratia miscabantur: quod gentiles Christianis Catholicis crimini objecerunt, cum hoc esset hæreticorum flagitium, non Catholicorum. Tertullianus.

⁶ Nocentem pronunciauit.] Quod hic dicit, nocentem pronunciauit: in hoc etiam morem Romanum servatum ostendit; quo Prætor cognita causa ex iudicium sententia pronunciauit, Videri fecisse, aut non iure fecisse. Sigon.

I Capitulis

que in custodiam, donec ad Principem referret. Gestis ad palatium delatis, censuit Imperator, Priscillianum sociosque eius, ¹capitis damnari oportere. Cæterum ²Ithacius videns, quam invidiosum sibi apud Episcopos foret, si accusato etiam postremis rerum capitalium judiciis assistisset (etenim iterari iudicium necesse erat) subtrahit se cognitioni frustra, callido jam scelere perfecto. At tum ³per Maximum accusator apponitur Patricius quidam, fisci patronus. Ita eo insistente, ⁴Priscillianus capitis damnatus est, unaque cum eo *Felicissimus & Armenius*, qui nuper à Catholicis, clericis

¹ Capitis damnari oportere.] Prosper in Chronico: Auditusque Treviris ab Euodio præfecto prætorio, ab eodem Maximo gladio additus est cum Euchrocia Delphidii Rhetoris conjugè & Latroniano, aliisque erroris consortibus. Quo tempore Burdigala quædam Priscilliani discipula, nomine Urbica, ob impietatis pertinaciam, per seditionem vulgi, lapidibus extincta est.

² Ithacius videns, quam invidiosum sibi apud Episcopos foret, si accusato etiam postremis rerum capitalium judiciis assistisset.] Hoc in Ithacio Latinus Pacatus, Paneg. Theodosii admodum criminatur. Nam cum egisset de accusatione & condemnatione Priscilliani: Quid hoc majus, inquit, poterat intendere accusator sacerdos? Fuit enim, fuit & hoc delatorum genus, qui nominibus antistites, revera autem satellites atque adeo carnifices, non contenti avitis evolvisse patrimonii, calumniabantur in sanguinem, & vitas premebant reorum jam pauperum. Quinetiam cum in judiciis capitalibus assistissent, cum gemitus ac tormenta miserorum auribus ac luminibus hausissent, cum lictorum arma, cum damnatorum siena tractassent, pollutas pœnali manus contactu ad sacra referebant, & ceremonias quas incestavebant mentibus, etiam corporibus inquinabant. Hæc Rhetor ille paganus. Nondum enim de Episcopo aliquo auditum fuerat in Ecclesia Dei, de fontibus pœnam sanguinis exegisse. Baronius.

³ Per Maximum accusator apponitur

Patricius quidam, fisci patronus.] Maximus in bona eorum inhiabat, ut inquit Dialogo III. Sigon.

⁴ Priscillianus capite damnatus est, unaque cum eo Felicissimus & Armenius.] Horum apud alios etiam mentio. S. Hieronymus in libro de sacris scripturis: Priscillianus Abila Episcopus factione Hylatii & Hythacii Treviris à Maximo tyranno cæsus est, Matronianus provincia Hispanie valde eruditus casus est, & ipse Treviris cum Priscilliano, Felicissimo, Juliano, Euchrocia ejusdem factionis auctoribus. Prosper in Chronico Priscillianus auditus Treviris ab Euodio præfecto prætorio, à Maximo gladio additus est cum Euchrocia Delphidii Rhetoris conjugè, & Latroniano, aliisque erroris consortibus. Euchrociæ quoque supplicium exprobrat Maximus Pacatus in Panegyrico his verbis: Sed nimirum graves suberant, invidiosæque causæ, ut ad pœnam clari vatis matrona vaperetur: obijcitur enim nimia religio & diligentius culta divinitas. Appellat autem Euchrociam clari vatis matronam, quod Delphidii rhetoris, & poëtae uxor esset, teste Prospero. Deinde cum in Episcopos Priscilliani accusatores debacchatus fuisset, addit: Hos ille Phaleris in amicis habebat: hi in oculis ejus atque etiam in osculis erant; nec injuria, à quibus tot simul vota veniebant, avaro divinum bona, cruento innocentium pœna, impio religionis injuria. Hæc Pacatus, nullum gentilis

clerici Priscillianum secuti, desciverant. ¹ *Latronianus* quoque, & ² *Euchrocia* gladio perempti. *Instantius*, quem superius ab Episcopis damnatum diximus, in Sylinam insulam, quæ ultra Britanniam sita est, deportatus. Itum deinde in reliquos sequentibus judiciis, ³ damnatique *Afarinus* & *Aurelius* diaconus ⁴ gladio. ⁵ *Tiberianus*, adeptis bonis, ⁶ in Sylinam insulam datus, ⁷ *Tertullus*, *Potamius*, & *Johannes*, tanquam viliores personæ, & digni misericordia, quia ante quæstionem se ac socios prodidissent, temporario exilio in-

tra

gentilis homo delectum habens inter Catholicos & hæreticos, putans superstitiosos Gnosticos Priscillianistas, Christianæ religionis exactissimos fuisse cultores. *Baronius*. Hieronymus advers. Pelag. *Quid loquar de Priscilliano, qui & seculi gladio, & totius orbis auctoritate damnatus est?* Et de Script. Eccles. tradit eum multa edidisse opuscula, habuisseque defensores, qui eum excusarent non sensitse cum Gnosticis, sicut adversarii fuerant criminati.

¹ *Latronianus quoque.*] Eum Hieronymus *Matronianum* vocat, libro de Scripturis Eccles. *Matronianus* provincie Hispaniæ, vir valde eruditus, & in metrico opere veteribus comparandus, casus est & ipse *Treviris* cum *Priscilliano*, *Felicissimo*, *Juliano*, *Euchrocia* ejusdem factionis auctoribus. Extant ejus ingenii opera diversis metris edita. *Prosper Aquitanus* in *Chronico* suo. Vide *Hieron.* de viris illustribus & *Chronicon Vassæi Drus.*

² *Euchrocia.*] Cujus eadem imprimis *Latinus Pacatus* in *Panegyrico* ad *Theodosium* Oratorie exaggerat. *Euchrocia* enim est illa *clari vasis* (*Delphidii*) *matrona*.

³ *Damnatiq[ue] Afarinus & Aurelius diaconus gladio.*] Horum mentionem apud alios adhuc non reperi. *Sigon.*

⁴ *Gladio perempti.*] Hanc eadem *Latinus Pacatus* in *Panegyrico* suo, quem *Theodosio* dixit, tanquam *Phalaridis* factum *Maximo* exprobrat, putans superstitiosos Gnosticos Priscillianistas

Christianæ Religionis exactissimos fuisse cultores.

⁵ *Tiberianus adeptis bonis.*] De hoc sic *S. Hieronymus*: *Tiberianus Bæticus scripsit pro suspicione, qua cum Priscilliano accusabatur hæreseos, apologeticum, tumentis compositoq[ue] carmine. Postea post suorum eadem ead[em] viclus exilii mutavit propositum, & juxta sanctam scripturam, canis reversus ad vomitum suum, filiam devotam Christo virginem matrimonio copulavit, id est, ut interpretatur Sophronius, nubere compulit. Sigon.*

⁶ *In Sylinam insulam.*] *Plinius Silumnum* vocat. *Sigon.* Vide *Cambd.* in *Britan.* Sunt *Oestrymnum* insulæ, *Belerio* promontorio adversæ, *Sillyes*, & veteribus *Syllinæ Seldenus*. Qui *Cassiteridas* à *priscis* dictas existimant, haudquaquam errant, à copioso scilicet *stanni* frumento. Quippe *Britannia* antiquitus sola fere *stannum* suppeditabat Occidenti, quod à mercatoribus in *Galiam* translatum, indeque *Narbonam* tanquam ad *emporium* evehum fuit, teste *Diodoro Siculo*. Quod vero *Bochartus* inde ipsum *Britanniæ* nomen, ex *Phœnicia* lingua deducit, id longius quæsitum. *Brith* enim pictum significat *Cambris*, quia *Britanni* corpora pingebant.

⁷ *Tertullus, Potamius, & Johannes.*] Neque horum alibi mentio reperitur. Harum vero omnium rerum sic meminit *S. Leo* in epistola ad *Turibium*: *Mérito patres nostri, sub quorum temporibus hæresis hæc nefanda prorupit, per totum mundum*

13 tra Gallias relegati. Hoc fere modo ¹ homines luce indignissimi, pessimo exemplo necati, aut exiliis multati: quod initio jure judiciorum & ² egregio publico defensum, postea Ithacius in jurgiis solitus, ad postremum convictus, in eos retorquebat, quorum id mandato & consiliis effecerat, ³ solus tamen omnium ⁴ episcopatu detrusus, ⁵ Nardacius, licet minus

mundum instanter egere, ut impius furor ab universa ecclesia pelleretur. quoniam etiam principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent. Sigon.

1 Homines luce indignissimi, pessimo exemplo necati.] Magna apud antiquos de hac Priscillianistarum caede, quaestio fuit, & quidam Maximum criminabantur. Cujus tamen factum Leo Papa commendat ad Turibium Episcopum Asturicensem: *Principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, ut auctorem ejus ac discipulos plerosque legum publicarum ense prosternerent. Videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem conjugiorum copulam solvi, simulque divinum jus humanumque subverti, si hujusmodi hominibus usquam vivere cum tali professione licuisset.* Sed nemo Sanctorum patrum laudavit aliquando id posse vel debere fieri suggestione Sacrorum Antistitum, quin imo Ithacianam factionem gravissime reprehenderunt, atque ab ejus communione abstinerunt. Ambrosius epist. lxxv. lxxi. Et ipse Maximus in Epistola ad Papam Siricium inquit: *Quid adhuc proxime proditum sit Manichaeos sceleris admittere, non argumentis, neque suspicionibus dubiis vel incertis, sed ipsorum confessione inter judicia prolatis, malo quod ex gestis ipsi tua sanctitas, quam ex nostro ore cognoscat: quia hujusmodi non modo factu turpia, verum etiam facta dictu proloqui sine rubore non possumus.*

2 Egregio publico.] Egregio publico dixit, quomodo Livius libro lxxi. Pessimo publico. Neque ambigitur, quin Brutus pessimo publico reges exactatus fuerit, si libertatis immatura libidine priorum regum

alieni regnum extorsisset. In jurgiis autem, inquit, id est, in judiciis Episcoporum. nam jurgium est inter benevolos, lis inter inimicos. Unde Cicero libro iv. de Rep. *Benevolentium coniectio, lis, inimicorum, non jurgium dicitur.* Licet autem hoc modo se tueretur, solus tamen ex accusatoribus episcopatu detrusus est. Sigonius. Giselinum nescio quid turbat in clarissimo & purissimo loco. Nam conjectura ejus, legendum *vi regia publice*, nihili est. Huc pertinent illa quae inferius Dial. lxxi. cap. xv. occurrunt.

3 Solus tamen omnium.] Theognistus quidam non Ithacium modo, sed omnes Episcopos, qui Ithacio communicantes commanem sibi causam fecerant, solus lata sententia condemnaverat. Dial. lxxi. legm. xv. Drus.

4 Episcopatu detrusus.] Haec de Ithacio, non Nardacio, accipienda sunt. Id. de viris Illust. cap. 2. *Hic Ithacius cum Ursacio Episcopo, ob necem ejusdem Priscillianii, cujus accusatores extiterant, Ecclesiae communionem privatus, exilio condemnatur, ibique die ultima fungitur, Theodosio majore & Valentiniano regnantibus.* Quae accidisse putamus postquam extinctus est Maximus, cujus praesidio fovebatur. Baron.

5 Nardacius, licet minus nocens.] Et hic legendum puto, Nam Idacius. Ithacio tamen addit S. Prosper in Chronico Ursatium. Sic enim inquit: *Timasius & Promotus Cos. Ithacius, & Ursacius Episcopi ob necem Priscillianii, cujus accusatores fuerant, ecclesiae communionem privantur anno Christi cccxxxix. hoc enim Promotus, & Timasius consultatum gesserunt. Utriusque etiam meminit S. Ildo.*

minus nocens, sponte se episcopatu abdicaverat. Sapien-¹⁵
ter id, & verecunde, nisi postea amissum locum repetere
tentasset.

LXVI. Cæterum Priscilliano occiso, non solum non re-¹
pressa est hæresis, quæ illo authore proruperat, sed ² confir-
mata, latius propagata est. Namque sectatores ejus, qui ²
eum prius ut sanctum honoraverant, postea ² ut martyrem
colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hispanias rela-³
ta, magnisque obsequiis celebrata eorum funera. Quin & ⁴
jurare per Priscillianum, summa religio putabatur, ac inter
nostros perpetuum discordiarum bellum exarserat: quod
jam

S. Isidorus in libro de viris illustribus:
*Ithacius cum Ursatio Episcopo ob necem
Priscilliani, cujus accusatores exierant,
ecclesie communionem privatus exilio con-
demnatur, ibique die ultims fungitur, Theo-
dosio majore, & Valentiniano regnantibus.*
Satis autem constat, S. Martinum ab
eorum consuetudine seremovisse, qui
cum Ithacio communionem inierant.
Traditur hoc in dialog. III. apud Sul-
piciu: *Maximus Imp. inquit, deprava-
tus consiliis sacerdotum, post Priscilliani
necem Ithacium Episcopum Priscilliani ac-
cusatorem, cæterosque illius socios, quos
nominari non est necesse, vi regia tuebatur,
ne quis ei crimini daret, opera illius cujus-
cunque modi hominem fuisse damnatum.*
Sigonius. Legendum ex editione nupe-
ra, & alia Parisiensis, *Ursatius*. Sic etiam
Isidorus. Sigebertus autor propterea
communionem privatos, quod Episcopi
nefas esse ducerent, cujuscunque modi
hominem Episcoporum accusatione
necari. *Drusus*. Haud dubie, juxta Sulpi-
cium nostrum, errat uterque. Nam is
Nardacii causam manifeste ab Ithaciana
sejungit, tum minus nocentem fuisse
dicens, tum sponte Episcopatu cessisse.
Quod de Ursatio dici non potest, qui
communionem privatus est, Prospero
teste. *Horn.*

¹ Confirmata, latius propagata est.]
Adeo ut Imperatores severissimis edi-

ctis eam coercere coacti fuerint. Ho-
noriu, debellato Rhadagaifo, contra
Priscillianistas legem condidit, quæ est
l. x. i. de hæred. C. Theod. & l. iv. C. de
Hæreticis. Idem postea Theod. Præcipue
circa A. ccccviii. invaluit. Dexter in
Chronico: *Hæresis Priscillianistarum
multum in Hispania repullulat.* In Bri-
tanniam quoque penetravit ac Pelagia-
nismo commixta est, ut Baronius ex
Hieronymo ad Ctesiphontem ostendit.
Sed imprimis Aquitaniam ac universam
pæne Galliam pessimis moribus & E-
picureismo infecerunt Priscillianista,
quemadmodum Prosper Aquitanus ac
Salvianus pathetice conqueruntur.

² Ut martyrem colere cæperunt.] Huc
vero pertinent illa S. Hieronymi: *Pri-
scillianus usque hodie à nonnullis Gnosticæ
hæreses accusatur, defendentibus aliis,
non ita sensisse, ut arguitur.* Satis quidem
liquet, teste Joanne Vaseo, Priscillia-
num adhuc in quibusdam martyrologiis
tanquam martyrem numerari, quod eo-
rum qui id fecerunt, imprudentia, non
impietati attribuo. *Sigon.* Petrus de Na-
talibus, ut habetur in Chronico Hi-
spaniæ, Priscillianum & Matronianum
in sanctorum martyrum catalogum co-
optavit. Quod Hieronymi autoritate
confirmare dum voluit, nē ille palam
ostendit se in ejus viri libris plane ho-
spitem esse. *Drus.*

E q

I P q

jam ¹ per quindecim annos foedis diffensionibus agitatum, nullo modo sopiri poterat. Et ² nunc, cum maxime discordiis Episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconstantia, invidia, factione, libidine, avaritia, arrogantia, desidia, essent depravata, postremo plures adversum paucos bene consulentes, infanis consiliis & ³ pertinacibus studiis certabant: inter haec plebs Dei, & optimus quisque, probro atque ludibrio habebatur.

¹ *Per quindecim annos.*] Et hic numerus superioribus optime congruit. Ad Stiliconem enim ab anno tertio Maximi, quo hanc Synodum designavimus, anni xv. numerantur. *Giselin.*

² *Nunc, cum maxime discordiis Episcoporum turbari aut misceri omnia cernerentur.*] Hos tumultus Stilicone Cos. editos, nemo praeter Sulpicium tradidit, qui eos tamen obscure significavit. Extat tantum in concilio Toletano Stilicone Cos. habito hoc caput: *Si quis in errore Priscilliani sectam sequitur, vel profitetur, anathema sit.* S. Augustinus in libro contra mendacium invehitur in Priscillianistas, qui, quo Catholici viderentur, Priscillianum detestarentur, & Episcopos, à quibus illa haeresis nudata, & oppugnata esset, miris laudibus efferrent. *Signon.* Sed hanc mentendi libidinem etiam caetera in fide Orthodoxi imitabantur, qui ad inquiren-

dos Priscillianistas, mendaciorum atque perjuriorum involucris delitescerent, dicebant artem contraria arte eludendam esse, atque ob eam causam, ne magno fidei detrimento iidem Priscillianistae occulti manerent, licere mendaciis mendacia prodere, nempe mentiri se quoque esse Priscillianistas, ut qui vere essent Priscillianistae, detegerentur, sicque ab hujusmodi pravis fructibus expurgaretur Ecclesia. Haec cum Sanctus Augustinus intellexisset, execratus est facinus, quod Christiano homini nec in levibus mentiri liceat; quamobrem adversus ea adherentes ad Consentium librum scripsit contramendacium, ut ipse testatur II. Retract. cap. lx.

³ *Pertinacibus studiis certabant.*] Hilarius II. ad Constantium: *Aut in nostris aliena, aut in alienis nostra damnamus, & mordentes invicem, jam absorti sumus.*

F I N I S.